

Rehab(il)itacija

Rehab(il)itation

Enodružinska hiša, od predmestja do podeželja
Single-family House, from Suburbs to the Countryside

Gradimo Evropo.
Building Europe.

Rehab(il)itacija

Rehab(il)itation

Enodružinska hiša, od predmestja do podeželja
Single-family House, from Suburbs to the Countryside

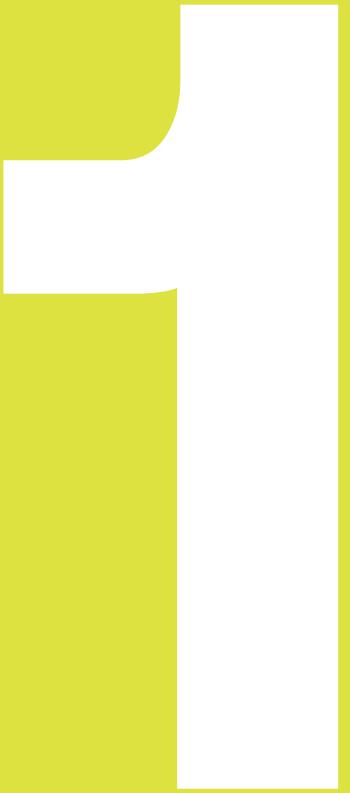
Gradimo Evropo.
Building Europe.

Kazalo

Index

	Nastavitev teme				
006	Rehab(il)itacija – eno družinska hiša, od predmestja do podeželja Gradimo Evropo. Aleš Vrhovec	032	Regeneracija stavb in rehabilitacija poselitvenega sistema Ivan Stanič	116	Seminar Planiček Skupaj je lažje biti sam
	Simpozij Uvod v študentsko delavnico s predavanji strokovnjakov iz različnih področij na temo problematike enodružinske hiše	034	Ne pozabi me Rešitev za propadajoči stavbni fond in kakovostno bivalno okolje za osebe z demenco Tadej Urh	126	Seminar Sadar Rahab(il)itacija podeželja
016	Metodologija množičnega prilagajanja tipskih enodružinskih hiš za sobivanje starih ljudi mag. Ana Belčič	036	Obvladljive utopije Turistična imaginacija podeželja in barve počitnic doc. dr. Irena Weber	142	Seminar Zorc Mestoželje
018	Mobilnost nekdaj in danes Andrej Brglez		Delavnica Seminarski projekti Fakultete za arhitekturo, UL in Fakultete za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, UM	154	Rehab(il)itation – Single-family house, From Suburbs to the Countryside Aleš Vrhovec
020	Avtonomne cone utopije doc. dr. Boštjan Bugarič	044	Rehabilitacija kulturne krajine prof. dr. Matej Blenkuš, dekan Fakultete za arhitekturo, UL	158	Rehabilitation of the cultural landscape assoc. prof. dr. Matej Blenkuš, Dean, Faculty of Architecture, UL
022	Podeželje in prihodnost Matevž Čelik	046	Nazaj v prihodnost izr. prof. Uroš Lobnik, predstojnik Oddelka za arhitekturo, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, UM	159	Back to the Future assoc. prof. Uroš Lobnik, Head of the Department of Architecture, Faculty of Civil Engineering, Transport and Architecture, UM
000	Celostna prenova individualnih hiš v predmestjih in na podeželju prof. Miha Dešman	048	Seminar Blenkuš Identitetne točke podeželjstva	160	Seminar projects of the Faculty of Architecture, UL and the Faculty of Civil Engineering, Transportation Engineering and Architecture, UM
024	Znak kakovosti v graditeljstvu Podpora prehodu v podnebno neutralno družbo Neva Jejčič	058	Seminar Dešman Pripadati skupnosti	168	Conference Building Europe. Konferenca Gradimo Evropo.
026	Načrtovati in živeti s suburbijo izr. prof. Uroš Lobnik	070	Seminar Filipič Reaktivacija podeželja		Program / Overview
028	Suburbana Slovenija? Srđan Nađ	092	Seminar Krušec Hiška poveži se		Pokrovitelji konference v Mariboru
030	Energetsko podnebni atlas Katarina Pogačnik	102	Seminar Lobnik Odgovorna suburbija		

Nastavitev teme

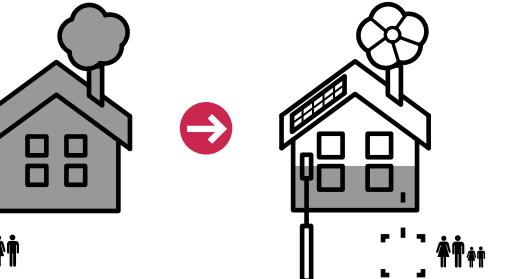
Rehab(il)itacija – enodružinska hiša, od predmestja do podeželja

Gradimo Evropo.

Aleš Vrhovec

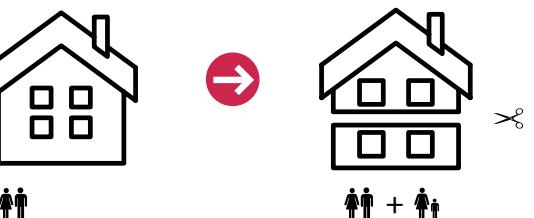
Rehab(il)itacija – vprašanja in povzetek

- Ali lahko prenova celotnega fonda hiš postane naslednja velika gospodarska priložnost?

pripravljeni na 55

- Koliko novih stanovanj lahko pridobimo v okviru obstoječega fonda individualnih hiš?

+10.000 stanovanj

- Ali lahko prenovljena hiša pripomire k zmanjšanju izpustov CO₂ in razvoju prostora?

lokalno -2°C - "gozd"

Slovenski del konference Gradimo Evropo. (Building Europe.) poteka pod naslovom Rehab(il)itacija – enodružinska hiša, od predmestja do podeželja. S konferenco se začenja projekt Rehab(il)itacija, katerega ambicija je, da preraste v vseslovensko gibanje za prenovo fonda obstoječih individualnih stanovanjskih hiš. V tovrstnih hišah se, ob vsej problematičnosti fenomena, skriva izjemni potencial reševanja številnih nakopičenih težav posameznikov in slovenskega prostora. Celovita prenova lahko privede do drastičnega zmanjšanja emisij, številnih novih stanovanj, sodobnejših arhitekturnih rešitev in stika z naravo. Lahko privede do podeželja, ki bo poslovno uspešno, digitalizirano in privlačno za bivanje.

Ker lastniki sami navadno potrebe po prenovi nimajo, poleg tega pa se možnih scenarijev obnove niti ne zavedajo in predvsem zarje nimajo sredstev, bo projekt Rehab(il)itacija vzpostavil podporno okolje, ki bo tovrstne rešitve ponudilo na jasen in laični javnosti razumljiv način. Pomenil bo neposredno strokovno pomoč z opozarjanjem na probleme in ponujanjem celovitih rešitev zarje. V platformo sta vključena dva ključna akterja, ki imata znanje, potrebe in realno moč, da se proces prične udejanjati – to so občine in lokalne skupnosti ter gospodarstvo z neposrednim poslovnim interesom. Projekt namreč lahko postane veliki projekt generacije in velika poslovna priložnost za „industrijo“ množične prenove. Ekonomijo vidimo kot glavno gibalo procesov sprememb, vsaka hiša lahko postane novo jedro mikroekonomije.

V naslednjem letu bo predstavljen Priročnik – Rehab(il)itacija 212, namenjen županom občin in njenim prebivalcem, ki bo na poljuden način predstavil scenarije prenov, dal napotke za projektantsko pomoč in, kot ključno vprašanje, podal modele pomoči pri financiranju, ki se bo oprlo na različne vire, od bančnih kreditov, pridobivanja EU sredstev preko ravni države do ustanitve namenskega investicijskega sklada. Poleg tega bomo v sodelovanju z občinami predlagali ustanovitev svetovalnih pisarn, okreplili vlogo občinskega arhitekta, širše arhitekturne in gradbene stroke ter, upajmo, zagnali pilotni projekt. Priročnik in ostalo gradivo bo prilagojeno tudi spletni uporabi, tam pa bo dosegljiv tudi Konfigurator prenove, tipizirana navodila, ki bodo interaktivno dajala tipizirane odgovore na specifična vprašanja posameznikov o možnih načinih obnove hiš, osnovnih izračunih stroškov in potrebnih korakih pri prenovi.

Mednarodna konferenca

Trdnevna mednarodna konferenca Gradec/Maribor 2021 poteka na temo arhitekturnih politik in uvajanja

pojma »baukultur« v strokovno politični besednjak pod skupnim naslovom Gradimo Evropo. (Building Europe.).

Dogodek je v znamenju močnega prizadevanja Evropske komisije za uveljavitev pomena »visoko kakovostne arhitekture in bivalnega okolia za vse«, ki jo promovira tako v okviru Ekspertne skupine OMC, ustanovljene v njenem okviru kot tudi najnovješe pobude, imenovane Novi evropski Bauhaus. Ta ima cilj oblikovati nove načine življenja na stičišču umetnosti, kulture, socialne vključenosti, znanosti in tehnologije ter izpostaviti zavezo za dobro oblikovanje, uveljavljanje trajnostnih rešitev in lepote le-teh. Avstrija je ena od pobudnic koncepta »baukultur« (kulture gradnje), ki si, poleg uvedbe nemškega termina (zakaj ne, če brez težav pristajamo na windowse in tvitanje?) prizadeva v evropski diskurz vnesti tudi nekaj nemškega pojmovanja kulture gradnje kot procesa, bistvenega za kakovostno bivanje. In ker smo sredi predsedovanja Slovenije Svetu Evropi, ko Slovenija pripravlja tudi Sklepe Sveta, ki bodo pomenili »prelitje« strokovnih priporočil v politični jezik, je to privedlo do dogovora o skupnem dogodku dveh držav in dveh mest, povezanih v čezmejno regijo Štajersko.

Konferenca, ki je k sodelovanju povabila pomembne akterje iz evropskega prostora, pomeni osrednji dogodek na temo arhitekturnih politik v drugi polovici leta 2021 za več kot 600.000 arhitektov in je rezultat odličnega sodelovanja dveh ključnih partnerjev – Ministrstva za kulturo Avstrije in Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije. Na avstrijski strani velja omeniti še vključenost Arhitekturne fondacije Avstrije, Ministrstva za kmetijstvo, regije in turizem Avstrije, Hišo arhitekture Graz ter deželno vlado Štajerske. Na naši strani je ZAPS podprlo Ministrstvo za zunanjost, ki je sodelovalo s sodelovanjem Creativeforum. si, Mestna občina Maribor in obe šoli za arhitekturo, Fakulteta za arhitekturo Ljubljana in Fakulteta za gradbeništvo, promet in arhitekturo Maribor. Pa seveda gospodarstvo, ki je v dogodku, drugače kot država, prepozna velik pomen in tudi poslovno priložnost, ki jo prinašajo scenariji preoblikovanja prostora. Ponuja se namreč edinstvena »win-win« situacija, ki skuša reševati težave lastnikov hiš, poudarja podjetniško razsežnost in pozitivno vpliva na okolje.

Naslov je dolg, a dogodek si tako zapleteno pojmenovanje nekako zaslubi. Gradi namreč na ideji širokega sodelovanja na vseevropski, dvostranski avstrijsko-slovenski in slovenski ravni. Gradi tudi na poslušanju drugega in spoštovanju pestrosti pogle-

dov. Ta, široko vključujoči način, pomeni pravi način delovanja Unije – soočenje različnih očišč, različnih obstoječih pobud in številnih primerov dobrih praks. Tak lahko prinese svež pogled na probleme, ki se, postavljeni v širšo perspektivo, zdijo lažje obvladljivi.

Rehab(il)itacija – enodružinska hiša, od predmestja do podeželja

Slovenska polovica konference nosi podnaslov Rehab(il)itacija enodružinske hiše, od predmestja do podeželja. Na kratko, Rehab(il)itacija.

Zakaj tema enodružinska hiša oziroma ukvarjanje s fondom obstoječih individualnih stanovanjskih hiš? Ker zagovarjam sestop v »umazano realnost« naše stroke. Ker je pomembno naslavljati prave probleme. In ker je arhitektura, po besedah Edvarda Ravnikarja starejšega, dolžna pomagati ljudem. V tem segmentu je pomoč res nujna, saj bo vplivala tako na posameznike kot prostor in podnebje. Tovrstne hiše, tradicionalno prezrete s strani arhitekturne stroke, pomenijo najbolj množičen arhitekturni pojav našega prostora in bivalno okolje polovice prebivalstva. Vsak drugi Slovenec torej živi v individualni hiši in kamnoliki gremo, so vse okoli nas. Imenujmo jo tretja urbanistična entiteta, nekakšna non-urbia, ne-mesto in ne-vas, ki jo razpršena gradnja tvori. Ustvarja namreč prevladujočo vizualno identiteto posejenega prostora Slovenije. Postavlja se vprašanje, kaj hiše in tovrstna naselja lahko nudijo kot avtonomni prostor produkcije grajenega (in ne kot nekakšen nereflektiran preostanek pri »gradnji mest« ali izginjajočih vasi) v smislu kvalitete bivanja, poselitvenega vzorca in specifik rabe prostora, ki je z epidemijo Covid 19 pokazala tudi številne prednosti. Vsekakor lahko ugotovimo, da bolj ko jih stroka zasmehuje, bolj jih ljudje obožujejo.

Tematika non-urbie je v globalnem merilu neizkorisrena in bi lahko pomenila pomemben mejnik v prostorski praksi, saj tako ali drugače zadeva večino držav in regij, posebej je pereča v Sloveniji in bližnjih sosedah.

Naslov Rehab(il)itacija namenoma združuje medicinsko in urbanistično terminologijo. Rehabilitacija v zdravstvu pomeni obdobje okrevanja po bolezni ali poškodbi, rehabilitacija označuje ponovno naselitev območja. In dejansko gre za oboje – za odpravljanje patologij in »zdravljenje« hiš, obenem pa za ponovno naselitev slovenskega ne-urbanega prostora, tokrat na drugačen način.

Rehab(il)itacija bo v obdobju neštetih kriz nuja. Zgodila se je dogodkovna zgostitev in trenutek daleč najbolj zaznamujeta podnebna in zdravstvena kriza, ki sta v temelju spremenili naš pogled na ustaljene vzorce življenja. Nič ni stabilno in v takih okoliščinah je kvalitetno bivalno okolje ključnega pomena. Že ves čas sta prisotni stanovanjska in demografska kriza, prva kot izraz nesolidarnosti starejše generacije lastnikov nepremičnin z mlajšo, kateri so nepremičnine praktično nedostopne, druga je posebej izrazita v neurbanem okolju, ki se nezadržno prazni. In potem še, nekje navidezno daleč na obzorju, migrantska in nova ekonomska kriza, ki bosta udarili z zanesljivostjo menjave dneva in noči.

Fraza je obrabljena, a drži – vsaka kriza je tudi priložnost za nov začetek. In če se nakopiči toliko kriz naenkrat, je sprememba neizogibna. Potrebna je le drobna sprememba v pogledu, nekaj simpatije, morda celo ljubezni in ta tako zelo problematična Hiša nenadoma lahko postane nosilec novega modela razvoja Slovenije. **Z afirmativnim pristopom lahko največji prostorski, okoljski in družbeni problem postane ena največjih razvojnih priložnosti.** Prenova (vseh) hiš tako postane veliki projekt sedanje generacije in poligon za udejanjanje politik, ki bodo, harmonizirane z agendo Evropske unije, vodile k družbeni Sloveniji, ki bo postajala bolj trajnostna, digitalizirana, vključujoča, mikrocentrična, nizkoogljična, samooskrbna, prenovljena – in lepa.

Statistika

Rehab(il)itacija - pars pro toto

Tema trajnostne prenove je zelo visoko na listi prioritet EU, zato se z izzivom prenove fonda tipičnih enodružinskih stanovanjskih hiš, s katerimi je posejana Slovenija, postavljamo v ospredje aktualnih procesov, ki pravi pospešek šele dobivajo.

Govorimo o individualni hiši, grdem račku našega prostora, o kar 360.000 objektih, ki pomenijo dom 1,1 milijona Slovencem. Fond je praviloma obupno dotrajani, energetsko potraten, arhitekturno-urbanistično konflikten in ekonomsko neizkoriščen. Povzroča vse mogoče stiske, tako na zasebni (fenomen »housepoor«) kot družbeni ravni (npr. visoka cene infrastrukture). Povprečna letnica izgradnje tovrstnih hiš je 1973, pogosto še niso doživele resne obnove in malo lastnikov razpolaga s sredstvi za razvoj. Predstavljajo kar 45 milijard evrov dobesedno zabetoniranega premoženja, ustvarjenega pretežno v potu in mukah slovensko tipičnega samograditeljstva – znesek, ki bi si zaslужil, da vsaj deloma ponovno pride v obtok.

In prav v tej izjemni količini denarja, v edinem premoženju večine prebivalstva, morda tiči odgovor na vprašanje, kdaj problem lahko postane priložnost. Številke in operacije namreč postanejo zanimive takrat, ko so velike. Ekonomija je vedno tudi ekonomija obsegja in samo na polju enodružinskih hiš arhitektura vstopa v sfero tako imenovanega »big data« fenomena. Večje število enot, podatkov in procesov rezultira v donosnosti. Ukvartiranje z eno hišo ni zanimivo za nikogar, ko pa ustvarimo paket, recimo 36.000 enot (10 % celotnega fonda), je to vredno poglobljenega razmisleka. Z ekonomiko kot osnovnim gibalom.

Osredotočenje zgorj na problematiko posamezne hiše je namenoma parcialno. Tudi naivno, saj zanemarja velik del problemov, kot so kontekst, urbanizem, infrastruktura in družbene posledice razpršene poselitve. Pristop izhaja iz prepričanja, da vsak posamezen del vedno nosi zapis celote (pars pro toto), da je torej v vsaki slovenski hiši zapis vseh težav, ki jih tovrstna gradnja prinaša posameznikom, prostoru in družbi. Rehab(il)itacija si ne zastavlja za našo stroko običajnih ciljev, to je rešitev sveta z odrešilno močjo arhitekture, ki se žal vedno znova izmakne. Ne, ambicije so nadvse prizemljene – želimo se ukvarjati samo s hišo in naborom rešitev za probleme, ki jih leta prinaša. S politiko drobnih korakov in serijo malih izboljšav si prizadevamo prepozнатi, kaj vsaka od njih lahko postane. In postaviti arhitekturo na področja, kjer sedaj ni prisotna. Zanimajo nas možne prihodnosti, ki bodo iz posameznega gradile novo sliko celote.

Rehab(il)itacija - gibanje

Ambicije daleč presegajo konferenco in njeno enkratnost. Glavni cilj je sprožiti proces, ki se bo s konferenco šele začel in, ki bo vsaj še v celiem prihodnjem letu naslavljal različne deležnike, od v participativne prakse vključene posameznike preko občin, gospodarstva in nazadnje tudi državo. Z upanjem, da se gibanje zakorenini v našem prostoru in pridobi del popularnosti, kakršne je na primer deležna kulinarika. Res bi si želeli Michelinove zvezdice za dobro arhitekturo in Gault-Millaujevo kupo za uspešno prenovo z vsem medijskim pompom okoli njih. Vsaj toliko se namreč dotika življenja slehernega od nas, družba kot celota pa potrebuje polje, kamor projicira svoje kolektivne projekcije/projekte. Zakaj to ne bi bile hiše?

V samem izhodišču projekta Rehab(il)itacije je nekaj enostavnih načel:

A - Od novogradenj k ponovni rabi obstoječih hiš (re-use);

B - Razširitev pojma stavbna dediščina – dediščina je vse grajeno;

C - Vsako (preveliko) hišo lahko razdelimo na dve enoti;

S pomočjo konsenza o nujnosti vpeljave nizkoogljičnosti, samooskrbnosti in digitalizacije bi radi spodbudili široko, interdisciplinarno razpravo o pomenu dostopnosti stanovanj, formiranju jeder mikroekonomije in trajnostni mobilnosti.

Rehab(il)itacija spodbuja vseslovensko in tudi evropsko relevantno gibanje za prenovo fonda hiš (re-use) kot najbolj trajnostne oblike gradnje, podprtje s konceptom podjetništva in enačbe "ena hiša je enako ena ekonomija". Vsaka hiša ponuja priložnost za gospodarjenje, vsaka ima določen potencial in vsaka lahko postane jedro ekonomske preobrazbe. Iščemo odgovore na velike izzive trajnostne prenove, energetske in prehranske samooskrbe, razvoja podeželja, razogljšenja prometa in digitalizacije v kontekstu post-epidemičnega ekonomskega okrevanja, povzanega z novimi oblikami bivanja in dela. S poudarkom na stanovanjski politiki. V neizkoriščeni kvadraturi teh hiš se namreč skriva rezerva površin, ki lahko brez novogradenj v kratkem času pripelje do potrebnega števila dodatnih, cenovno dostopnih stanovanjskih enot.

Predstavljamo prihodnost hiš in naselij, ki bo zelena, pametna, privlačna za življenje in vključujoča za vse prebivalce. Predstavljamo scenarije, ki spodbujajo gospodarsko uspešnost ter zdravo, uporabno in lepo bivalno okolje, ob tem pa bi želeli spodbuditi "industrijo prenove", močno in lokalno vpeto gibanje tudi na gospodarski ravni.

Rehab(il)itacija - sodelovanje

Odmik od ustaljenega urbanistično-arhitekturnega, urejevalskega pogleda je pri tako kompleksnem projektu neizogiven. Šele široka, interdisciplinarna skupina strokovnjakov lahko problem v vsej celovitosti sploh nastavi. Projekt Rehab(il)itacija že od samega začetka zaznamuje sodelovanje velikega števila strokovnjakov in različnih strok. Predvsem si prizadevamo za partnerski odnos, ki temelji na skupni odgovornosti in novih priložnostih.

Tako smo združili delo arhitektov in urbanistov, gradbenikov, strokovnjakov za promet, antropologov, zatem akademski okvir mentorjev z obeh fakultet za arhitekturo in študentov, Ljubljane in Maribora, neodvisnih strokovnjakov in strokovnjakov ministrstev, izkušnje starejše generacije in svež pogled mladih. Velik del vsebinskega prispevka je bil pripravljen v okviru polletne študentske delavnice, ki jo je uvedel simpozij na temo problematike enodružinske hiše. Delo se je nadaljevalo v osmih mentorskih skupinah pod vodstvom profesorjev in asistentov Fakultete za arhitekturo Ljubljana (profesorji/ice Blenkuš, Dešman, Filipič, Krušec, Planiček, Sadar, Zorc) in Fakultete za gradbeništvo, promet in arhitekturo Maribor (profesor Lobnik), vključenih je bilo preko 40 študentov.

Gibanje Rehab(il)itacija se pri uresničevanju vizije usmerja na dva ključna akterja, ki pomenita pravi naslov za realizacijo procesa – na eni strani občine in njihov interes upravljanja z lokalnimi viri, na drugi gospodarstvo z lokalno vpetostjo in poslovnim interesom.

Občinam in gospodarstvu množična prenova lahko prinese največ koristi, imata sredstva, moč za implementacijo in v veliki meri že tudi potrebno znanje. Odpira se novo področje gospodarjenja in informatizacije ter ustvarjanja trga, ki še ne obstaja – pametno podeželje, trajnostna mobilnost, trajnostne energetske rešitve, samooskrba, delo na domu, drugačne oblike bivanja, participacija in vključenost, – možnosti so neomejene in trenutek je dozorel.

Jedro tretjega, podjetniškega stebra gibanja Rehab(il)itacija, pomenijo pokrovitelji, ki so v proces z veliko entuziazma vstopila v samem začetku. Gre za izjemna podjetja, ki trajnostno vizijo že udejanjajo, so vrhunska tudi v globalnem okvirju a obenem močno zasidrana v lokalnem okolju. Tvorijo pool trajnostne odličnosti, saj po vrsti ponujajo inovativne rešitve za zeleni prehod.

Glavna pokrovitelja sta Porsche Slovenija, ena najbolj prodornih globalnih blagovnih znamk, ki razvija

svoj model elektrifikacije prometa in energetskih rešitev, vezanih na individualno hišo ter Kronotherm, slovensko podjetje za proizvodnjo toplotnih črpalk, ki s povsem lokalnim znanjem utira nove poti tako na področju inovacij kot oblikovanja. Pokrovitelji dogodka so še Gen-i sonce, Velux, Wienerberger in Bossplast, ki vsako na svojem področju postavljajo nove mejnike tehnološke naprednosti z izjemnim posluhom za okoljska vprašanja.

Rehab(il)itacija – prihodnosti hiš

Ne sprašujemo se, v kakšnem stanju je vsaka teh hiš trenutno, pač pa kaj lahko nekoč postane. Kaj ima "v sebi", kakšen je njen skriti potencial. Projekt si postavlja izhodišče, da, razen res redkih izjem, vsaka lahko doživi preobrazbo, postane mikroekonomsko jedro in obenem sproži cel niz procesov v prostoru ne-mesta, od energetske ustreznosti, vnosa programske pestrosti, arhitekturnih izboljšav, bolj zelenega okolja do izboljšave demografske slike.

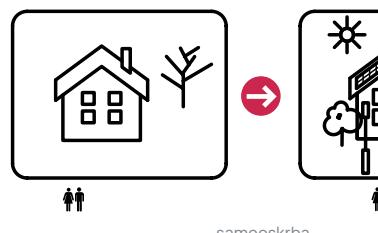
Tipična hiša ima v velikem številu primerov okoli 250 m². Pogosto jo naseljujeta dve ali ceno ena sama oseba. Zgrajena je bila v sedemdesetih, navadno jo je v veliki meri gradil lastnik sam, temeljito vzdrževanje se ne izvaja. Pogosto predstavlja edino premoženje, sredstev za obnovo pogosto ni. Problematično pri njej je skoraj vse – od vprašljive konstrukcije, slabe izolacije, neustreznih oken, zastarelih inštalacij, uporabe nevarnih materialov, neživilenske arhitekturne zasnove, neizkoriščenih površin, slabe povezanosti z vrtom. A po drugi strani premore veliko dobrih plati – hiše so prostorne, parcele so navadno velike, pogosto ležijo na lepih lokacijah sredi zelenja. Poleg tega pa so dostopnejše od novogradenj upoštevajo razmerje med ceno in površino. Tako rekoč idealen "material" za masovno prenovo.

Scenariji prenove hiš

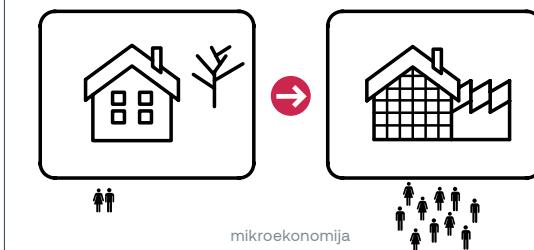
Ne glede na različne rabe morajo biti vse hiše prenovljene upoštevajo radikalno nizkoogljičnost, uporabo kvalitetnih lokalnih materialov (les, samooskrbnosti tako glede energije (toplota in elektrika) kot pridelave hrane (zelenjava), upravljanja meteornih, sivih odpadnih in fekalnih voda, upravljanja z odpadki, digitalizacije hišnih procesov in dodatne ozelenitve parcel.

Glede na možne uporabe v prihodnosti smo definirali 4 osnovne scenarije prenov:

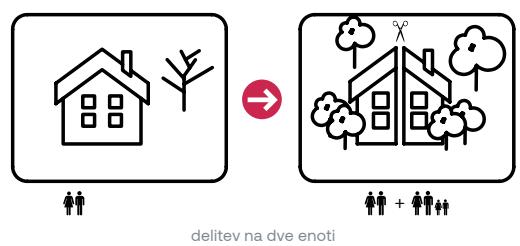
A – individualna hiša – tudi po prenovi samo eno stanovanje, hiša je prenovljena po gornjih načelih in ima bistveno izboljšano energetsko bilanco in ostale lastnosti;

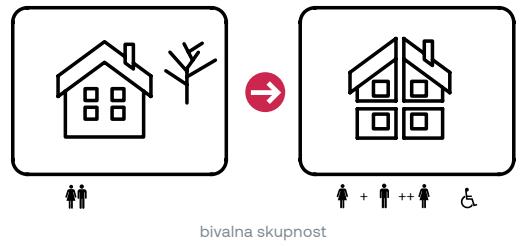
D – poslovna dejavnost – hiša se v celoti nameni (tudi) poslovni dejavnosti pod pogoji občinskih načrtov in postane vozlišče lokalne mikroekonomije (co-working, obrt, proizvodna dejavnost...).

B – delitev na 2 enote – večina občinskih prostorskih načrtov dovoljuje dvostanovanjsko hišo, druga enota finančno pripomore k obnovi, ena enota je lahko namenjena stanovanju ali poslovni dejavnosti;

C – bivalna skupnost – hiša se predela v več enot (pod pogoji občinskih načrtov!), ki lahko predstavljajo skupno bivanje različnih družbenih skupin (mladi, starejši, skupine s specifičnimi potrebami...) kot rešitev potreb lokalnih skupnosti;

Scenariji realizacije prenov

Večina lastnikov hiš nima vizije, kaj s hišo narediti, ne razpolagajo s strokovnim znanjem za izdelavo načrtov prenove, nimajo ustreznih financ in niso sposobni organizirati gradbenih del. Kar je povsem razumljivo. Zato je potrebna pomoč v vseh štirih segmentih:

1 – vizija – projekt Rehab(il)itacija bo ponujal tipične odgovore na tipična vprašanja o možnih prihodnostih hiš;

2 – projekt – svetovalne pisarne na občinski ali regionalni ravni, ki ponudijo strokovno pomoč in nabor standardiziranih rešitev z možnostjo prilagoditev s strani vključenih arhitektov. Rešitve bodo dosegljive tudi na spletu;

3 – financiranje – vir sredstev so tako klasični bančni krediti kot občinska sredstva, ki so preko države usmerjena iz fondov EU (Okrevanje in odpornost). Ponuja se tudi možnost ustanavljanja namenskih investicijskih skladov, ki aktivirajo finančno premoženje prebivalstva;

4 – izvedba – tako pokrovitelji projekta kot tudi druga podjetja in obrtniki bodo formirali nabor izvajalcev, ki bodo usposobljeni v večjem obsegu odgovarjati na veliko število prenov, spisek bo podpiral lokalno obrt in materiale, regionalno nadgrajeval izkušnje in bo dosegljiv na spletu.

Katalog enostavnih rešitev

Poleg korenitih prenov rehab(il)itacija podpira tudi preproste rešitve, ki so cenovno dosegljive in enostavne za izvedbo, pa vendar bistveno izboljšajo kakovost bivanja. Na nivoju hiše je to lahko že izvedba enega večjega okna za dodatno svetlobo in stik z vrtom, namestitev sončnih kolektorjev ali čiščenje parcele in zasaditev novih dreves.

Na ravni naselja lahko pomaga izgradnja tipskega steklenjaka, ki pomeni novi prostor skupnosti (co-working, pikniki, joga, sestanki krajevne skupnosti, pridelava zelenjave...), saditev drevoredov sadnih dreves na občinskih zemljiščih ob cestah in namesitev polnilnic za električna vozila.

Rehab(il)itacija – cilji

Projekt Rehab(il)itacija poteka že poletja 2020, s konferenco Building Europe doživlja svoj vrhunc, a dokončne rezultate bo dal šele v letu 2022.

Najbolj oprijemljiv rezultat bo tako imenovani Priročnik - Rehab(il)itacija 212, poljudno in komunikativno zastavljen spisek navodil, kako se lotiti prenove hiše v vseh zgoraj omenjenih korakih. Namenjen bo tako občinskemu vodstvu kot tudi najširši laični javnosti. Naslednji cilj je vzpostavitev regionalnih (ali občinskih) svetovalnih pisarn, ki bodo nudile strokovno pomoč in pomenile most med lastniki hiš in arhitekti. Tretji cilj je v prihodnjem letu začeti pilotni projekt prenove ene same hiše, kjer bi bilo možno preizkusiti zastavljen projekt in s tem postaviti temelje za množično širitev koncepta Rehab(il)itacije.

V gibanje je nujno potrebno vključiti občinske arhitekte in ustanoviti spletno platformo (Wolt?) za arhitekte, ki bo olajšal dostopnost, demistificiral poklic in zagotovil delo mladim. Zanimiv bi bil tudi spletni konfigurator prenov, ki bi po vzoru avtomobilskih znamk posamezniku vnaprej in le z nekaj kliki ponudil različne scenarije prenove, ga informiral o možnostih financiranja in ga povezal z ustrezno strokovno pomočjo.

Poskusimo si torej predstavljati hišo, staro in utrujeno, ki nenadoma postane varčna, sodobna, zelena, podjetna in lepa. Povsem drugačna kot sedaj. In ko bo takih nekaj tisoč, bo povsem drugačna tudi Slovenija.

Aleš Vrhovec

*predsednik programskega sveta konference
Building Europe. – Rehab(il)itacija*

Simpozij

**Uvod v študentsko delavnico s predavanji
strokovnjakov iz različnih področij na temo
problematike enodružinske hiše**

Metodologija množičnega prilagajanja tipskih enodružinskih hiš za sobivanje starih ljudi

Ana Belčič

Delež ljudi, starejših od 65 let, hitro narašča (1, 2, 3), v Sloveniji celo hitreje od evropskega povprečja (4). Prevladujoče organizirano bivanje v (pogosto oddaljenih) domovih za stare ljudi je neprivlačno, saj pomeni izgubo osebne avtonomije in razdre njihova socialna omrežja (5, 6), čakalne vrste pa so dolge (7). Številni strokovnjaki, tudi Zveza društev upokojencev Slovenije (8), priporočajo razvoj bolj raznolikih in skupnostno naravnanih oblik bivanja za staranje v domačem okolju (ang. ageing in place – 9). Ena od možnih rešitev je razvoj sobivanjskih skupnosti za skupno bivanje oseb, ki jih ne vežejo sorodstvene vezi, temveč želja po medsebojni pomoči, souporabi virov in druženju. Bivajoči sobivanjsko skupnost soupravljajo (10) in lahko tudi prostorsko sooblikujejo (11).

Trenutno kar 90 % starih ljudi v Sloveniji živi v stanovanju oz. hiši, ki je v lasti članov gospodinjstva (12). Hiše so slabo izkoriščene, skoraj 70.000 starih ljudi živi samih (3). Veliko starih ljudi biva v tipskih enodružinskih hišah, ki so bile zgrajene v prvih treh desetletjih po drugi svetovni vojni in navadno obsegajo med 120 m² in 200 m² bivalne površine (13). Te hiše zaradi pogostosti in neizkoriščenosti pomenijo priložnost za razvoj arhitekturnih rešitev, ki omogočajo oblikovanje sobivanjskih skupnosti starih ljudi. Doseči jih je mogoče s prenovo in prostorsko prilagoditvijo, ki ju omogoča sistem množičnega prilagajanja. Množično prilagajanje je sistemsko podprt kreativna oblika načrtovanja (14), ki združuje principe množične, poenotene gradnje (ali prenove) s personaliziranim prilagajanjem končnemu uporabniku in okolju (14). Metodologija množičnega prilagajanja je z oblikovalskega vidika osnovana s pomočjo likovnih slovnic (ang. shape grammars), z vidika

mogoče realizacije pa s pomočjo ustreznih pravnih, finančnih in organizacijskih modelov. Likovne slovnice omogočajo, da arhitekturne elemente (npr. prostore, opremo) posplošimo na preproste likovne oblike in jim pripisemo lastnosti, oznake in pogoje za preoblikovanje obstoječih ali tvorjenje novih kompozicij, kar lahko opišemo kot računalniško obravnavanje oblik (ang. computing with shapes) (15). Lahko jih uporabimo za nov paradigmatski pristop v arhitekturnem načrtovanju, ki nadgrajuje tradicionalno metodo študij primerov (ang. case study) in se pomika proti iskanju strateških principov oblikovanja, posledično pa arhitekturno znanje postane eksplicitno in lažje prenosljivo (16).

Za preizkus izvedljivosti te metode za preoblikovanje enodružinskih hiš v sobivanjske skupnosti starih ljudi je bila maja 2021 organizirana študentska delavnica. Izbrani so bili trije možni uporabniški scenariji, ki so jih študenti izmenično aplicirali na štiri različne enodružinske hiše. Scenariji so se nanašali na različne domnevne lastnike enodružinskih hiš, njihove možne sostanovalce in različne slove sobivanja. Na delavnici je bilo tako izdelanih dvanajst različic sobivanjskih skupnosti. Skozi analizo dobavljenih prostorskih zasnov je bilo mogoče izluščiti nekatere ponavljajoče se rešitve. Opazili smo na primer možnost združevanja različnih sob za oblikovanje večjih skupnih prostorov, zlasti v pritličju, umeščanje dvigal ob obstoječe balkone ali pa prilagoditev in povečanje kopalnice, ki se lahko pripenja na dve spalnici. Tako je mogoče izluščiti in opredeliti ugodna pravila preoblikovanja prostorov, ki jih je mogoče ponoviti v drugih, podobnih projektih. Pravila lahko nato organiziramo, ovrednotimo in iz njih izpeljemo likovno slovenco za preoblikovanje, ki tvori oblikovalsko osnovo

Slika 1 – Lokacije štirih izbranih primerov tipskih enodružinskih hiš

Slika 2 – Štirje primeri načrtov tipskih enodružinskih hiš, pridobljeni s strani lastnikov

Slika 3 – Barvno kodirane študije primerov, pripravljene z namenom izpeljave likovne slovnice

Slika 4 – Primer zapisovanja oblikovalskih pravil na podlagi posamezne študije primera

OPOMBA: Celoten prispevek o delavnici, izvedeni v sodelovanju s seminarjem izr. prof. Anje Planšiček na Fakulteti za arhitekturo UL, z izr. prof. dr. Saro Eloy kot izvedenim za likovno slovenco in soavtorico prispevka, je dostopen na spletni strani <https://ca2re.fa.uni-lj.si/submissions/bel%C4%8D%C4%8D-the-right-to-choose>.

metodologije za množično prilagajanje. Proses raziskovanja in oblikovanja slovnice še poteka.

Ugotovljeno je bilo, da mora personalizacija poleg želenih življenjskih slogov upoštevati tudi tehnično in finančno zahtevnost preoblikovanja posameznih hiš – vsak poseg bi lahko imel različico S, M ali L, glede na zmožnosti uporabnikov. Na splošno je delavnica pokazala, da so enodružinske hiše dovolj prilagodljive in omogočajo organizacijo sobivanja starih ljudi. Z uporabo likovnih slovnic bi bilo mogoče potencial enodružinskih hiš prek posplošenega, lahko razumljivega grafičnega vmesnika predstaviti strokovni in širši javnosti ter doseči boljšo participacijo uporabnikov arhitekture ali drugih deležnikov. Na ta način bi jim lahko predstavili več možnih scenarijev prilaganja hiš, rezultate raziskave pa bi bilo mogoče naknadno prilagoditi tudi za uporabo v okolju BIM (Building Information Modeling) in tako poskrbeti za boljšo dostopnost spoznanega.

VIRI

- (1) Vertot, Nelka, Križman, Irena, 2010. Starejše prebivalstvo v Sloveniji. Statistični urad Republike Slovenije, www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-BZ3DXFBF (3.1.2021).
- (2) Miklič, Erna, 2012. Stanovanjska problematika v Republiki Sloveniji – Spremljajoče gradivo k osnutku Nacionalnega stanovanjskega programa 2013–2022. Ministrstvo za infrastrukturo in prostor RS, www.stat.si/doc/sosvet/Sosvet_25/Sos25_s1900-2013.pdf (3.1.2021).
- (3) SURS, 2015 – podatki, poslati po e-pošti, prejeti 25. 3. 2019.
- (4) Kerbler- Kefo, Boštjan, 2011. Trajnostno bivanje starejših. Revija za geografijo, 6: 2, 41–52.
- (5) Mali, Jana, 2008. Od hiralnic do domov za stare ljudi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo UL.
- (6) Mali, Jana, 2013. Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo UL.
- (7) SSZ, 2021. Pregled prešenj v prostih mest v domovih za starejše in posebnih socialnovarstvenih zavodov, <https://servis.ssz-slo.si/> (4.1.2021).
- (8) Boljka, Urban, in Ogrin, Alenka, 2013. Da je skupaj lažje biti sam: zbornik prispevkov o (so)bivanju starejših. Zveza društev upokojencev Slovenije, Ljubljana, www.zds-zveza.si/da-je-skupaj-lazje-bit-sam-zbornik-prispevkov-o-sobivanju-starejshih (27.3.2019).
- (9) Pijpers, Roos, de Kam, George, in Dordland, Laura, 2016. Integrating Services for Older People in Aging Communities in The Netherlands: A Comparison of Urban and Rural Approaches. Journal of Housing for the Elderly, 30: 4, 430–449.
- (10) Labit, Anne, 2015. Self-managed co-housing in the context of an ageing population in Europe. Urban Research & Practice, 8: 1, 32–45, <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/17535069.2015.1011425?scroll=top&needAccess=true> (7.5.2021).
- (11) Jakobsen, Peter, in Gutzon Larsen, Henrik, 2019. An alternative for whom? The evolution and socio-economy of Danish Cohousing - Department of Human Geography, Lund University, Lund, Sweden. Urban Research & Practice, 12: 4, 414–430.
- (12) Majcen, B., Uršič, S., Srakar, A., Mašič, S., 2017. SHARE: Kako Slovenci živimo v drugi polovici življenja. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, www.share-slovenija.si/ (5.1.2020).
- (13) Brezar, Vladimir, 1995. Stanovanjska gradnja v Sloveniji včeraj in danes. Urbani izziv, 28/29, 98–108, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-DZVVGY48> (1.12.2020).
- (14) Blenkuš, Matej, 2003. Uporabniku in okolju prilagojeno načrtovanje stanovanjske gradnje, doktorska disertacija, Fakulteta za arhitekturo UL.
- (15) Knight, Terry, in Stiny, George, 2015. Making grammars: From computing with shapes to computing with things. Design Studies, 41: A, 8–28.
- (16) Smyth, Michael, in Edmonds, Ernest A. (2000). Supporting design through the strategic use of shape grammars. Knowledge-Based Systems 13, 385–393.

Mobilnost nekdaj in danes

Andrej Brglez

Mobilnost se je v naš čas umestila kot prvovrstna družbenega tema. Ustavila nas je in zahteva, da se o njej začnemo pogovarjati drugače, kot smo se do sedaj. Tu nastane prvi problem. Premikanje ljudi, naj bo mikrolokalno ali planarno, je človeka vselej fasciniralo, a nas po drugi strani ni pripravilo na to, da bi se bili sposobni o sodobnih problemih mobilnosti, do katerih smo se pripeljali po stoletju intenzivne ekspanzije fosilne mobilnosti, pogovarjati na družbenomobilnostno učinkovitejši način. Da pogovor o konkretnih rešitvah na področju mobilnosti ni preprost, kaj šele dovolj za občutnejše družbene premike, je jasno, saj se v zadnjih letih na širokem polju mobilnosti dogajajo izjemni tehnološki premiki, ki nedvomno tlakujejo pot v velikim družbenomobilnostnim spremembam v prihodnje, po drugi strani pa ne moremo spregledati, da sočasno kot posamezniki ter kot širša lokalna in nacionalna družba stojimo na mestu. V zadnjem dobrem desetletju se je izkazalo, da je uvajanje sprememb v naše tradicionalne mobilnosti navade izjemno težko, saj se je v zadnjem stoletju naše družbeno, ekonomsko, kulturno in socialno življenje zgradilo okrog udobnega, svobodnega, neodvisnega in individualnega osebnega avtomobila.

In tako smo se na našem potovanju v novo mobilnost ustavili na točki množične produkcije spraševanja o tem, kakšen bo videti svet mobilnosti čez deset ali dvajset let. Najobičajnejši naslov neštetnih konferenc in dogodkov o trajnostni mobilnosti je »Kaj nas bo premikalo v prihodnjem«. Avtomobil je izum, ki je demokratiziral mobilnost, skrčil razdalje med točkami na zemljevidu in zblížil ljudi. Vmes pa je tudi povsem spremenil podobo pokrajij in mest. Da smo lahko začeli uporabljati ves njegov potencial, ki je zgradili največjo osebno in množično mobilnost v zgodovini človeštva, smo se v najbolj plahih začetkih avtomobiliske združbine kot družba odločili za to smer razvoja. No, ne povsem brez že takrat jasnih ekonomskopolitičnih razlogov, ki so bili tudi v tem primeru ključni za razvoj na fosilnih gorivih temelječe oblike mobilnosti. Prav ti razlogi so bili osnova za velike projekte, ki jih je avto za svoj uspeh potreboval. Zarj je bolj kot kadarkoli prej v razvoju človeštva vrtalo skozi hribe, gradilo mostove, po travnikih in

poljih dolin rezalo široke črte. Tudi mesta so se preoblikovala po potrebi avtomobila, rušile so se hiše, širile ulice, zelenice so postale parkirni prostori in celo doma smo avtu na stežaj odprli vrata in ga spustili čisto k sebi, mu naredili lastno sobo.

Ampak časovni pogled nazaj, vsaj kar zadeva sodobno urbano mobilnost, ni tako romantičen, kaj šele ekološki, kot se nam rado zazdi. Če se vrnemo dobrih sto let v preteklost in pogledamo, kako sta bila takrat na primer videti London ali New York, vidimo, da je prihod avtomobila v mesta življenje takrat v resnici izboljšal. Pritisik prebivalcev v mesta že takrat ni bil novost, se je pa ta pritisik povečeval skupaj s potrebo po učinkovitejšem premikanju delovne sile v tovarne. Te so pomenile sveže centre inovativnih zagonskih podjetij, kjer so v visokotehnoloških tovarnah s parnih strojev prehajali na elektriko, pospeševali proizvodnjo ter delu in izdelkom nižali ceno. Vrtljak vedno večje produkcije in s tem potrebe po vedno večji porabi je prestavil v višjo prestavo. Prvo od mnogih, ki so sledile. Potreba po tem, da vedno večilo delavcev hitro pride v tovarne in iz njih, je postala pomembno vprašanje tako za lastnike kot za mesto in regijo. Po tej plati so imeli manualni delavci prvih resnih industrijskih tovarn enega redkih skupnih problemov z lastniki, upravo in svežim uradniškim slojem, ki je moral v centre dela prav tako nekako priti. Iz sicer drugih koncev mesta, a vendar – slika dnevnih delovnih migracijskih tokov se je začela spominjati.

In zdaj nazaj k romantičnemu pogledu na čas, ko je avtomobil sicer že bil, ampak zgoj kot redek zabavni rezvizit bogatih in razvajenih. Na stotine konj in kočij, ki so prevažali mesečane in tovor po Londonu in New Yorku, je za sabo ne-prekinjeno puščalo neznosen smrad in ogromne količine konjskih iztrebkov, ki jih je bilo treba vsako noč odstraniti z ulic. To so počeli z vedno večjim številom tovornih kočij, ki so jih vlekli konji – ki so ceste hkrati spet onesnažili. Mesta so bila zaradi tega zadušljiva in kaotična. Zaskrbljeni mestni načrtovalci mobilnosti in urbanisti so hiteli s preračunavanjem, koliko časa lahko mesta še zdržijo pod hitro rastajočo težo živalskih iztrebkov. Rešitev je prinesel avto. Mesta so si

lahko oddahnila in zadihala na nov način. In nov, drugačen zrak. Bojazen pred velikimi zdravstvenimi pandemijami, s katerimi so se v velikih mestih takrat krčevito ukvarjali, je bila ponovno premagana. Z avtom so se mesta lahko ponovno razširila. In spet v zgodovinsko znanem 30- do 45-minutnem ritmu dnevnih migracijskih tokov. To je čas, ki ga je dnevni migrant že več kot dobro stoletje pripravljen nameniti transportu na delo in nazaj. Časovni okvir ostaja bolj ali manj ves čas enak, spreminja (predvsem povečuje) pa se v tem času prepotovana razdalja. Ta trend bi se utegnil že kmalu spremeniti, saj bodo tako okoljski razlogi in večja ozaveščenost kot na drugi strani drugačno vrednotenje in monetizacija neproduktivno porabljenega časa dnevnih delovnih migracij postali še pomembnejši pri odločitviti, kje živeti ter kaj in kje delati.

Pri svojem delu se že nekaj desetletij družim z razvojniki v avtomobilski industriji, tem pa se v zadnjih letih intenzivno pridružujejo tudi razvojniki v digitalnih telekomunikacijskih in programskih okoljih, in opažam, da v zadnjem času pravti, pretežno na polju naravoslovja in ekonomije delujoči ljudje vedno več in tudi bolj prodorno razmišljajo o širših družboslovnih vprašanjih, ki jih nove tehnologije prinašajo v družbo in pred posameznika, kot pa to počnemo klasični družboslovni raziskovalci. Pri razmislekih o novi mobilnosti bi morali biti veliko bolj pogumni in se v preizkus novosti spustiti večkrat in prej. Poglejmo drugače. Danes v Sloveniji ne razmišljamo o občutnem zmanjšanju 1 200 000 avtomobilov, ampak o tem, kako bi 1,2 milijona vozil na fosilna goriva zamenjali z 1,2 milijona električnih vozil. Kot nam govorji zgodovina, za prvo potezo ni pravega gospodarsko-političnega interesa, za drugo pa ga je izjemno veliko, pa čeprav gre v tem primeru »le« za zamenjavo energenta, vse ostalo, na primer zastoji, z avtomobili prenatrpana mesta, nesreče, ekonomija superprodukcie in porabe, pa ostane povsem nedotaknjeno.

Je danes mogoče razmišljati drugače? Seveda je, še več, tudi ravnati je moč drugače. Tehnologija že danes ponuja veliko novih možnosti, ki bi jih morali kot posamezniki in kot družba pogumneje preizkusiti. Prav tako ni potrebe, da za bolj trajnostno oblikovan jutri svet vrnemo v revščino, kar se sem ter tja morda zdi edina hitra in učinkovita rešitev za konkretnejšo prekinitev trenutnega okoljskega onesnaževanja.

In če za zaključek pogledamo na izhodišče tega simpozija, ki v ospredje postavlja rehabilitacijo enodružinske hiše iz šestdesetih in sedemdesetih let, vidimo, da se bo trenutna situacija morala spremeniti. Današnji stanovniki se bodo preselili v domove za starejše, v njihove hiše pa bodo vstopili mlajši stanovniki. Ti bodo začeli isto lokacijo, mikromobilnostno gledano, drugače uporabljati. Obrnil se bo tudi trend rabe avtomobila in ceste. Danes avto v povprečju veliko večino časa stoji, hkrati pa pomenijo stroški za mo-

bilnost pri nas najvišji družinski izdatek. Po tem smo celo evropski prvaki. Za nekaj tako osnovnega, kot je transport, povprečno slovensko gospodinjstvo na leto porabi kar 4184 evrov, kar je več kot petina vseh izdatkov. Novi stanovnenci »starih« hiš tega stroška ne bodo žeeli več plačevati. Prav tako bodo živel v okolju deljenih podatkov in optimizacije časa, tudi potovalnega. Če avto večino časa stoji, pa je zanimivo, da so tudi ceste, ki so avtomobilom na voljo 24 ur na dan, večino časa zgolj povprečno ali raje podpovprečno obremenjene. To, da gremo vsi, vsak v svojem avtu, v istem trenutku na isti konec mesta in s tem vsak dan na istem mestu ustvarimo zastoj, je preživet mobilnosti model. No, vsaj takrat, ko bodo mladi res bolj množično vstopili v hiše, o katerih govorimo danes in ki sestavljajo izjemen stanovanjski fond na odličnih lokacijah, bi to končno res moral postati pretekli model dnevne migracije.

Avtonomne cone utopije

doc. dr. Boštjan Bugarič

»Cona je Cona, je življenje, in v svojem potovanju v njej se bo človek ali zlomil ali pa bo prišel skozi. Če bo prišel skozi ali ne, je odvisno od njegovega samospoštovanja in od njegove sposobnosti razlikovati med tistim, kar je pomembno, in tistim, kar je zgolj naključno,« je Andrej Tarkovski zapisal v spremni besedi k svojemu mojstrskemu delu *Stalker*. Dejstvo, da imamo vedno na voljo izbiro, odločitev za pot naprej, s čimer ne obtičimo na mrtvi točki, odpira možnosti oblikovanja novih urbanih prostorov.

Hitrost sodobnega mesta narekuje razvoj javnega prostora na podlagi pretoka interesov in konkurenčnosti med urbanimi prizorišči. Zato se urbanost mesta podreja imperativu kratkoročnih potreb hitrega preteka kapitala, lokalne značilnosti pa so vse bolj podrejene vplivom globalnih preobrazb. Urbani prostori se tako preobražajo v nadzorovana in uniformirana prizorišča, vsebine javnih prostorov pa so podnjene interesom zasebnega kapitala, kar povzroča vse večje potezenje urbanih krajev. V urejanje mesta se intenzivno vpletajo tudi interesi politične elite, ki ustvarjajo izrazito enosmerno komunikacijo. Proces tovrstne preobrazbe spodbuja opuščanje vsebinske spontanosti, to pa pospešuje usmerjen razvoj vsebin za uporabnike iz višjih družbenih slojev in proces gentrifikacije.

Projekt Javno mesto – Zalograd je raziskoval predpostavko »to mesto obstaja samo, ker smo tu« in tako spodbujal nastanek novih in raznolikih oblik vključevanja prebivalcev v življenje njihovega mesta – z izgradnjo izkušnje za to, kar naj bi postalo vodilo za sprejemanje drugačnosti in gradnjo družbenih interakcij med uporabniki javnih prostorov na mestnem obrobju. Odsotnost arhitektov in urbanistov pri obravnavi odnosov med mladimi in hitro spremenjajočih se urbanih okoljih v Jugoslaviji je privredla do ogromne

kulture vrzeli in pospešila odsotnost komunikacije. Slednja pomeni izviv pri iskanju skupnega jezika s skupino mladih državljanov pri razpravljanju o vprašanjih njihovega urbanega okolja.

Zalog je ena izmed ljubljanskih sosesk, ki ima potencial, da na temelju raznovrstnosti zgradi edinstveno urbano identiteto. S projektom Javno mesto – Zalograd se pozornost obrača k mladim, ki so kot potomci priseljencev iz drugih držav bivše Jugoslavije odrinjeni na rob Ljubljane. Njihovo odraščanje je potekalo v času drastičnih sprememb in nacionalizmov ter je posledično pripeljalo do njihovega nevključevanja v preobrazbe mesta. To nevključevanje v procese razvoja mesta povzroča vse večjo apatičnost, vandalizem in odtujenost od družbe.

Projekt Javno mesto – Zalograd razkriva odnos mladostnikov Zaloga do lastnega prostora. Izvedene urbane akupunkture, ki so neposredno povezane z izkušnjami, pridobljenimi med sedemletnim delom pri projektu, pomenijo način prenosa znanja od preprostih v bolj zapletene interakcije z mladimi v Zalogu. Projekt odpira tematike s področja težav in predsodkov ljubljanske mladine ter njihovega dojemanja javnega prostora. Od rojstva (pred dvajsetimi leti) so v družbi, katere del so, doživelni dramatične spremembe, ki so povzročile tudi fizično preobrazbo urbane strukture. V okvir evropskega projekta CULBURB je Ljubljana pristala na zemljevidu šestih srednjeevropskih mest – poleg Dunaja, Prage, Budimpešte, Bratislave in Varšave – s ciljem izboljšanja kakovosti življenja v obrobnih mestnih skupnostih prek sodelovanja s strokovnjaki z različnih področij in z lokalnim prebivalstvom. Z osredotočenjem na okrožje Zalog se z metodo urbane akupunkture tu vzpostavlja sodelovanje med pripadniki različnih družbenih skupin v soseski. Prvi stik je bil

1. Skupnostna večerja v organizaciji osnovne šole, četrtnega mladinskega centra in KUD C3 (2011)
2. Prenovljeni vodnjak na igrišču v Zalogu (2010)
3. Predstavitev Zaloga v MSUM+, na U3 – Trienalu slovenske sodobne umetnosti, kjer je bila izpostavljena zavrnitev projekta (in s tem tudi možnosti dodatnega financiranja) s strani Mestne občine Ljubljana z argumentom, da Zalog ni del Ljubljane (2013)
4. Delavnica s starejšimi na igrišču v Zalogu (2013)

Fotografije:

© Domen Grögl

vzpostavljen s pomočjo in v sodelovanju s Četrtnim mladinskim centrom ČAMAC Zalog. S pogovori, diskusijami, delavnicami in urbanimi akcijami je preživiljanje časa z mladimi pripeljalo do rezultatov – ocene, česa jim v javnem prostoru primanjkuje. Z njihovim vključevanjem v različne aktivnosti ob fizični prenovi nogometnega igrišča se je izkazalo, na kakšne načine je mogoče s prenovo igrišča spremeniti interakcije v javnem prostoru. Aktivnosti so bile izvedene samoiniciativno, z omejenimi finančnimi sredstvi, vendar v tesni povezavi z uporabniki javnega prostora. Vključitev naštrnikov v fizično prenovo igrišča s prostovoljnem delom je onemogočila vandalizem, saj so njihova prizadevanja sprožila občutek pripadnosti prostoru, ki so ga sami ustvarili. Izvedene so bile tri izboljšave, na terenu smo ponovno napeljali tekočo vodo, s pomočjo na novo nameščenih reflektorjev izvedli električno razsvetljavo in izdelali lesene tribune. Območje, prej prostor preprodaje drog, mladoletne prostitucije in vandalizma, je tako postal del nove, strpnejše soseske Zalog.

Projekt z eksperimentalnimi metodologijami odpira polje kreativnosti uporabnikov na več nivojih mesta. Združuje prepoznavanje novega javnega prostora in njegovih vsebin s participacijo in izobraževanjem marginaliziranih mladih generacij z mestnega roba. Mladi omogočajo vpogled v način, na katerega mesto vpliva nanje, v to, kako uporablajo svoje okolje in kakšna so njihova pričakovanja. Četrtn Zalog je Cona, lokacija navdiha za delo ter brezmejen vir informacij in pričakovanj.

Ekipa ZALOGRAD: Ana Džokić in Marc Neelen (arhitekta, STEALTH unlimited, Rotterdam/Beograd), Boštjan Bugarič, Tina Cotič in Tamara Rijavec (arhitekti, KUD C3, Ljubljana), Luka Bogovič (režiser, Ljubljana/Novi Sad), Katarina Žakej (sociologinja, Ljubljana), Ognjen Radivojević (sociolog, Ljubljana/Novi Sad), Ružica Janovanci in Milica Tasić (študentki arhitekture, Beograd), v sodelovanju z Mrežo mladinskih centrov Ljubljana (ČMC) – Zalog (Erika Dolenc, Marko Taljan), Moderno galerijo (Bojana Piškar in Adela Železnik) ter mladimi iz Zaloga.

Podeželje in prihodnost

Matevž Čelik

Ko govorimo o arhitekturi prihodnosti, dejansko govorimo o prihodnji krajini. Celovita vizija urbaniziranega podeželja je za prihodnost arhitekture izjemno pomembna, saj odpira številna aktualna vprašanja njenega prihodnjega razvoja. Ko danes govorimo o evropskem zelenem dogovoru in milijardah, namenjenih bolj zelenemu evropskemu gospodarstvu, je odgovornost za razvoj krajine še toliko bolj v ospredju. V Sloveniji je povezava med krajino, naravo in arhitekturo vseprisotna, zato je prav krajina eno od področij, na katerem lahko arhitektura v Sloveniji odpre zanimive koncepte.

To smo v zadnjih desetih letih, ko sem vodil Muzej za arhitekturo in oblikovanje, poskušali izpostaviti z več projekti. Na BIO 25 (25. bienalu oblikovanja) z naslovom »Daleč, tako blizu« so oblikovalci, arhitekti, urbanisti, sociologi in drugi sodelujoči s sedmimi epizodami spregovorili o transformaciji krajine. Skupina pod vodstvom avstrijskih oblikovalcev iz biroja Mischer Traxler in raziskovalca kulinarice Klemena Koširja je v Genterovcih v Prekmurju raziskovala podeželje kot ekstremno nadzorovano in podrejeno izkoriščanu pokrajino. Uredili so štiri kilometre dolgo nadrealistično pot spoznavanja procesov proizvodnje in porabe hrane, ki so jih udeleženci doživeli prek hoje, nabiranja hrane in njenega uživanja. Pot se je končala v opuščenem supermarketu sredi vasi, ki so ga ustvarjalci oživili kot izhodiščno in zaključno točko poti po poljih.

Tudi v okviru platforme Future Architecture, ki jo je MAO vodil med letoma 2016 in 2021, so mladi arhitekti ponudili številne kritične in inovativne projekte za podeželje.

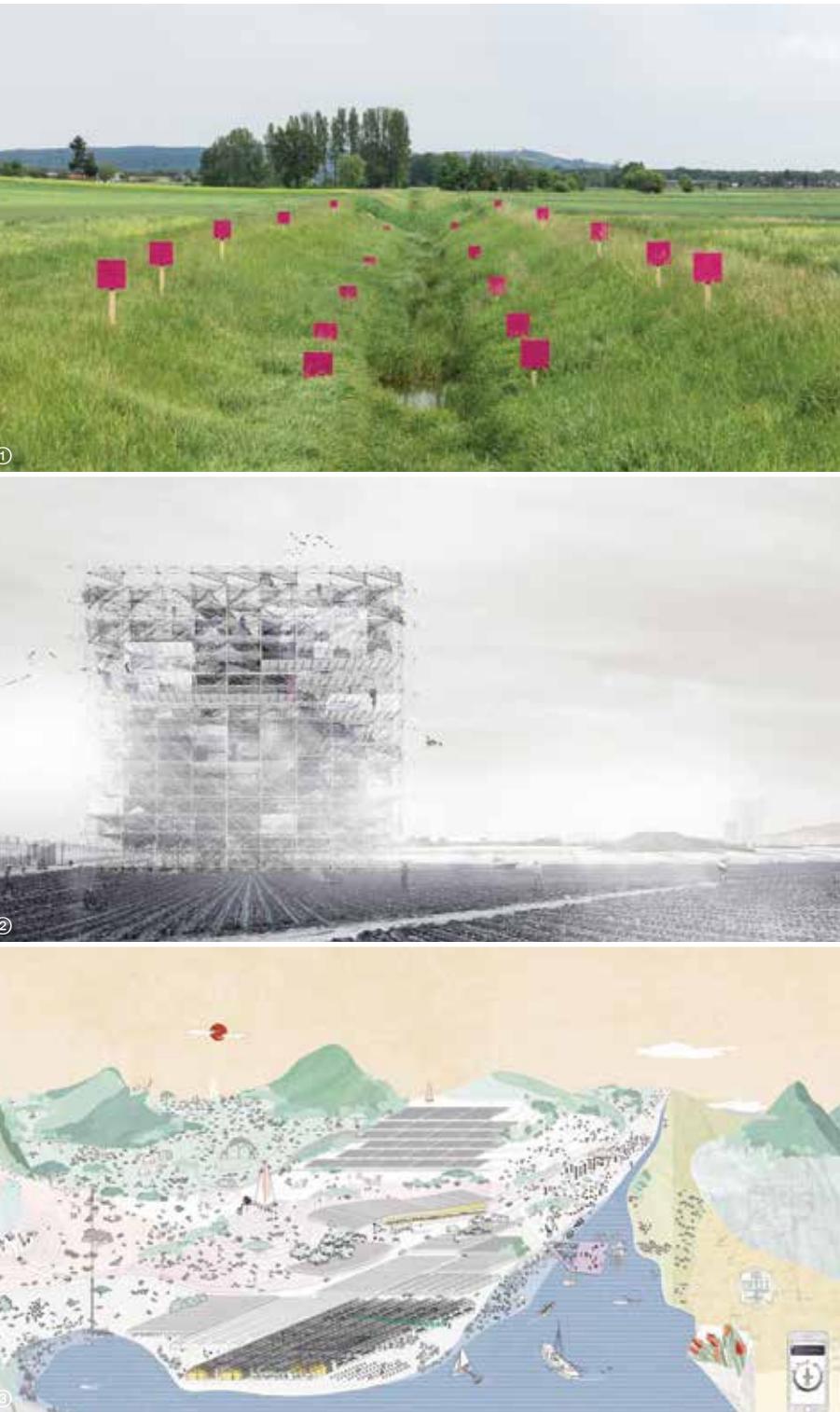
Španski arhitekt Jose Mateo Torres si je zamislil okoli prijazne stolpe, ki zmanjšujejo pomanjkanje vode, zbirajo in skladiščijo vodo iz zraka, okolo pa osvobajajo rastlinjakov. Med mrežo cevi, ki tvorijo vsak stolp, se skriva celoten kmetijski kompleks, z rastlinjaki, laboratoriji in predelovalnimi prostori; ti delujejo pod isto streho, puščajo zemljo okoli stolpa prazno in vzpostavljajo veliko bolj učinkovit postopek kmetovanja.

Grška arhitektka Christina Serifi s kolektivom Zuloark vodi projekt Kartiranje robov, v okviru katerega pripravlja vrsto zemljevidov in druge dokumentacije, kjer so prvič prikazana vsa združenja žensk, lokalne kmetijske zadruge in zapuščene stavbe v regiji Tesprotija v Grčiji. Arhitekti imajo namen ustvariti aktivno platformo, kjer bi se lahko številne zadruge povezale in našle skupne možnosti za novo rast.

Ameriška arhitektka in raziskovalka Stephanie Kyuyoung Lee v projektu Agro komuna predstavlja drugačne možne sisteme razvoja podeželja in povečevanje ekološke odpornosti v Keniji. S tem opozarja, da tuje korporacije v podsaharski Afriki izrivajo lokalne male lastnike z njihovih zemljišč, da bi si zagotovile stabilne zaloge za preostali svet. Po svetovni krizi s hrano v letih 2007–2008 tuji »zemljiški nakupi« preoblikujejo globalni zemljevid lastništva kmetijskih zemljišč, saj se neposredne tuje naložbe nadaljujejo kot nova oblika kolonizacije.

Na drugi strani se podeželska zahodna Norveška zaradi mehaniziranega kmetovanja že desetletja sooča z deindustrializacijo. Zaradi zmanjšanja prebivalstva so mala mesta in vasi padli pod prag nad katerim je še racionalna vzpostavitev družbene infrastrukture, kar otežuje ohranjanje funkcionalne skupnosti. Posebni okolijski pogoji in naravne grožnje, povečane s podnebnimi spremembami, omejujejo rabo zemljišč. V tem okviru se projekt ukvarja z razvojem podeželja brez rasti ter išče posebne in natančne prostorske strategije: gre za nekakšno podeželsko akupunkturo, ki lahko podpira skupnost z vtiskovanjem v socialni kapital, zaradi česar je ta odpornejša in privlačnejša za nove prebivalce.

V primeru krajine so odgovori na številna vprašanja zagotovo dvoumni. Vendar so več kot pomembni, saj skušamo prepoznati osrednja področja, s katerimi bi se morala arhitektura ukvarjati v prihodnosti. Da bi tu dosegli potrebne spremembe, potrebujemo pogumno raziskovalno naravnost, uravnoteženo povezovanje tehnologije in ekologije ter optimistično prepričanje, da arhitektura ponuja številne možnosti.

1: MischerTraxler, Countryside Reloaded, projekt Jakoba Travnika v okviru serije intervencij v krajini okrog vasi Genterovci; del 25. bienala oblikovanja z naslovom Daleč, tako blizu
2: Jose Mateo Torres, Prototip 13, strukture za zbiranje vode in vertikalno kmetovanje; Future Architecture, 2021
3: Stephanie Kyuyoung Lee, Office for Human Resources, Agro komuna, Agroindustrijski prototip za postkapitalistično prihodnost malih kmetov; Future Architecture, 2020

Celostna prenova individualnih hiš v predmestjih in na podeželju

prof. Mihael Dešman

Mislim, da je Goethe napisal, da je arhitektura zamrznjena glasba. Glasba je najbolj povezana z identiteto – tem, kar ljudje smo. *Povej mi, kakšno glasbo poslušaš, in povem ti, kdo si.* Seveda velja to tudi za obleko – drugo kožo. Obleka naredi človeka, pravi ljudski pregovor. Analogno velja tudi za tretjo kožo, to je arhitekturo, oz. bolje, hišo. Individualna hiša je, kot smo že slišali, za večino Slovenc in Slovencev, pa tudi študentk in študentov, njihov dom, v predmestju ali na podeželju. Ali so ti domov neposreden izraz potreb uporabnikov, pogojev lokacije, topografije terena, podnebnih posebnosti, kontinuitete lokalnega kulturnega izročila, socialnih posebnosti kraja, izbora materiala in specifik konstrukcije? Ali te hiše sooblikujejo prostor, v katerega so postavljene, so dobro in trajnostno grajene, se dobro starajo in prilagajajo novim potrebam, so bivalno ugodne in ekonomsko izkoriscene? Žal je odgovor, da v veliki večini ne. Ta »ne« odpira številna nova vprašanja.

Kdo?

Akterje v prostoru lahko razdelimo na tri glavne skupine: ljudi, politiko in stroko. V tej trikotni shemi se morata stroka in politika povezati in delovati tako, da bo politika uveljavljala strokovna stališča, ne pa da jih bo stroka podrejena. In da bosta obe, tako politika kot stroka, služili ljudem. Na način, da bodo dosledno izpolnjevana skupna načela in javni interes. Sama stroka brez ostalih dveh polov ne more storiti veliko. Lahko se skupaj z ljudmi bori proti slabim in korumpiranim politikom. Lahko skupaj s politiko vzgaja in pomaga ljudem. Vsekakor pa ne sme nikoli postaviti pod vprašaj načel stroke, če rečem na tančneje, arhitekture.

Kaj?
Pravzaprav je vprašanje, kako to poimenujemo, če gre za arhitekturo tudi v tem primeru, namreč pri individualni hiši v predmestju in na podeželju. Če bi za identiteto podeželja lahko rekli, da je šla v 80 letih od začetka potrošniške družbe do danes v smislu glasbe od ljudske pesmi k turbofolk, bi analogno tudi za arhitekturo tega krasnega novega podeželja lahko rekli, da gre od ljudske v agropop arhitekturo – oz. hiše od vernakularnega, ljudskega stavbarstva v turbofolk. In so nekje tu vmes, te naše ljube hiše so nekaj med vernakularjem in turbofolkom.

Zakaj?

Danes živimo v časih svobodne izbire in prostega trga. Del te svobodne izbire je tudi to, da si lahko vsak zgradi in pregradi hišo, kakor se mu zazdi. Žal pa to ni tako dobra stvar, kot se sliši. Zadnja desetletja je videti, kakor da v Sloveniji poteka tekmovanje, kako bi bila vsaka hiša čim bolj drugačna od drugih, prav posebna, posebej pobarvana, da bo le unikatna in popolnoma samosvoja. In prilagodljiva, v višino, širino in globino, brez omejitev. Nobena zakonodaja ji ne more do živega. Stranski učinek tega procesa je hiter in neustavljen razpad naših mest, vasi in trgov. Vasi, trge in mesta s prostim lovom za navidezno individualnostjo onesnažujemo in izgubljamo prostor, kot smo ga poznali. Slovenski kaos je posledica kulturoloških in socialnih težav sodobnega človeka.

Anton Trstenjak, slovenski filozof, teolog in psiholog, ki je med drugim prispeval besedilo v prvi od dveh Plečnikovih monografij, *Architectura perennis*, ki je izšla leta 1941, je leta 1984 v knjigi, ki se ukvarja z mentalitetom Slovencev, zapisal:

»To se pravi: človek se obdaja s stvarmi, ki potem kot njegovo okolje vplivajo na njegovo počutje in delovanje, ki pa ga motijo ali celo ogrožajo, kakor hitro so mu v breme ali pa ga preveč zaposlijo. Končno so to pravzaprav njegova lastna notranja nagnjenja in potrebe, ki jih sekundarno ali celo terciarno sam ustvarja, misleč, da bo laže živel, a se znajde v navzkrižju, da zaradi njih težje živi. Sem sodi vse, kar potrebuje v sodobni potrošniški družbi za dvig življenjskega standarda: hiša z vso mogočo tehnično, delno avtomatizirano opremo, vikend hišica v planinah ali ob morju, avtomobil, hišica pri kolica, motorni čoln, zračna potovanja na druge kontinente itd. Končno namreč vse to človeka čezmerno zaposluje in ga spravlja v stalno živčno napetost, tako da mnogo 'udobnejše', kar brezskrbneje živi tisti, ki si nobene teh udobnosti kot skromen podnajemnik ne more privoščiti. Vsemu temu se namreč pridruži še Damoklejev meč odplačevanja mesečnih obrokov za posojila, ki si jih je za dvig življenjske udobnosti najel.« (Trstenjak, 1984: 51).

Kako?

Orodja, ki jih imamo, zato nekako odpovejo. Situacija ponuja malo upanja, zato imamo vsi težave. Ne bo nam uspelo, da bi ljudska pesem premagalna in izgnala turbofolk, lahko pa ustanavljamo pevske zbore in jo gojimo. Lahko s pilotnimi projektmi skušamo vplivati z zgledom.

Kaj lahko storijo država, politika, stroka?

Lahko usposobimo državo, da bo resno preprečevala črne gradnje.

Ključno bi bilo, da bi dala večjo moč arhitekturi. Drugi

ukrepi so bolj administrativni, lahko pomagajo le, če je izpolnjen pogoj strokovne skrbi in kakovosti. Davek na »slabo hišo«, kot obstaja davek na avto, ki ima prevelike emisije. Ali na pisano fasado. To so ukrepi s palico. Lahko je tudi korenček, npr. subvencije ob prenovi. Še enkrat, problem je pojmovanje svobode, ki je ujeto v »pravico do nekulture«!

Še nekaj vprašanj, ki nadaljujejo in posodabljo vprašanja z začetka.

Ali je bilo včasih bolje, kot je danes?

Ali bo podeželje »pametno«?

Ali je podeželje odporno proti podnebnim spremembam? Proti potresu?

Ali ...?

Znak kakovosti v graditeljstvu

Podpora prehodu v podnebno nevtralno družbo

Neva Jejčič

V razvitem svetu se že od osemdesetih let prejšnjega stoletja uveljavljajo znaki za okolje (npr. znak kakovosti RAL, Modri angel, EU Ecolabel), s katerimi so označeni proizvodi in storitve višje in preverjene kakovosti. So verodostojen in nepogrešljiv instrument v sistemu javnih in drugih naročil ter mehanizmi zagotavljanja kakovosti blaga in storitev v industriji, šolstvu, zdravstvu in tudi v graditeljstvu. Prepoznavanje višje kakovosti blaga in storitev pri gradnji stavb pri nas že 25 let podpira okoljski certifikat Znak kakovosti v graditeljstvu ali na kratko ZKG.

Na pragu intenzivnega vala prenove stavbnega fonda in gradnje trajnostnih, skoraj ničenergijskih, na presoju življenjskega cikla temeljčih stavb poteka nadgradnja novih predmetov oz. kategorij ZKG (www.trajnostnagrada.si) z novimi vsebinami, ki bodo pisane na kožo načrtovanemu razogljičenju stavb v okviru integralnega projekta LIFE IP CARE4CLIMATE (www.care4climate.si). Na podlagi strokovnega konzenza bodo podane smernice razvoja, usmeritve podjetjem za stalne izboljšave v trajnostni gradnji in podpora pri pripravi meril za (zeleno) javno naročanje.

Gi ZRMK je leta 1996 ob podpori ključnih deležnikov razvil sistem in metodologijo nacionalnega znaka za okolje, poimenovanega ZKG, ter ob sodelovanju vidnih

strokovnjakov tudi merila za primerjalno vrednotenje oz. ocenjevanje. V shemo ZKG so vgrajeni vidiki trajnostne gradnje, kjer se upoštevajo okoljska, družbena in ekomska komponenta.

Okvir sheme ZKG sestavlja šest osnovnih gradnikov, ki omogočajo neodvisno oblikovanje elementov in podelementov kakovosti ter podrobnih meril. Gradniki so zasnovani tako, da so elementi in podelementi kakovosti prilagojeni trenutnemu in predvidenemu prihodnjemu stanju tehnike in tehnologije, pa tudi razvoju družbe in drugih vidikov v stroki.

Končni cilj razvoja in priprave meril za ocenjevanje je zapis dobre gradbene prakse na določenem tematskem področju oz. za določen predmet ZKG – npr. za energijsko učinkovita okna (izdelek) ali sodobno vgradnjo oken (storitev) – ki je podrobnejše strukturirana v razpisni dokumentaciji. To je javno dostopen dokument, ki omogoča tudi samoocenjevanje, saj so v njem kriteriji opredeljeni s podrobnimi merili in utežmi. Postopek primerjalnega vrednotenja oz. ocenjevanja je natančno določen in ga izvede ocenjevalna komisija, sestavljena iz neodvisnih strokovnjakov; s tem sta omogočeni nepristransko in strokovnost. Prijava za pridobitev znaka ZKG je prostovoljna, certifikat pa se podeli najboljšim na posameznem področju in tistim,

ki za najboljšimi zaostajajo za največ 10 odstotkov. Vsi prejemniki certifikata ZKG imajo možnost (pod vnaprej določenimi pogoji) pridobiti pravico do uporabe istoimenske blagovne znamke.

Znak ZKG označuje celovito kakovost, kar presega zgolj tehnično-tehnološke zahteve, saj morajo biti pri tem zadovoljni vsi, od naročnika in uporabnika do širšega družbenega okolja. To je mogoče le takrat, ko merila vključujejo najnovejše tehnično-tehnološke zahteve ter sistematično zagotavljanje kakovosti in odličnosti poslovnega sistema, ob vzpostavljenem sistemu stalnega razvoja in izboljšav ter poudarjeni skrbi za varovanje okolja in obvladovanju celotnega življenjskega cikla izdelka.

Novi izzivi, potrebe in zahteve v našem okolju in širše so bili razlog za umestitev razvoja nadgradnje novih kategorij ZKG v sklop »Trajnostne stavbe« znotraj projekta LIFE IP CARE4CLIMATE – kot podpore celoviti, trajnosti, brezogljični in skoraj ničenergijski prenovi stavb. Razvoj nadgradnje je usmerjen k opredelitvi pričakovane oz. minimalne (v predpisih opredeljene), želene (state of the art) in ciljne kakovosti prenove stavb.

Na podlagi posvetovanj in individualnih razgovorov z deležniki, razmer na trgu, sprejetih politik in strateških dokumentov ter presoje razvoja stroke in trendov so

bile kot zelo primerne prepoznane naslednje nove kategorije ZKG: *Proces načrtovanja celovite energetske prenove stavb; Gradbena in energetska prenova stavb kulturne dediščine; Energetska prenova kmetij; Širša, energetska in protipotresna prenova stavbe; Učinkovito vzpostavljen sistem kakovosti pri izvajanju energetske prenove stavbe; Energetska prenova stavb v lasti občin.*

ZKG po 25 letih stopa v novo obdobje ter sledi novim usmeritvam gradnje in prenove stavb z namenom razogljičenja stavbnega fonda do leta 2050. Znaki za okolje so pomemben akter na poti do zastavljenih ciljev, saj kot instrument zagotavljanja kakovosti hkrati višajo njeno raven.

Načrtovati in živeti s suburbijo

izr. prof. Uroš Lobnik

Sodobno razpršeno mesto se v 20. in 21. stoletju razvija z diametralno nasprotnima konceptoma uprostorjanja: z urbanim in suburbanim. Razvoj suburbije, ki je v drugi polovici 20. stoletja ob podpori »avtomobilske industrije« po intenzivnosti in obsegu presegel urbanega, ne poteka več v neposredni povezavi s strnjениm mestom. Prevlada suburbanega tkiva nad urbanim temelji na konceptu infrastrukturno oskrbljene parcele s prostostoječo stavbo, zato ne izkazuje potrebe po hierarhično centraliziranem in funkcionalno osmišljenem izgradjevanju urbanih struktur, kar pospešuje razprševanje in policentralizacijo mesta ter spreminja podeželje in kulturno krajino.

V 21. stoletju potekajo procesi suburbanizacije vzporedno z razvojem digitalne kulture, trajnostnega prometa, ekologizacije in pametnega načrtovanja naselij, kar pogojuje regeneriranje obstoječih in izgradjevanje novih suburbanih območij z njihovim odgovornim integriranjem v obstoječe urbane ali podeželske strukture.

Suburbija kot urbana struktura

Razvoj suburbije je od druge polovice 19. stoletja naprej pospeševalo preseljevanje premožnejših meščanov z onesnaženih in bivalno nekakovostnih mestnih območij v nove urbane strukture, ki so bile umeščene v

neokrnjeno naravno okolje in so dajale zaščito pred negativnimi vplivi prostorsko ekspanzivne in okolju škodljive industrializacije.

Pionir načrtovanja sodobne suburbije F. L. Olmsted je na prehodu v drugo polovico 19. stoletja suburbijo vrednotil kot del »metropolitanskega mesta«, predpričan, da razvoj velikih mest in metropol brez območij načrtovane suburbije ni mogoč. Opozjal je na pomen kakovostnega načrtovanja suburbije, njeno specifično vlogo pri razvoju mesta in nujo po nerazdružljivem povezovanju suburbije z urbano strukturo ob podpori oblikovane narave in izgradnje infrastruktur.

Oblikovanje območij načrtovane suburbije mest 19. stoletja je temeljilo na ideji povezovanja bivalnega prometa, ekologizacije in pametnega načrtovanja naselij, kar pogojuje regeneriranje obstoječih in izgradjevanje novih suburbanih območij z njihovim odgovornim integriranjem v obstoječe urbane ali podeželske strukture.

Ebenezer Howard je ob izteku 19. stoletja predstavil evropsko različico suburbanega razvoja z modelom vrtnega mesta kot samooskrbne, razvojno omejene koncentrične urbane strukture, ki z morfologijo naselja in arhitekturnim oblikovanjem vzpostavlja mestno podeželje (slika 2: Letchworth (1899), Welwyn Garden

City (1920)). V Evropi je prišlo do razcveta gradnje vrtnih mest (od Skandinavije do Iberskega polotoka in Balkana – Hellerau (1908), Zlin (1923), Vukovar (1936) ...).

Na začetku 20. stoletja je arhitekt F. L. Wright goreče zagovarjal idejo razredčene, policentrične urbanosti, prepričan, da lahko le koncept razpršenega, decentraliziranega mesta »ohranja naravno krajino« in prebivalcem takšnih urbanih struktur ponuja najbolj neposredno povezavo z njo. Vztrajno je zavračal idejo strnjeno centraliziranega mesta kot za okolje in uporabnika neprimerne bivalne strukture in je, potem ko se ni strinjal z državnim načrtom za razpršena mesta, zasnoval idejo samooskrbne urbane strukture, razlite po krajini (slika 3: Broadacre City).

Suburbija kot antiurbana struktura

V prvi polovici 20. stoletja se v ZDA in Evropi, po drugi svetovni vojni pa tudi drugod po svetu, prične razvoj suburbije za motorizirane uporabnike (slika 4: Radburn (1929)). Procese razprostorjanja mest in drugih naselij z »motorizirano« suburbijo pospeši formiranje kartelov bankirjev, trgovcev, investitorjev hiš, cestarskih lobijev, ki ob državni podpori temeljijo na zasebni iniciativi. Razvoj motorizirane suburbije pospešuje porast množične rabe najrazličnejših strojev – od strojev za množično proizvodnjo in gradnjo prefabriciranih tipskih hiš do avtomobilov in gospodinjskih aparatov (slika 5: Levittov (1956)).

Enodružinska hiša v motorizirani suburbiji ni več povzemanza z naravnim okoljem, temveč izključno s parcelo, gostota pozidave pa se do konca 20. stoletja zvišuje (večja hiša, manjša parcela). Večina javnih programov je dosegljivih le z avtomobilom, zato se ti razvijajo sovisno z izgrajevanjem prometne infrastrukture.

V. Gruen, ki velja za »očeta nakupovalnega središča« (Southdale Center, Edina, 1956), je nakupovalno središče ob avtocestnem vozlišču razumel kot sestavni del kompleksnega suburbanega pola s peš cono. Upokojil se je razočaran nad siromašenjem urbanosti v suburbiji. Idejo kompleksne centralnosti je v devetdesetih letih 20. stoletja uspešno prenesel v tradicionalna in novonastala mestna središča (Dunaj, 1990), kar nedvomno dokazuje antagonizem in avantgardo suburbije – snovalec nakupovalnega središča je postal pobudnik preurejanja z avtomobili prenatrpanih mestnih središč v peš cone.

Antagonizmi in potenciali sodobne suburbije

Suburbija (z individualnimi hišami na sredi parcele) se je v slabih dvesto letih razlezla v vsak kotiček industrializiranega sveta in s svojo antiurbanostjo pospešila razvoj razpršenega mesta. Zaradi čezmernega širjenja suburbije narašča potreba po ohranjanju tradicionalnih strnjensih naselij, deleži teh površin, ki so preseg-

li deleže urbanih območij, pa so nakazali potrebo po razvoju novih konceptov urbanih struktur in po načrtovanju procesov zgoščevanja nekaterih delov obstoječe suburbije. Ob izteku 20. stoletja se je večina suburbanih držav zavedela, da brez suburbije ni prostorov nove urbanosti.

Suburbija se z neusahljivim dotokom novih prebivalcev (generacije mladih in starostnikov), brez izoblikovanih tradicionalnih tipologij javnih odprtih površin, z nizkim deležem kakovostne arhitekture in nenehnimi menjavami uporabnikov pogosto izkazuje kot svet nekritičnih tradicionalistov (slika 6: Disney, EPCOT (1960)). Zato ne preseneča, da so se ob izteku drugega tisočletja pojavili načrtovalci »tradicionalistične suburbije«, ki zanikajo kakršnokoli avantgardno urbanistično in arhitekturno načrtovanje. Primeri realiziranih suburbanih naselij v domeni »novega urbanizma«, predvsem v Angliji (slika 7: Poundbury (1993)) in ZDA (Disney, Celebration (1990)), nesporno dokazujejo, da »novi urbanizem« zagovarja razvoj suburbije z »identiteto pametnega tradicionalnega naselja in neoklasicistično arhitekturo prostostoječih hiš – vilk«.

Večina Zahodnoevropskih držav razume suburbijo kot prostor eksperimenta, kot prostor za razvoj novih oblik in načinov bivanja: raziskujejo se nove tipologije naselij (slika 8: Nagele – mesto za polder (1950), Tapiola – gozdno mesto (1950)), novi tipi stanovanjskih stavb in nove tipologije javnih odprtih površin ter novi načini socializacije, vračanje k tradicionalnim vrednotam in oblikam bivanja (na vasi) je precej manj zaznavno.

Nekatere evropske države so že pred desetletji prepoznale neizogiben vpliv suburbije na razvoj mest in podeželja, zato so reformirale urbanistično načrtovanje mesta, razvile nova načrtovalska orodja, se lotile usmerjenega načrtovanja suburbije, v zadnjem desetletju pa zasnovale politiko trajnostnega razvoja odgovorne suburbije.

V tem oziru je pionirsko vlogo odigrala Belgija, ki se je kmalu po prvi svetovni vojni odločila, da bo prostorski razvoj države slonel na podeželskih naseljih s suburbijo. Dinamičen razvoj suburbije v najgosteje poseljenem območju Evrope, nizozemskem Randstadu, dokazuje, da je slednja že dolgo prostor novodobne urbanosti, prostor, ki sprejme tisto, kar v strnjeno mesto ne sodi ali ne more priti.

Na začetku 21. stoletja se v Evropi udejanjijo prvi prepleti urbanih in suburbanih območij (slika 9: SolarCity Linz (2008)), za katere sta značilna vnos in razvoj novih stavbnih tipologij pod okriljem razvoja trajnostne in dogovorne suburbije.

Ob procesih upametovanja mest in podeželja poteka od začetka 21. stoletja tretji val suburbanizacije, ki se odvija na krilih razvoja digitalnih tehnologij in medijev. Številni primeri izgrajevanja pametnih urbanih struktur v prostoru suburbije nakazujejo ponovni razvoj samostojnih mest ali zaključenih mestotvornih struktur (slika 10: Seestadt Aspern, Dunaj (2008), Masdar City, Abu Dabi (2007), Woven City (2020)).

Načrtovati in živeti s suburbijo

V Sloveniji imajo suburbana območja izrazito prevlado nad urbanimi. Nagel razvoj slovenske suburbije, ki se je samoorganizirano vzpostavila v sedemdesetih letih 20. stoletja, je neusmiljeno razsul morfologijo ruralnih naselij in zameglil kulturno krajino. V manj kot pol stoletja so suburbana območja površinsko in zaznavno prevladala nad mesti in ostalimi naselji, najizraziteje v zadnjih tridesetih letih, ko se je Slovenija zavrhla na sam vrh »suburbanih« evropskih držav.

Suburbija je realnost sodobne Slovenije, ki je ne smejo in ne moremo razumeti le kot dokaz, da v državi ne zmoremo zaustaviti trenda bivanja v zasebni hiši z vrtom, temveč jo moramo razumeti kot realnost najbolj zaželene oblike bivanja.

Večina pozidanega prostora, ki je pokrit z vseprisotno, kakofonično suburbijo in majhnim številom večjih mest, generira izjemno specifičen odnos do urbanosti, kar se odraža tudi v politiki prostorskega in urbanističnega načrtovanja novodobne urbanosti brez razumevanja vloge sodobne suburbije. Procesa samoupravljaljskega (med letoma 1970 in 1990) in neoliberalnega razvoja suburbije (od leta 1990 naprej) sta generirala mrežno ali obulično strukturo enodružinskih gradenj, ki je s prostostoječo hišo s številnimi neuporabljenimi balkoni (šestdeseta in sedemdeseta leta 20. stoletja), s frčadami in polkrožnimi prizidki (na prehodu iz 20. v 21. stoletje) ter z ravno streho ali z dvokapnico s čim bolj enovito opno (od leta 2010 naprej) ugonobila zaznavanje tradicionalnih principov uprostorjanja naselij, amputirala središča historičnih struktur, razvrednotila robove naselij in močno degradirala kulturno krajino. Ob neizogibni potrebi po sanaciji prvih suburbanih enodružinskih hiš, po prenovi podeželskih naselij in mest ter preurejanju kulturne krajine ni mogoče spregledati, da bo razvoj urbanosti v Sloveniji še naprej temeljil na razvoju suburbije.

Zdajšnje stanje v prostoru dokazuje, da potrebujemo veliko bolj smelo in zrelo vrednotenje urbane realnosti. Tako je že leta 1950 razmišljal E. Ravnikar, ki je ugotavljal, da premostitev in odprava razlik med mestom in deželo odpirata vprašanje, ki je v Sloveniji zelo blizu realizacije, vendar »zanko potrebujemo zavestno

hotenje, da bi se temu z vsakim novim ukrepom čim bolj približali«. Ravnikar je smelo opozarjal na potrebo po celostnem načrtovanju prostora z razpršeno suburban strukturo mesta: »Nimamo nikakršnega širšega koncepta, morda pa bi lahko imeli tistega, ki ga je pred skoro 100 leti opisal W. Morris, kot mesto razsuto v vrtu, saj je materialna baza za kaj takega že skoraj zagotovljena. V resnici je že zelo veliko napravljenega, pa žal tako slabo uporabljenega.«

Več kot petdeset let po Ravnikarjevem zavzemanju za načrtovsko suburbijo je potreba po koreniti spremembi odnosa do suburbije še toliko bolj izrazita. Kakovost regeneracije podeželja, naselij in mest je odvisna predvsem od razumevanja razvojnih procesov sodobne suburbije, njenega pomena in njenega vpliva na razvoj sodobne urbanosti.

Razvoj evropske suburbije v zadnjih dvesto letih dokazuje, da je slednja največje eksperimentalno polje urbanizma, vendar jo je treba kot takšno tudi prepoznati. Prestrukturiranje slovenske prostorske politike in urbanističnega načrtovanja z uvedbo načrtovanja suburbije je neizogibno.

Regeneriranje suburbije temelji na prenovi starejših enodružinskih hiš, na razvoju raznovrstnih stanovanjskih tipologij in integraciji stavbnih gruč v manj kakovostna suburbana območja, na procesih skrbno osmišljenega osrediščanja naselij, na razvoju policentrov in novih tipov javnih stavb v suburbiji, na razvoju trajnostnega prometa, na energijski varčnosti infrastrukture in objektov, na sanaciji degradiranega grajenega in naravnega okolja ter na skrbnem umeščanju funkcionalno heterogenih gradenj v strukture trajnostnega razpršenega mesta.

Ker ima v Sloveniji prostostoječa individualna hiša ključni vpliv na razvoj urbanosti razpršenega mesta, se lahko regeneracija suburbije prične s preurejanjem obstoječih suburbanih hiš. Z zavedanjem pomena načrtovanja razvoja suburbije se bodo neizogibno pojavile potrebe po strokovno strateško premišljenem spremenjanju prostorske zakonodaje, kajti cilj bo več kot jasen: načrtovati in živeti s suburbijo!

¹ E.Ravnikar, Urbanistična misel v Sloveniji od leta 1900, Edvard Ravnikar, Umetnost in arhitektura, Slovenska matica, Ljubljana, 2007, str. 127

Suburbana Slovenija?

Srđan Nadž

Splošno znano je, da imajo Slovenci hiše izjemno radi, pa kljub temu smo presenečeni nad podatkom statističnega urada, ki pravi, da v hišah živi približno 60 % prebivalstva. V prostoru se to odraža v izjemno velikem deležu suburbanih naselij, ki so praviloma sestavljena izključno iz enodružinskih hiš na večjih parcelah. Čeprav izdelujemo urbanistične načrte in se na teoretični ravni problema tovrstne gradnje zavedamo, sistem upravljanja prostora, ki smo ga ustvarili, pozidavo usmerja prav k nadaljevanju obstoječega vzorca. Temu v prid mogoče najbolj govori podatek, da se je v preteklem desetletju število prebivalcev Ljubljane povišalo za 10 %, število prebivalcev Ljubljani sosednjih občin pa za 30 ali celo 50 %. Pri takem prevladujočem poselitvenem vzorcu ustvarjamo neskončna predmestja in težko formiramo nova urbana območja. Še bolj nazorna je primerjava Ljubljane z drugimi mesti v regiji. Na območju Ljubljane živi približno 239.000 prebivalcev, na zgorj še enkrat večjem območju, ki ga zaseda Dunaj, pa 1.888.776 prebivalcev. Torej, preprosto povedano, na prostoru, samo še enkrat večjem od Ljubljane, živi skoraj cela Slovenija. To nedvoumno govori o tem, da živimo v precej suburbanem okolju.

Problem poselitve v Sloveniji se ne nanaša samo na gostoto ali poselitvene vzorce, ampak tudi na problem življenjskega cikla hiš. Tako statistični urad, lahko bi rekli, precej sarkastično omenja, da je »v več kot 162.000 stanovanjih (tj. 20 %), velikih povprečno 64 m², .../ živel po en prebivalec Slovenije; večinoma so bile to ovdovele ženske, stare povprečno več kot 60 let«. Zapis ni le izjemno pripoveden, ampak slikovito opisuje problem staranja hiš in življenjskih vzorcev prebivalstva, ki jih uporablja.

Ljudje praviloma pozabljajo, da je tista sanjska hiša, v katero so vložili skoraj ves kapital, pravzaprav ne-

kaj, kar praviloma izgublja vrednost. Zgraditi hišo ne pomeni ustvariti kapital, ampak ustvariti sredstvo, ki izgublja vrednost. Tako povprečna slovenska hiša v prvih desetih letih izgubi 20 % svoje vrednosti, po ok. 30 letih pa 60 %. To pomeni, da povprečna hiša na letni ravni izgublja 1,33 % svoje vrednosti, kar pri hiši, vredni 300.000 €, pomeni skoraj 4.000 € letno. Vrednost hiše tako upada in po približno 70–80 letih doseže točko, ko hiša sama ni vredna nič. Celotna vrednost nepremičnine leži v parceli, na kateri hiša stoji.

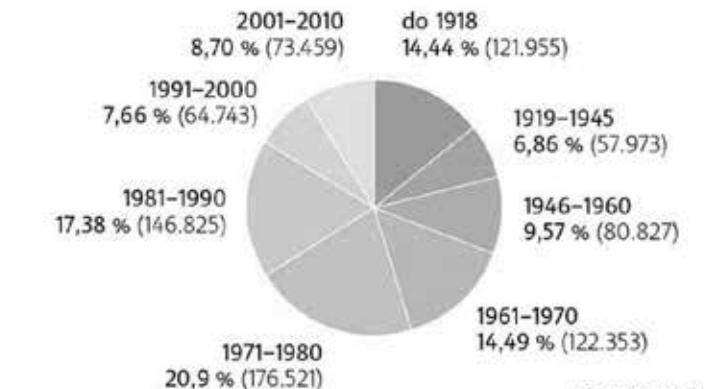
Mogoče največji problem so hiše, ki so bile zgrajene med letoma 1970 in 1990. Te stavbe so na videz še v razmeroma dobrem stanju, vendar počasi prihajamo v obdobje, ko so potrebne sistematične in temeljite prenove. Problem ni prenoviti stavbo, problem nastane, ko analiziramo finančno smiselnost tega posega. Za družino je takšna celovita prenova tipične slovenske hiše precej velik finančni zalogaj, po drugi strani pa lahko tudi odmislimo potencial hiše za morebitno adaptacijo v dvostanovanjsko stavbo, saj tovrstni poseg ob sedanji nakupni vrednosti stavbe investitorju ne bi prinesel nobenega dobička.

Stanja v prostoru, ki ga imamo, ne moremo spremeniti z danes na jutri, vendar imamo strokovno dolžnost, da opozarjam na probleme in iščemo rešitve. Prostora ne moremo urejati (ustvarjati grajenega okolja), ampak ga moramo sproti oblikovati, iskat moramo ustrezne odgovore na trenutne probleme in slediti dolgoročni viziji prostora. Zato se sprašujem: ali ni čas za temeljito prenovo sistema upravljanja prostora?

60 %

Starost slovenskega stanovanjskega fonda

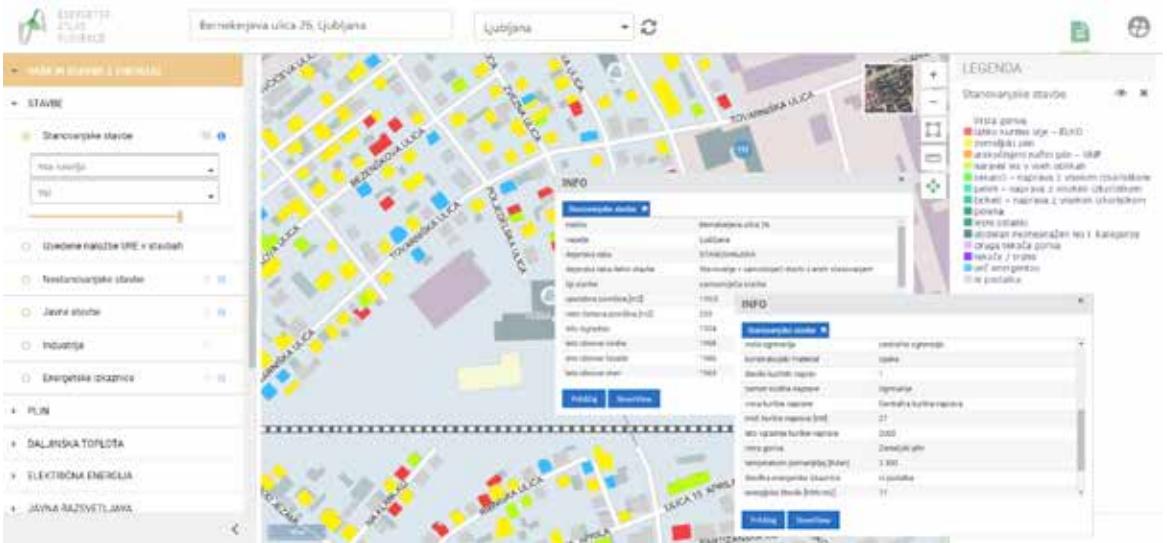

Viri: Surs, SESTAT, MOP

stat.si

Energetsko podnebni atlas

Katarina Pogačnik

Energetsko-podnebni atlas (v nadaljevanju EPA) je sodobna računsko-analitična platforma za področja energetike, okolja, kakovosti zraka in podnebnih sprememb; njen namen je omogočiti in spodbuditi prehod v nizkoogljično družbo. EPA ponuja dinamično podporo pri odločanju in določanju ekonomskih in tehničnih kazalnikov ter ukrepov za energetsko učinkovitost v pametnem mestu. Platformo sestavljajo trije moduli: E-planiranje, E-indikatorji in E-sodelovanje.

Modul E-indikatorji vključuje opredelitev, zbiranje in razvoj optimalnih podatkov in ključnih kazalnikov uspešnosti ter razvoj analitične aplikacijske storitve za dinamično podporo pri upravljanju pametnega mesta na področju energetike in trajnostnega okolia.

Modul E-planiranje je celovita podatkovna storitev, ki zagotavlja podporo optimalnemu odločanju v okviru ciljnega (večplastnega) energetskega planiranja in učinkovitosti za pametna mesta in lokalne skupnosti; temelji na naprednih algoritmih in ponuja zbir ukrepov oz. rešitev ter podatkov o izvedljivosti ukrepov in njihovih učinkih na področjih učinkovite rabe energije, obnovljivih virov energije in kakovosti zraka.

Cilj modula E-sodelovanje je integracija interdis-

Ilinarnih in socioških vidikov rabe energije pri
čnih uporabnikih.

eracija vpliva na vse uporabnike obravnavane strukture (objekti, elektrooskrba), kar se kaže v optimizaciji stroškov in dvigu kakovosti bivalnih gojev. Skupaj z drugimi inovativnimi storitvami tehnologij (IKT) splošno prispeva k zmanjšanju socialne in regionalne neenakosti. Temeljni namen energetske politike je zagotoviti ustrezeno ravnanje z energijo (odnebna sprejemljivost, zanesljivost oskrbe in varuhurenčnost). Aplikacija ponuja uvid v vse ključne parametre za spremljanje in reguliranje indikatorjev uporabe energije in izpustov CO₂.

edvideno je, da bo operacija prispevala k zmanjšanju porabe energije in k zmanjšanju izpustov CO₂ (20 do 30 %). Okolju prijazna rešitev bo tudi namenitev papirnega poslovanja z digitalizacijo in omatizacijo podatkovnih baz.

pritvev kot izhodišče obravnava lokalno/mestno
en. Končni uporabniki znotraj energetske plat-
me na enem mestu – v obliki digitalne tržnice
pritvev – poščejo želeno storitev (obstoječa raba v
spodinjstvu, možne rešitve za prehod na obnovl-

jiv vir energije idr.). S platformo ima lokalna skupnost v vsakem trenutku pregled nad stanjem in izvajanjem energetske politike v občini.

EPA uporablja številne baze podatkov in metode strojnega učenja, s čimer lahko oceni energetsko porabo, tudi ko podatki niso na voljo. Nabor prikazov se ves čas dopolnjuje, prikaze pa je mogoče dodati tudi na željo uporabnika. Poleg vizualizacije podatkov EPA omogoča tudi izdelavo poročil. Trenutno je na voljo avtomatično generiranje lokalnih energetskih konceptov na nivoju občine in energetskih lokacijskih informacij za posamezne objekte; tu so podani tudi vsi podatki, ki se nanašajo na prostorske karakteristike in omejitve v primeru kakršnegakoli načrtovanja energetskih sistemov ali vplivov le-teh na okolje znotraj povezovanja področij (denimo kakovost zraka – energetski sistemi).

Večina podatkov znotraj aplikacije se osvežuje enkrat letno. Občine morajo dati zgolj soglasje za pridobitev podatkov iz različnih sistemov (npr. elektrodistribucijski operater itd.). EPA občutno prispeva k znižanju stroškov izdelave in posodobitve strokovnih podlag, hkrati pa orodje omogoča vzpostavitev partnerstev, izvedbo investicij ter hitrejše in učinkovitejše prijave projektov. Dostop do

A (z omejeno funkcionalnostjo) se lahko omogoči
di občankam in občanom, ki si lahko tako za svojo
rcelo ali hišo izdelajo lokacijsko informacijo ter si
ledajo potencial za sončno elektrarno in ostale
tenciale obnovljivih virov energije, na podlagi kat-
h se bodo hitreje in lažje odločili za nizkoogljične
vesticije.

čina se lahko z EPA na podlagi dejanskih podatkov aktivno vključuje v procese odločanja in usmerjava svoje politike. Več informacij o orodju je na voljo na spletni strani <https://epa.si/> in na predstavitevni videoposnetku (<https://youtu.be/ack8zba4GBk>).

Regeneracija stavb in rehabilitacija poselitvenega sistema

Ivan Stanič

Tema prispevka je fenomen slabo izkoriščenih, za današnja merila energetsko in morda tudi protipotresno neustreznih stavb, zaradi lokacije pogosto tudi praznih. Pri mnogih gre za edino premoženje, ki ga gospodinjstvo premore. Mnoge so bile zgrajene brez gradbenih dovoljenj ali v nasprotju z morebiti pridobljenimi gradbenimi dovoljenji.

Po zgodovinskem preletu hitro ugotovimo, da gre pretežno za objekte, značilne za čas največjega obsega urbanizacije Slovenije, ki deloma sega še v prvo poosamosvojito obdobje. Istočasno so v večjih središčih nastajale urejene stanovanjske soseske, vsepovsod drugod pa sorazmerno neregulirana območja obcestne in razpršene gradnje. Načrtovano in načrtno urbanizacijo (zgoščevanje) je hkrati spremljala nenačrtna dezurbanizacija (razprševanje).

Razlogi za množičnost pojava so vsekakor zanimivi, poenostavljeni gre na primer za:

- le željo po domu – družbenih stanovanj je bilo premalo;
- željo po boljšem domu – stanovanja v soseskah so bila večinoma majhna;
- željo po lastni hiši – brez bližine sosedov ali nevidnega nadzora, ki je lasten življenju v skupnosti oz. večstanovanjski stavbi.

Te stavbe je treba danes razumeti kot nepremičnine in vrednost, nastalo iz pretežno zasebnih preteklih vlaganj. V smislu razvoja nepremičnin, predvsem prenove objektov in reurbanizacije naselij, za te objekte velja enaka pravila kot za vse druge. Za samo prenovo objektov je dovolj opredeliti ustaljeni nabor meril in pogojev za gradnjo ter jih prilagoditi veljavnim standardom za doseganje bistvenih lastnosti objekta. Če tem objektom v smislu racionalnosti glede na morebitni potrebni vložek in glede na načelo sorazmernosti, pa tudi želeno reurbanizacijo, ki je v javno korist, želimo vrednost zvišati, moramo takšno dovolilo s specifičnim naborom urbanističnih meril in pogojev podeliti oz. dopolniti. V tem primeru moramo želeno dejanje opremiti z ustrezno politiko, predpisi in proračunskimi sredstvi.

V dokumentu o arhitekturni politiki Slovenije (avgust 2017) je obširnejše navedeno, kje se arhitekturne stroke vključujejo v doseganje teh načel oz. kakšne strateške cilje je treba iz njih izpeljati. Načrtno je uporabljen izraz politika, saj se s politiko določenemu cilju da prednost pred drugim in se za njegovo doseganje tudi opredelijo proračunski viri.

Specifična prostorska vizija v tem primeru je: z dejANJI rekonstrukcije in regeneracije aktivirati slabo izkoriščene ali zanemarjene nepremičnine. V opredmeteni

viziji so strateški cilji rekonstrukcija stavb, reurbanizacija in regeneracija območja ter okoljska in energetska sanacija objekta in območja.

Toda v našem primeru je, ko govorimo o posameznih objektih, govor tudi o njihovih uporabnikih, ki so pretežno tudi njihovi lastniki. Ne gre za objekte dediščine ali objekte s kakšno drugo izkazano vrednostjo, ki jo javni sektor neposredno ščiti. Torej je pridobitev javnega denarja za kaj takšnega malo verjetna, razen za javno infrastrukturo, ki se gradi z javnimi sredstvi.

Urbanistični predpisi so v pravni jezik prenesene tehnične vsebine pravil za upravljanje in urejanje prostora, večinoma tudi prenesene družbene vrednote, vezane na zagotavljanje javnega interesa. Torej gre za pravne akte, ki uravnava konkretno poseganje v prostor. S takšnim predpisom se podeli pravica in/ali omogoči izvedba pravice na nepremičnini.

Vsebina predpisov za ta tip objektov ni bistveno drugačna od predpisov za druge tipe objektov. Z aktom se lahko dopusti npr. sprememba namembnosti objektov iz eno- ali dvostanovanjskih v večstanovanjske. Seveda če funkcionalne, strojne in druge gradbenoinženirske lastnosti objekta to dopuščajo. Na praktični ravni to pomeni, da moramo s prenovljenim objektom dosegati sprejete standarde glede stopnje izkoriščenosti zem-

ljišča (npr. razmerje med pozidanimi in nepozidanimi površinami, odprte in zelene površine), prometnega urejanja (npr. vključevanje na javno pot, zagotavljanje parkirnih mest glede na namembnost), infrastrukturne opremljenosti (zadostne količine pitne vode, odvajanje odpadnih voda in njihovo prečiščevanje, ravnanje z odpadki) idr. Reguliramo lahko tudi druge stvari, npr. barvo fasade, naklon strehe in druge elemente stavbe, sploh če želimo dosegati tudi druge vidike prostorske kakovosti, ki so za tisti prostor značilni, tj. naselbinsko identiteto in prepoznavnost prostora.

Če gre za skupine sorodnih objektov, lahko v sodelovanju z njihovimi lastniki izdelamo podrobnejši prostorski načrt, kjer se lahko vse zadrege, vezane na gospodarsko javno infrastrukturo, prometno urejanje in druge merljive javne ali skupne elemente prostora, ki ne zadevajo le posameznega, temveč tudi splošno ali skupno, rešujejo enovito in hkrati, v duhu javno-zasebnega partnerstva.

Ne pozabi me

Rešitev za propadajoči stavbni fond in kakovostno bivalno okolje za osebe z demenco

Tadej Urh

»Prazne vasi« in »osebe z demenco« sta besedni zvezi, ki sta v zadnjih letih v javnem diskurzu vse bolj prisotni. V okviru magistrske naloge, ki sem jo pod mentorstvom doc. Mitje Zorca pripravil na UL FA, sta bili tematiki propadajočega stavbnega fonda in kakovostnega bivalnega okolja za osebe z demenco prepoznani kot dve ločeni problematiki našega časa in prostora. Projektni del naloge ju skuša prevesti v eno rešitev na primeru celostne prenove zapuščene vasi Pristava pri Štjaku iz 19. stoletja. V njej si zamisli nov-star prostor za bivanjsko skupnost, namenjeno osebam z demenco in drugim starejšim s Krasa in iz njegove okolice.

Prazne vasi lahko razumemo kot spremembo razmerij v poseljenosti krajev. Kljub nizki stopnji urbanizacije v Sloveniji (v mestih trenutno živi 50 % ljudi, medtem ko je povprečje v Evropi 73 % (SURS, 2015)) je v odročnejših delih države predvsem v prejšnjem stoletju prišlo do izseljevanja mlajših generacij iz vasi v večja mesta ali bližnja lokalna središča, po obeh vojnah tudi čez mejo in dlje. To je privедlo do posameznih primerov krajev, ki so ostali brez stalnih prebivalcev.

Tema praznih vasi je posredno povezana s problematiko praznih stavb, ki so po zgraditvi in prenehanju uporabe za prvotni namen ostale brez programa. Pogosti so primeri, ko se (v zadnjega pol stoletja) naselja po površini znatno večajo, čeprav se število prebivalcev Slovenije povečuje nesorazmerno počasneje. Naselja, zlasti suburbanne predele okoli večjih mest, so poselile prostorsko potratne enodružinske hiše in industrijsko-storitvene cone, ki so pogolnile okoliška polja (npr. Ljubljana in njeni predmestni predeli ter mesta v radiju 30 km okrog nje, kot so Trzin, Domžale, Škofja Loka, Grosuplje in Vrhnik).

Če poenostavimo: za enako število prebivalcev ustvarjam vedno več grajene površine, obenem pa znotraj

zazidalnih območij zevajo ostanki, polruševine, ki čakajo na propad. Ali pa na ponovno uporabo ...

Študija primera Pristava vzame v obravnavo kot primer tovrstnega stavbnega fonda. Ključno pri tem je, da ne gre le za že vloženo energijo v obliku zloženih kamnitih zidov, ki bi jo bilo škoda zavreči, ampak predvsem za prepoznavanje širokega nabora dobrih lastnosti, ki jih ima obstoječa zasnova. Gre za širše merilo okolice, sosednjih vasi, kulturne in naravne krajine, dobre dostopnosti ter za specifične lastnosti vaške zasnove, od ulične osi in zasnove domaćij do kakovostnih arhitektonskih detajlov kamnite gradnje. Razmislek skuša seči korak dlje od »romantičnegata« odkrivanja palimpsesta stare gradnje, jo prevesti v stanje »tukaj in zdaj« ter zastaviti vprašanja kaj, kako, zakaj. Obstojec zasnovo vzame v obdelavo kot živo arhitekturo in si v medsebojni odvisnosti s programom življenja nove skupnosti zamisli njeno prihodnost kot eno od možnih prihodnosti. A zakaj je v osrednji vlogi prihodnosti ravno demenza?

Ko govorimo o demenci, gre istočasno za možgansko bolezen, za vsakodnevno zmedenost v času in prostoru, za stiske posameznika, za čustveno in fizično obremenjenost svojcev, za staranje naše družbe, za oblikovanje grajenega okolja ter za svetovni problem, ki bo v prihajajočih desetletjih spremenil ustroj dolgožive družbe. Bolesen nam je znana že dolgo (leta 1907 je Alois Alzheimer odkril možgansko bolezen, ki danes zavzema 60–70 % vseh primerov demence), nanjo pa se odzivamo razmeroma počasi (WHO, 2019). K temu precej priponome kar počasnost poteka bolezni same, podobno kot nas počasnost propadanja praznega stavbnega fonda uspava pri naši konkretnejši (re)akciji. Pri demenci gre v veliki večini za bolesen starejše generacije, ki je v diskurzu o kakovosti življenja pogosto zapostavljena, saj »tako ali tako zaključuje svoje življenje«. Táko prepričanje je v osnovi

> Statistični urad RS (2015). Svetovni dan prebivalstva. Pridobljeno 21. 8. 2020 s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5314>.
> World Health Organization (2019). Dementia – Key Facts. Pridobljeno 21. 8. 2020 s <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/dementia>.

napačno in krivično. Bivanje starejših ni le bivanje nekega ločenega dela celotne populacije, ampak zadeva bivanje družbe kot celote. Pri bivanju pa je ključnega pomena njegova kakovost. Starajoča se dolgoživa družba je družba evropske prihodnosti. Če ta trend povežemo z glavnim dejavnikom tveganja za pojav demence – starostjo, je naga gla rast števila obolenih za demenco samoumevna.

Snovanje skupnosti starejših s poudarkom na bivanju oseb z demenco želi stanovalcem nadomestiti izgubo socialnih stikov, jim omogočiti življenje v skupnosti in udejstvovanje znotraj nje. Stanovalci, ki so pri močeh, lahko v tem primeru sodelujejo pri številnih vsakodnevnih opravilih in po želji pomagajo tudi tistim, ki imajo z dnevnimi opravili večje težave. Bivanje in oskrba sta v domeni zaposlenega osebja vasi, ki organizira dejavnosti, zagotavlja pomoč pri vsakodnevnih opravilih in skrbí za nego, ko jo stanovalci potrebujejo. »Vaščanik« so razdeljeni v tri gospodinjske skupine s po 6 do 8 osebami in bivajo v enoposteljnih enotah ter si delijo skupne prostore s kuhinjo, jedilnico in dnevno sobo. Vsaka skupina ima potek dneva prilagojen glede na lastne želje in potrebe, skupaj pa tvorijo vaško skupnost, ki jo povezuje obdajajoč jo terapevtski vrt z zelenjavnimi vrtovi, krožno sprehajjalno potjo in skupnimi prostori, ki zagotavljajo možnost zdravniške oskrbe in skupnih aktivnosti. Ob zagotavljanju univerzalne dostopnosti in ustreznih pogojev za osebe z demenco je glavno vodilo oblikovanja vezano na značilnosti lokalnega grajenega in zelenega okolja. Bivanje v vasi je namreč v prvi vrsti namenjeno starejšim iz okolice, ki tako s preselitvijo v prenovljeno vaško strukturo Pristave ostajo v sorodnem bivalnem okolju, kar je zlasti pri osebah z demenco ključnega pomena.

Razmislek se torej osredotoča na dvoje. Po eni strani gre za zapuščeno vas, ki je v obravnavo vzame kot živ organizem in se skladno razvija naprej v eno izmed možnih prihodnosti, po drugi strani pa gre za prevpraševanje oblikovanja kakovostnega bivalnega okolja za osebe z demenco, iskanja novih modelov bivanja v skupnosti. S tem se vzpostavi alternativna možnost obstoječemu sistemu, ki znotraj dveh glavnih uveljavljenih praks – institucionalnega bivanja v domovih in bivanja na lastnem domu – išče novo, srednjo pot, pri tem pa nadaljuje življenje zapuščene vasi, ki ga premisli znova.

Zamisel o *rehabilitaciji* podeželja lahko seže dlje od hipnega in necelovitega »reševanja« posameznih propadajočih stavb ali prepogostih prenov za namen turistične dejavnosti, ki stavbe obravnavajo kot produkt ali sredstvo za zagotavljanje priložnostnega dobička. Naj bo to, kar je danes pozabljeno, raje priložnost za razmislek o vzpostavljanju boljše skupne prihodnosti in kakovostnega življenja naše družbe kot celote.

Obvladljive utopije

Turistična imaginacija podeželja in barve počitnic

doc. dr. Irena Weber

Na enem od posezonskih sprehodov je švedski antropolog Orvar Löfgren kukal v počitniške hišice in ugotavljal, da lastniki v pričakovanju naslednjih počitnic na mizah, okenskih policah, verandah, pod napuščem, med grmičevjem ... puščajo različne predmete. Kajti naslednje počitnice bodo zagotovo »popolne«, »idealne«, »sanjske«, takšne, kot smo si jih zamisili, takšne, kot nam jih vsako leto obljubljajo turistični oglasi vseh vrst. Počitnice, meni Löfgren, so edina obvladljiva utopija, ki se vsako leto reproducira z retoriko deviškosti. Življenje predmetov, v katere je investirano pričakovanje prihodnjih počitnic, je v stanju začasne hibernacije, pravi Löfgren. Na videz prazne hiške so v resnici polne imaginacije, sanj in fantazij, ki jih poganjajo spomini v nekem drugem, nepočitniškem prostoru in ki se hranijo z nostalgijo preteklosti in nostalgijo prihodnosti.

Drugemu »sprehajalcu«, na dolgi pešpoti od Münchna do Pariza, kukanje v počitniške hišice ni zadostovalo, vanje je preprosto vlamlijal. Werner Herzog verjame, da je vlamljjanje ena od temeljnih in nujno potrebnih življenjskih spremnosti, kakršne poučuje v okviru svoje filmske šole. Tudi on je ugotovil, da ljudje na mizah puščajo predmete, kot da niso zares odšli in bodo vsak hip nazaj. Na primer, na pol rešeno križanko, ki jo lahko Herzog, iz hvaležnosti za »gostoljubje«, izpolni do konca in pusti na mizi, kjer jo je našel. Ali bodo rešeno križanko lastniki sprejeli z navdušenjem oziroma kot dar, ne izvemo, srečamo pa bizone, ker jih je Herzog zmožen pričarati v nemškem gozdu.

Turistična imaginacija se izhodiščno konstruira in reproducira s pomočjo podob umetnosti, predvsem slikarstva, literature in filmov. Sodobni turistični oglaševalski naporji se morda hipno zdijo izvirni in novi, a se v semiotični dekonstrukciji vedno znova izkažejo za skupek historično uveljavljenih in predvidljivih elementov. Podeželje je v

kontekstu turističnega imaginarija evropske tradicije romantiziran prostor harmoničnega odnosa z naravo, kjer se je čas domnevno ustavil. Krajine so raznolike in so lahko realni geografski prostori, kot je grška Arkadija, podoba pastoralne idile, tolkokrat reproducirana, da je trdno usidrana v območje fantazije. Ali Toskana, ki si je režiserka ne upa posneti v dežu, da ne bi uničila naše počitniške predstave o polju sončnic, ki jih ne smejo prekriti temni oblaki. Tudi slovensko podeželje ima svojo standardizirano turistično barvno paletlo in nabor domačijskih simbolov. Od romantičnega pesništva dalje imajo počitnice barvo modrega neba, zvok rahlega vetrča, mediteranski vonj limonovcev in svoje pastoralne, brezčasne domorodce, ki se skladajo z okoljem. Sodobne razprave o podnebnih spremembah in pandemiji zgolj občasno zmotijo tovrstne podobe ali jih še bolj utrdijo. Ko se prevprašujemo o potencialni rehabilitaciji podeželja, bi se v turističnem kontekstu morali najprej lotiti dekonstrukcije njegove idealizacije. Obvladljiva utopija bi se morala premakniti od počitniških fantazij k realnim povezovanjem prostorov in časa, v katerih posthumanistična paradigma počitniškim predmetom v praznih hišicah ne odvzema življenja. Presežena binarna opozicija podeželje-mesto mora, poleg novih skovank o »urburnalnem« in »rurbanem« prostoru, nagovoriti fluidnost povezav in pravico do spremembe. Ko David Harvey v dialogu s Lefebvrom konceptom pravice do mesta opozarja, da je ta pravica mnogo več od pravice posameznika do urbanih virov, izpostavi precej specifičen in angažiran vidik. Gre za pravico, da spremenimo sebe, s tem ko spremojamo mesto. Analogno velja za podeželje oziroma za vse fluidne »urbanne« prostore z liminalnimi prehodi vred. Sedimentacija kulturnih praks, iz katerih se napajajo turistične naracije, mora v odgovornem in trajnostnem smislu nujno vključevati pravico do alternativnih podob, zgodb in zamišljjanj, v katerih sta lahko dež in meglja v roki s sončnicami.

1. Slovenska Narnija, Dolina Soče, avgust 2021
2. Grško-rimska naracija že od Grand Toura napaja turistični imaginarij. Tivoli, september 2021

3

Delavnica

Seminarski projekti Fakultete za arhitekturo,
UL in Fakultete za gradbeništvo, prometno
inženirstvo in arhitekturo, UM

Rehabilitacija kulturne krajine

izr. prof. dr. Matej Blenkuš
Dekan Fakultete za Arhitekturo, UL

Pestrost kulturne krajine, ki ji lahko na sorazmerno majhni površini Slovenije danes v resnici (še) sledimo, se je oblikovala in razvijala skozi stoletja, kot sožitje geografskih danosti, lokalnih virov materiala in surovin ter avtentične, pa tudi v prostor postopoma vnesene kulture. Prepoznavanje značilnih arhitekturnih regij, kjer se obče in posebno prepletata in nalagata z zgodovinsko in časovno distanco, je po mojem prepričanju pomembna vrednota, ki je, ne glede na agresivnost globalnega poselitvenega trenda, ne bi smeli prepustiti izbrisu in prenosu v etnološke muzeje.

Razvojni procesi so bili v zgodovini večkrat grobo prekinjeni in spreobrnjeni. Slednje velja tudi slovenski prostor. Prihod slovanske kulture v 6. stoletju, protireformacija v začetku 17. stoletja, povojno obdobje in industrializacija sredine 20. stoletja je le nekaj primerov bolj ali manj eksternih procesov, ki so izrazito preoblikovali lokalno identiteto.

Prav zato se je o degradaciji podeželja, povzročeni s sproščeno in velikokrat tudi povsem stihjsko širtvijo primestnih vasi in naselij, treba spraševati z veliko meri kritičnosti, a hkrati tudi širine. Nobenega dvoma ni, da so posledice degradacije, če kulturno krajino denimo primerjamo s podobnimi primeri iz srednje in zahodne Evrope, radikalne in ponekod celo uničujoče. A hkrati se je poselitve izvajala »od spodaj navzgor«, po načelih, ki jih sodobna participatorna praksa načrtovanja prepoznavata kot izjemno demokratične. Ni dvoma, da smo z nekontrolirano poselitvijo uniformiranega stavbnega tipa krepko načeli, ponekod pa v resnici v celoti izbrisali podobo in dojemanje lokalne kulturne krajine, hkrati pa v sociološkem smislu omogočili procese, ki so več desetletij zagotavljali stanovanjsko blaginjo in relativno visoko kakovost življenja. Razpršeni urbanizem sedemdesetih let je, v spregi z nekritičnim umeščanjem proizvodnih obratov na kmetijske površine, na široko odprli vrata kasnejši neoliberalni razprodaji prostora, ki, roko na srce, še bolj radikalno in še bolj uničujoče posega v merilo, strukturo, ravnotesja in podobo slovenskih arhitekturnih krajin. Če bi nam v šestdesetih in sedemdesetih letih uspelo razvoj prostora krmiliti skozi striktno spoštovanje vrednot lokalne identitete, tudi današnje umeščanje blagovnih centrov, obrtnih cor in mavričnih stanovanjskih naselij ne bi potekalo tako brezbržno. Z visoko stopnjo gotovosti lahko trdim, da bi kot narod razpolagali s privzgojenim zavedanjem o kakovosti prostorske identitete, lokalne in nacionalne.

Vsi posegi v prostor so praktično irreverzibilni. Vsak, še tako majhen poseg v prostor je lahko usoden. V krajih, kjer danes o pojmih značilne kulturne krajine še lahko razpravljamo, še toliko bolj. Študijski projekt Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije ter dveh slovenskih arhitekturnih fakultet je po eni strani strokovno zrcalo aktualne problematike, a hkrati tudi neobremenjen razmislek o dejanskem stanju stvari. Kaj nam razpršena gradnja v resnici prinaša, kakšno identiteto ima in kako jo je mogoče razvijati in nadgraditi? Kako jo postaviti v kontekst širših značilnosti krajevnega prostora? Študentke in študenti, rojeni na prelomu tisočletja, s tradicijo samograditeljstva niso več obremenjeni in je niso doživljali na lastni koži. Materijo v prostoru v resnici vidijo takšno, kot je, neobremenjeni s sentimentom. Z vidika večplastnega in čim bolj širokega razumevanja tega specifičnega slovenskega prostorskega pojava, pa tudi odločitve, kako ga usmerjati v prihodnje, jim je zato vsekakor smiselnoprisluhniti.

Nazaj v prihodnost

V slovenskem prostoru arhitekti približno vsakih dvajset let vrednotijo fenomen prostostoječe enodružinske hiše in njen vpliv na razvoj grajenega prostora. Samograditeljstvo ni enoznačna tipologija. Pravzaprav gre za področje gradnje, ki ga imajo arhitekti bolj slabo pod nadzorom – pa naj gre za projektiranje individualnih hiš (ki ne preseže 10 % zgrajenih stavb) ali pa za načrtovanje prostorov, ki jih prostostoječe hiše zapolnjujejo.

Študentska delavnica, organizirana pod okriljem Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije, Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani in Oddelka za arhitekturo FGPA Univerze v Mariboru, se ukvarja s problematiko, kaj storiti s prostostoječo hišo iz prvega vala suburbanizacije, z njej pripadajočo parcelo in prostori, ki so se z intenzivno gradnjo enodružinskih hiš vzpostavili po slovenski kulturni krajini in jo močno preoblikovali. Prostostoječe enodružinske hiše ali z njimi pozidani prostori so postali najbolj aktiven, množičen in opazen gradnik novodobnih slovenskih kulturnih krajin. Prostostoječe hiše so v pol stoletja nekontrolirano, samovoljno preoblikovale identiteto kulturnih krajin, in sicer tako, da so s pojavnostjo in načinom umeščanja v prostor zbrisale topološko senzibilno tradicionalno povezano naselij in prostostoječih objektov z naravnim prostorom.

Fenomen prostostoječe hiše z vrtom, garažo in teraso s kaminom – najbolj želena in razširjena oblika slovenske bivalne kulture z daleč največjim deležem grajenih območij – že pol stoletja narekuje prostorski razvoj države. Enodružinska hiša s svojo egocentrično neodzivnostjo in neobčutljivostjo do lokalnih vrednot in mikroprostorskih značilnosti odpira izjemno pomembno vprašanje, kako se bo bivalna kultura razvijala in usmerjala v prihodnje. Zamisel o evropskem mestu z »gostim mestnim okoljem tudi v majhnih mestih« in »ostrimi ločnicami med podeželskimi in mestnimi območji« ni več izvedljiva. Nesmiselno se je spraševati, kaj bi lahko šlo še bolj narobe – vprašanja prenove in nadaljnjega razvoja naselij in območij z razpršeno gradnjo potrebujejo bistveno drugačno konceptualizacijo.

Delavnica se je lotila razmišljanj, ki so neizogibno vezana na razvoj slovenske bivalne kulture: kaj storiti s fondom 360.000 enodružinskih hiš, v katerih živi več kot polovica Slovencev, in kako na novo konceptualizirati preurejanje objektov in prestrukturiranje pozidanih območij, ki jih je poustvarila slovenska suburbana hiša. Večina pred pol stoletja zgrajenih

zasebnih hiš je prostorsko in energetsko potratnih, znaten del pa jih išče nove lastnike. Kakšne so realne možnosti in kakšni naj bodo cilji prenove teh hiš? Kaj je treba storiti, da bo preurejanje obstoječega fonda enodružinskih hiš spodbujalo razvoj prostorsko tvornih bivalnih tipologij, ki bodo omogočale preobilovanje obstoječih območij enopomenske pozidave v trajnostno odgovorno, z naravo in grajenim prostorom kakovostneje povezano bivalno okolje? Odločitve glede prenove oz. preurejanja polstoletne hiše odpirajo številna in izjemno raznolika vprašanja. Rezultati delavnice razkrivajo, da enoznačnega odgovora ni – in da se z iskanjem ustreznih odgovorov oblikuje tudi prihodnost družbe, zato je pravi izvir šele pred nami. Slovenska hiša v suburbiji potrebuje novo konceptualizacijo!

izr. prof. Uroš Lobnik

**predstojnik Oddelka za arhitekturo, Fakulteta za gradbeništvo,
prometno inženirstvo in arhitekturo, UM**

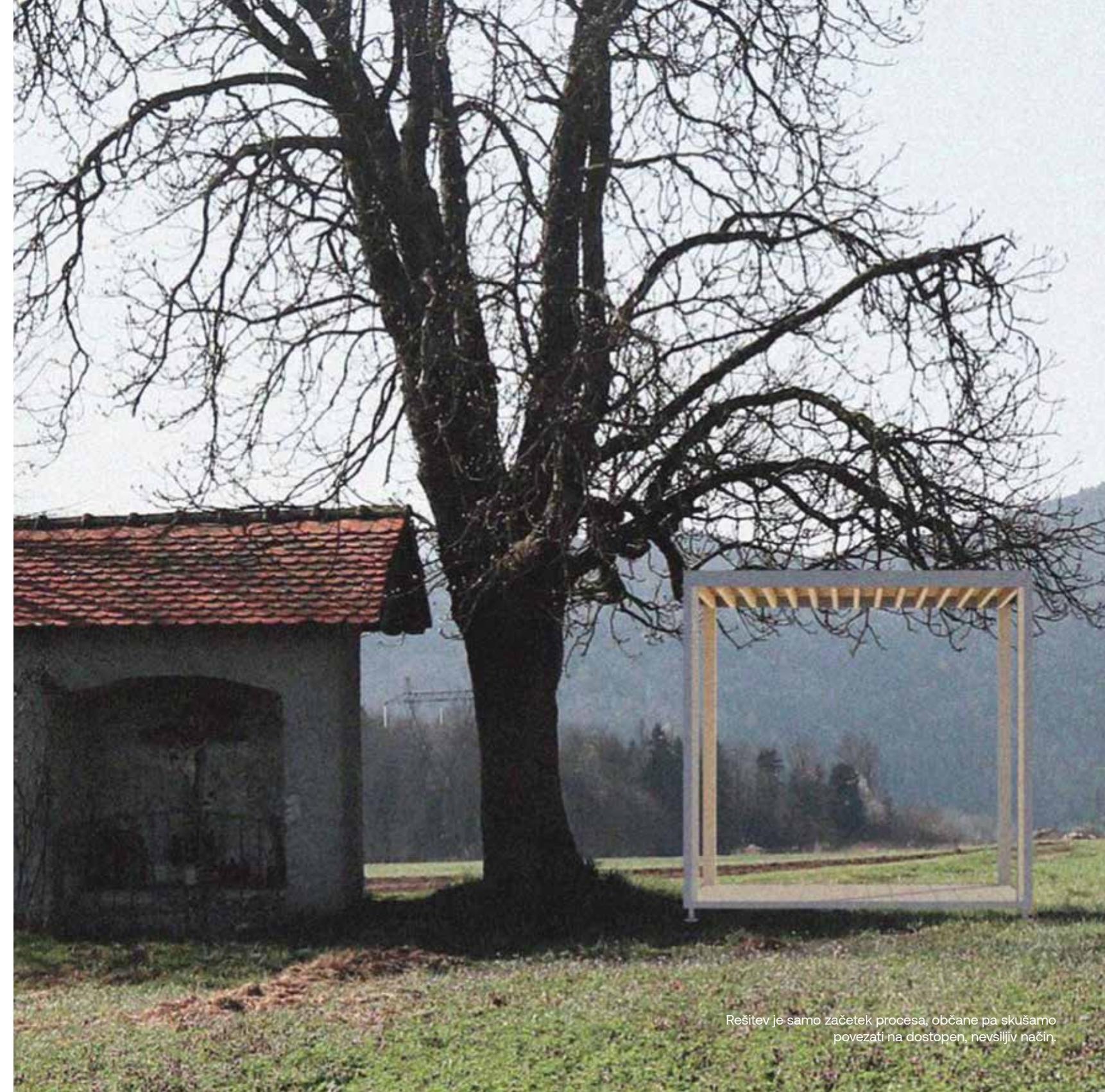
1

Seminar
Blenkuš
Identitetne točke
podeželjstva

Ana Špes
Fabijan Radan
Maja Dobnik
Matevž Dražumerič
Sinja Tekavec
Vita Osterman
Filip Perušić

Delavnica na temo oživitve podeželja odpira številna ekonomska, funkcionalna, likovna in etična vprašanja. Vsekakor pomeni naše podeželje s svojo slabo izkoriščeno infrastrukturo, redko poseljenostjo in kako-vostno skromnim stavbnim fondom izjemno priložnost za nadaljnjo razrast mestnega načina življenja, mestnega razmišljanja in mestne porabe virov. Priložnost je tako velika in tako blizu pred nami, na skoraj že široko odprti dlani, da jo moramo, preden se nam ta nekoč kasneje »po naključju« obrne nazaj v pest, preizprašati na vseh možnih koncih.

Vprašati se moramo, kako je do cilja moč priti, a hkrati tudi, kakšne posledice bo potovanje imelo za to, kar danes v Sloveniji v resnici formira identiteto podeželstva. Skupina študentov se je projekta lotila z veliko mero skepse, celo »uporak proti ciljem, ki so jim bili uvodoma svetlo predstavljeni. Rezultat je na video skromen, po obsegu celo nepomemben, saj so med analizo, diskusijami in soočenjem več alternativ prišli do spoznanja, da je pričakovano etičnost celotnega projekta mogoče vzdrževati le s tistimi orodji, ki so z vidika domačinov skoraj nevidna. Vsekakor so zavzeli stališče, da je edino orodje za krepitev krhke in večkrat prekinjene identitete tega in njemu sorodnih prostorov samo tisto, ki prihaja iz njih samih. Brez vnaprej postavljenih odločitev, oblik in pričakovanih rezultatov.

Ana Špes
Fabijan Radan
Maja Dobnik
Matevž Dražumerič
Sinja Tekavec
Vita Osterman
Filip Perušić

Opis projekta

S projektom želimo izpostaviti širšo problematiko slovenskega podeželja, ki ni značilna le za območje Iga in okoliških vasi, temveč jo lahko prepoznamo in vaškem zaledju vseh večjih slovenskih mest, kjer se mešata suburbana in agrarna populacija. Zavedamo se, da se je treba problema lotiti na več nivojih, od državne regulative in spodbud do iskanja in prebujanja pobud in priložnosti na nivoju lokalnih skupnosti vasi in zaselkov. Predlog se osredotoča predvsem na najnjižjo, najbolj lokalno raven predstavnikov skupnosti.

Analiza rutine vsakdanjega odhajanja in prihajanja na delo in na kmetijske površine, tedenskih obiskov cerkve in gostiln ter občasnih dogodkov v krajevnih gasilskih domovih izpostavi nekaj potencialnih točk srečevanja, zaustavljanja in vzpostavljanja zavedanja skupnosti. To so avtobusna postajališča, vaške gostilne, gasilski domovi, cerkve in kapelice na polju.

Prostore ob teh točkah srečevanja ali v njihovi bližini želimo obogatiti s programi, ki so v suburbanem okolju redki in delujejo kot neke vrste presenečenje. So generator zanimanja in druženja. Zabavna nihajna igrala za otroke, wi-fi točka za mlade, knjižnica izmenjave za starejše, tržnica domačih izdelkov za zaposlene v mestu, fitnes na prostem za aktivne, klopi pod streho za romantike ... Ključni cilj vsebinske obogativte rutinskih, a programsko degradiranih delov vaškega okolja je vzpostaviti komunikacijo med prebivalci različnega porekla, medsebojno spoštovanje in skupnostni preplet. Primestno okolje je premalo kompleksno, da bi v njem lahko uspešno, a povsem morda nobeno sobivalo več različnih družbenih skupin. Za ohranitev, razvoj in regeneracijo je zato nujno, da iščemo mehanizme, ki na spontan, pristen, neprisiljen, dostopen in razumljiv način povezujejo krajanе.

Zasnovani paviljoni novih dejavnosti so tipski, modularni in zasnovani tako, da so v izvedbo vključeni le tisti materiali in tehnike, ki so prisotni v večini podeželskih in primestnih hišnih delavnic. Vse elemente lahko krajani izdelajo sami, zanje tudi skrbijo in jih glede na lastna pričakovanja tudi nadgrajujejo. Materiali so ekološko neoporečni. Neuporaba, propad ali razgradnja pavilionov, če se njihov namen ne izkaže za upravičenega, v okolju ne puščajo sledi.

pomanjkanje identitete

- izboljšanje ene hiše ni rešitev problematike

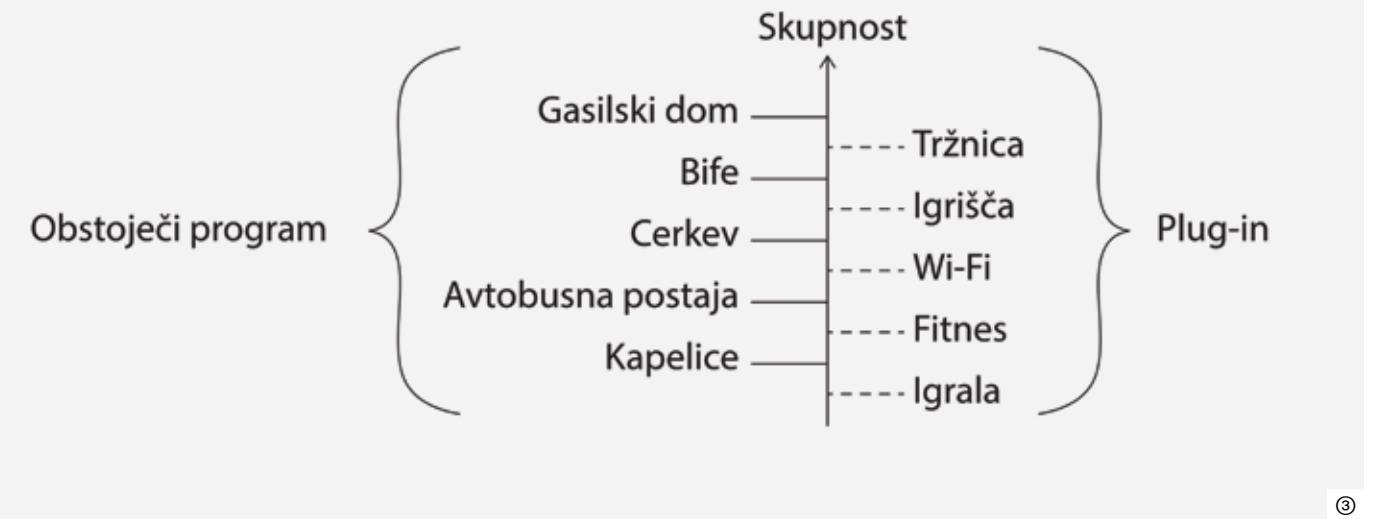
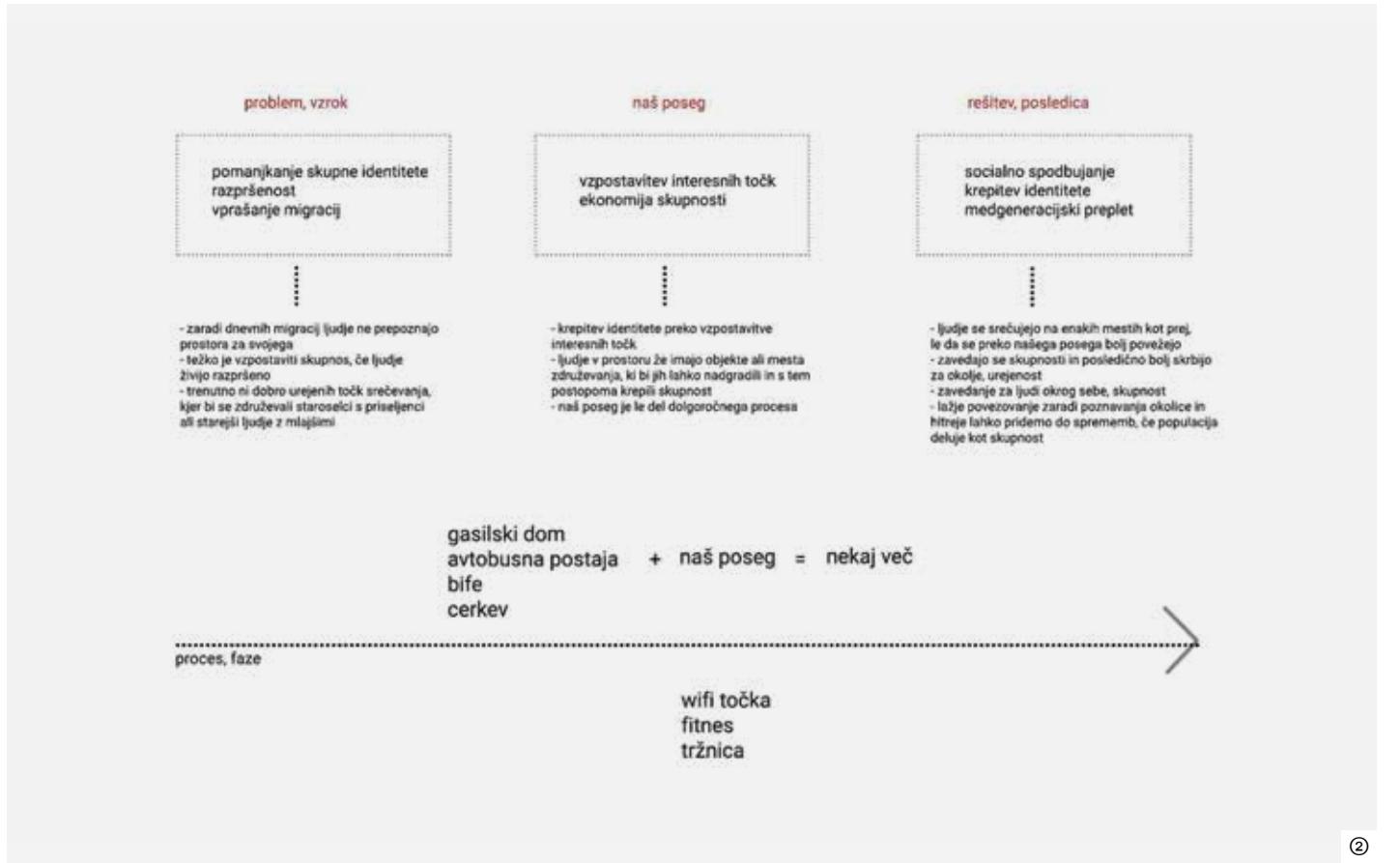
razpršenost

- postopna rešitev

dnevne migracije

dnevne migracije

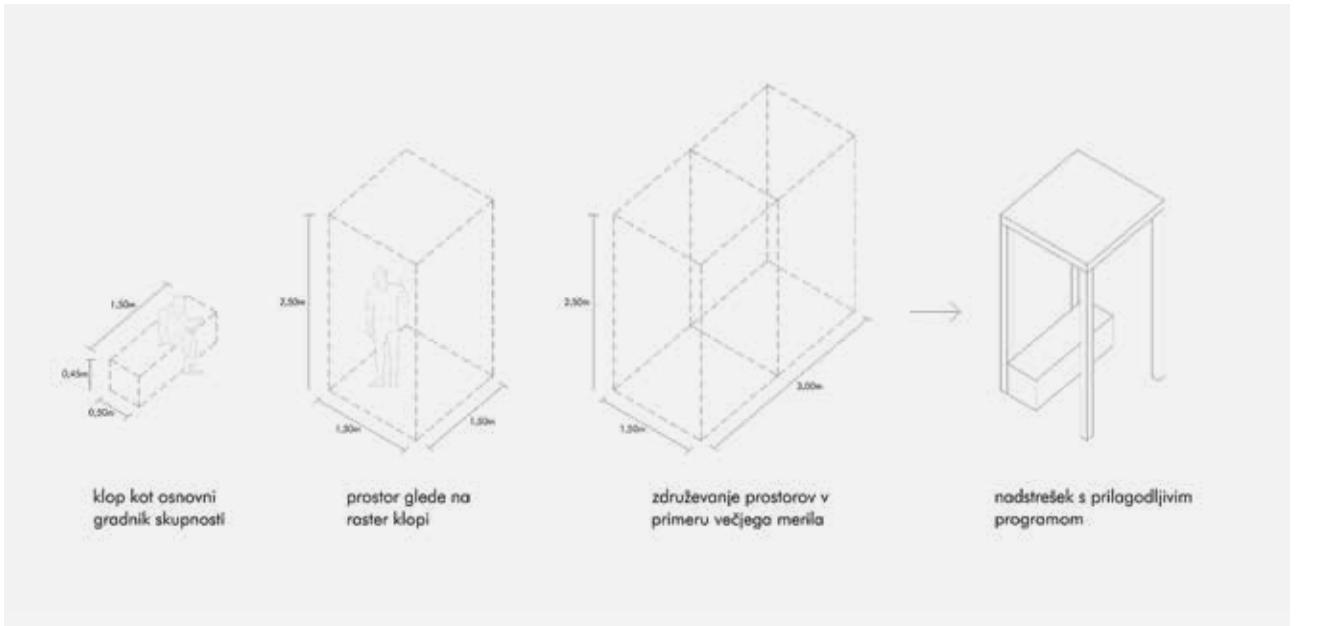
- krepitev skupnosti
- obstoječe in dnevna rutina

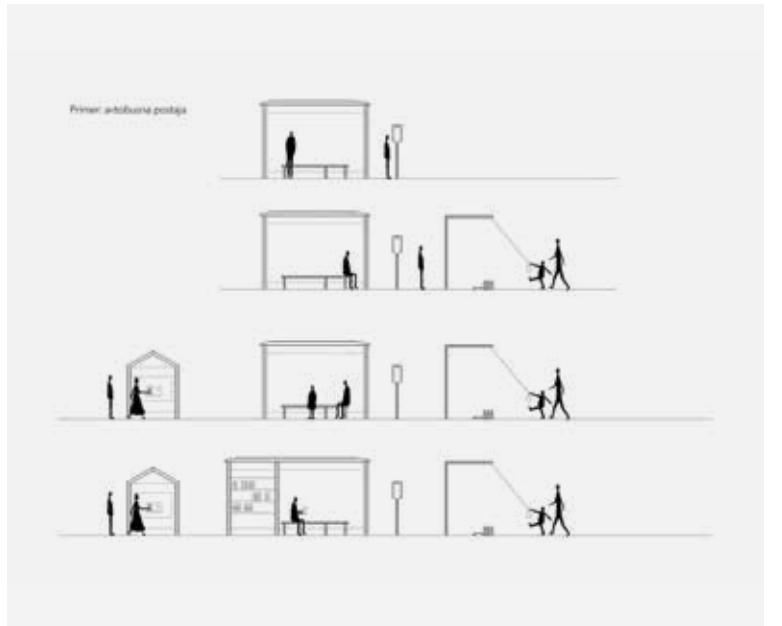
2. Prikaz teoretičnega procesa iskanja rešitve.

3. Možni dodatki k obstoječim tipologijam.

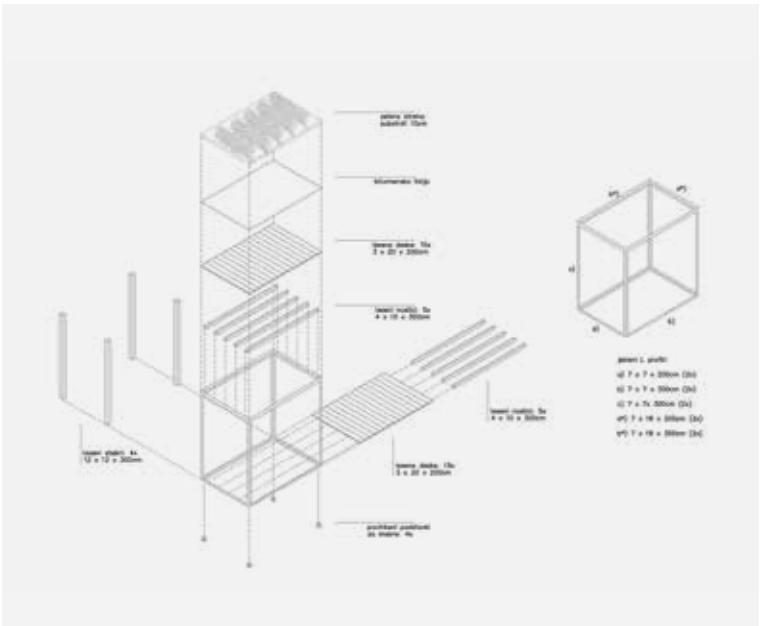
4. Karta degradiranih in zapuščenih stavb na Igu in v okolici.

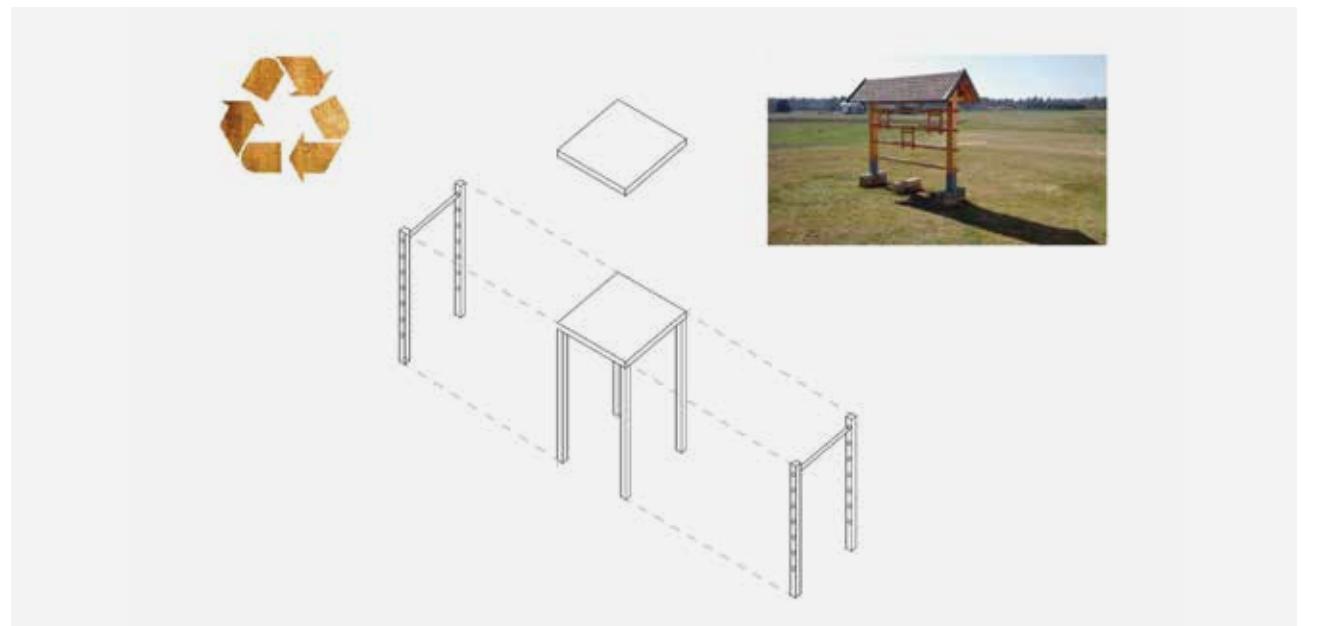
Projekt sledi merilu človeka s klopo kot osnovnim gradnikom skupnosti.

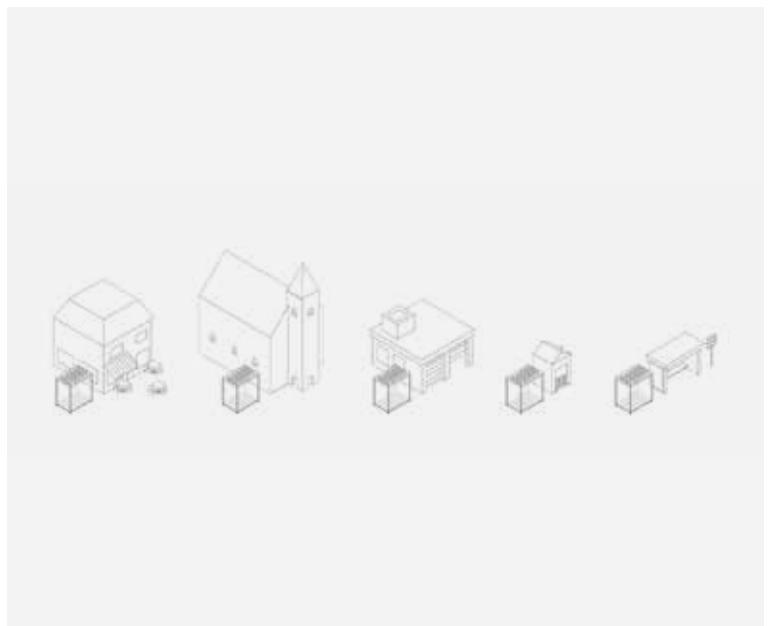
Primer nadgradnje avtobusne postaje skozi čas.

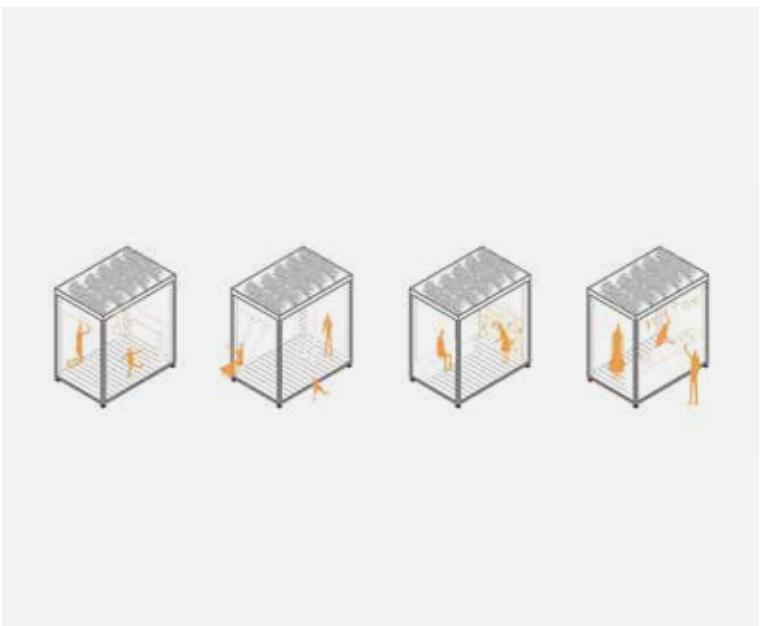
Navodila za postavitev paviljona.

Posnemamo vzorce iz okolice in uporabljamo naravne materiale.

Na prostorih, kjer se ljudje dnevno srečujejo, smo vzpostavili točke interesa.

Paviljon je lahko uporabljen za različne namene glede na lokacijo in priložnost.

2

Seminar
Dešman
Pripadati skupnosti

Slovenija je v več zaporednih valovih podlegla procesu nenadzorovane suburbanizacije, tako na obrobju mest kot v vseh in v odprtih krajini. Poglavitni element te suburbanizacije je bila in je še vedno individualna hiša. Fond je enormen, a v veliki meri že izrabljen in slabo izkoriščen. Problem je večplasten, v osnovi pa se kaže na dveh nivojih:

1. na nivoju planiranja in urbanizma ter
2. na nivoju posamezne hiše.

Problem je v njegovih različnih vidikih nujno treba na novo celostno premisliti, nato pa oblikovati rešitve, ki bodo presegle pričakovane konvencionalne vzorce. Sodobne tehnologije in digitalizacija ponujajo orodja za analizo, ki vključuje mapiranje fizičnih, socialnih, lastniških, funkcionalnih, ekonomskejih in drugih danosti. Ob tem pa ponujajo tudi potencial za kreativne ideje, ki sledijo splošnim družbenim ciljem: trajnostnemu razvoju, socialnemu vključevanju, ekonomski prenovi, odpornosti proti vplivom vremenskih sprememb in naravnih katastrof, predvsem pa izboljšanju bivalne kakovosti za vse prebivalce.

S študentkami in študenti smo s pomočjo zastavljenih strategij, principov in orodij razvili pilotne predloge in rešitve na izbrani konkretni lokaciji. Predlogi vključujejo participacijo prebivalcev, oblikovani pa so bili predvsem na nivoju sosedstva in posamezne hiše.

a. Strategije

S pomočjo sodobnih orodij in tehnik na »parametru« način uporabiti (prenoviti, dopolniti) obstoječe vire podeželja ter obstoječe prostorske in grajene strukture, in sicer po naslednjih načelih:

1. podeželje kot aktivno, živahno, vključujoče in trajnostno življenjsko okolje
2. trajnostne oblike bivanja in dela: proizvodnja, gradnja, kmetijstvo, mobilnost, energija ...; dostopnost za stare in za osebe s posebnimi potrebami; varnost za otroke, pešce, kolesarje; udobje – senca, sedenje, urbana oprema, pogledi; potencial za aktivno bivanje – rekreacija, aktivni javni prostor, igra ...
3. hierarhija funkcij (javno – zasebno)
4. dediščina: prenova, revitalizacija
5. celostna prenova manj kakovostnega stavbnega tkiva in ambientov
6. privlačne vsebine: mešane funkcije, aktivacija obstoječega fonda, hibridne strukture, kot je tradicionalna kmetija, ki združuje delo, bivanje, socialno integracijo, krožno gospodarstvo

7. občutek pripadnosti, varnost, orientacija, identiteta za vse

Pri tem se naslonimo na naslednje principe:

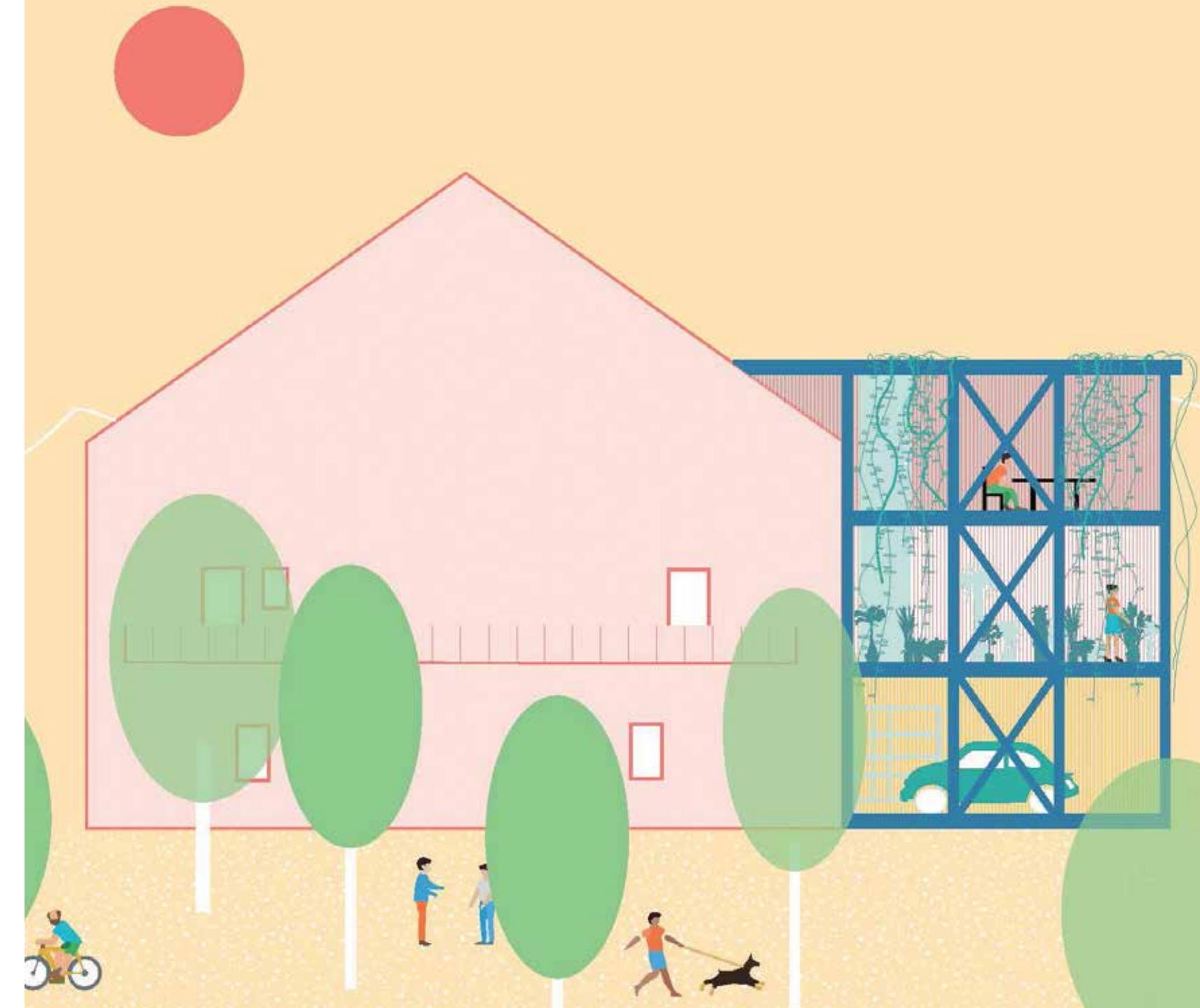
1. izhajanje iz realnih potreb ljudi
2. humano merilo
3. močna identiteta, povezana s plastmi časa
4. dostopen, vključujoč urbani in odprti prostor
5. aktivacija zelenega sistema
- ...

b. Predlagane rešitve za skupnost:

1. Prepoznavati potenciale obstoječih struktur podeželja: naravne, urbane, socialne, poselitvene, kulturne, zgodovinske ..., in jih povezati v koherentno celoto.
2. Zgoščevati zazidavo na ravni ulice oz. sosedstva, z uvedbo kompleksnejših tipologij in poselitvenih vzorcev: vrstne hiše, atriskske hiše, nizke večstanovanjske stavbe, nizek linearji blok itd.
3. Urejati skupne površine, urbani in odprti prostor: trajnostni promet, shared space, urbana oprema.
4. Aktivirati zeleni sistem: urbano drevje, drevoredi, povezane zelene poteze (vodotoki, gozd, parki), dobre povezave z zelenim zaledjem, samooskrba, vrtovi.
5. Digitalizacija življenja in bivanja, »parametno« podeželje.
6. Upoštevati arhitekturo kot pomemben element oblikovanja identitete podeželja.
- ...

c. Predlagane rešitve za prenovo individuалne hiše s parcelo:

1. V vsebinskem in prostorskem smislu aktivirati hišo: fleksibilnost, delo na domu, več generacij, ena hiša – ena ekonomija.
2. Zgoščevanje: z delitvijo hiše na več stanovanjskih enot, z bivalnimi skupnostmi itd.
3. Sobivanje z delitvijo skupnih vsebin in prostorov.
4. Trajnostna zasnova hiše in vrta, energijska in prehranska samooskrba.

Nova urbanost podeželja

Dana Čuk
Lucija Lisjak
Valeria Peteh

Projekt »Nova urbanost suburbani-
ga podeželja« predstavi probleme in rešitve
za tipično naselje individualnih hiš na Igu.
Težavo suburbije vidimo predvsem v odsot-
nosti javnih skupnih prostorov. Projekt razvija
reševanje problematike za izboljšanje kako-
vosti bivanja skupnosti.

Prvi problem naselja je pomanjkanje social-
nih stikov in skupnostnih ciljev. Naselje nima
skupnega prostora, niti otroškega igrišča ali
vsaj lesene mize. Sovaščani se »družijo« čez
ograje ali pa na cesti, preparkirani z avto-
mobilji, brez sence. Primanjkuje jím sobivanja,
povezanosti in druženja. Zato smo predvideli
novi ureditev ulice, kjer bi razširili pločnike
(in s tem zmanjšali vozno površino), nanje pa
bi postavili lesene klopi. Ulica bi bila urejena
kot skupni prometni prostor z izogibališči za
avtomobile in uvozi na dvorišča. Vsak pre-
bivalec bi ob klopi posadil drevo ter s tem
ustvaril del drevoreda in skupne površine.

Drugi problem zaznavamo na robu naselja –
pomanjkanje artikulacije roba kraja. Naselje
deluje »odrezano«, njegov rob je prazen,
nedokončan, brez funkcije, ulice so slepe.
Rešitev vidimo v ureditvi roba z dodajanjem
vsebin, na primer otroškega igrišča in skupnega
čebelnjaka, z ureditvijo pešpoti in
dodatno ozelenitvijo.

Tretji problem, ki smo ga reševali, je primanjkljaj povezav med posameznimi deli naselja.
Kot že omenjeno, so ulice slepe in ne vodijo
nikamor, če seveda izvzamemo dostop do
hiš. Odgovor na trenutno stanje smo našli
v ureditvi pretočnosti in povezav med deli
naselja. Po celotnem naselju bi speljali tri
glavne povezave: krožne in prečne pešpoti
med grajenimi strukturami, povezavo obeh
robov naselja ter povezavo do šole oziroma
centra kraja. Na severnem robu naselja bi
postavili most, ki bi povezel oba bregova in
vzpostavil hitrejšo pot do centra. Na rob bi
naslonili klopi in s tem omogočili prostor za
sedenje, počitek ali druženje ob občudovanju
krajinskega parka.

Preobrazba območja spremeni način bivanja
njegovih prebivalcev. Z intervencijami bi se
posamezniki bolj vključevali v skupnost in se
počutili pripadnike naselja. Območje bi dobitilo
novi podobno in znova zaživelno. Tipske hiše
s preveliko notranjo in zunanjim površinom, ki so
se gradile v drugi polovici prejšnjega stoletja,
so ostale prazne, ne izkorisčajo potenciala, v
njih najverjetneje živijo starostniki.

Prvotna »hitra« urbanizacija oziroma par-

celacija ni vsebovala kakovostnega javnega
prostora. Spleta ulica, po kateri dostopamo
do individualnih hiš, ni prostor, ampak
opravlja zgolj funkcijo dostopa. Tlakovana
široka ulica ali skupni prometni prostor z
opremo in drevesi pa prebivalcem omogoča
nekaj več – srečanje s sosedom, druženje s
priatelji, otrokom igro. Danes območje de-
luje odrezano, saj parcelacija na robovih ni
bila smiselno zaključena. Omogočiti je treba
nove povezave in vsebine, tako na robovih
kot v celotnem poseljenem območju, in tako
prebivalcem ponuditi prožnost in kroženje
znotraj pretočnega »15-minutnega mesta«.

Ig smo raziskovali s pomočjo
filma, s posnetkom smo prikazale
trenutno stanje in njegove
potencialne, ki so prikazani s
skico. Ključne elemente smo
zdržale v zgodbo, fotoroman.

»Delati pri svojem skupnem pisarnem čebelnjaku pridno
predelajo domač med, ki ga nadzira tudi sami prodijo.«

»Solečnim se skozi naselje, ki povezuje skupni vrtovi in
nastanjene.«

»Zato velik aliupaj skrbimo za prostor in težko boj.«

»Končno sem prišel domov. Odpravim se do stanovanja
po ulici, ki je namenjena otroci vsem mojim sosedom.«

»Dobala je z dvorec z vseh vrhov, ki pod katerimi ležijo
konec malvine klopi.«

»Na robu ulice zagledam skupino otrok, ki se krovijo po polju.«

»Vsi imed prebivalcem je dal nekaj svojih kvadratnih metrov
zeleni za kolektivne vrtove in druge dejavnosti.«

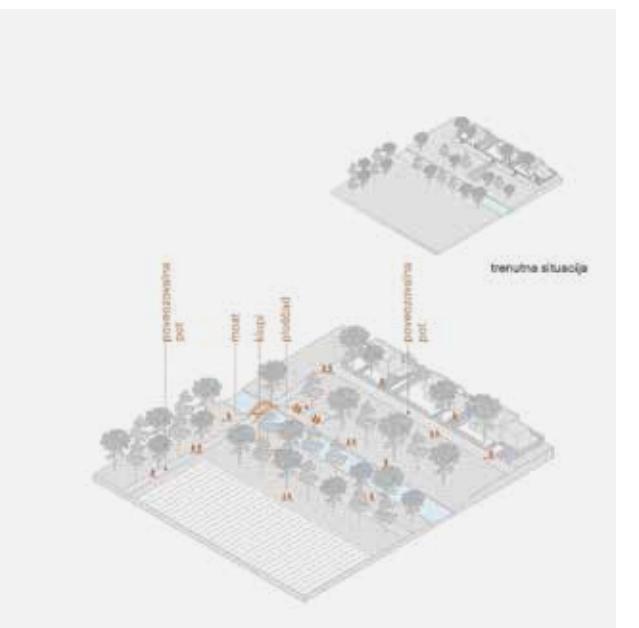
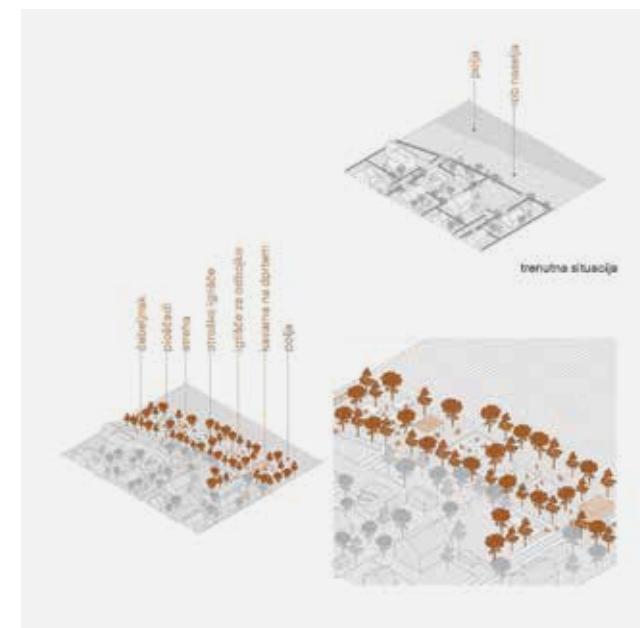
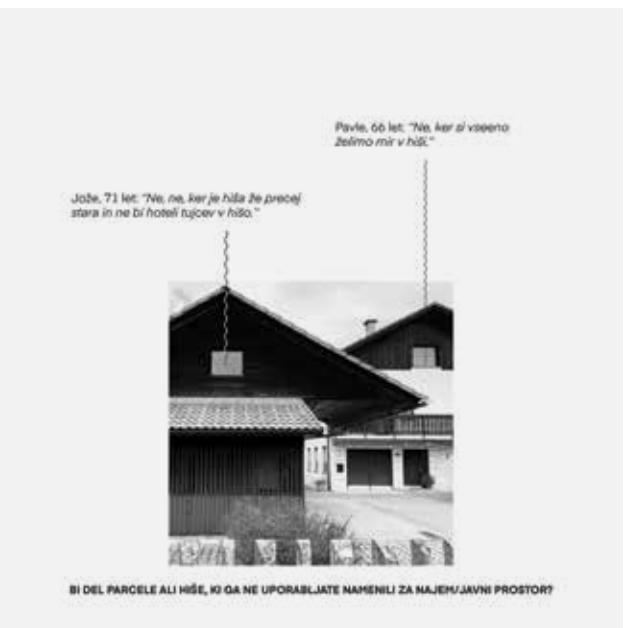
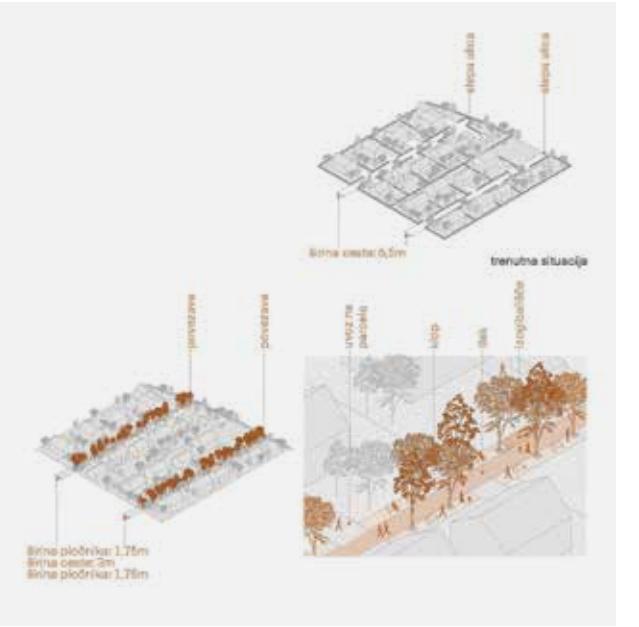
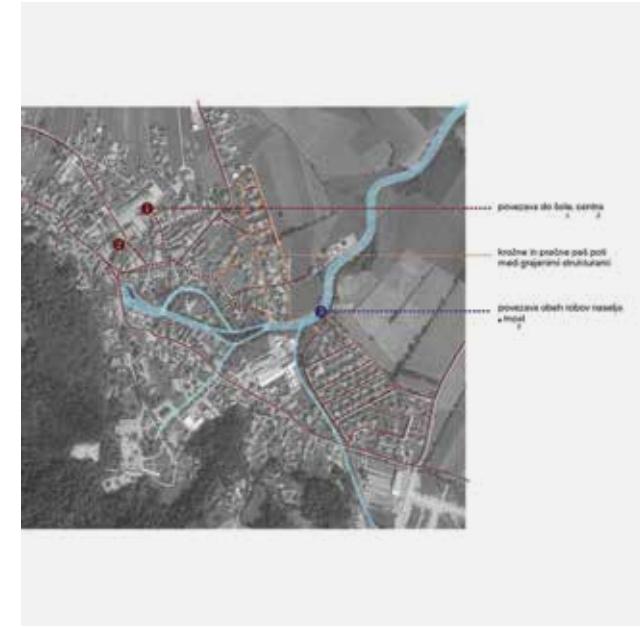
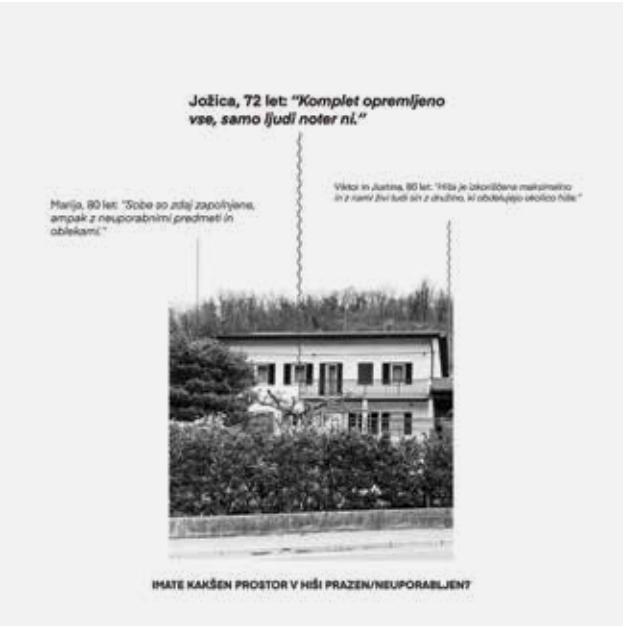
»Pot me nato priprej do vode – reke izloč, ki z mostom
povezuje obe bregi naselja.«

»Za instanek prisledem sosedom na leseno ploščad ob reki.
Klepam o tem in otem nakar prečak reko preko mostu in
se odpromim do centra Ig.«

»Pogled se mi urči na širokem barju, prepustim se široki panorami. Srečna sem, da mi dom
omogoča mir in posebne izberi javnih programov, to prostor nis obogati.«

Pogovor s starejšimi, ki živijo v prevelikih neizkoriščenih hišah, prikaže kvaliteto bivanja.

Povezove znotraj naselja

Nova ureditev ulice, kjer bi razširile pločnike in s tem zmanjšale vozno površino, na njih pa bi postavile urbano opremo.

Hiša in sanje

Amina Emušić
Janez Flerin
Gašper Grebenšek

Barjanska cesta na Igu je tipičen primer suburbane pozidave, ki je nastajala v zadnjih desetletjih. Zasnova poselitve je nastala brez strokovnega premisleka, zato so prisotne nepremišljene podrobnosti, ki negativno vplivajo na življenjski standard. Slaba organizacija se je z merila dela naselja prenesla na organizacijo samostojne parcele in na funkcionalno zasnovo hiše. Z razmišljjanjem v obratni smeri, z začetkom pri prenovi hiše in posamezne parcele, lahko pomagamo pri izboljšavi celote naselja.

Hiša iz sanje

Hiše so zgrajene z zelo majhnimi razponi med nosilnimi stenami, kar tvori veliko majhnih sob. V teh sobah so majhna okna, ki so včasih odražala racionalnost gradnje, danes pa pomenijo le posnemanje in slabo zasnovo. Temni notranji prostori so zaradi majhnih odprtin nepovezani z zunanjostjo. Ta povezava je otežena tudi z uporabo visokega pritličja. Hiša, za dodaten meter dvignjena nad nivo okolice, onemogoča neposredno povezavo dnevne sobe s travnikom in jablano. V zgornjih nadstropjih na vsaj eni stranici hiše iz fasade štrlico ozki balkoni, ki so zaradi nerodnih proporcev skoraj vedno prazni. Na ozkem balkonu je težko uživati.

Sanje okoli hiše

Na območjih suburbije so najpogosteje prizidave k hišam lope, garaže in zimski vrtovi. V večini primerov stojijo na slabo določenih mestih in tako že sami narekujejo neučinkovito rabo vrta oz. zunanjega prostora.

Ljudje so lope včasih gradili kar sami, saj je bila to finančno najugodnejša rešitev. Ker pa je pri zasnovi primanjkovalo premisleka, so bile neustreznih velikosti. Premajhne lope so nadgrajevali in si iskali druge prostore za odlaganje orodja in različnih pripomočkov. To je privdelo do sprememb uporabnosti (največkrat) pritličnih ali kletnih prostorov. Nastajale so tudi prevelike strukture, ki so zavzele preveč zunanjega prostora. Tako je človek travnik razumel kot prostor za funkcionalne dopolnitve namesto kot prostor za počitek in sproščanje ob sončnih dneh. Ljudje so se namesto na svojih zelenih površinah začeli zadrževati na klopeh, nameščenih tik ob zunanjih stenah hiš.

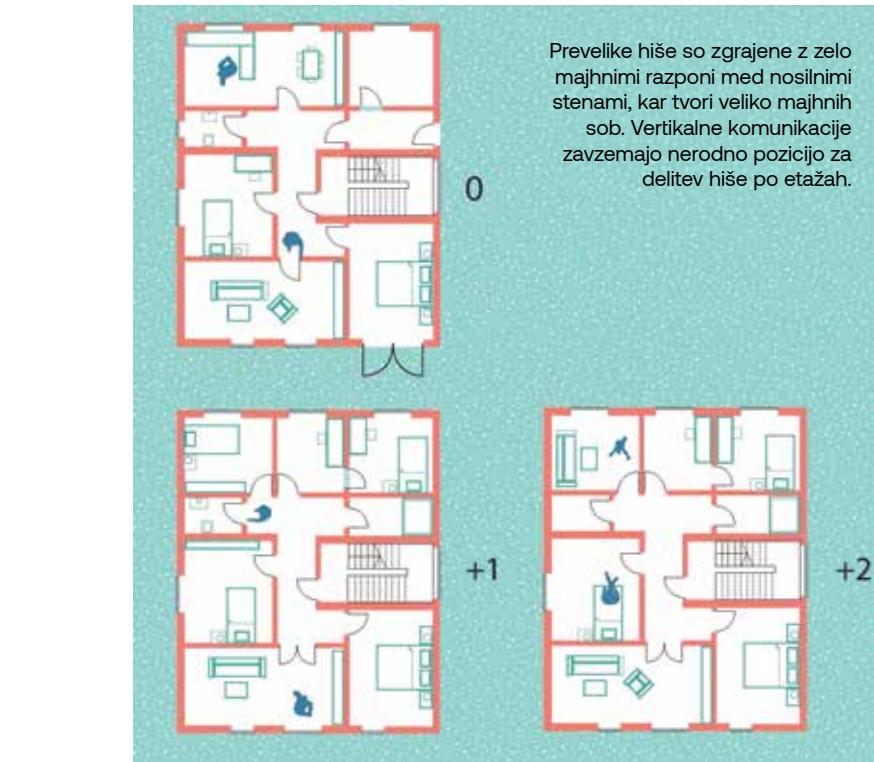
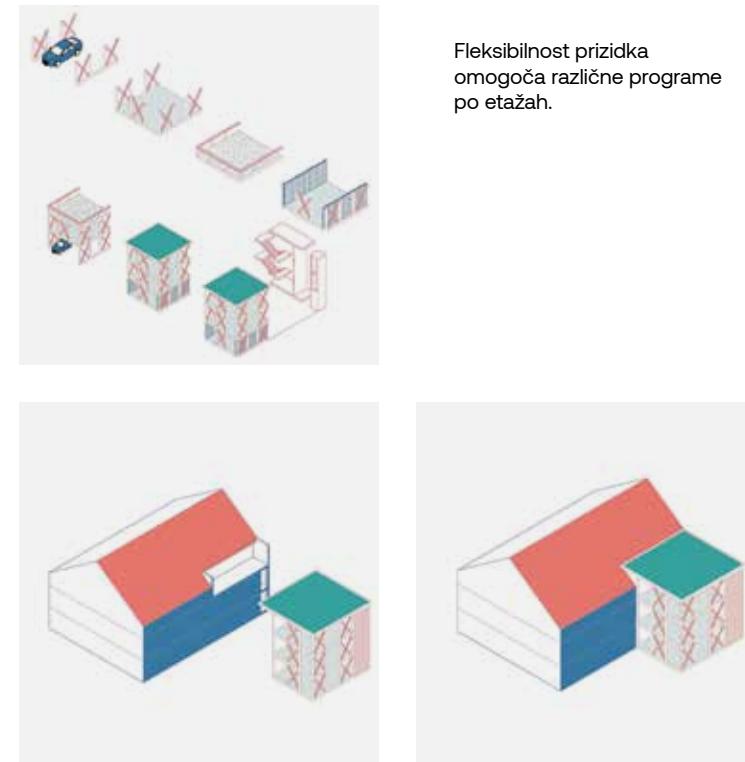
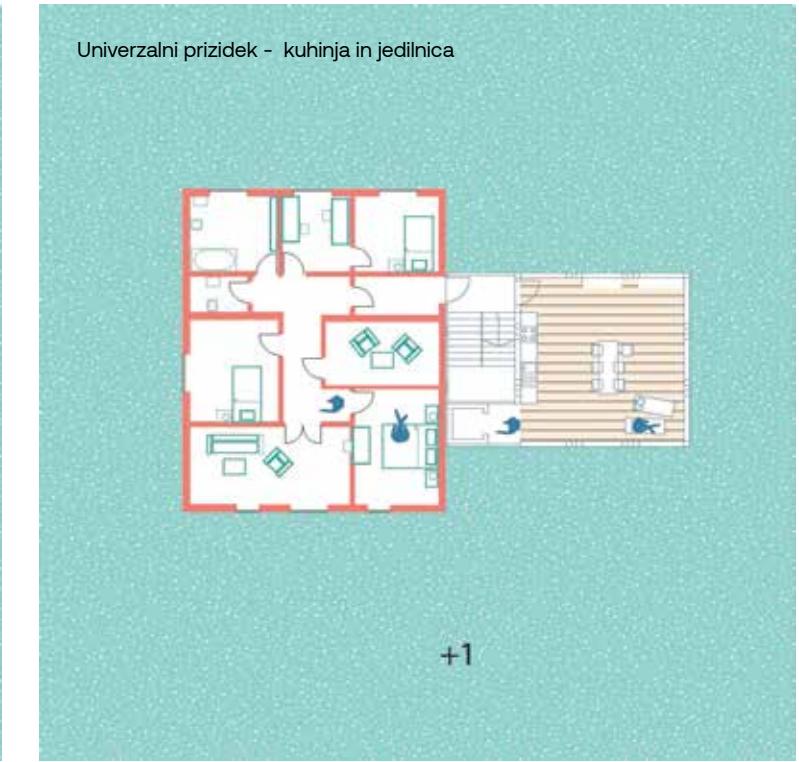
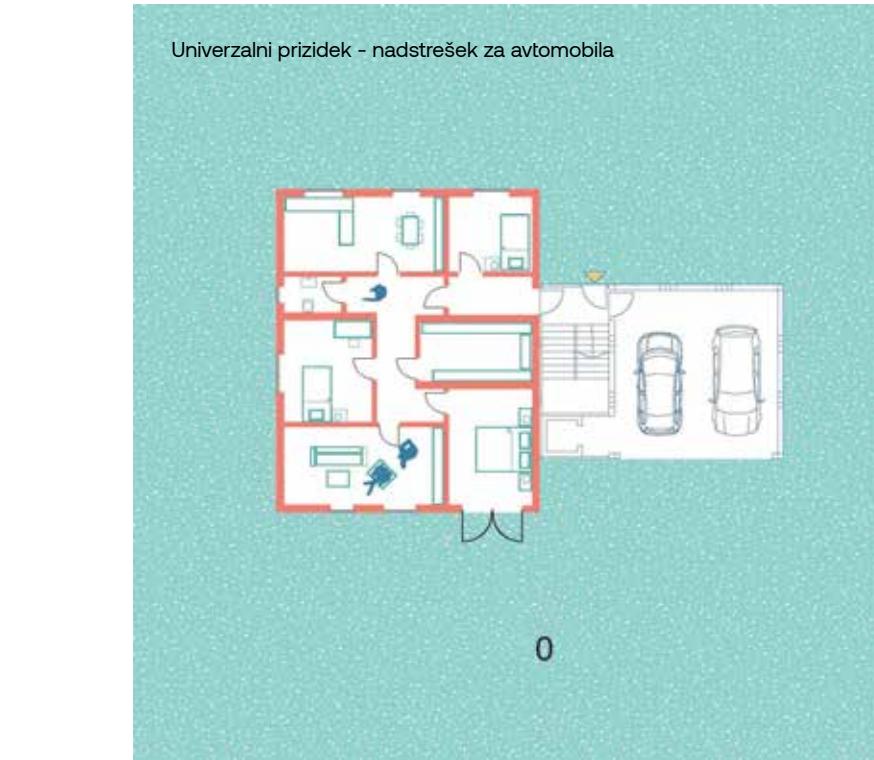
Prizidek, ki odpira priložnost

Ideja se je razvila iz analize težav pri kasnejših programskeh preuređitvah, ki poskušajo enodružinsko hišo prevelikih tlorisnih površin pretvoriti v etažna stanovanja. Kot

odziv na omenjene razmere, ki jih zaznamuje neizkorisčen potencial, smo razvili koncept univerzalnega prizidka. Ta s svojo formo in materialnostjo upošteva nekatera načela tradicionalne lesene gradnje. Lesena, točkovno temeljena skeletna konstrukcija sledi višini in številu etaž hiše, ob katero je prislonjena. Omogoča različne dopolnilne funkcije in opravlja vlogo vertikalnih povezav. To je stopnišče, ki v primeru, da je treba urediti dostop za gibalno ovirane, vsebuje tudi dvigalo. Premik vertikalnih komunikacij iz oboda obstoječe hiše nam v notranjosti odpira nove možnosti za razširitev in poskrbi za nemoten, ločen dostop do posameznih etaž. Ob vertikalnem jedru so na nivojih etaž leseni podesiti. Objekti imajo zasteklite na notranji strani. Njihov program je fleksibilen in se prilagaja željam uporabnika. V pritličnem prostoru lahko prostor uporabimo kot garažo ali kot nadomestek za vrtno lopo, pasjo uto ipd. V višjih nadstropjih ta dodatni prostor rešuje predvsem slabo povezanost stanovanj z zunanjostjo. To počne na različne načine. Lahko je uporabljan kot običajna pokrita, odprta terasa, kot zimski vrt, odkrita terasa na zeleni strehi, letna kuhinja itn. Zaradi modularne sestave ga je mogoče zožiti ali razširiti. S fasado obstoječe hiše se lahko stika na katerikoli strani objekta, odvisno od prostorske situacije in potreb uporabnikov. Strešna površina nove strukture ponuja vrsto trajnostnih rešitev, od zelene strehe ali zbiralnika vode za zalivanje vrtu do sončnih celic, vetrnice za proizvajanje elektrike itd.

Pozidava ob Barjanski cesta na Igu je tipičen primer suburbije, ki je nastajala v zadnjih desetletjih

3

Seminar
Filipič
Reaktivacija
podeželja

Lavra Lipej
Iza Šentjurc
Ula Pintarič
Laura Ivančić

V seminarju usmerjeno, preko raznoliki študijskih nalog, že vrsto let obravnavamo urbanistično arhitekturne teme, ki naslavljajo vprašanje trajnosti. Ta pojem razumemo večplastno in vselej v tesni povezavi s specifičnostjo prostorske ureditve, ki gradi na odnosu z uporabnikom, upošteva edinstvenost konteksta in smotorno porabo virov. Na ta način naloge odražajo naše vrednote in odgovornost do usode prostorskega razvoja v prihodnje.

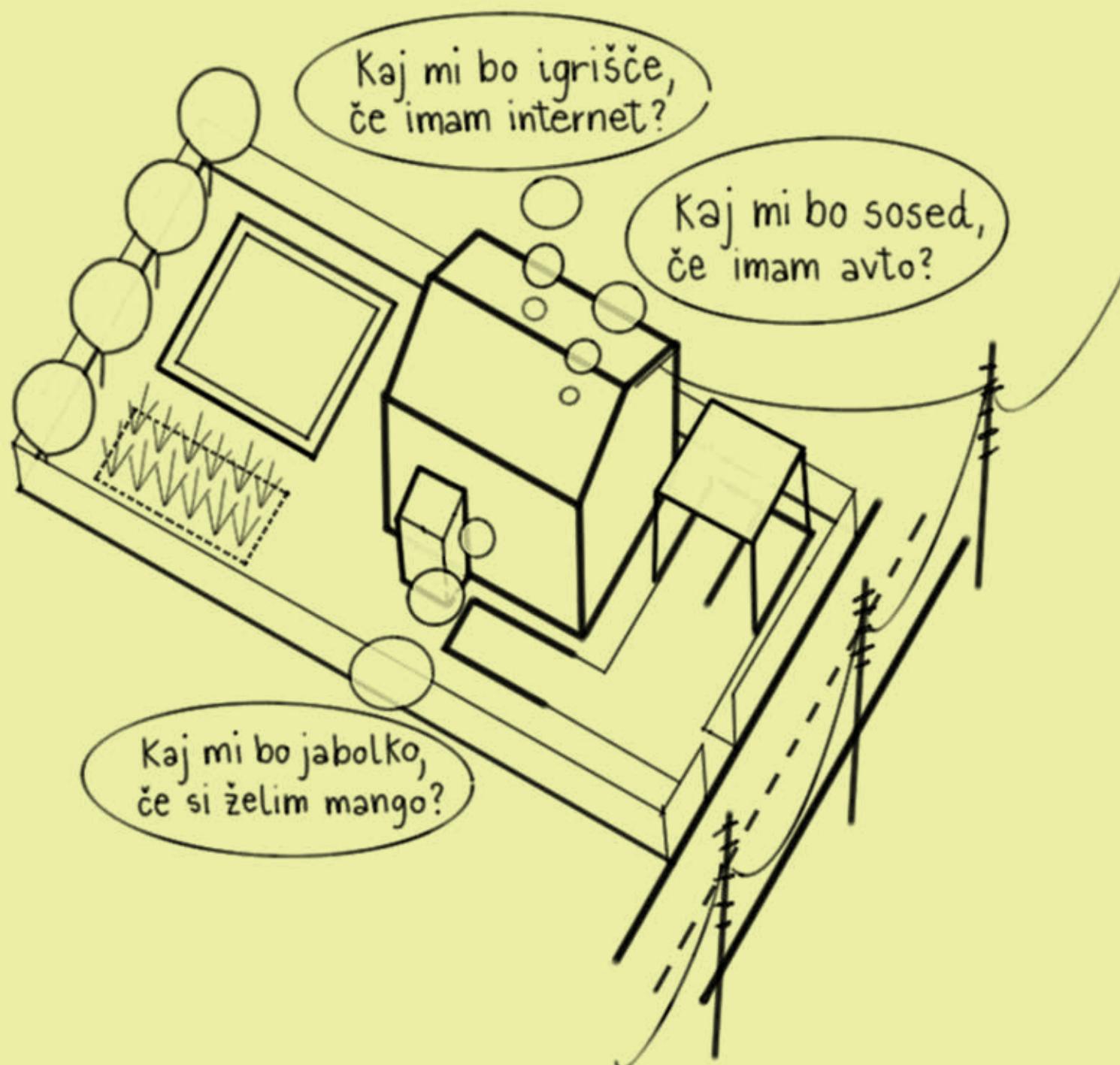
Pozornost usmerjamo na spregledane dele našega ozemlja, ki skrivoma ponujajo mnoge prednosti in potenciale za morda nekoliko drugačen, bolj vzdržen življenjski slog. V tej perspektivi izdelani študentski projekti, iz različnih zornih kotov, naslovijo prednosti in potenciale našega urbanega zaledja. Izprašujejo, ali je v tej perspektivi morda prav podeželje potencialni prostor svobode, eksperimentiranja in samoodgovornosti?

Vprašanja iščejo specifične prostorske odgovore z analitičnim procesom raziskav in vrednotenja danosti ter zmonžnosti, ki jih v naslednjem koraku študentje implementirajo s svojo kreativnostjo misli in zamisli. Prostorska rešitev je vedno rezultat razumevanja stanja in potreb z dodano kreativnostjo, ki preobrazi misel v zamisel.

Romantična vizija razvoja podeželja izkazuje našo željo živeti v skupnosti, kjer se izognemo kaotični, disfunkcionalni ali protislovn urbanosti. Podeželje določa naravna pluralistična miselnost, mozaik raznolikih območij in naključni nabor virov, ki pomenijo bogastvo in zmožnost sonaravnih oblik bivanja. Ta hibridni svet ponuja priložnost ponovne uporabe obstoječih prostorskih struktur, znanja in veščin na trajnostni način. Hibridizacija podeželja ne sproža le razvoja, ki odraža podeželskost, ampak podpira preživetje ustvarjalnosti, ki izhaja iz eklektičnosti tega okolja. Načela vzdržnega razvoja zahtevajo prilagoditve našega načina življenja, ki so tesno povezane s spremembami v blaginji in porabi, z inovativno politiko in prostorskimi spremembami. Tak način življenja pomeni kulturo uživanja v manjši porabi,

uravnavati življenje med kvaliteto in kvantiteto, v sodelovanju med posameznikom in skupnostjo, med lastništvom in souporabo, osredotočenostjo na oblikovanju javnega dobra za izmenjavo izkušenj, upoštevajoč zmožnosti okolja ob porabi in uživanju bogatstva narave, samopridelavi hrane, zeleni rekreaciji in novih oblikah samozaposlitve.

“MANJ POSTANE VEČ, SPREMENBA POSTANE MOŽNOST.”

Herman Hertzberger: Pismo mlademu arhitektu

Dragi kolega,

Svet čaka na novo generacijo arhitektov, pripravljenih na spremembo, naveličanih tega pehanja za denarjem in uspehom. Naveličanih tega osupljivega, akrobatskega, nebeško-zahtevnega truda, vse te arhitekture na steroidih, te zagnanosti za zadovoljitev samo uspešnih, bogatih in privlačnih ljudi.

Čas je za vrnitev k temeljnim vrednotam.

Ta kriza se ponuja kot priložnost za premislek naših osnovnih življenjskih in strokovnih vrednot, ki ne sledujejo le slepo izgradnjo formalnega jezika arhitekture. Trenutna kriza izkazuje nujo po druženju, jasno izraženo potrebo po socialnem stilu, po skupnosti. Vemo, da lahko že s same arhitekturne zasnove sistematično spodbujamo sodelovanje in spodbujamo možnosti za socialne prepletene, dialog in občutek pripadnosti. Poglej te neskončne galerije, stopnišča, hodnika, narejene samo za prehajanje, brez kvadratnega metra namenjenega za srečevanje in dialog med ljudmi. Stavbe kot samostojne enote, kot skladišča, razdeljene na etажe in prekate; stroji, ki nas ščitijo pred druženjem. Kljub velikemu zelenju, se je spremenil tudi prvotni pomen ulice, ki je tradicionalne povezovala mesto in ustvarjala prostor za druženje. Potrebujemo ulice, kjer se lahko otroci igrajo, kjer se sosedje lahko srečujejo. Ste opazili kako se sedaj, v času krize, javni prostor udomačuje. Ljudje se zbirajo zunaj okrog miz, ki prevzemajo vlogo dnevne sobe v mestu.

Namesto, da oblikujemo prostore za specifične funkcije, bi morali snovati prostore svobodne interpretacije, ki generirajo spontane situacije in večnamenskost. Vsaka horizontalna površina lahko postane miza pod določenimi okoliščinami, ampak če je res miza pa je odvisno od celotnega konteksta. **Poglejmo si na primer violino, s katero ustvarjamo zvok, ki lahko rezultira v glasbi različnih vrst. Kakovost zvoka in glasbe sta bolj odvisna od sposobnosti in razpoloženja glasbenika, kot od kvalitet samega instrumenta.** Že leta moramo več svobode in manj funkcionalizma. Morda bi morali obravnavati stavbe bolj kot instrumente, ki omogočajo raznolike vsebine v različnih časih.

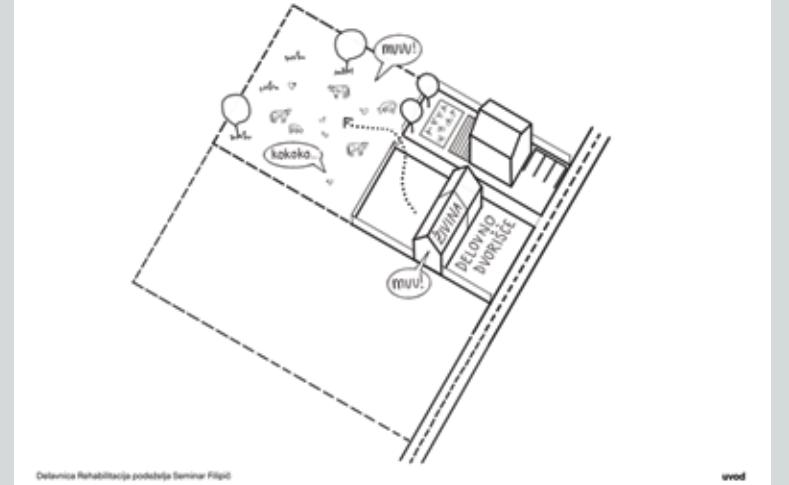
Moja prošnja je, poskusite opustiti slabe navade in dojamite, da morda biti uspešen ne pomeni nujno prave poti, ki jo potrebuje dandanašnji svet. Arhitekti bi morali ustvarjati boljše okoliščine za vse in upam, da imate oko za posebno v običajnih stvareh, kot je prijetnost hoje v udobnih čevljih. Predlagam, da hčete osnove.

Srečno,
Herman Hertzberger

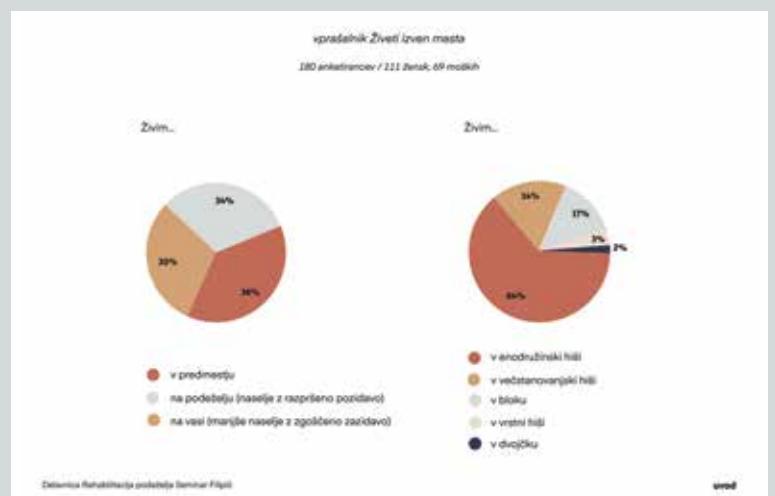
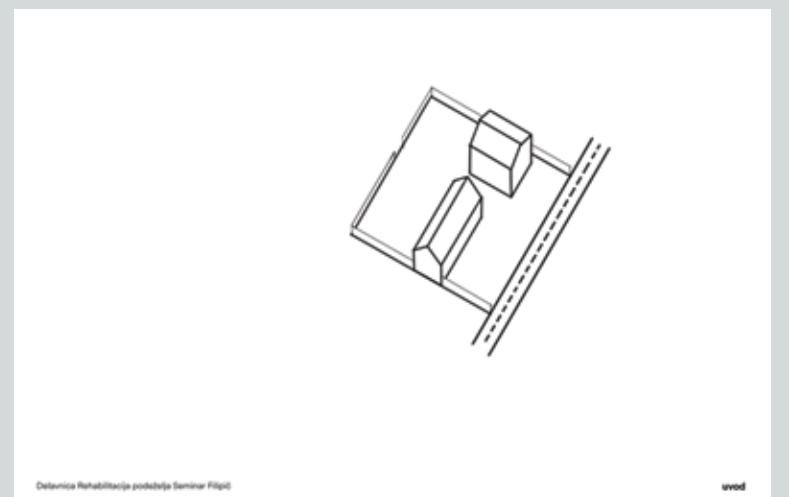
Amsterdam, 27 Maj 2020

Delavnica Rehabilitacija podežela Seminar Filipič

Pismo arhitekta Hermana Hertzbergerja namenjeno mladi generaciji arhitektov.

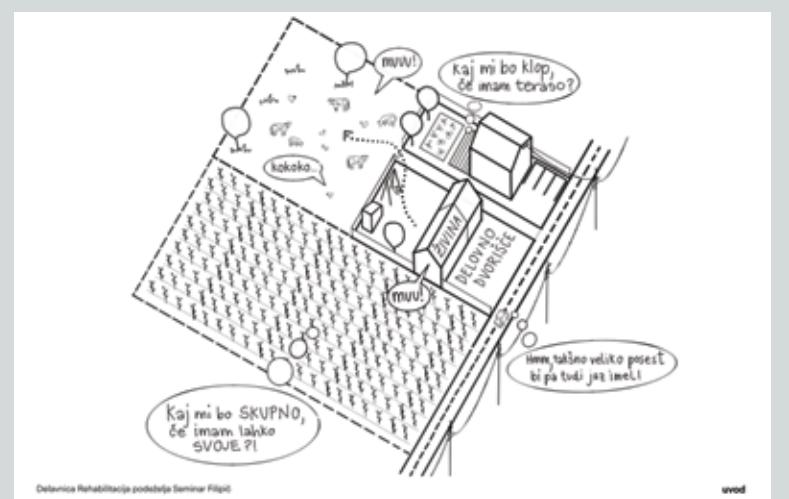

Aktualni način bivanja v suburbiji spodbuja individualizem.

Predlogi in naše ideje temeljijo na rezultatih splete ankete 'Živeti izven mesta', ki smo jo na začetku delavnice razposlali raznim starostnim strukturam ljudi (starejši, mlajši in kolegi študentje), ki živijo izven mest. S pomočjo ankete smo dobili aktualen vpogled na načine bivanja v suburbiji in na podeželju.

74

75

Samooskrba

Lavra Lipej

Princip samooskrbe je danes prenesen na vsa področja; politiko, trgovino, raziskovalce, nevladne organizacije in civilne pobude. Po eni strani se močno zavedamo, kako zelo pomembna je, vendar kljub temu obilje v trgovskih centrih ni bilo še nikdar večje. Obilje je sicer pogosto le navidezno, kakovost hrane pa je slaba. Lokalna pridelava in poraba sta danes potrebi in velik iziv. Manj transporta hrane pomeni manj onesnaževanja okolja in podnebja zaradi prometa. Toda zgolj lokalno ni dovolj, hrana mora biti pridelana ekološko, kar pomeni trajnostno.

V ključnem dokumentu kmetijskem politike – strategiji razvoja do leta 2020 – je samooskrba s hrano zapisana kot prioriteta. Smo sredi leta 2021, samooskrba z zelenjavo in sadjem pa je obtičala pod polovico potreb. Povprečen Slovenec je lani porabil 129 kg sadja, 123 kg zelenjave in 118 kg žit oz. žitnih izdelkov. To so živila, ki jih porabimo največ, hkrati smo pri njih precej odvisni od uvoza. Glede na svoje potrebe v Sloveniji pridelamo 74 % žit, 44 % zelenjave in 30 % sadja. Nizka stopnja samooskrbe je tudi pri svinjskem mesu in krompirju.

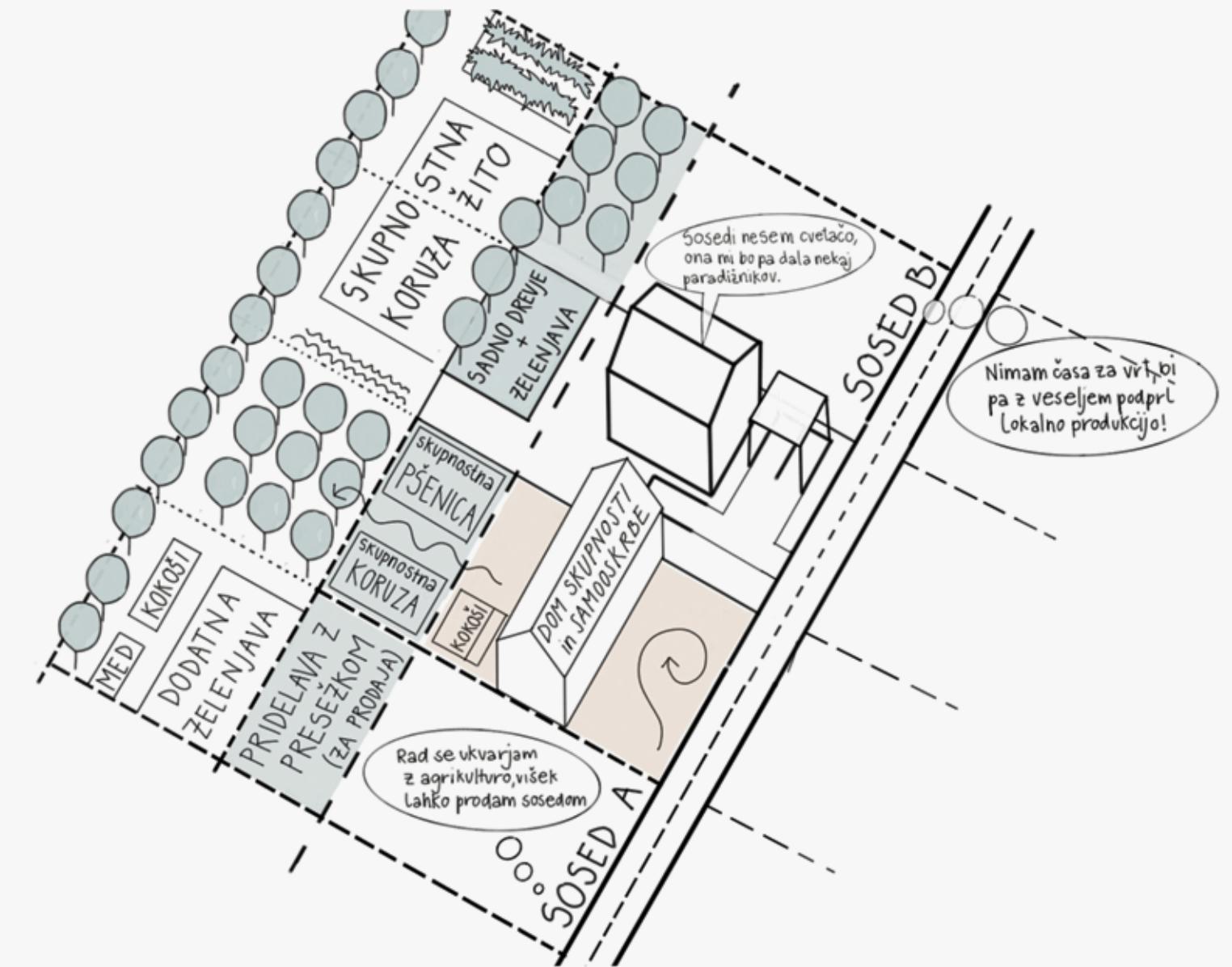
Slovenski kmetje so premajhni, da bi lahko konkurirali na odprttem trgu, kjer so zelo nizke odkupne cene, prevladujejo pa večji trgovci. Večino zelenjave se uvaža iz Italije, Španije, Južne Amerike in podobno.

Zaradi geografskih značilnosti, majhnih in razdrobljenih kmetij ter razmer na trgu je za slovenskega kmeta živinoreja večinoma najbolj ekonomsko smotrna izbira. Zato se mnogim kmetom bolj izplača gojiti rastline za krmo živali, kot za prehrano ljudi.

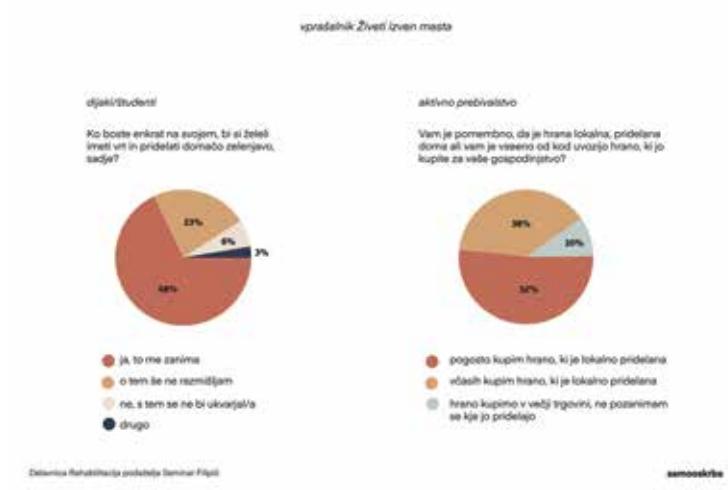
Navkljub podatkom pa se moramo zavedati, da, ko podpremo lokalne pridelke, ustvarimo možnost za nova delovna mesta, spodbudimo razvoj lokalnih kmetijskih zadrug, ohranjanje lokalnega območja in skrb za lokalno zemljo. Lokalni kmetijski trgi v primerjavi z verižnimi korporacijami v lokalno ekonomijo vrnejo 3x več svojega zaslužka. Znano pa je tudi, da se med obiskovalci tržnice ustvari mnogo več socialnih stikov, kot pri nakupih v veleblagovnicah.

Razmere, v času epidemije Covid-19, dokazujejo, kako zelo pomembna je za državo in posameznika možnost samooskrbe s hrano. Tudi zato je smotrno kupovati lokalno, slovensko. Na tak način bomo na dolgi rok manj odvisni od industrijsko pridelane in predelane

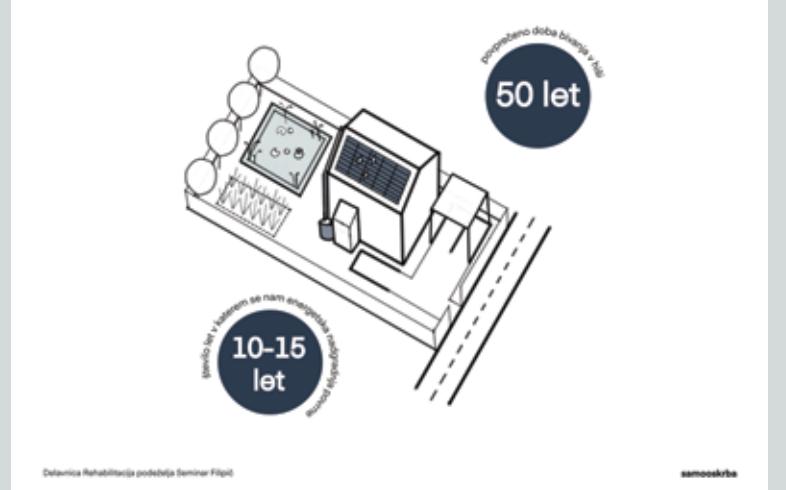
hrane iz uvoza. Pomembno je, da ne pozabimo tudi na okolje ter naše zanamce. Kajti do okolja je najbolj prijazna tista hrana, ki pretopuje najkrajšo pot od kmetije do krožnika, torej lokalno pridelana hrana, hrana slovenskega kmeta in domačih predelovalcev.

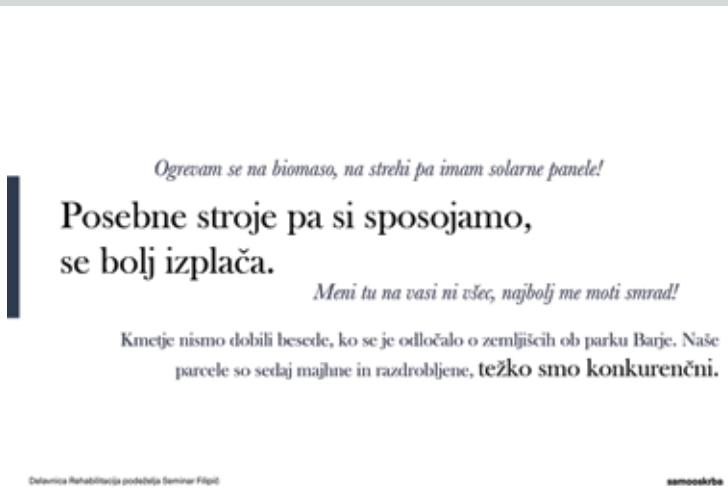
Samooskrba pomeni medsebojno sodelovanje, ki prispeva k trajnostnemu načinu življenja.

naliza anketnega vprašalnika izkazuje, da je
ivanje lokalno pridelane hrane tako mlajši
generaciji, kot tudi aktivnemu prebivalstvu zelo
omembna. Prizadevajo si namreč, da bi živeli bolj
ujnostno in okolju prijazno.

Podatki kažejo, da je delež lastniške parcele na podeželju, ki je namenjen pozidavi, za 10% višji od deleža, ki je namenjen vrtu za pridelavo hrane.

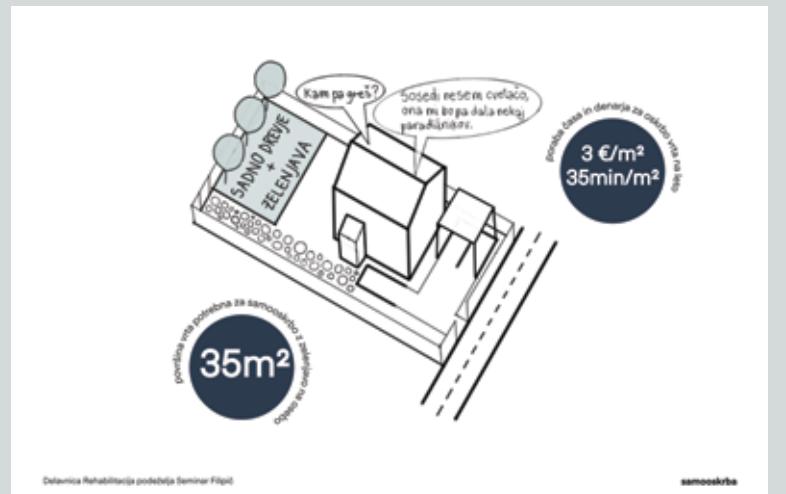
ave prebivalcev Iške Loke o odnosu do
netovanja, samooskrbi in trajnosti.

Ogrevam se na biomaso, na strehi pa imam solarne panele!

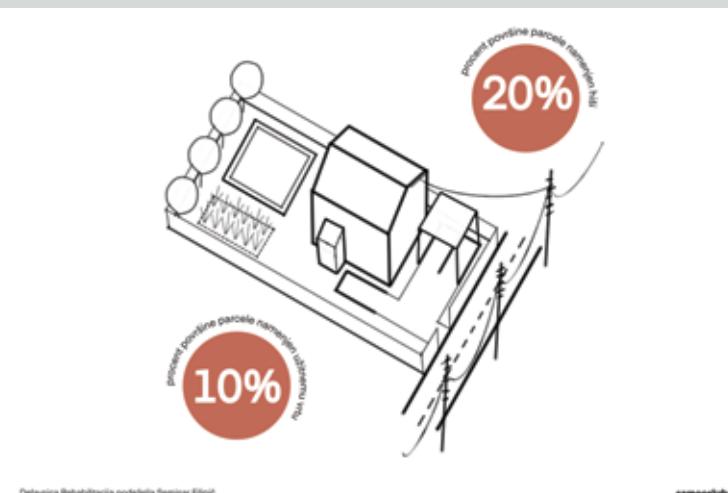
Posebne stroje pa si sposojamo,
se bolj izplača.

Meni tu na vasi ni všec, najbolj me moti smrad!

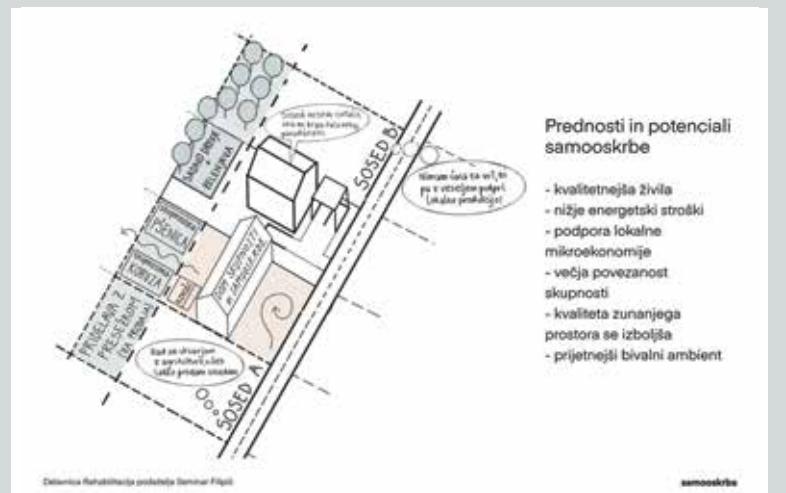
Kmetje nismo dobili besede, ko se je odločalo o zemljiščih ob parku Barje. Naše parcele so sedaj majhne in razdrobljene, težko smo konkurenčni.

Energetska nadgradnja doma se sprva zdi velik strošek, a se sredstva, ki smo jih namenili za elemente, ki spodbujajo trajnost, povrnejo v roku 0-15 let.

likaz razmerja zaužite hrane glede na različne
čine prehranjevanja.

Podatki prikazujejo potreben čas, denar in kvadraturo za samooskrben način življenja.

Sobivanje starih in mladih

Ula Pintarič

Tvorno sobivanje starih in mladih ustvarja družbeno solidarnost, povezanost in kvalitetno izkušnjo bivanja v lokalni skupnosti.

Mlada, srednja in tretja generacija sestavljajo nedeljivo družbeno celoto. Razvoj, stabilnost in obstoj vsake družbe temelji na medgeneracijski povezanosti in solidarnosti.

Vse kaže, da je zahodna civilizacija dosegla raven, ko imamo najugodnejše bivalne pogoje v zgodovini, vsaj na širšem materialnem in zdravstvenem področju. To se odraža v daljši življenjski dobi. Po drugi strani pa večje materialno blagostanje v večini držav vodi k nižji rodnosti. Posledica vsega tega je upad naravnega prirastka in hitro naraščanje deleža starega prebivalstva in z njim tistega segmenta ljudi, ki potrebujejo veliko nege in oskrbe.

Stereotipov o starosti je mnogo, tudi zaradi dejstva, da so mnogi starostniki umaknjeni v domove starejših občanov in stran od družbenega dogajanja. V svoji skupnosti pogrešajo ustanove in programe za oskrbo, dostopnejšo zdravstveno, prometno in drugo infrastrukturo.

Medgeneracijsko povezovanje prinaša sodelujočemu novo kvaliteto življenja, zagotavlja občutek spretetosti in varnosti v kraju kjer živi, lajša osamljenost ter krepi duševno in telesno zdravje. Razumemo ga kot izmenjavo izkušenj in spoznanj, druženje, učenje, pomočne generacije od druge, ustvarjanje, ohranjanje in širjenje socialne mreže ter ohranjanje materialne varnosti in kulturne dediščine.

Tudi za potrebe starejših v podeželskem okolju, bi veljalo poiskati zanje primerne rešitve. Ena od takih se prav gotovo kaže v t. i. zelenih programih socialnega varstva, ki povezujejo večnamensko kmetijstvo s podeželskimi skupnostmi pri razvijanju in pospeševanju različnih načinov in oblik solidarnosti, socialne pomoči in socialnega vključevanja (Vadnal 2001). V okviru takih oblik bi se lahko v okolju, ki je starejšim bližu, zagotavljala kakovostna pomoč, ob vrsti še drugih priložnosti za razvoj podeželja (nova delovna mesta, ohranjanje majhnih kmetij, razvijanje solidarnosti in strpnosti).

Lokalna skupnost je v vsakodnevnom življenju posebej pomembna, predvsem za starejše, saj so nanjo neposredno vezani. V lokalni skupnosti navadno bivajo že dlje časa, zaradi manjše mobilnosti pa v njej preživijo večino prostega časa in opravijo dnevne opravke. Za posameznika je lokalna skupnost poznano okolje, domače in varno, ob tem pa nudi praktično pomoč. Lokalno okolje predstavlja tudi pomemben del identitete posameznika.

Medgeneracijsko povezovanje pomeni izmenjavo izkušenj, druženje, učenje, pomoč, širjenje socialne mreže ter ohranjanje materialne varnosti in kulturne dediščine.

Odgovornost lokalnega organa je, da poskrbi za oživitev območij, ki nudijo potencial za izboljšanje skupnega življenja.

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

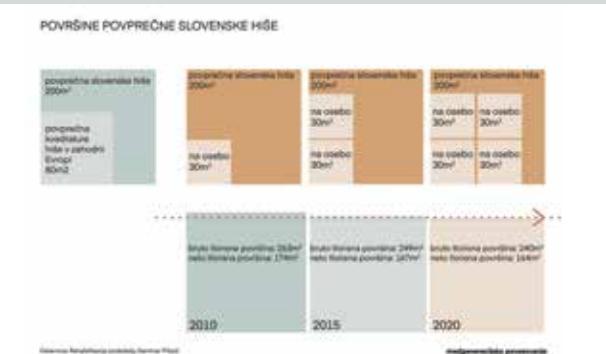

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

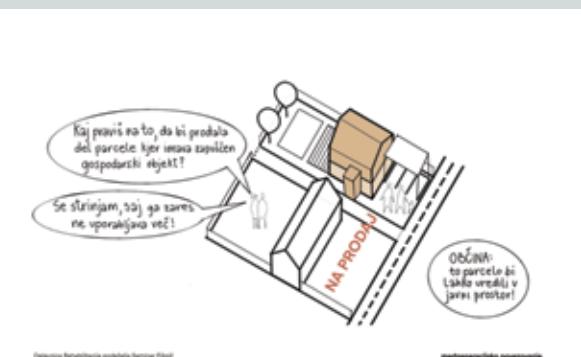
medgeneracijsko povezovanje

V Sloveniji se trend odseljevanja iz podeželja, kjer ni potrebne infrastrukture, povečuje.

Na podeželju je praznih stanovanj/hiš skoraj dvakrat več kot v urbanih središčih.

Povprečna kvadratura slovenske enodružinske hiše je v primerjavi s povprečno kvadraturo hiše v zahodni Evropi za 2,5x večja.

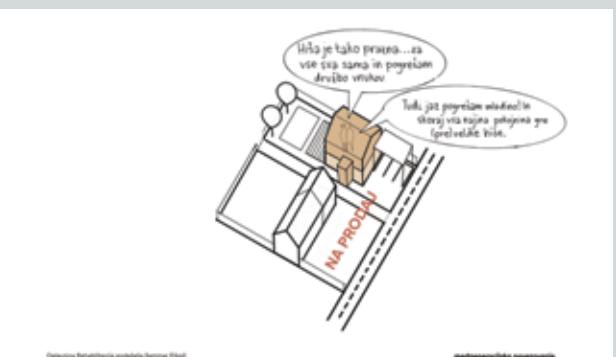
Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

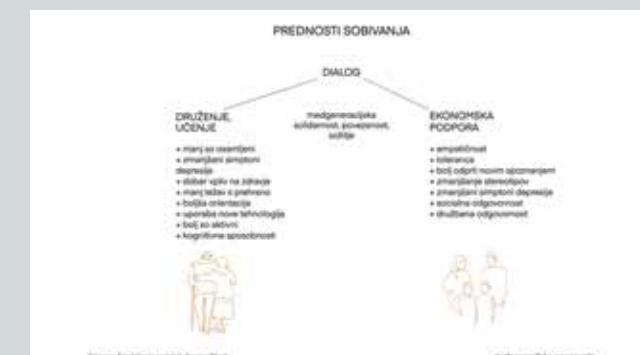
Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Medgeneracijsko povezovanje pozitivno vpliva na mlajšo in starejšo generacijo.

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Delavnica Rehabilitacija podeželja Seminar Filoz

medgeneracijsko povezovanje

Delo na domu

Laura Ivančić

Sodobne stanovanjske tipologije omogočajo nove načine delovnega procesa - hibridizacija stanovanjske enote.

Odhod od doma – ponavadi zgodaj zjutraj – je del človekove rutine, že dolgo. Z razvojem gospodarstva se je pojavila namreč nuja, da je človek sredstva za preživetje iskal tudi druge in je tako nekaj ur fizično bil odsoten od doma. Razlogi za to so seveda večplasti, uporaba virov, potreba po temskem delu, nadzor nad opravljenim delom in še kaj.

V času pandemije je delo od doma postal nova realnost, na katero se je večina zaposlenih navadila do te mere, da danes že govorimo o problematiki vračanja zaposlenih na delovno mesto. Številni zaposleni si namreč želijo ostati doma, misel na vračanje v pisarne in druge kraje dela jim povzroča različne stiske.

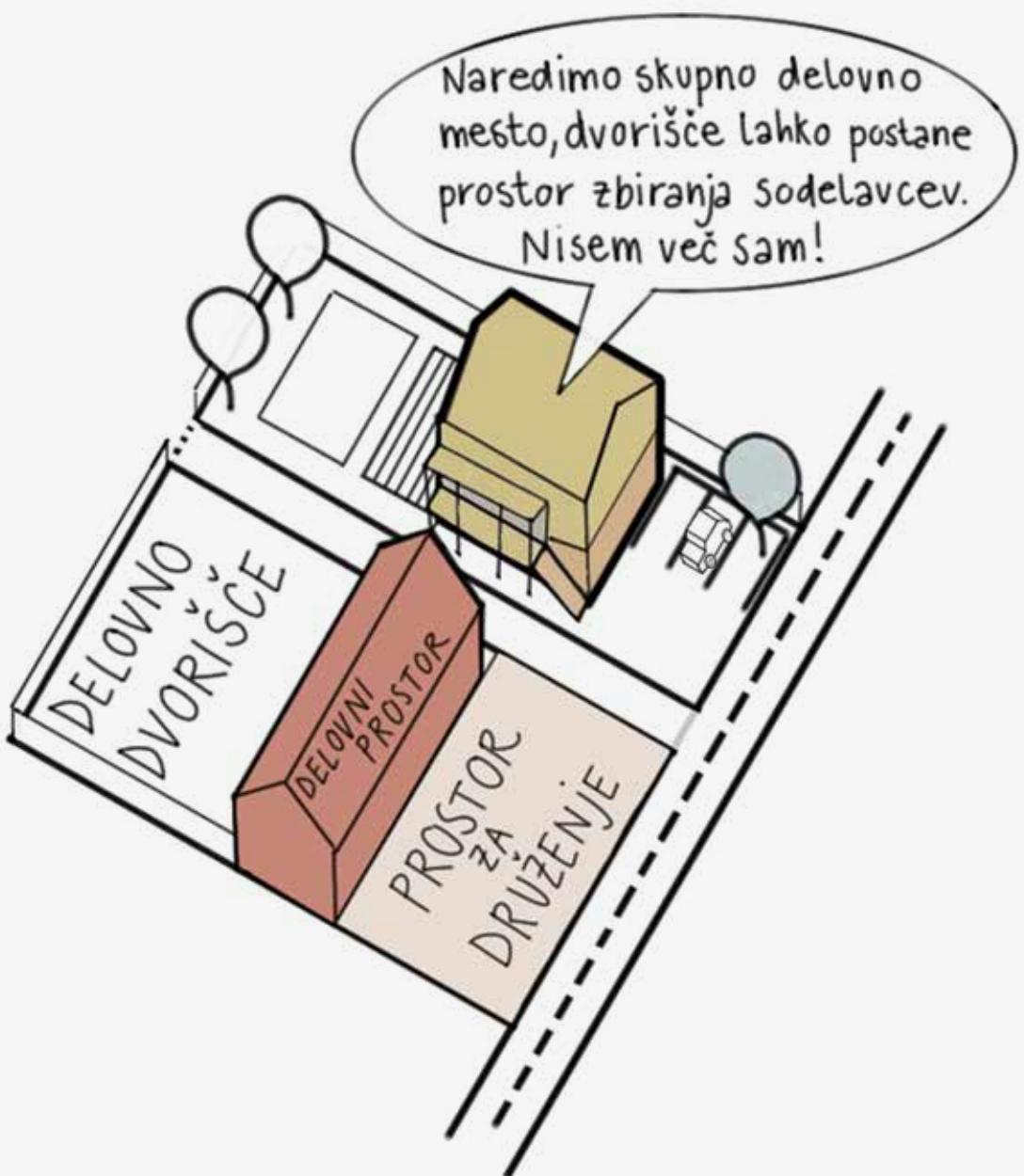
Delo od doma prinaša tako prednosti kot pasti. Med prednostmi je prav gotovo prihranek na sredstvih za prihod na delo in zato manjši ogljični odtis na okolje. Prihranek na času, ki ga sicer porabimo za vožnjo na delovno mesto. Delo od doma je praviloma bolj sproščeno, odmore si lahko določamo sami. Večja fleksibilnost in zadovoljstvo zaposlenih pri delu na domu pomeni večjo produktivnost in delovno uspešnost.

Razkriva pa se tudi negativna plat. Nekateri imajo težave z razporejanjem delovnega časa. Pojavljajo se občutki, da morajo biti ves dan, tudi po koncu "uradnega delovnika", dosegljivi po elektronski pošti, občutki izoliranosti in osamljenosti. Zaposlenim manjkajo neformalni stiki s sodelavci, ob druženju na malici in kavi. Ker večina zaposlenih, ki so v delo od doma prisiljeni, nima domače pisarne in posebnega prostora za delo, so njihove "pisarne" pogosto kar dnevne sobe, spalnice ali kuhinje. Deljenje bivalnih prostorov z ostalimi člani družine, kjer ponavadi preživljajo prosti čas, lahko znotraj družine povzroča precej nemira. Živeti na podeželu in imeti dostop do zelenih površin, vrtu in terase, se v času, ko smo primorani delati od doma, izkazuje za veliko prednost. Čeprav delo od doma ni nov koncept, ga kljub temu ne gre primerjati z delom na daljavo v času pandemije bolezni covid-19. V času, ko so veljale številne omejitve gibanja, je namreč pogosto nemogoče vzdrževati socialne stike zunaj najbližje okolice. S tem povezani občutki izoliranosti so pri delu od doma v času pandemije tako lahko še bolj pereči in vodijo tudi v resne stiske.

Glede na opisano situacijo se seveda odpirajo številna vprašanja, ki pomenijo premislek o

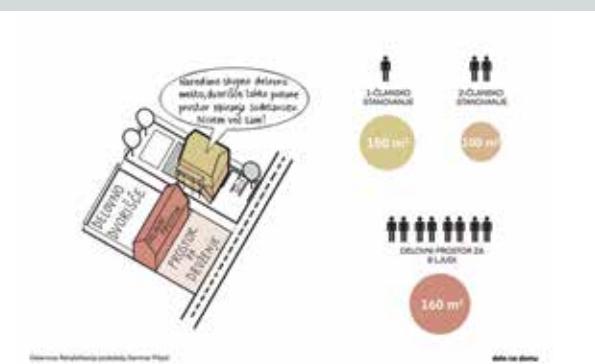
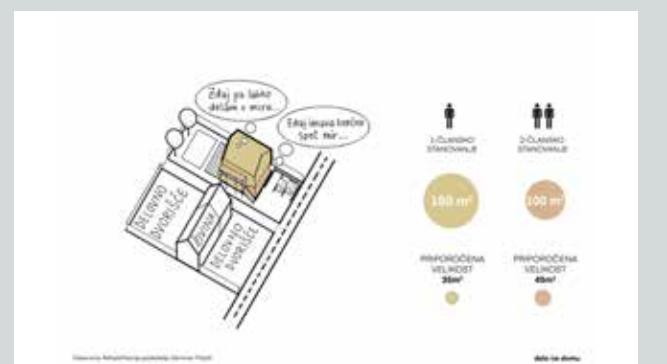
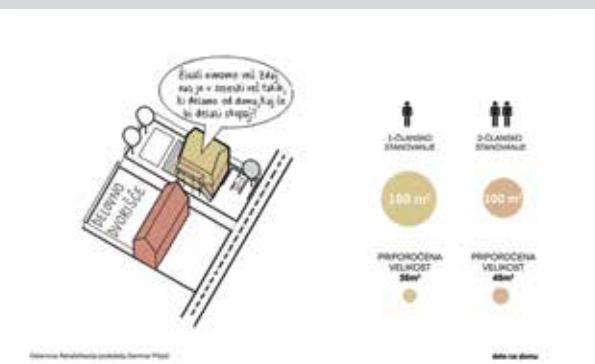
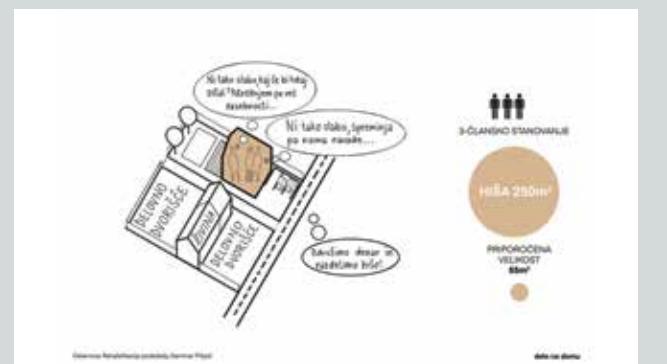
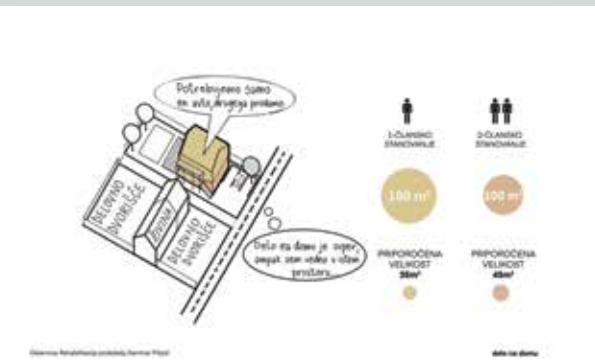
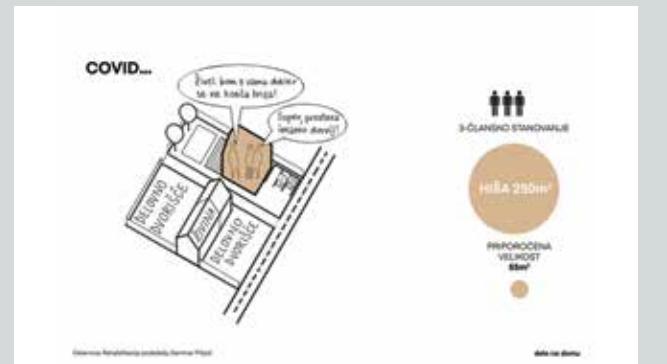
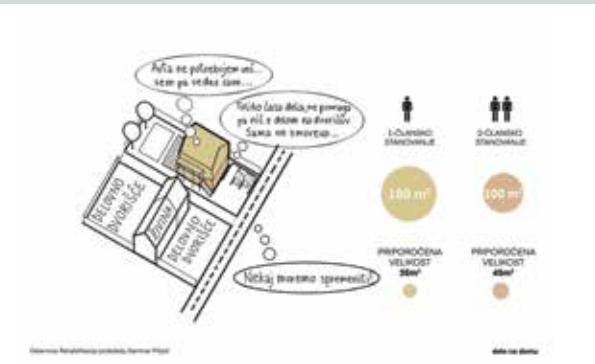
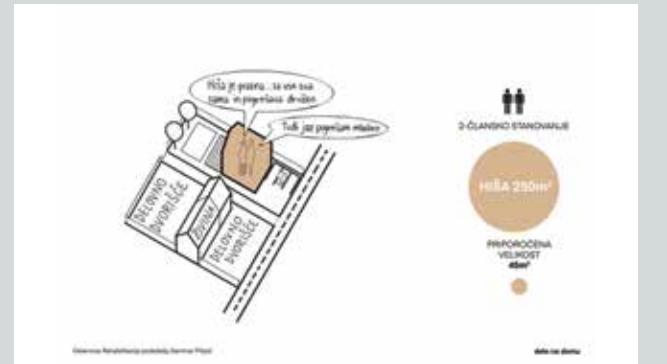
sodobnih načinih bivanja, rabi prostorov znotraj in zunaj doma ter vzpostaviti novih oblik (pol)javnega prostora.

Aleksandra K. Kovač, (2021) Delo od doma: Fizično vračanje na delo je "nova" situacija, ki lahko povzroča tudi stiske. Pridobljeno s <https://www.rtvslo.si/slovenija/delo-od-doma-fizicno-vracanje-na-delo-je-nova-situacija-ki-lahko-povzroca-tudi-stiske/57643>

Anketa izkazuje, da bi od doma vprašani lahko delali le občasno.

Nov način življenja v času pandemije, izzove premislek o sodobnih načinih bivanja in sodelovanja.

Javni prostor

Iza Šentjurc

Podeželje odpira prostor za premislek o pomenu in konceptu sobivanja.

Mesto je urejena in kompaktna urbana tvorba z visoko gostoto prebivalstva. Razvoja se ne da nadzorovati, lahko ga le usmerjamo. Ideja o idealnem mestu tako opisuje visoko gostoto prebivalstva, kompaktnost in urejenost. Mesto pa potrebuje svoje zaledje, s katerim naj bi imelo jasno začrtano mejo in komplementaren odnos.

V praksi pa opazimo razvoj grajenega okolja, ki ne stremi k temu idealu, temveč ustvarja veliko neskladji. Jasna meja med mestom in podeželjem izginja. Mesto se širi v tako imenovano suburbijo ali razpršeno mesto. S prehodom iz ene politične ureditve v drugo je Slovenija doživela veliko sprememb, tudi na področju prostorske zakonodaje. Povečanje politične in upravne fragmentacije je pospešilo razdrobljenost prostora. Jasnost urejanja in skupna zavest sta izginili. Spremembe, ki se dogajajo v prostoru ne odražajo širine pogleda, kar spodbuja predvsem individualizem in izoliranost. Družbeno gospodarska ureditev, ki jo poznamo danes, poudarja pomen profita in privatne lastnine. Kmetijske površine se nekontrolirano spremenjajo v zazidalne. Razpršenost, spontane zazidave, oblikovni in vsebinski kaos opisujejo suburbijo, ki se nenadzorovanovo širi. Ograjen dom s koščkom narave na robu mesta, kjer imaš vse na dosegu roke, postaja ideal bivanja 21. stoletja.

Način urejanja prostora podpira enostavne premike z avtomobilom, pešca odriva na stran. Gradi se cestno prometna infrastruktura, ki omogoča hitre dnevne migracije, cene nepremičnin znotraj mest naraščajo, spodbuja se množični turizem, ki počasi, a z gotovostjo uničuje identitet kraja. Vse več vsebin se iz mest seli na obrobje, kjer je dostopnost z avtomobilom bolj preprosta. Nakupovalni centri ustvarjajo idealna mesta za potrošnike. Gradimo nedefiniran prostor 'vmes', ki ustvarja našo identiteto.

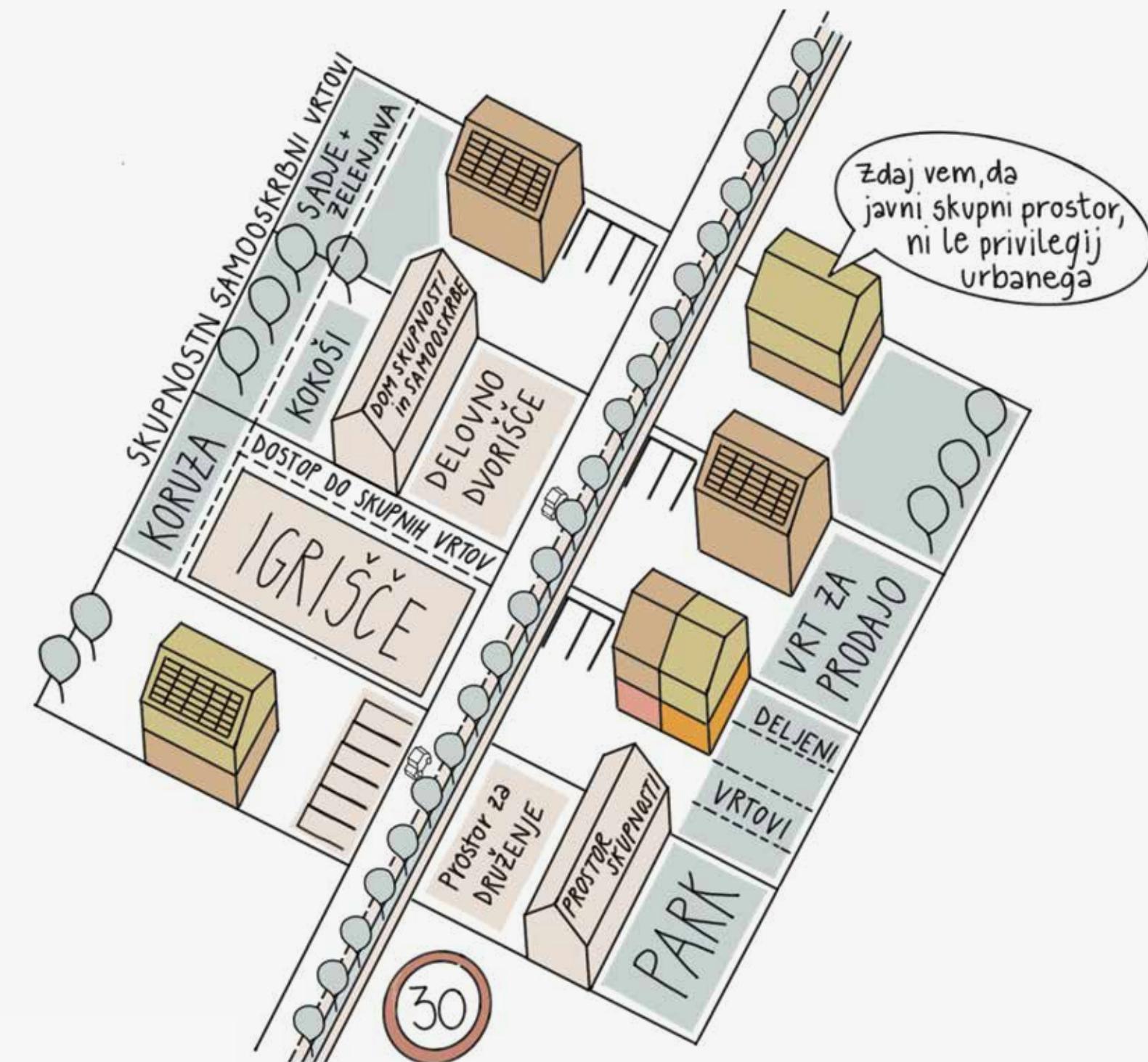
Rešitve so v zgoščevanju in rekonstrukciji monofunkcionalnih območij v polifunkcionalna, trajnostnih konceptih, ustvarjanju nove centralnosti, programske pestrosti, dvigu kvalitete urbanizma in arhitekture. Za izboljšanje razmer je potrebna javna politika, s ciljem vrniti življenje osiromašenim in degradiranim območjem, izboljšati možnosti zaposlitve, socialne varnosti in zagotoviti višjo kakovost bivanja. Vse bolj postaja jasno, da ima prav podeželje vse večji potencial za nadaljnji prostorski razvoj. Z inovativnimi, trajnostno naravnanimi intervencijami, ki

pomenijo regeneracijo degradiranih območij in s skupno zavestjo, lahko povrnemo pestrost življenja in identiteto podeželju, ki se je v preteklih procesih izgubila.

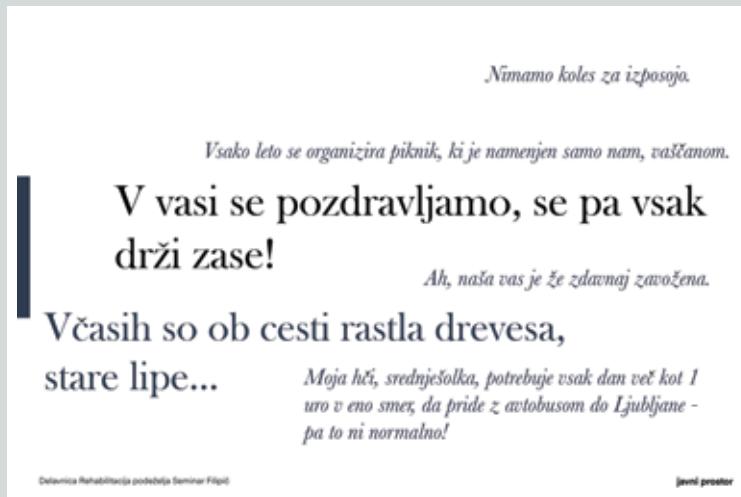
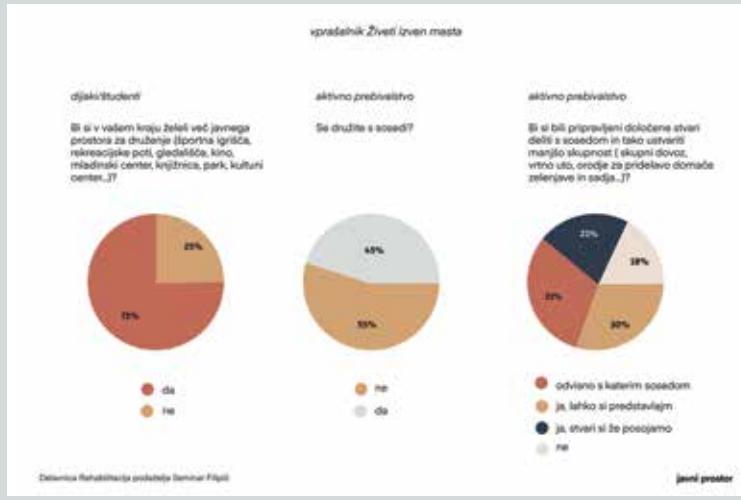
Lobnik, U. (2015). Resurbanizacija - od mesta do suburbije in nazaj. Arhitektov bilten, 215, 216, 26-33.

Dešman, M. (2015). Zunaj centra. Arhitektov bilten, 215, 216, 8-11.

Godina V., V. (2015). Suburbano pri Slovencih. Arhitektov bilten, 215, 216, 16-17.

Javni skupni prostor ni le privilegij urbanega.

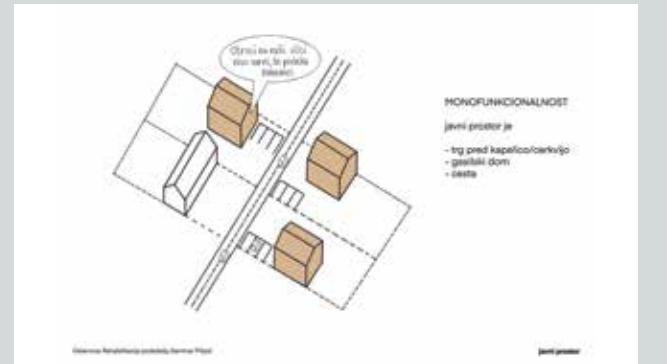

posameznik	krajevna/vaška skupnost	občina
odgovornost		
energetska učinkovitost samoučinka "kupujem lokalno" pomeno potrošništvo izgradnja hiš primerne velikosti sanacija hiš ustvarjanje delovne skupine krepitev lokalnega gospodarstva (davki)	povezovalni člen med posameznikom in občino: posameznikove pobude se prenese na občino organizira se različne dogode, za povezovanje prebivalcev (piknik, gasilsko društvo, ustvarjanje, mikiševanje...)	ohranjanje tradicije nova infrastruktura javni prevoz finančne inicijative in olajšave prostori za mlade pomôc v adaptaciji skupnega delovnega prostora

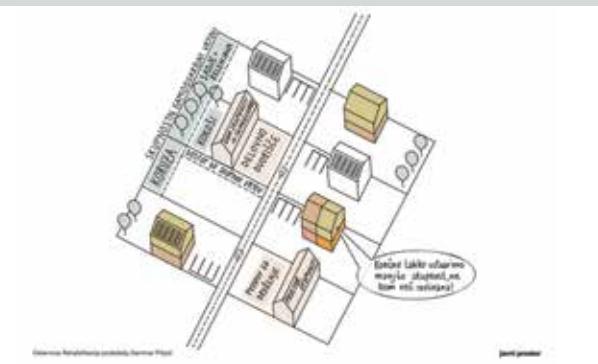
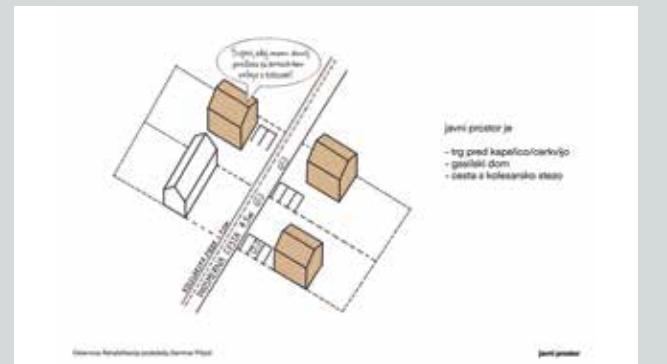
Datoteka: Rehabilitacija podjetja Seminar Filipo

javni prostor

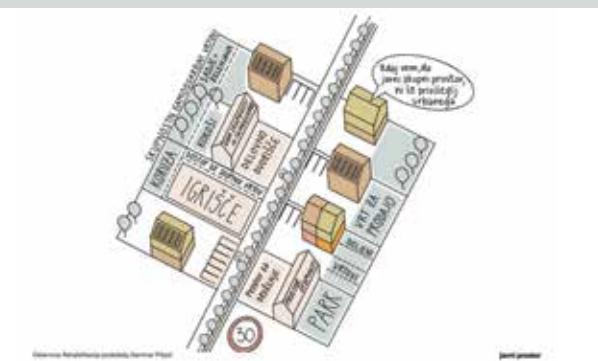
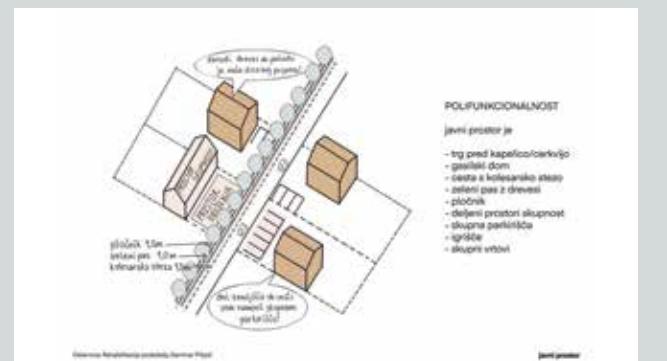
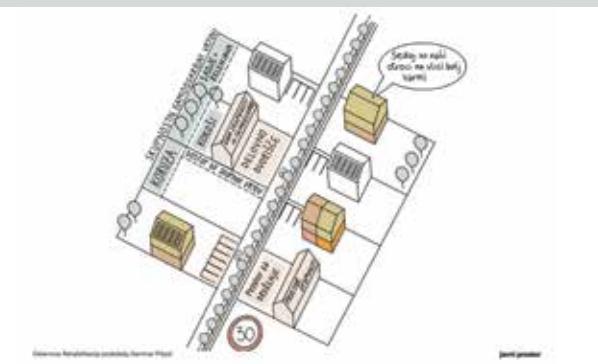
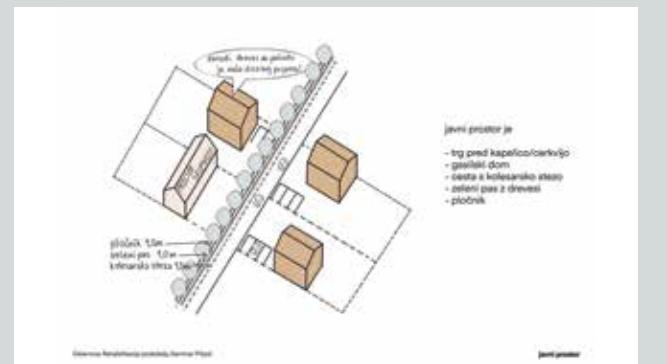
Spletna anketa izkazuje odnos vprašanih do javnega prostora in skupnosti znotraj lokalnega okolja.

Že z manjšimi posegi v javni prostor lahko pripomoremo k večji pestrosti programov in trajnostnemu načinu bivanja.

Kolektivna zavest in sodelovanje pripomoreta k dvigu kvalitete grajenega prostora.

4

Seminar
Krušec
Hiška poveži se

Ko se pojavi vprašanje degradacije slovenskega podeželja, se največkrat s prstom počake na najočitnejšega krivca. Na tipsko hišo iz šestdesetih in sedemdesetih let z lego na sredi parcele, preveliko kvadraturo in neracionalnim tlorisom brez stika z vrtom. Takšna hiša je s svojim malomarnim odnosom do konteksta nedvomno povzročila začetek degradacije slovenskega podeželja, tako urbanistične kot socialne. Posledice neodgovornega ravnanja v preteklosti so jasne tudi danes. Takšne hiše, danes stare 50–60 let, so prevelike, posledično predrage, ne splača se jih kupovati ali prenavljati, večinoma so v slabšem stanju, brez prilagoditev so neprimerne za sodobni način življenja in kot takšne so povsem neprivlačne za potencialnega kupca. V nekaterih primerih ljudje takšne hiše podrejo in jih nadomestijo z novogradnjami, večinoma pa ostajajo nespremenjene, se praznijo in postopno propadajo, podeželje pa se z novogradnjami bolj ali manj neposrečeno širi na nove odprte, še nepozidane prostore.

Če arhitekturo razumemo kot vsakokratni odgovor na vprašanja časa, v katerem nastaja, je treba omeniti, da so problemi, s katerimi se soočamo danes, popolnoma drugačni od problemov, s katerimi so se ljudje soočali v časih, ko so nastajale te hiše. Dejstvo je, da je zemeljska površina, ki jo imamo na voljo, omejena. Malomarno širjenje grajenega okolja kljub neizkorisčenemu obstoječemu stavbnemu fondu je sporno, obenem pa se v tem obstoječem stavbnem fonda skriva tudi velika količina shranjene sive energije. To je vsota energije, porabljene od faze načrtovanja izdelka do reciklaže ali uničenja. V tem kontekstu je treba ponovno premisliti celoten življenjski cikel stavb, in ne samo primerjati pojavnosti, funkcionalnosti in energetske učinkovitosti obstoječe hiše z novogradnjo.

Ob premišljevanju o vsem naštem postane jasno, da je z vidika racionalnosti in odgovornosti do okolja med drugim smiselno podaljšati življenjsko dobo obstoječih objektov. Ko govorimo o problematiki slovenskega podeželja, je torej nanjo nemogoče gledati zunaj širšega konteksta, v katerem bi stroka obstoječe vire morala videti kot potencial, in ne kot odpadek. Predlagana strategija poskuša obravnavati obstoječi stavni fond kot del rešitve, kjer se z aktivacijo ponovnega presnavljanja tega fonda razbremeniti pritisk na negrajeno okolje, hkrati pa odpre možnost sugeriranja premišljenih odločitev pri prenavljanju obstoječih hiš. Na ta način strategija rehabilitacije podeželja ne pomeni samo lep-

otne korekcije, ampak lahko postane celosten trajnostni pristop, ki odgovarja tudi na druga vprašanja časa, v katerem živimo.

Miha Munda

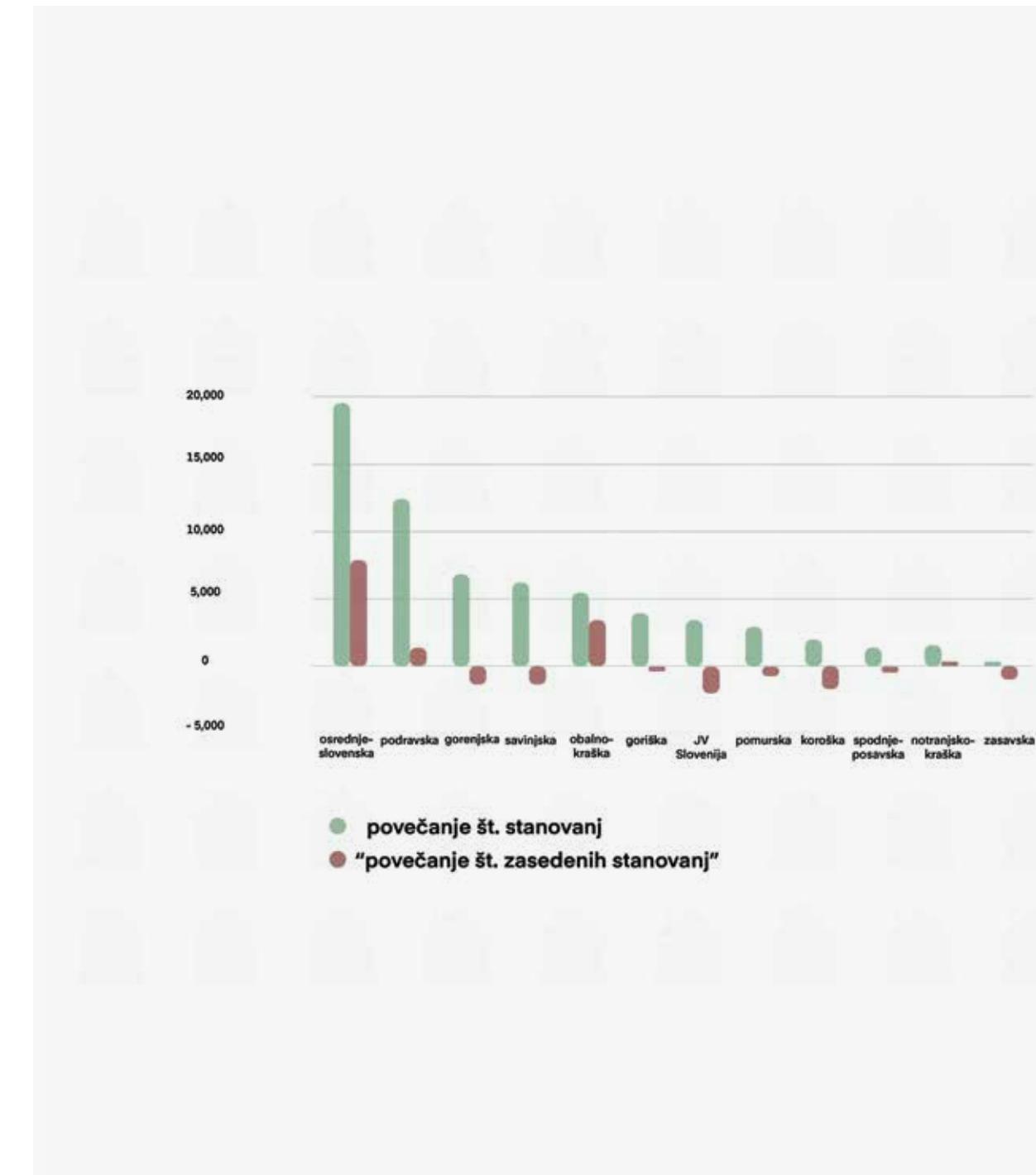
Pija Markelj
Sara Martinšek
Žan Majetič

Opis projekta

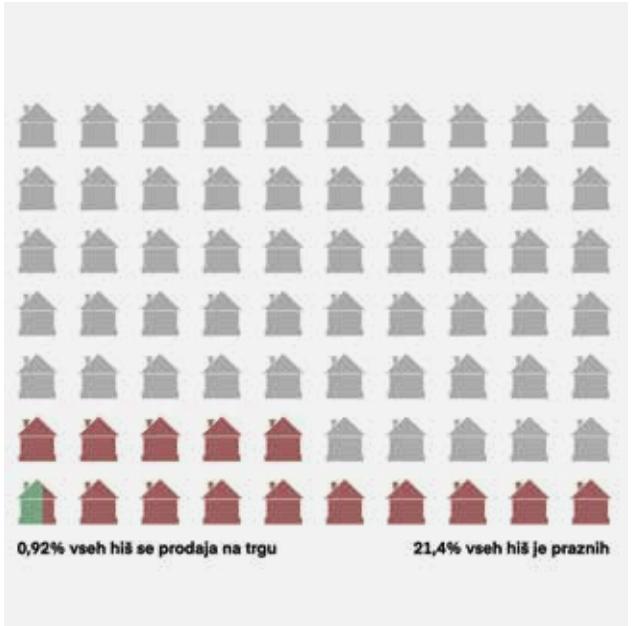
Klub pospešeni gradnji stanovanj v Sloveniji število zasedenih nepremičnin skrb vzbujajoče upada. Kar petina vseh enodružinskih hiš v državi je nenaseljenih. Delež teh, ki so na trgu, je povsem zanemarljiv, saj se starih in povsem prevelikih hiš danes ne da prodati. Potrebo po prenovah kaže podatek, da ima kar 33 % vseh hiš eno izmed teh težav: trhle okenske okvirje, vlažne temelje ali tla, puščajočo streho ..., saj njihovi lastniki nimajo dovolj kapitala, da bi jo lahko prenovili. Posledice se zrcalijo v prostoru; podeželje stagnira in se dodatno kazi z novogradnjami. Piko na i pa pomeni dejstvo, da se bo v naslednjih 25 letih podedovalo več kot 300 000 stanovanj. Kdo bo naselil in obnovil vse te hiše, ostaja neznanka.

Z blaženjem simptomov bi problematiko le odložili, zato smo se odločili, da se bomo ukvarjali z odpravljanjem samega vzroka. Zasnovali smo aplikacijo, ki bi povezala imetnike prevelikih in dotrajanih hiš z iskalci novega doma. Aplikacija deluje po principu Kickstarterja, kjer vpišeš svoj vložek, nato pa ti program poišče kombinacije ljudi, ki bi bili tvoji potencialni sostanovalci, in hiše, ki bi bile zate primerne. Predlagane so nam lahko najrazličnejše možnosti, od praznih hiš, potrebnih obnove, do združitve z drugim gospodinjstvom ... Lastniki nepremičnin na ta način dobijo kapital, potreben za prenovo, iskalci pa za ceno, primerljivo z novogradnjo, dobijo veliko več. Seveda pa finance niso edini faktor, ki nas spodbuja k prenovam, saj so slednje tudi veliko manj obremenjujoče za okolje.

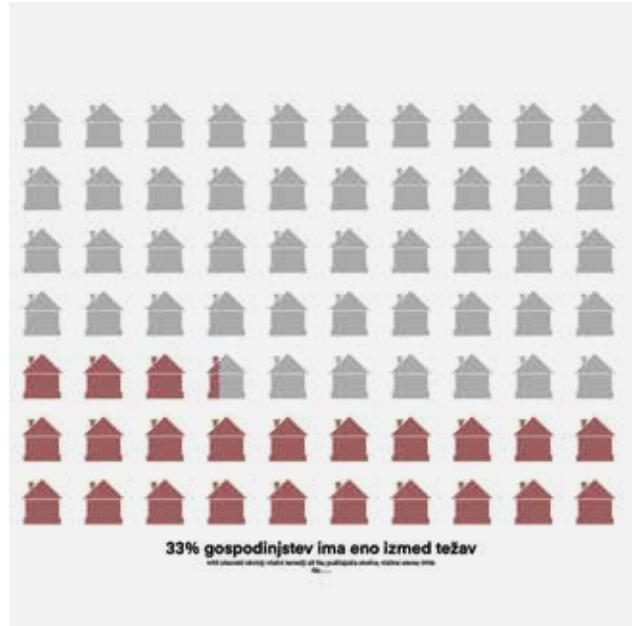
Aplikacija zdrami tiste prebivalce, katerih sodelovanje je za izboljšanje situacije ključno. Potreba po novogradnjah se zniža, saj se prazne hiše začnejo polniti – in rehabilitacija podeželja se lahko prične.

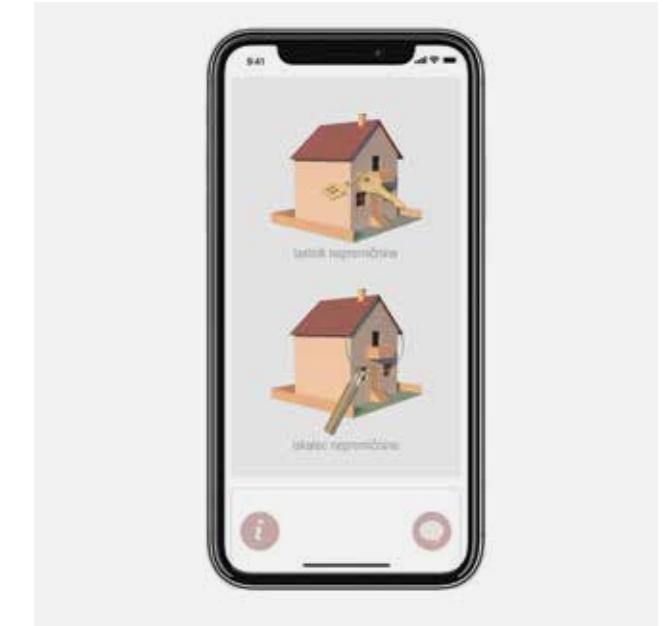
primerjava povečanja števila stanovanj in zasedenosti stanovanj (vir: SURS 2002-2001)

primerjava prodanih in praznih hiš
(vir: Nepremičnine.net in SURS 2018)

težave gospodinjstev (vir: Eurostat)

Po opredelitvi za lastnika ali iskalca vnesemo podatke o nepremičnini, ki jo imamo ali iščemo.

Izbiram lahko med obnovami ali oddajo hiše.

dedovanje v prihodnosti

Imetnike nepremičnin aplikacija spodbuja k njihovi prenovi, pri tem jih usmerja k pravim odločitvam.

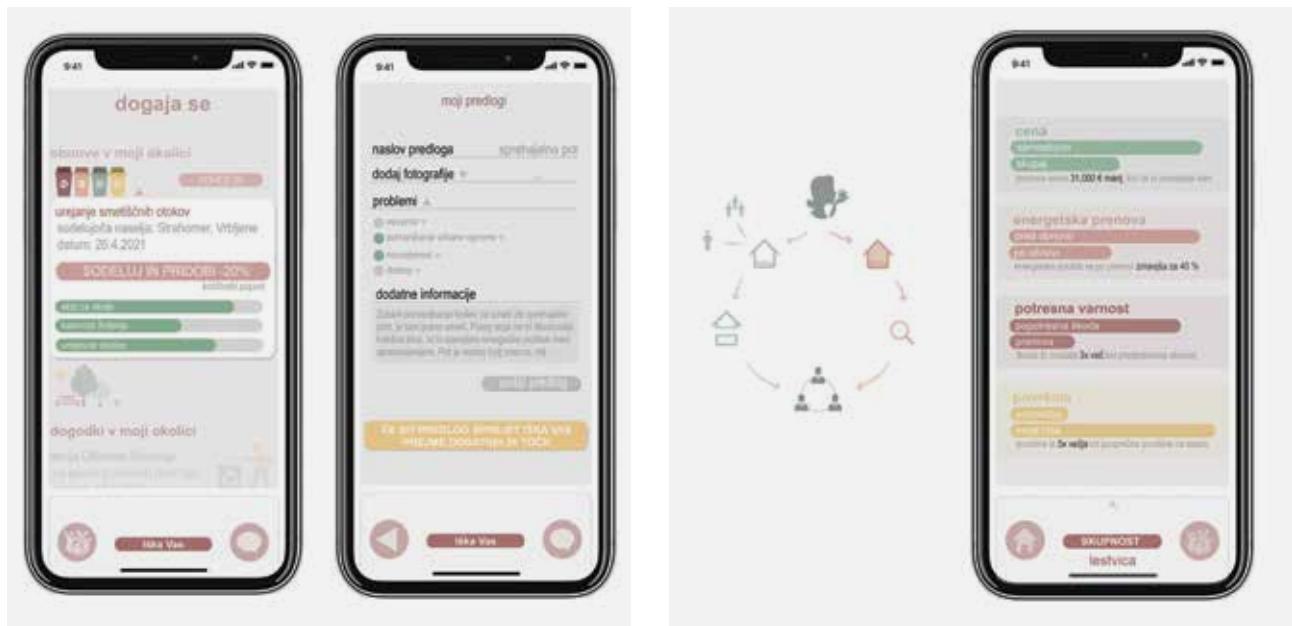

V zamenjo za obnovo, bi novemu gospodinjstvu oddali del hiše, ki ga ne potrebujemo.

Poleg lastne hiše ima velik vpliv na naselje skupnost, skupni prostori in medsebojna povezanost.

Izbiraš med hišami z informacijami o njih in njihovi okolici. Po odločitvi se povežeš z lastnikom.

Aplikacija subtilno regulira obnove z deljenjem točk, s katerimi naselja tekmujejo za subvencije.

Skupnost deluje bolj povezano, zato lažje napreduje, aktivno sodelujemo pri njenemu izboljšanju.

Aplikacija izračuna, kako lahko pomagaš glede na vpisane podatke in kako lahko nekdo pomaga tebi.

5

Seminar
Lobnik
Odgovorna
suburbija

Slovenska suburbija se neprekinjeno razvija od šestdesetih let prejšnjega stoletja. Prevladujoča stanovanjska tipologija je enodružinska prostostoječa hiša na razmeroma majhni parceli (400–800 m²). Enodružinske hiše, zgrajene v prvem valu suburbanizacije, povezane z razvojem cestnega omrežja, so stare 60 let in predstavljajo manj kakovostno grajeno stavbno tkivo predvsem zaradi svoje energetske in prostorske potratnosti.

Procesi suburbanizacije v Sloveniji potekajo legalno in nelegalno. Gradnja objektov ter interes za nova stavbišča, za razvoj spreminjačih in dopolnilnih dejavnosti ter celo javnih programov sta v pretežni meri prepuščena samoinicijativi. Plod samograditeljske tradicije v razpršeni pozidavi ali v gosti ortogonalni parcelni mreži so šibke urbane strukture, ki izjemno obremenjujejo okolje in zmanjšujejo potenciale trajnostnega razvoja podeželja in mest.

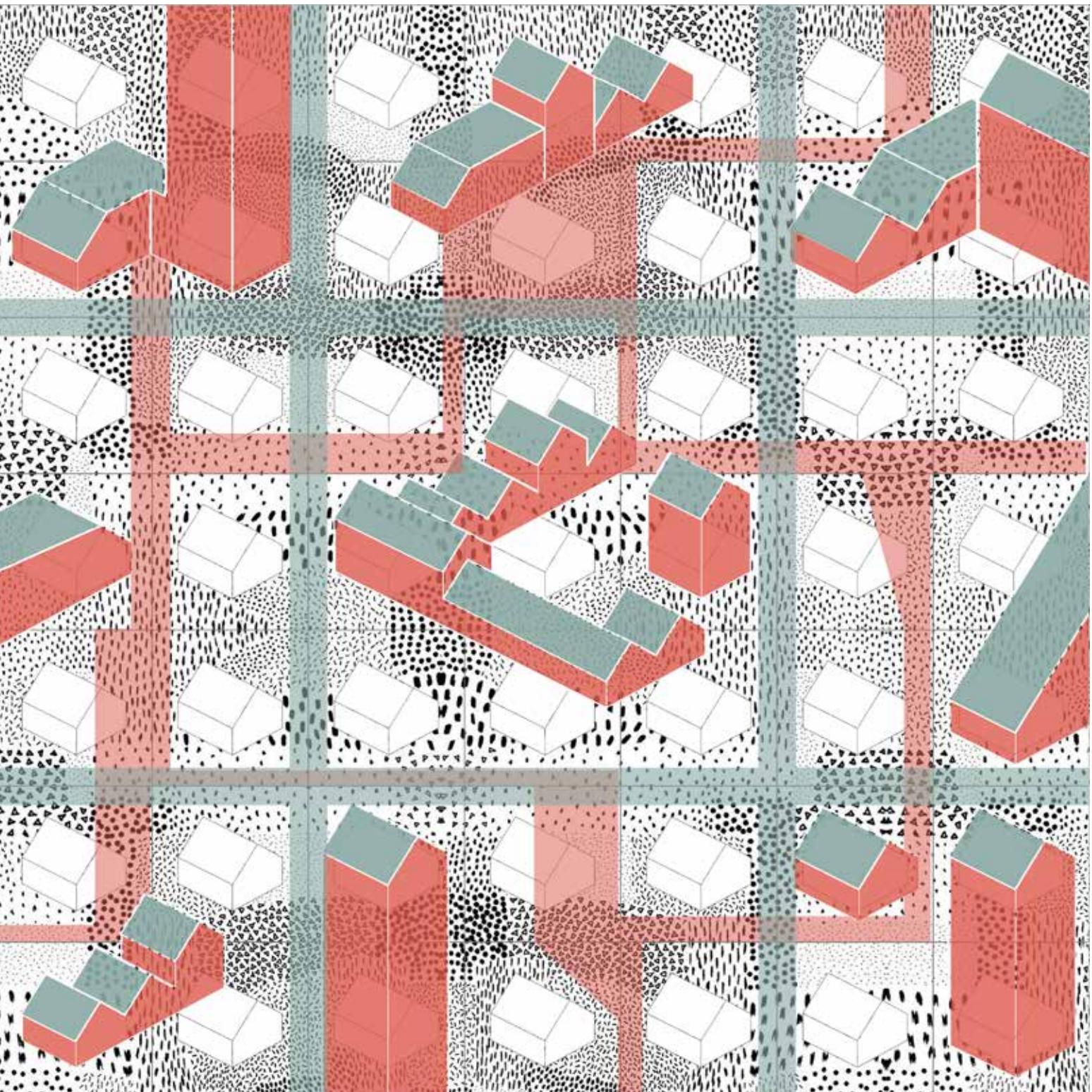
Suburbija glede na interes in prostorske danosti Slovenije pomeni prevladujočo prostorsko in urbano kulturo, njen razvoj pa ima glede na ekonomske in družbene procese izjemen potencial, ki pa ostaja velika neznanka, saj se s kompleksnimi vprašanji prenove slabo zgrajenega stavbnega fonda in s trajnostnim razvojem suburbije za zdaj ukvarjajo le redki, tistim, ki pa se, ne uspe razviti sinergije. Prostostoječe hiše so v Sloveniji najbolj zaželena in prostorsko najbolj potratna stanovanjska tipologija. Intenzivna suburbanizacija odpira vprašanje, kako se lotiti trajnostne prenove prostostoječe (tipske) hiše in prostorov, ki se razvijejo z uporabo objekta in parcele. Slednja se sčasoma praviloma skoraj v celoti pozida in uporabi za najrazličnejše namene: delo na domu, obrt, šport, rekreacijo, stanovanje za mlado ali staro družino ... Takšni skupki parcel ob izgubi prostorskih odlik vzpostavljajo območja, ki niso več izključno stanovanjska. Glede na raznoliko rabe površin ima slovenska suburbija izrazito hibridno strukturo, prostostoječa hiša na pripadajoči ji parceli pa izkazuje izjemno visoko stopnjo prilagodljivosti in sposobnosti razvoja popolnoma novih dejavnosti v okviru samooskrbe njenih uporabnikov.

Samoiniciativni razvoj slovenske suburbije in slabo regulirana gradnja enodružinskih hiš imata zaradi svoje prostorske, materialne in energetske potratnosti izjemno negativne vplive na okolje.

Prenova prostostoječe hiše in z njo pozidanih

območij sloni na odgovornosti investorjev, načrtovalcev in državne politike okoljskih subvencij. Za razvoj odgovornega odnosa do okolja je ključna vzpostavitev dogovornega urbanističnega načrtovanja, katerega cilj je zmanjševanje negativnih vplivov suburbije na okolje in razvoj naselij. Razvoj odgovorne suburbije temelji na preurejanju izgrajenega fonda enodružinskih hiš in vzorcev njihove pozidave ter je v veliki meri odvisen od razvoja novih strategij urbanističnega načrtovanja, pogojev za oblikovanje objektov in določil za gradnjo na območjih prostostoječih hiš.

Razvoj odgovorne suburbije temelji na preurejanju izgrajenega fonda enodružinskih hiš in vzorcev njihove pozidave.

Anja Zgaga
Dejan Vrbančič
Maša Čelebić
Medina Čatović
Mirko Popović
Nejc Gonza
Nejc Novak

Opis projekta

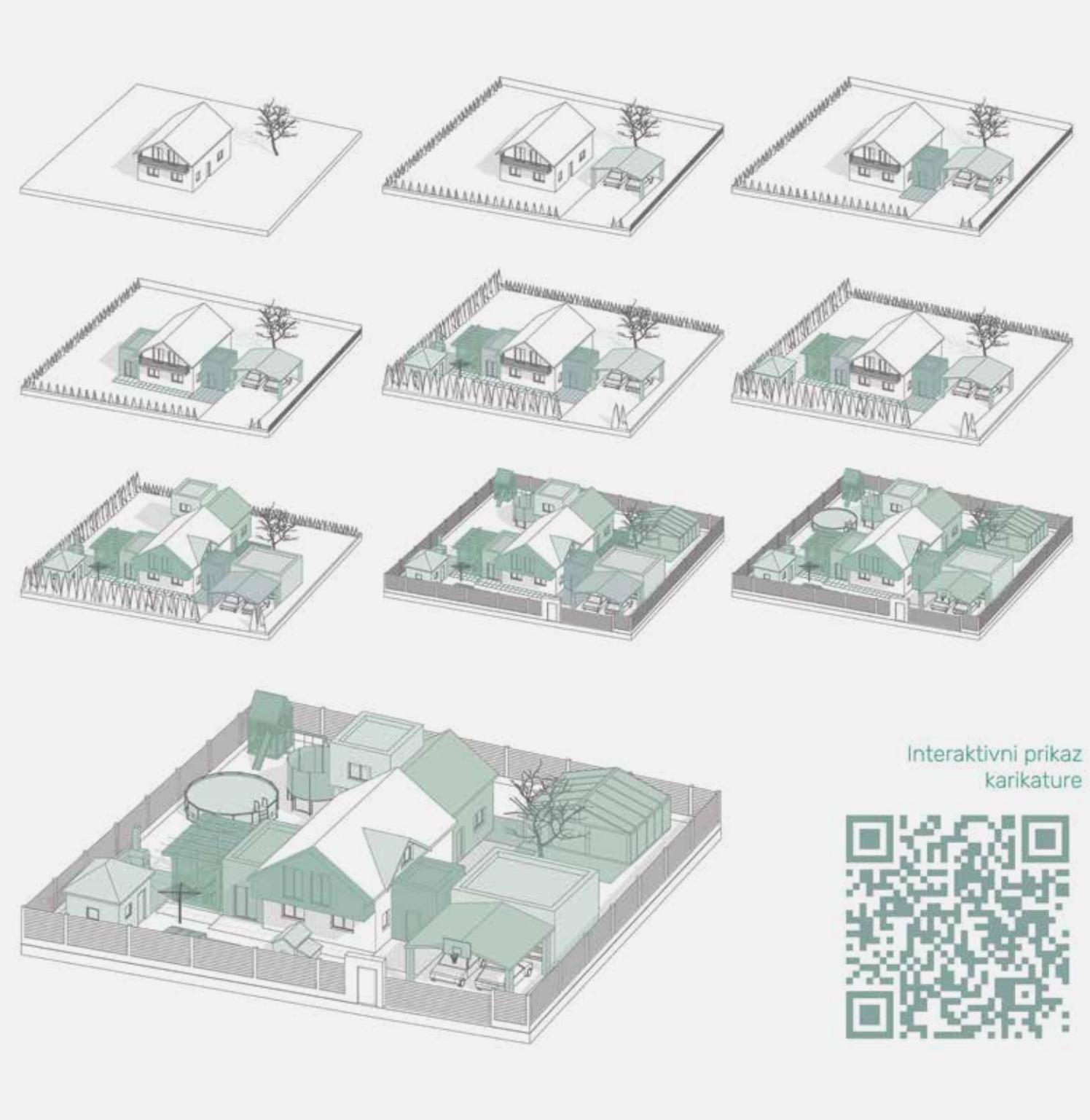
Celostno urejanje prostora v domeni odgovorne suburbije temelji na preurejanju izgrajenega fonda enodružinskih hiš in vzorcev pozidave teh območij. Za doseglo cilja je ključna uporaba dveh načrtovalskih strategij: načrtovanja prostorskoga ovoja stavbe, ki topotnoizolacijski fasadni ovoj nadgradi v prostorski ovoji raznolikih funkcionalnih razsežnosti, in načrtovanja robne cone parcele, ki omogoča dogovorni urbanizem visokega urbanističnega potenciala.

Osnovni namen načrtovalske strategije za robno cono parcele je širitev nabora urbanističnih pogojev, ki spodbujajo višanje deleža javnih odprtih površin, mehčanje ortogonalne suburbane mreže in razvoj novih stanovanjskih tipologij. Glede na osrednjo pozicijo prostostojče hiše na parceli je za dvig urbane in bivalne kakovosti nujna kontekstualizacija robne cone parcele: v robni coni parcele proti cesti se lahko minimalni odmak objekta zmanjša, če se del tega pasu nameni za javno dobro. V zameno za prispevek k tvorbi kakovostnejšega javnega uličnega profila lastniki pridobijo pravico do povrašanja faktorja pozidanosti. Urejanje robne cone parcele med sosedoma mora dopuščati več načinov urejanja, kot npr. dogovor o spremembah poteka parcelne meje, dogovor o posegu prostorskoga ovoja hiše v robno cono parcele, dodajanje novih bivalnih enot ali drugih objektov. Segment robne cone parcele lahko ob dogovoru postane večfunkcijski prostor (obrt, trgovina, shramba, socializacija ...). Urejanje robne cone parcele proti sosedu z novimi tipi razmejevanja tako povečuje zasebnost ali interakcijo med uporabniki sosednjih parcel.

Prostorski ovoj stavbe omogoča kakovostno prostorsko, bivalno, energetsko in infrastrukturno prenovo prostostojče hiše, ki dopušča fleksibilno rabo in spodbuja prestrukturiranje enoličnega vzorca pozidave v morfološko in tipološko raznolik urbanji prostor. Za prostorski ovoj stavbe (ali več stavb) se lahko odloči posameznik ali pa kolektiv sosedov. Prostorski ovoj stavbe izboljuje kakovost bivanja in zagotavlja višji delež nepozidanih površin parcele, vanj pa lahko umeščamo nove dejavnosti in nove stanovanjske enote. S povezovanjem več hiš lahko omogoči vzpostavitev večstanovanjskih tipologij in nove prostore socializacije. Kakovosten prostorski ovoj omogoča večanje prehodnosti grajenih struktur, urbanosti prostora in pestrosti tipologij stanovanjskih hiš.

Sinergija obeh strategij ustvarja raznolike prostorske, energetske, socialne, sociološke, ekološke in ustvarjalne potenciale. Implementacija obeh strategij načrtovanja omogoča:

- zgoščevanje pozidave navznoter;
- povečevanje raznolikosti stanovanjskih tipologij;
- ustvarjanje novih morfologij suburbije;
- razbijanje zakoreninjene prostorske mreže;
- prestrukturiranje prometnega omrežja;
- večanje prehodnosti;
- renaturalizacijo suburbije;
- upametovanje suburbije in zviševanje njene odpornosti.

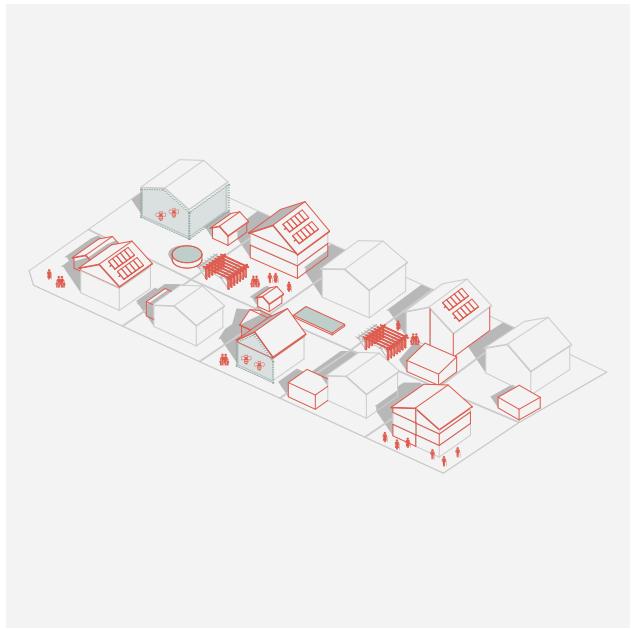
Padeč kvalitete morfologije in tipologije suburbije kot posledica individualnih in nereguliranih dozidav.

Interaktivni prikaz
karikature

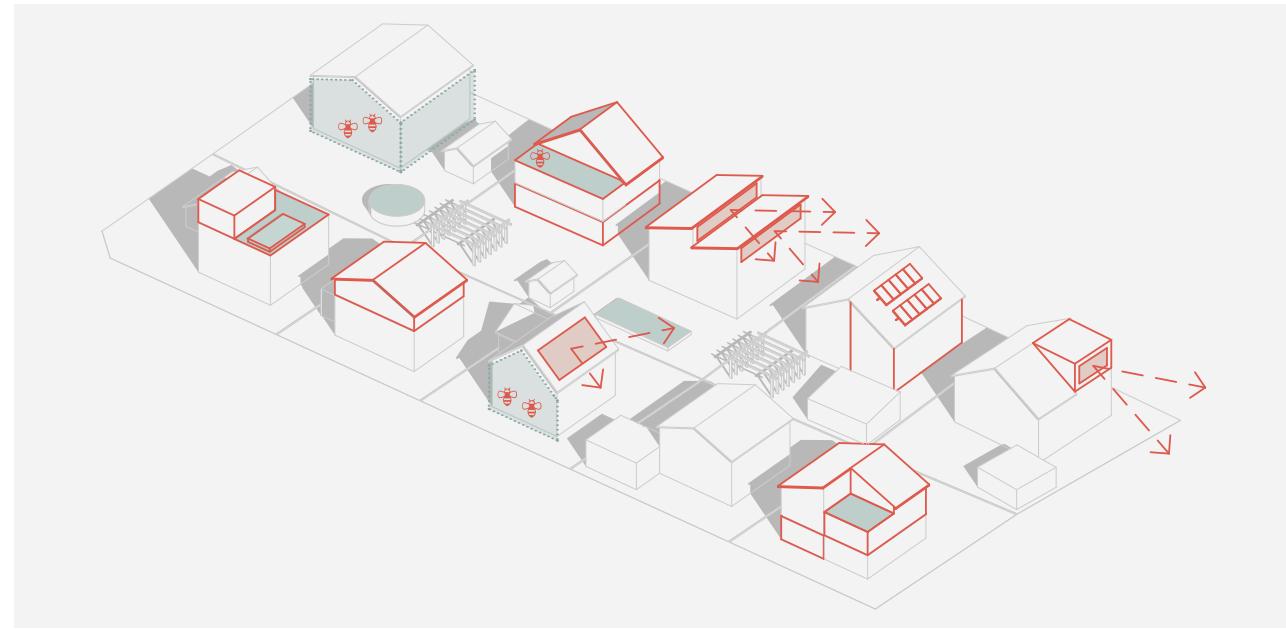

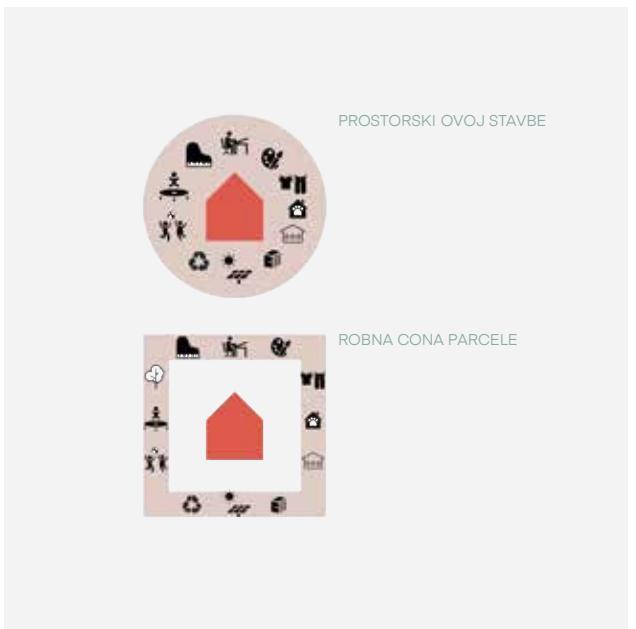
S trednem višanja pozidanosti parcel se brišejo strukturne meje med mestom in primestjem.

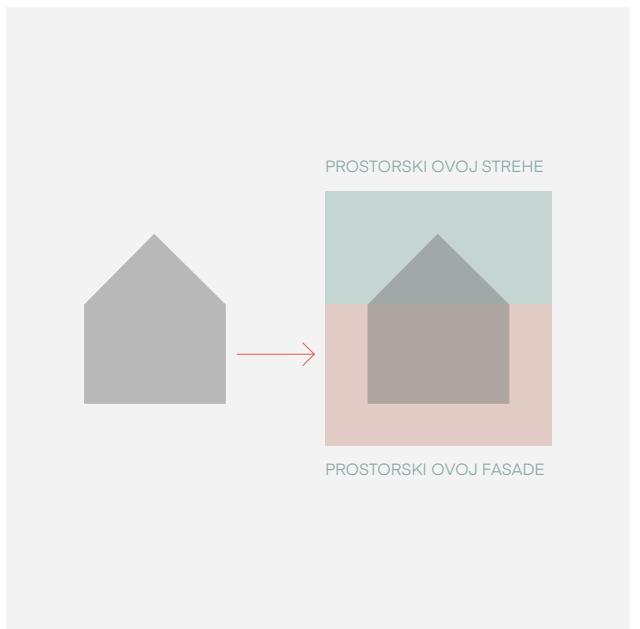
Srednjeevropska suburbija danes: Parcele kot odraz trajnostno neodgovornega individualizma.

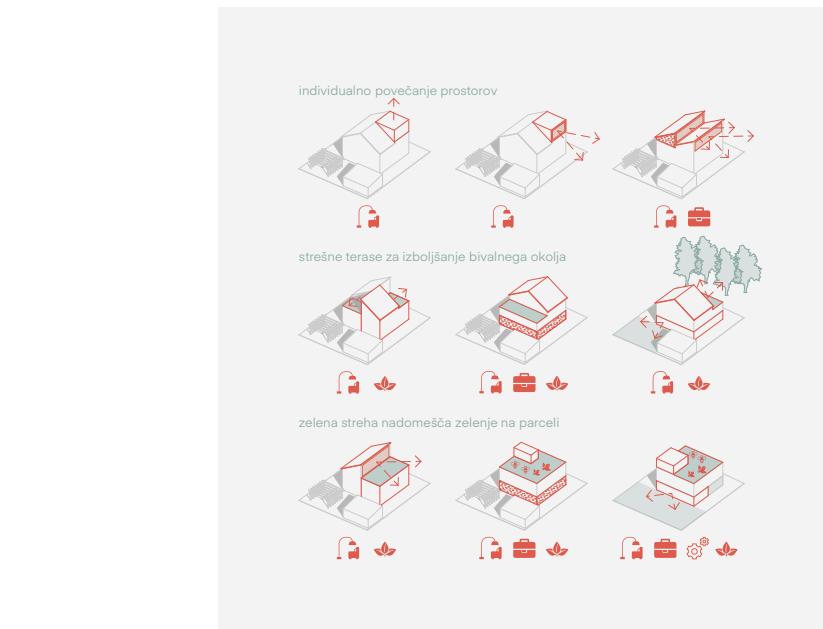
Prostorski ovoj stavbe s posegom v območje strehe.

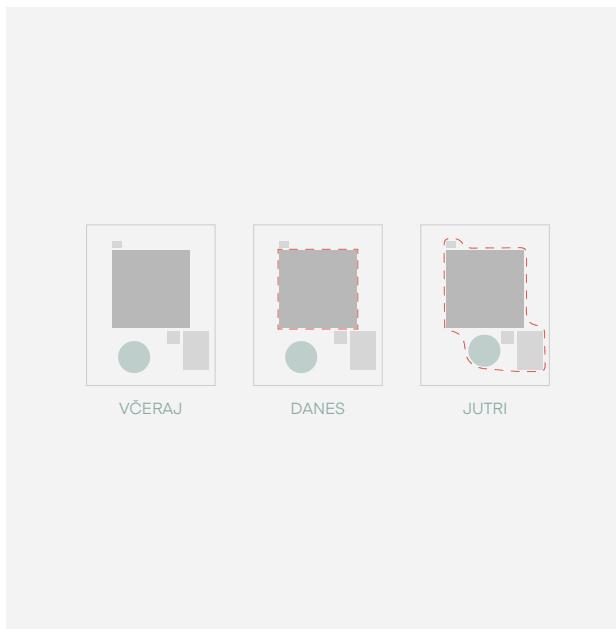
Načrtovalski strategiji odgovorne suburbije: Prostorski ovoj stavbe in robna cona parcele.

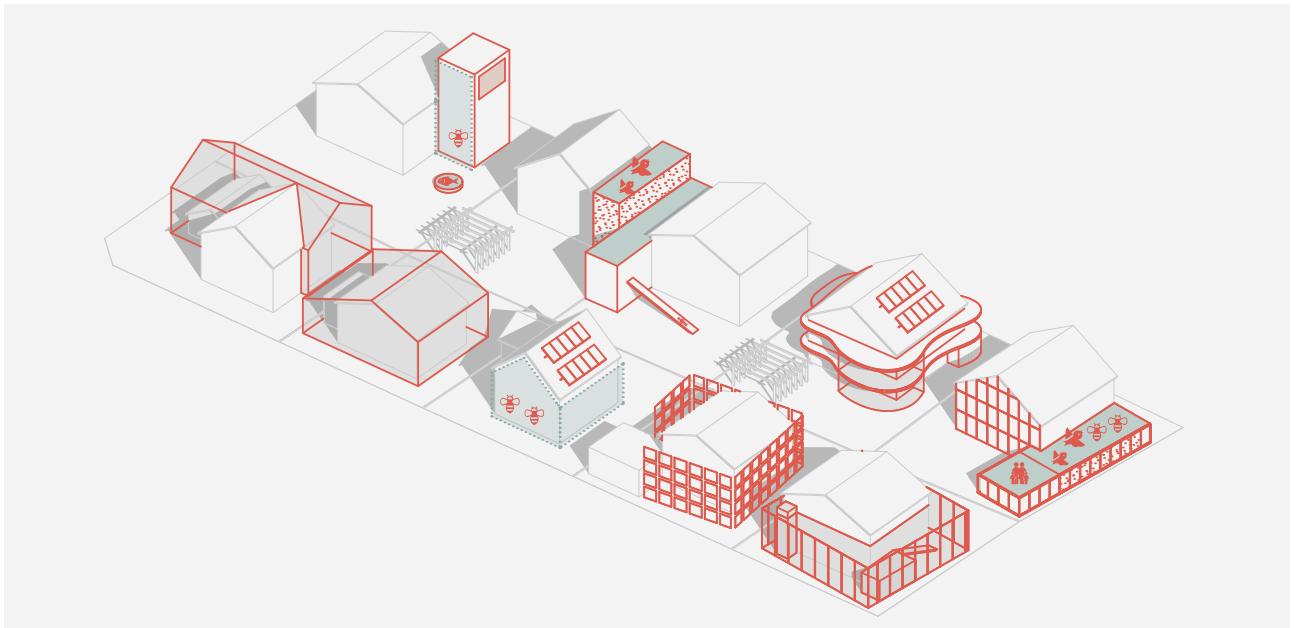
Prostorski ovoj stavbe omogoča kvalitetno prostorsko, bivanjsko, energetsko in infrastrukturno prenovo prostostoječe hiše.

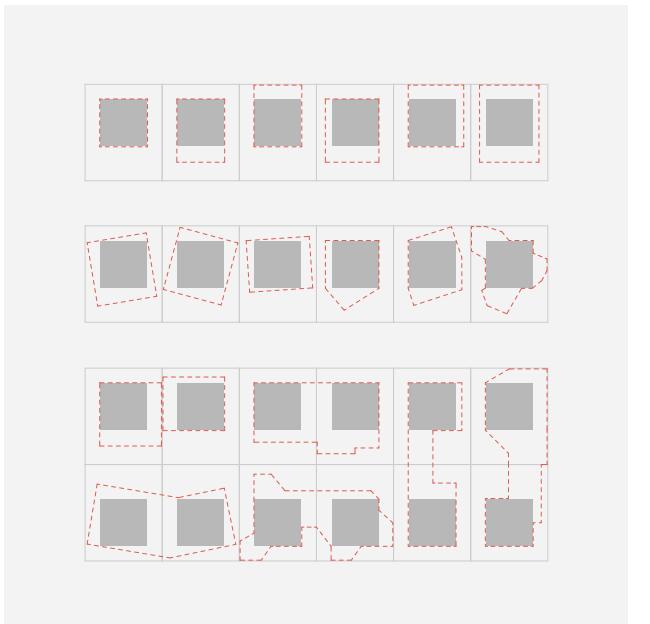
Posegi v območje strešnega ovoja hiše lahko prevzemajo različne funkcije.

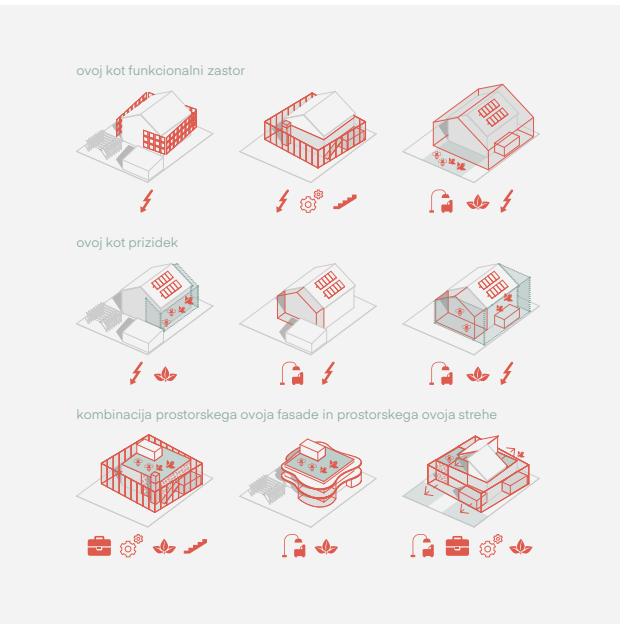
Prostorski ovoj hiše nadomešča razpršene strukture na parceli.

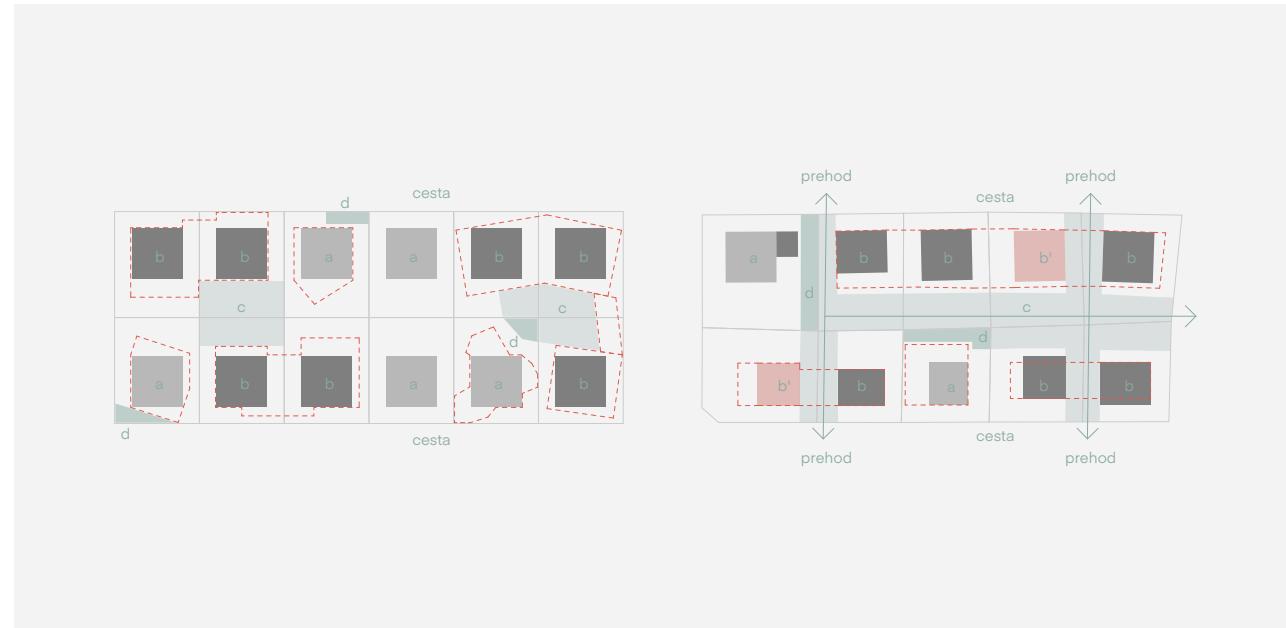
Za prostorski ovoj stavbe (ali večih stavb) se lahko odloči posameznik ali pa kolektiv sosedov

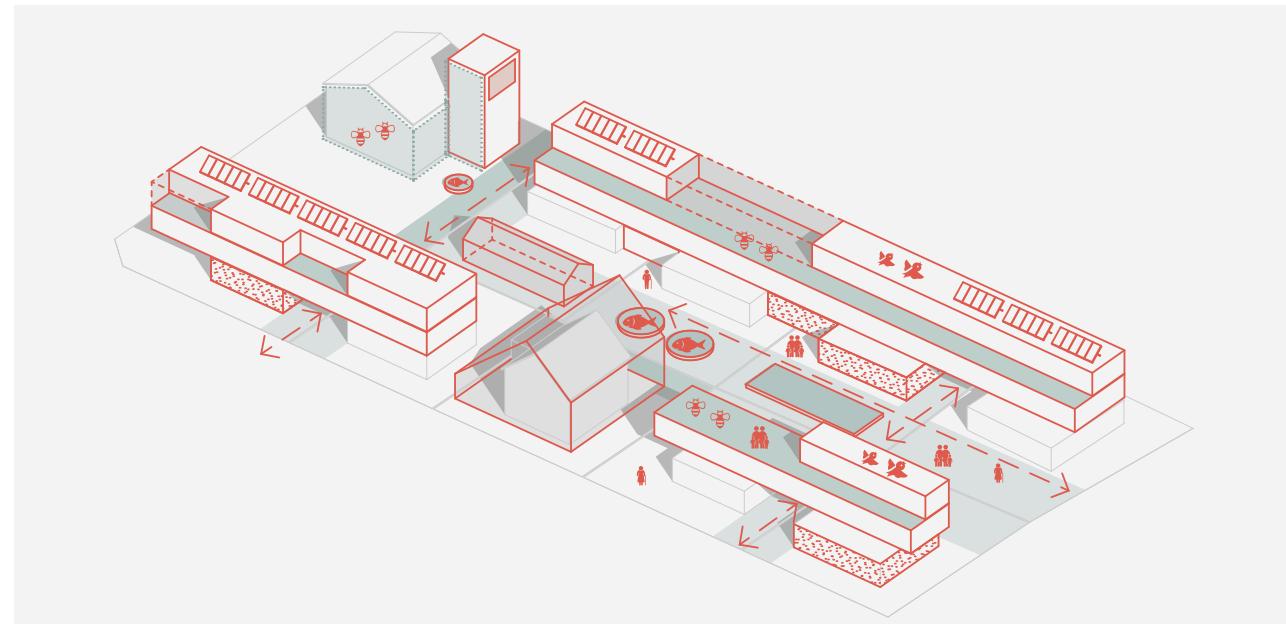
Prostorski ovoji različnih oblik zvišujejo kvaliteto bivanja v suburbiji in razvoj novih tipologij.

Prestrukturiranje enodružinskih stavb z različnimi tipi in velikostnimi prostorskih ovojev.

Prostorski ovoj viša prehodnost grajenih struktur, urbanost prostora in pestrost tipologij.

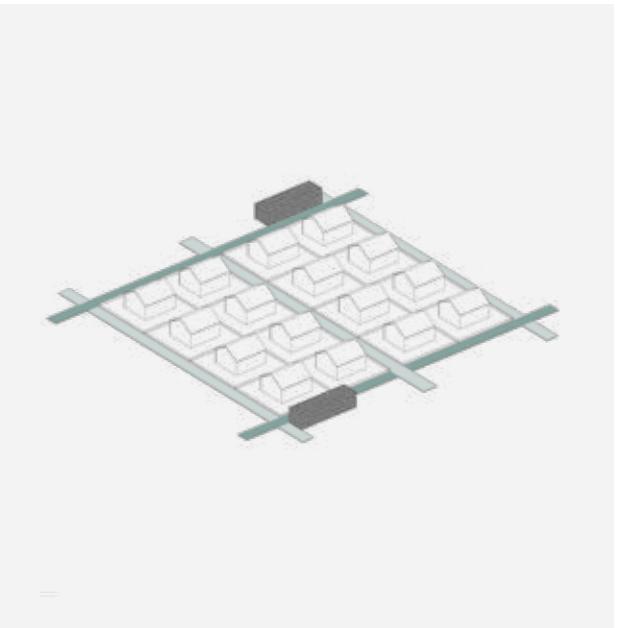
Povezovanje hiš omogoči vzpostavitev večstanovanjskih tipologij in novih prostorov socializacije.

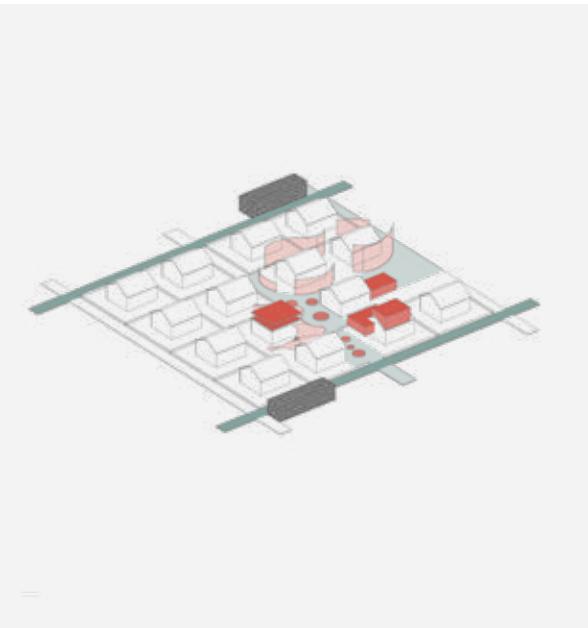
Kontekstualizacija robne cone parcele v domeni urejanja odgovorne suburbije.

Robna cone parcele proti cesti: Prispevek k javnim površinam omogoči višjo stopnjo pozidanosti.

Prestrukturiranje prometnega omrežja s centraliziranimi polnilnicami za EV.

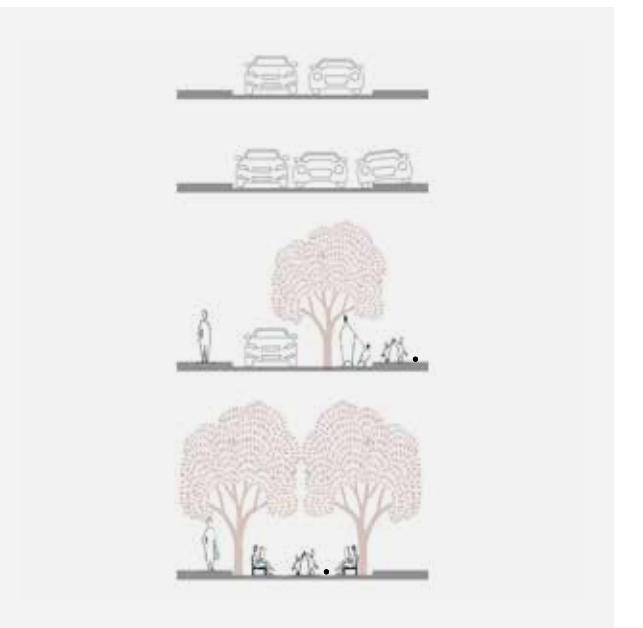
Preurejanje s prostorskim ovojem stavbe in robne cone parcele omogoča dvig urbanosti suburbije.

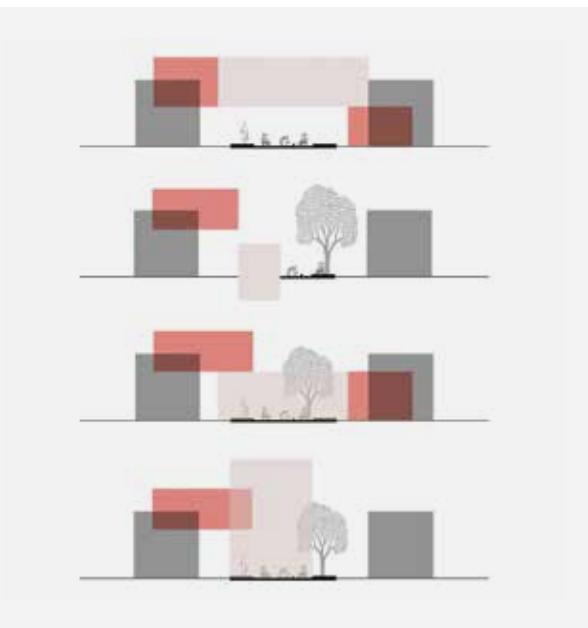
Robna cone parcele med sosedji: Fleksibilnost in novi tipi razmejevanja.

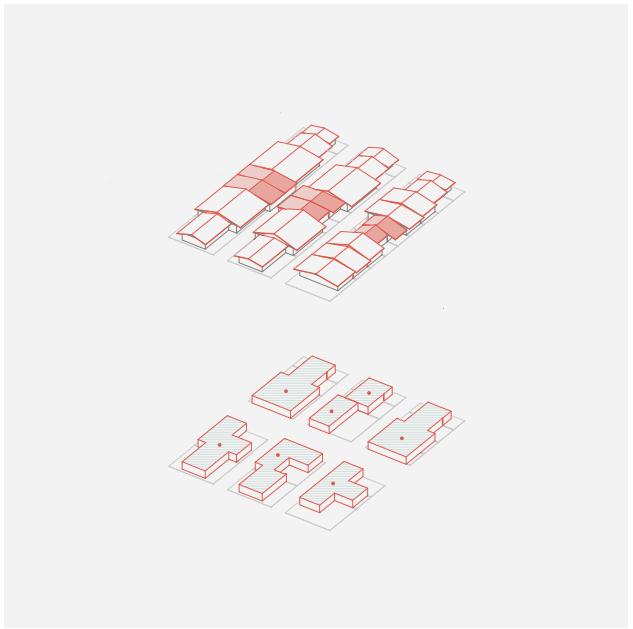

Dogovorno urejanje robne cone parcele med sosedoma.

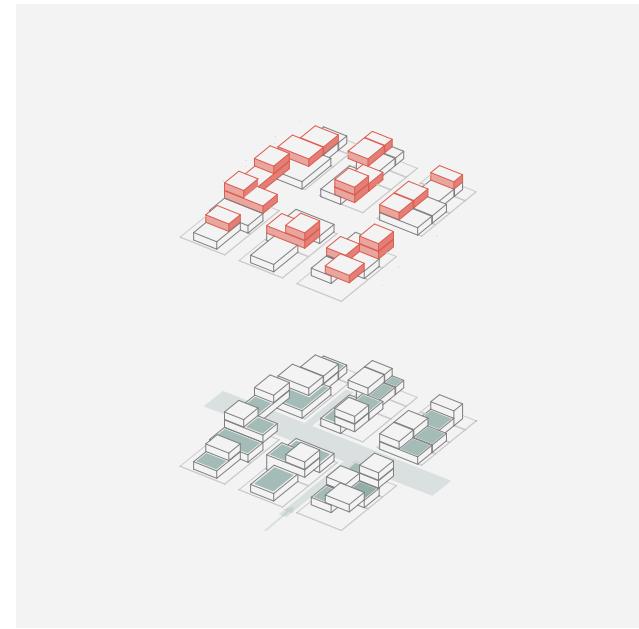

Razvoj površin za pešce in javnih odprtih površin na račun prestrukturiranja prometnega omrežja.

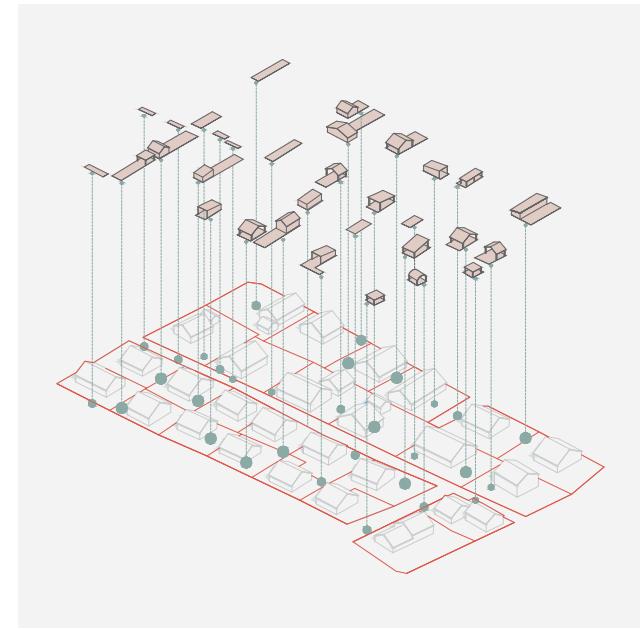

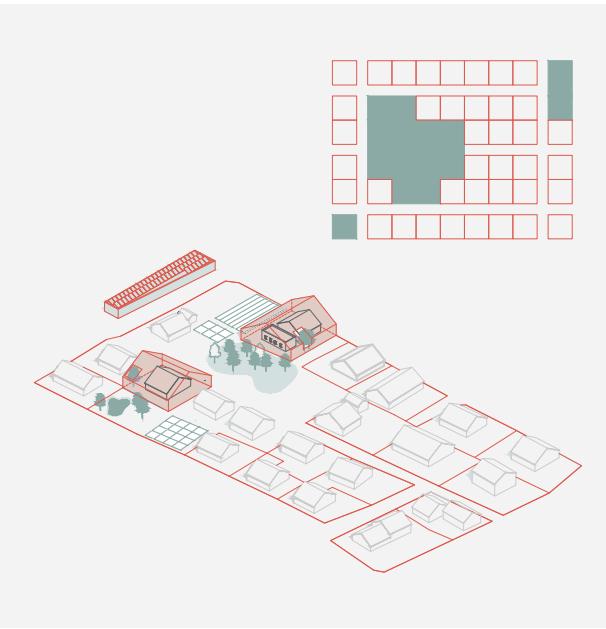
Možnosti preurejanja vrstnih hiš v suburbiji s ciljem višanja gostote pozidave.

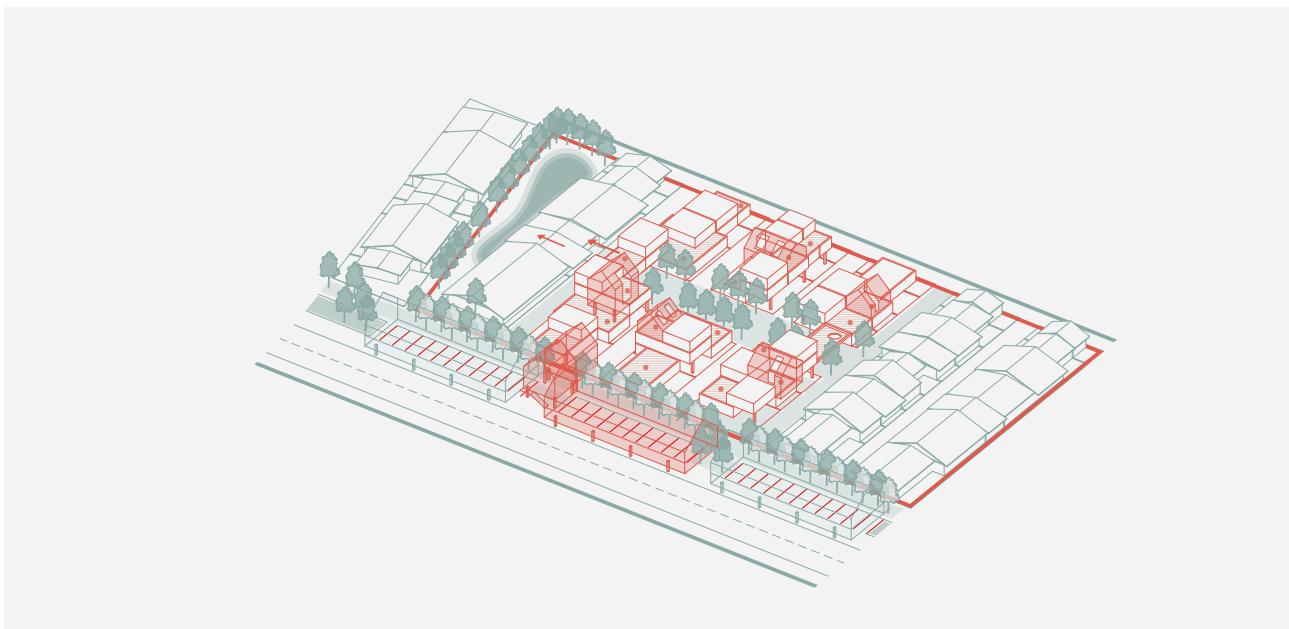
Preurejanje vrstnih hiš v suburbiji: višja gostota, nove tipologije in prostori socializacije.

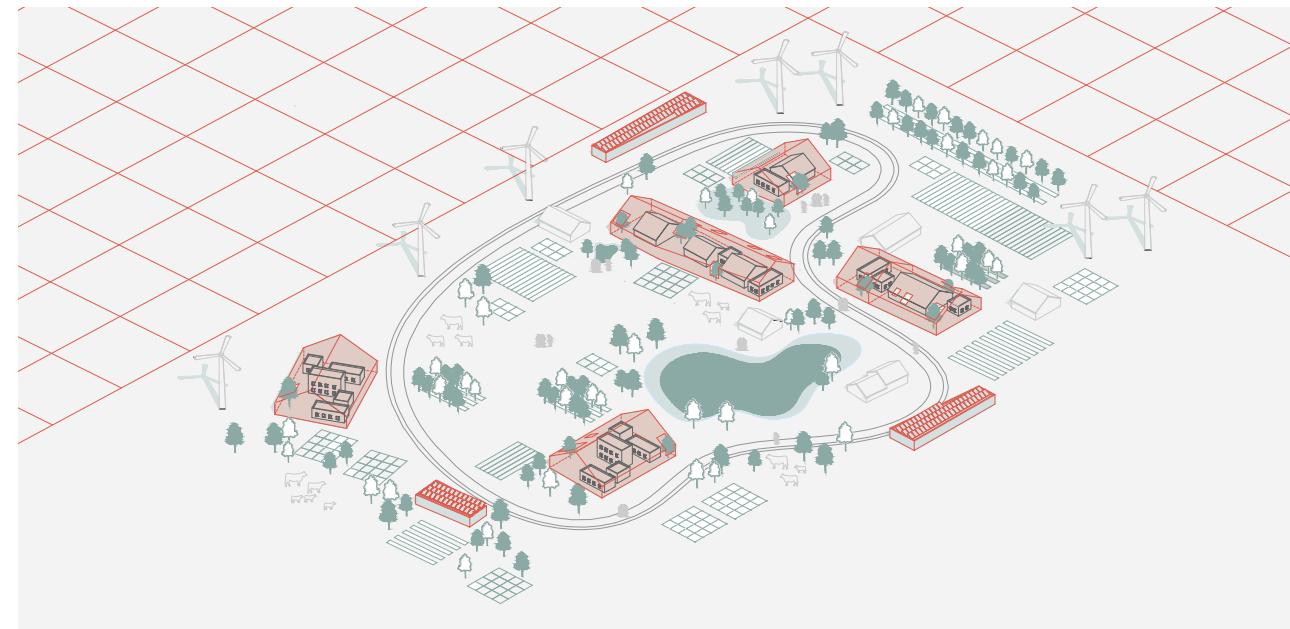
Odgovorna suburbija: Odstranjevanje razpršenih struktur.

Odgovorna suburbija: Implementacija obeh strategij omogoča razvoj novih morfologij.

Višja raznolikost stavbnih tipologij vzpodbuja povezovanje s sosednjimi območji.

Odgovorna suburbija je rezultat sinergije strategije načrtovanja prostorskega ovoja stavbe in robne cone parcele.

6

Seminar
Planišček
Skupaj je lažje
biti sam

Lea Elena Vidmar
Maja Orbanic
Mina Mejac
Sara Bogičević

Vodilna tema naše skupine je bila problematika starejših občanov na suburbanem območju občine Ig. Po krajši analizi lokacije smo ugotovili, da veliko število starejših ljudi biva v (pre)velikih stanovanjskih hišah oz. (pre)velikih kmečkih poslopjih. Zato smo zasnovali dva pristopa: prvi obravnava probleme tistih, ki stanujejo v tipskih hišah iz sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja, drugi pa nagovarja tiste, ki bivajo v starih in večinoma prevelikih kmečkih hišah. Sočasno smo razmišljali o prenovi in ponovni uporabi zapuščenih objektov, ki so bili nekoč del kmetij. V obeh primerih smo odgovor na zastavljena vprašanja našli v snovanju sistema za sobivanje in staranje starejših v skupnosti.

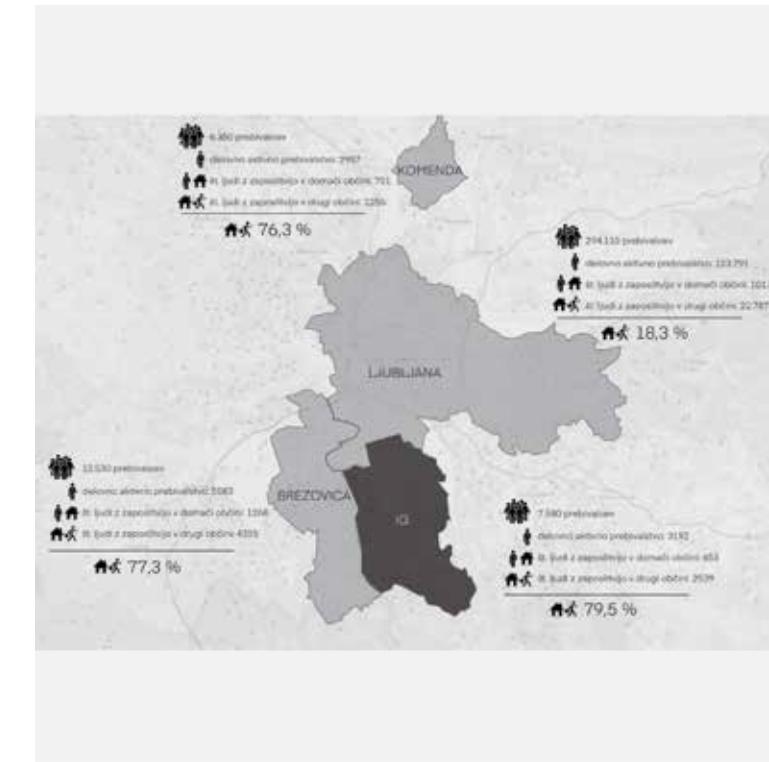
Lea Elena Vidmar
Maja Orbanic
Mina Mejac
Sara Bogičević

Opis projekta 1

Začetne analize so nam pomagale prepoznati problematiko starajočega se prebivalstva, ki živi na slovenskem urbaniziranem podeželju. Ugotovili smo, da starejši pogosto bivajo v velikih družinskih hišah, ki jih morajo vzdrževati in zanje skrbeti sami, kar je fizično in finančno zahtevno. Poleg tega so mnogi tudi socialno izolirani, kar negativno vpliva na zdravje in staranje. Zato smo razmišljali o načinu, ki bi reševali probleme staranja, hiš in po možnosti še probleme mladih, ki danes težko pridejo do stanovanja. Za prikaz možnih rešitev smo si zamislili tipično suburbanno ulico, naseljeno s tipskimi hišami iz sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja. Idejno smo hiše naselili s starejšimi ljudmi, v določenih primerih tudi z mlajšimi. Pristopi so prikazani v obliki treh različnih načinov sobivanja.

Prvi primer se osredotoča na sobivanje starejših oseb. Drugi primer ponuja mešanje mlajših in starejših generacij. Tretji primer se posveča povezovanju med starejšimi in mlajšimi ter ponuja mlajšim možnost dela od doma. Različni načini povezovanja se odražajo tudi v arhitekturnem smislu, saj se med sosednjimi hišami vzpostavijo fizične povezave, ki osmišljajo kakovostnejše prostore za bivanje in delo. Z vpeljevanjem vertikalnih vrtov ter deljenih skupnih servisnih in delovnih prostorov skušamo rešiti pomanjkljivosti množične gradnje stanovanjskih hiš prejšnjega stoletja.

V urbanističnem pogledu gre za tvorjenje točk zgoščevanja tkiva, kar zmanjšuje potrebo po širjenju mest na kmetijska območja. Zgoščanje stavbnega tkiva sočasno omogoča širjenje ulice, ki se iz utesnjenega vozišča z naključnimi deli pločnika spremeni v razširjen pas za pešce. V sprehajальнem pasu se ustvarijo razširitve za umestitev manjših otroških igralnih otokov. Vstavitev otokov z urbano opremo v rigidno strukturo stanovanjskih hiš stanovalcem ponudi boljše možnosti za tvorjenje tesno prepletene stanovanjske skupnosti.

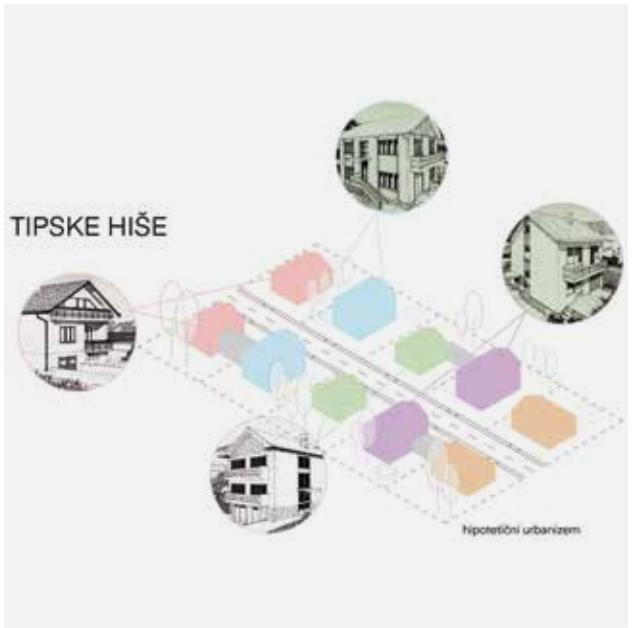
PROBLEM**?**

slaba demografska slika

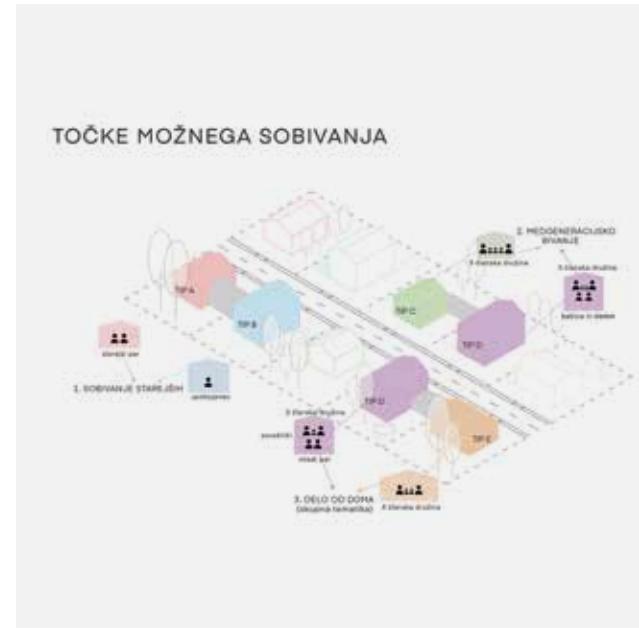
dnevne migracije

staranje prebivalstva in teško vzdrževanje objektov s strani starejših

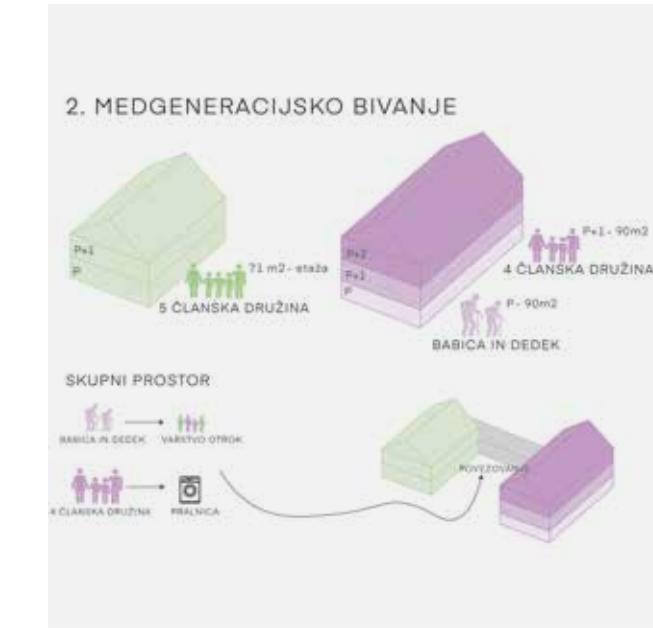
ODGOVORI**SOBIVANJE IN STARANJE V SKUPNOSTI**

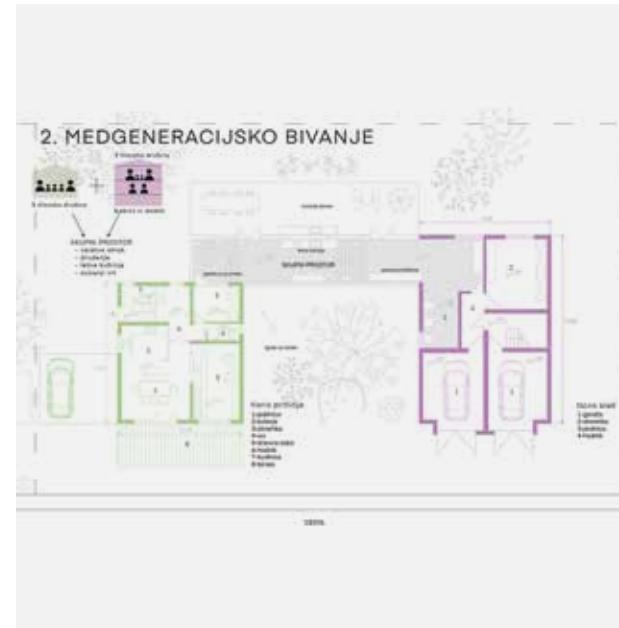
Hipotetični primer ulice s tipskimi hišami

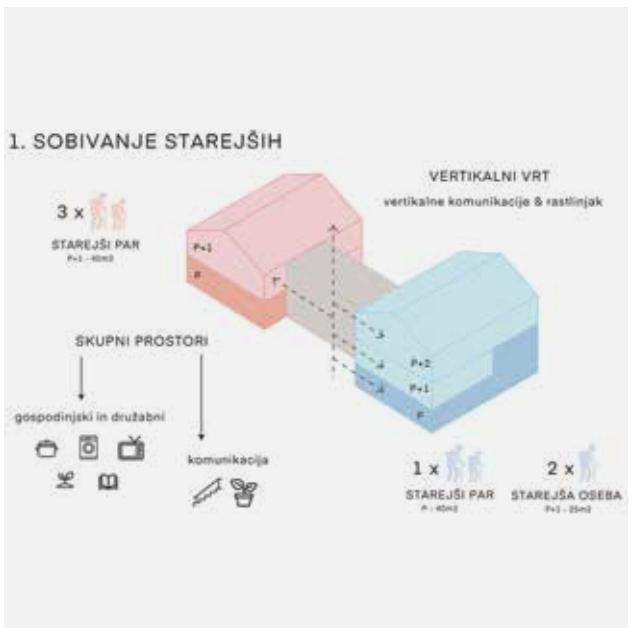
Umetitev različnih tipov družin v tipske hiše.

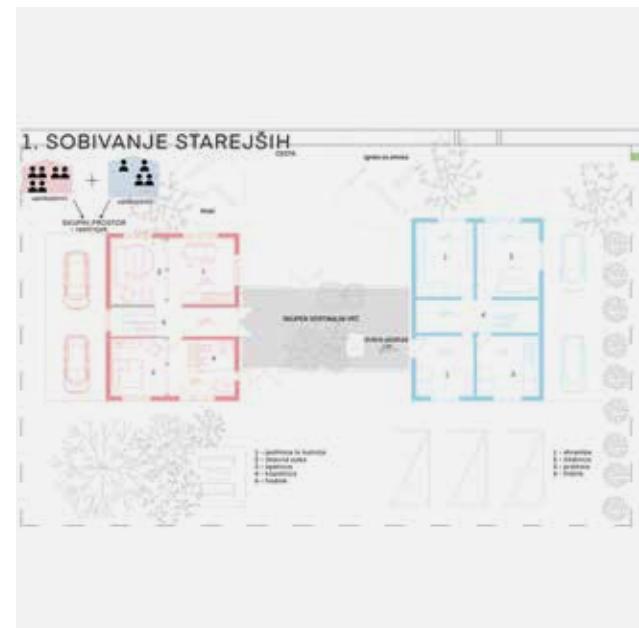
Med hišama se pojavlja skupen prostor za skupno uporabo dveh gospodinjstev.

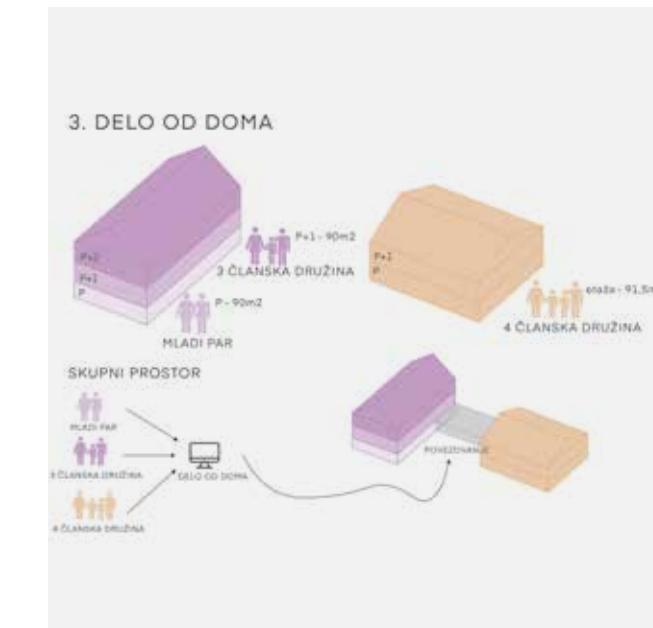
Vsaka enota ima zasebno stanovanje, v pritličju se hiši povežeta in si delita spralnico, vrt in dnevno-bivalni del.

Med dvema hišama starejših občanov se vzpostavi vertikalna povezava.

Starejši imajo zasebno sobo s kopalnicijo, delijo si rastlinjak, komunikacije, gospodinjske in družabne prostore.

Med hišama se vzpostavi skupen prostor, ki je namenjen delu od doma.

Vsaka enota ima zasebno stanovanje, v pritličju se hiši povežeta in si delita delovne prostore.

Lea Elena Vidmar
Maja Orbanic
Mina Mejac
Sara Bogičević

Opis projekta 2

Na primeru Iške Loke predlagamo strategije za rešitev problemov, ki so aplikativne tudi na druge vasi slovenskega podeželja. Analiza prostorske organizacije parcel oz. kmetij v Iški Loki je pokazala, da so parcele podolgovate in pozidane zaporedno. Naječkrat stoji ob cesti stanovanjska hiša, za njo so gospodarska poslopja, občasno pa se med dvema stanovanjskima hišama pojavi še manjša hiša, nekdanje gospodarsko poslopje. V večini primerov gre za zapuščene objekte. V nalogi smo se osredotočili na možnosti prenove kmetij, na katerih bivata le po en oz. dva stare človeka.

Del rešitve problema zapuščenih starih hiš vidimo v njihovi prenovi v sobivanjske skupnosti za starejše ali za mešane generacije. Hiše so dovolj velike, da dopuščajo uvajanje skupnostnih prostorov, kot so npr. prostor za delo od doma, skupna kuhinja, shramba, pa tudi sobivanjska skupnost za starejše.

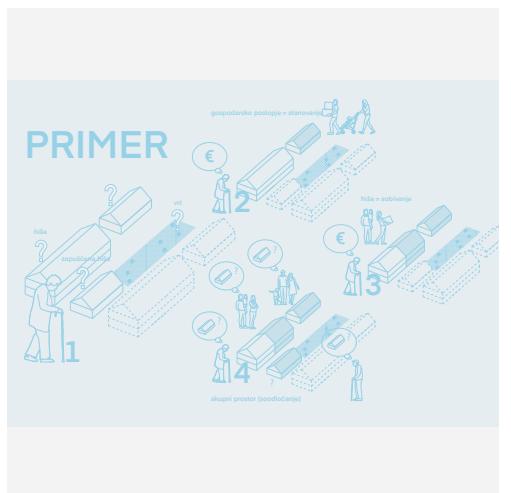
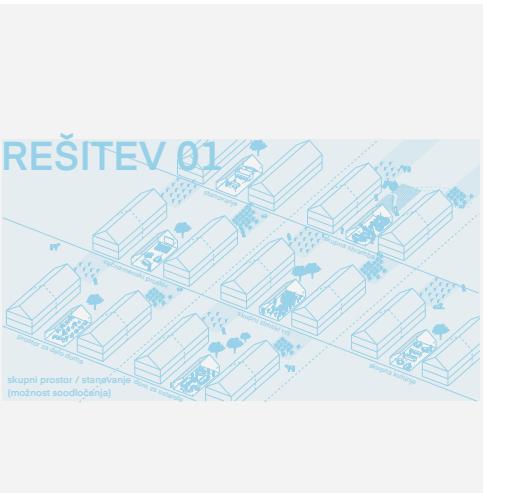
V Iški Loki smo obravnavali tri konkretna primere zapuščenih hiš. Hiše glede na velikost omogočajo prenovo v garsonjere, stanovanja za 3-člansko družino ali pa dve stanovanji za 4-člansko družino z večjimi ali manjšimi skupnimi prostori.

Starejši ljudje, ki ostanejo sami na kmetiji in ne morejo več vzdrževati hiše, imajo možnost, da v njej sobivajo ali pa oddajajo njene prostore, pa tudi vrt in gospodarsko poslopje. Upokojenka, ki ostane sama in ne zmore več opravljati dela na kmetiji, npr. odda gospodarsko poslopje mladi družini, ki ga prenovi in si ustvari stanovanje. Upokojenka se lahko odloči še za sobivanje z osebami iste generacije, saj ne uporablja vseh prostorov v hiši. V nadaljevanju se lahko vsi skupaj odločijo še za prenovo in skupno uporabo majhne hišice na kmetiji.

Kako vse to deluje? Kako do finančnih sredstev?

Občina Ig načrtuje gradnjo doma za starejše občane. Ker je zavodska nastanitev manj zaželena in se danes vse bolj uveljavlja koncept staranja na domu, predlagamo zgraditev manjšega doma. Posledično bi se zmanjšala tudi investicija, preostanek sredstev pa bi namenili prenovi starih in zapuščenih hiš za staranje doma oz. v skupnosti. Občina bi tako lahko najela zapuščene hiše, jih prenovila in oddala. Vložek v prenovo bi bil enak najemnihi za X let. Po tem obdobju bi hiše lahko vrnila dedičem oz. pogodbe podaljšali ali pa bi

občina hišo odkupila. Prednosti predlaganih rešitev sta poleg prenove hiš v slabem stanju tudi možnost staranja na domu in v skupnosti ter ustvarjanje lahko dostopnih, prilagodljivih skupnih prostorov in tudi stanovanj za pripadnike drugih generacij. To ne nazadnje pomeni manj socialnih in zdravstvenih težav ter srečnejše ljudi.

7

Seminar
Sadar
Rahab(il)itacija
podeželja

Raziskovanje se osredotoča na posamezne situacije v suburbanem prostoru. Predstavljeni so konkretni predlogi za izboljšave na primeru mesta Ig. Skozi zgodovinska obdobja je kraj pridobil pestro kulturno dediščino. Posebno izstopajo obdobje količarjev, čas antičnega Rima, obdobje 19. in prve polovice 20. stoletja ter obdobje socialistične zazidave. Iz objektov, zgrajenih v teh obdobjih, smo izluščili praelemente. Slednje smo uporabili pri oblikovanju novih struktur. Kraji, kot je Ig, ponujajo ogromno potenciala za ustvarjanje novih programov v že obstoječih strukturah. Zapuščeni infrastrukturi smo omogočili ponovno uporabo, ruševini poudarili vrednost s pomočjo dozidave ter s pomočjo novih intervencij oživili prazno parcelo.

Rahab(il)itacija podeželja

Lara Pirih
Jure Jevšenak
Lin Japelj
Aljaž Gradišar

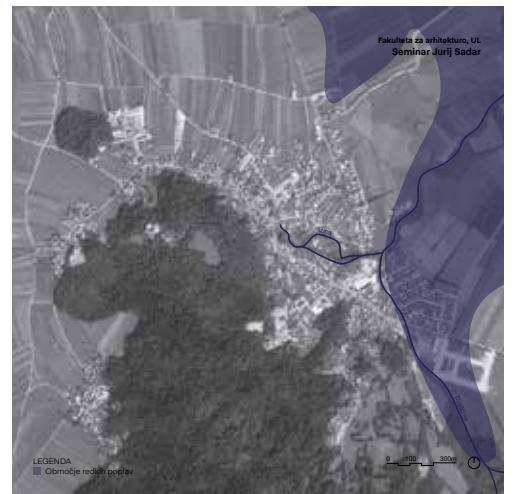
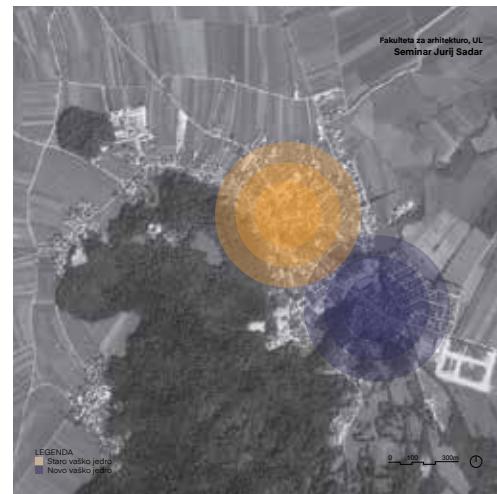
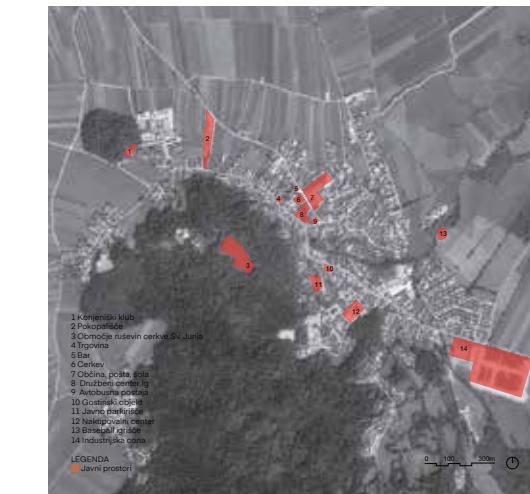
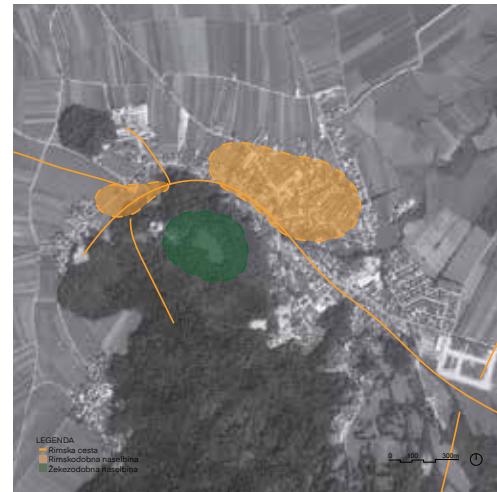
opis projekta 1

- Z uporabo obokanega elementa kapelice oblikujemo nov prostor pivovarne, hkrati pa ohranimo leseni skedenj, kjer je prostor za postrežbo. Celoten objekt se zapira proti cesti in odpira proti vrtovom; tako omogoča raznolike ambiente.
- Pri historičnem objektu ohranimo reprezentativno lupino. V notranjosti dodamo temnice za virtualne razstave (po vzoru stebra kozolca). V sklopu galerije nastanejo prostori za manjše in večje razstave, prilagojeni za raznoliko razstavno gradivo.
- Program prostorov za skupnost oblikujemo znotraj stanovanjskega objekta iz časa socializma. V interier vstavimo nove stene v obliki prereza rimske ceste. Te tvorijo pregrade med prostori in hkrati delujejo kot pohištvo, saj ustvarijo niše.
- V delno pozidane ruševine umestimo zadružo, namenjeno izposoji opreme in deljenju znanja z različnih področij (obrt, kmetovanje in gojenje rastlin). Zadruža povzema obliko količarskega objekta in skupaj z obstoječimi ruševinami tvori dialog introvertiranega pritličja in odprtega nadstropja.
- Mladinski klub je umeščen na obrobje Iga, kjer ležijo zapuščeni objekti in valovito oblikovane ruševine. Poseg pomeni nadgradnjo obstoječega stanja. Iz lesa nastanejo novi klubski prostori. S svojo usmerjenostjo in raznolikimi odprtinami v fasadi omogočajo zanimive poglede.
- Učilnico na prostem umestimo na obrobje vasi, kjer se pojavljajo kozolci. Pojavlji se v obliki stolov za na kozolec (hlapcev) na nasproti ležečih stranicah, kar omogoča interakcijo med uporabniki.
- K obstoječima avtobusnim postaja-ma dodamo samostoječo streho, ki ju poveže. Ta doda nove klopi, mize ter slonišča za uporabnike. Z valovanjem pasov nastanejo poleg urbane opreme tudi svetlobniki. Stari postajališči lahko postaneta kioska za prodajo in polnjenje kartic za LPP.
- Ob obstoječi most, namenjen avtomobilom, kolesarjem in pešcem, dodamo

nov most za pešce. Ta ni namenjen le varnemu prehajanju, temveč tudi druženju ob vodi in potencialnemu prehajanju v plitvo rečno strugo.

- Ob igrišču za bejzbol se pojavi razgledni stolp, ki ponuja poglede na okolico z različnih višin. Hkrati zaradi oblike kapelice, iz katere izhaja, določene poglede uokvirja, nekatere pa preprečuje. Skupaj z elementom vode tvori prijeten ambient.

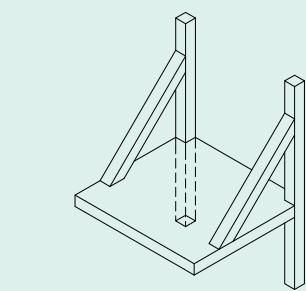
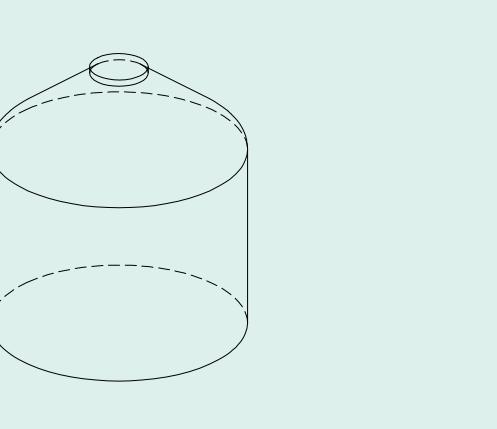
Skupaj smo zasnovali devet »igrarijk«, ki kraj naredijo živahnejši. Način, ki smo ga uporabili, je mogoče vpeljati tudi v drugih krajih.

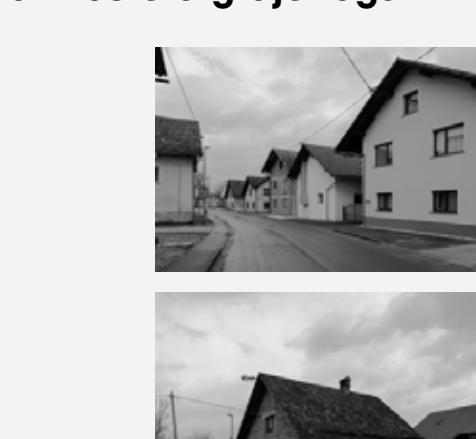
atmosfera v krajini

agrokultura

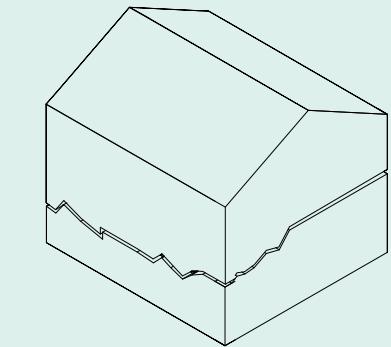
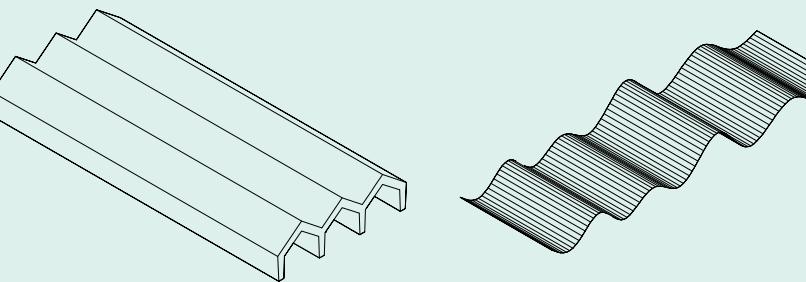
atmosfera grajenega

zgodovina

Skozi zgodovinska obdobja je Ig pridobil pestro kulturno dediščo. Posebno izstopajo obdobje kolisarjev, antičnega Rima, obdobje v 19. in prvi polovici 20. stoletja ter obdobje socialistične zazidave. Iz objektov zgrajenih v teh obdobjih smo izlučili pralelementne. Slednje smo uporabili pri oblikovanju novih struktur.

strešine

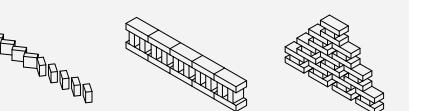

praelementi

zgodovina

fasade

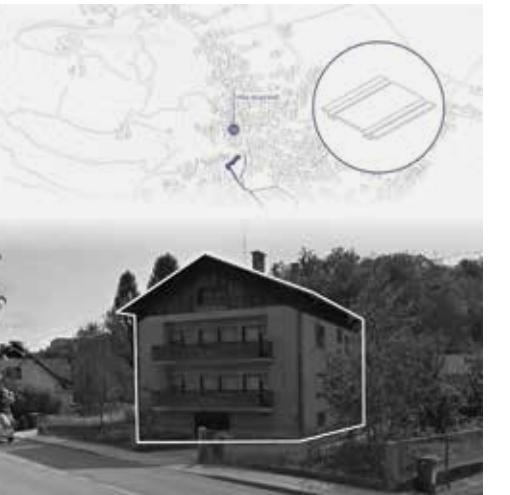

Z uporabo obokanega elementa kapelice se oblikuje nov prostor pivovarne. Celoten objekt omogoča raznolike ambiente

Pri starem objektu se ohrani lupina. V notranjosti se dodajo temnice za virtualne razstave po vzoru steba kozolca.

Program prostorov za skupnost se oblikuje znotraj stanovanjskega objekta iz časa socializma.

K obstoječima avtobusnim postajama se doda samostoječo streho, ki ju poveže.

Ob obstoječ most dodamo nov most namenjen pešcem za varno prehajanje in tudi za druženje ob vodi.

Ob bejzbol igrišču se pojavi razgledni stolp, ki ponuja poglede na okolico iz različnih višin.

V delno pozidane ruševine se umesti zadrugo. Zadruga povzema obliko količarskega objekta.

Mladinski klub je umeščen na obrobje liga. Poseg predstavlja nadgradnjo obstoječega stanja.

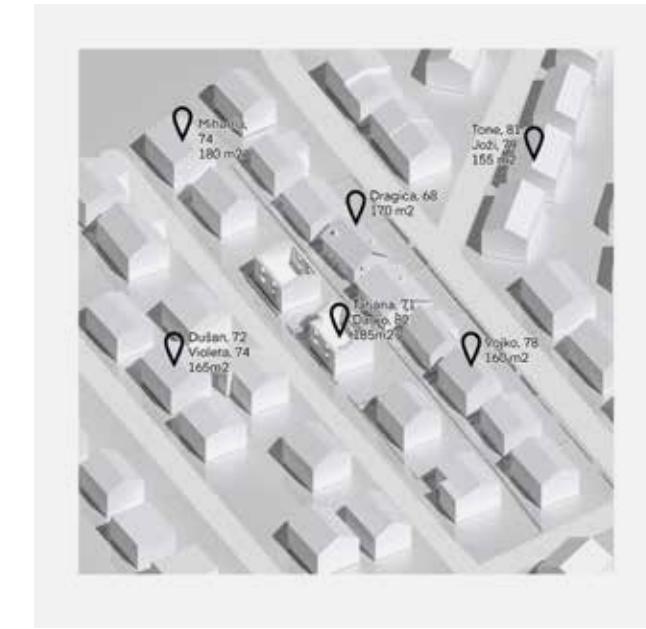

Učilnica na prostem se umešča na obrobje vasi kjer se pričnejo pojavljati kozolci.

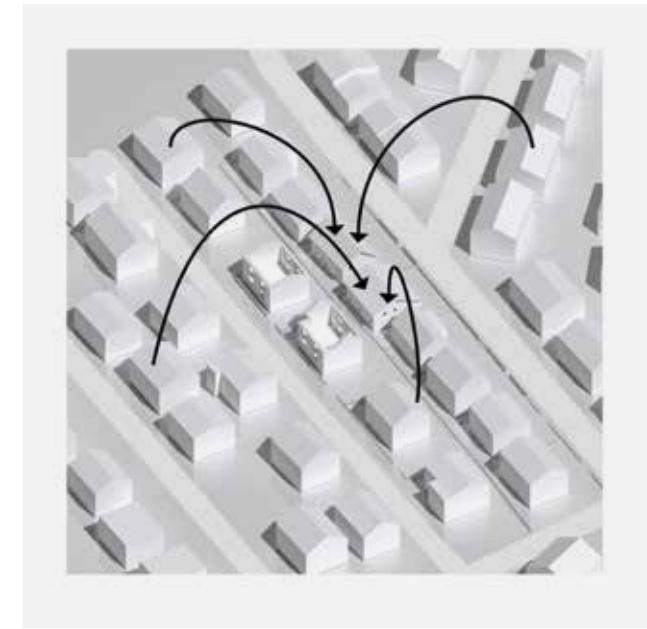
Opis projekta 2

Problem enodružinskih hiš, v kakršnih živi več kot polovica Slovencev, ni le ekološki. Starejši, ki po odselitvi otrok ostanejo sami, se vedno težje ločijo od doma in domačega kraja, in tako jih vedno več živi v prevelikih hišah, ki postanejo prostorsko in finančno breme. Primer prevelikih nepremičnin je pogost pojav. V povprečju tako 10 ljudi zaseda 900 m². Rešitev predvideva povezovanje sosednjih hiš v celoto. S presežno kvadraturo zagotovimo prostor za skupnost in skupno življenje. Hiše, iz katerih se starejši prebivalci izselijo, namenimo za oddajo/prodajo mladim družinam, s čimer preprečimo nepotreblno novo gradnjo in širjenje naselja ter jim zagotovimo kakovosten in dovolj velik dom.

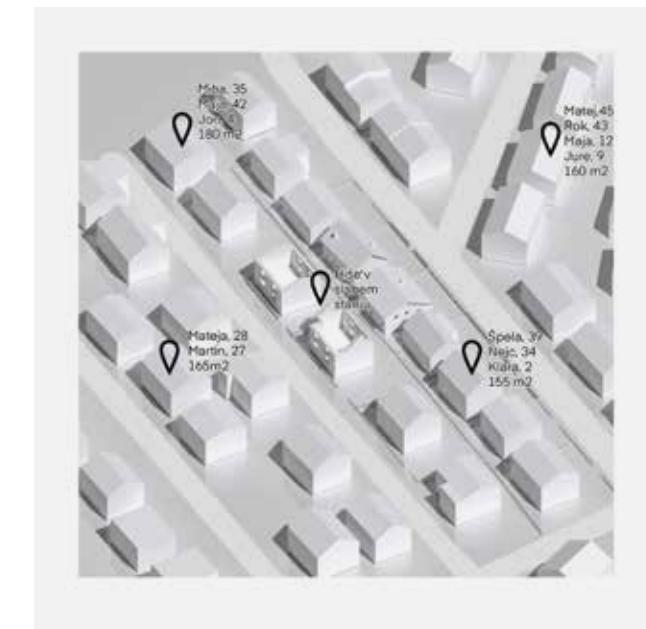
Pri hišah v slabem stanju ohranimo obod in tam vzpostavimo prostor za skupnost in medgeneracijsko povezovanje. Z lahko leseno konstrukcijo in prosojnimi polnili dva objekta povežemo v celoto. Predlog Skupnost ju zaobjame ter ponudi poljavnji program in medgeneracijsko povezovanje. Predlog Skupno življenje zapolni vrzel med njima in tako pripelje javno življenje v domovanja starejših.

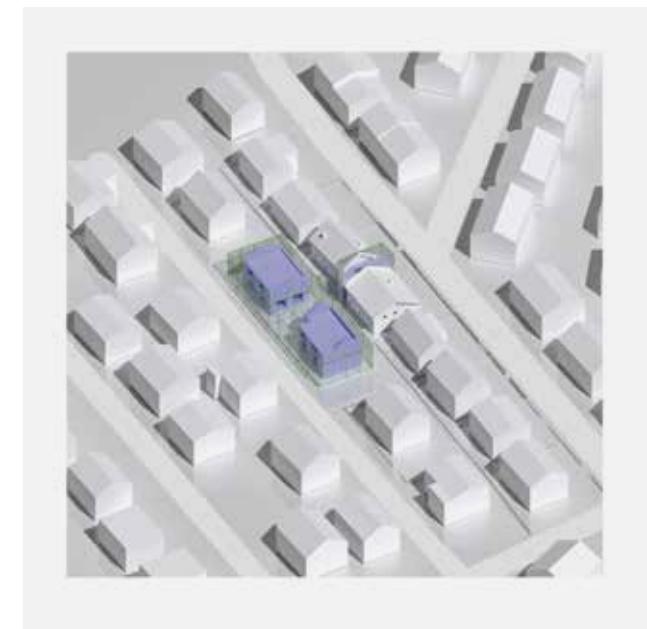
Domovanja starejših

Premiki v skupnosti

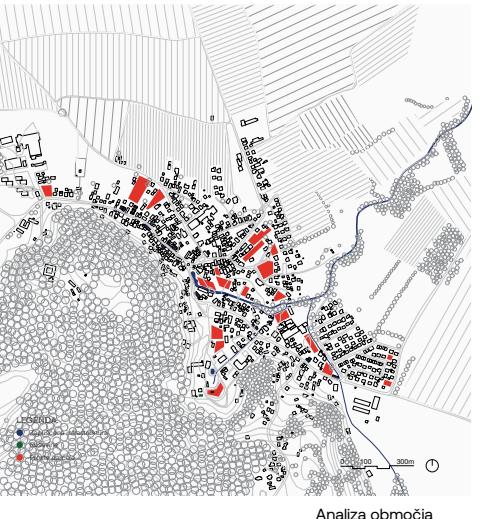
Nova domovanja mladih

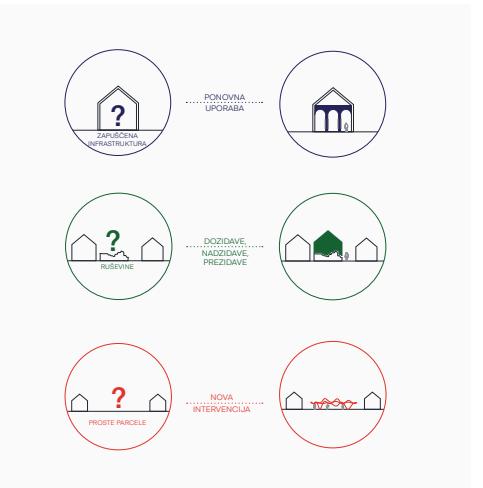
Sobivanje starejših in mlajših ter ureditev javnega programa

Rehab(il)itacija podeželja

Lara Pirih
Jure Jevšenak

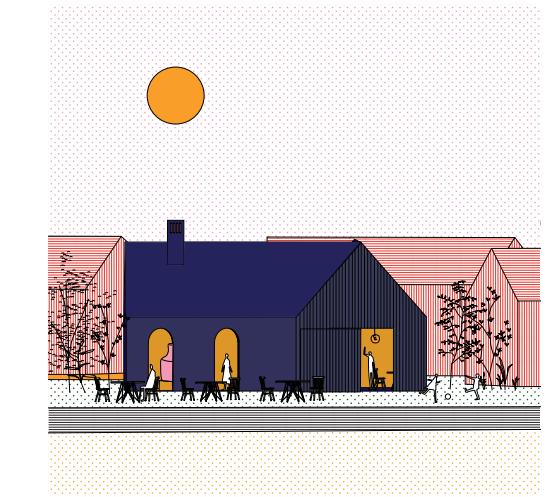
Analiza območja

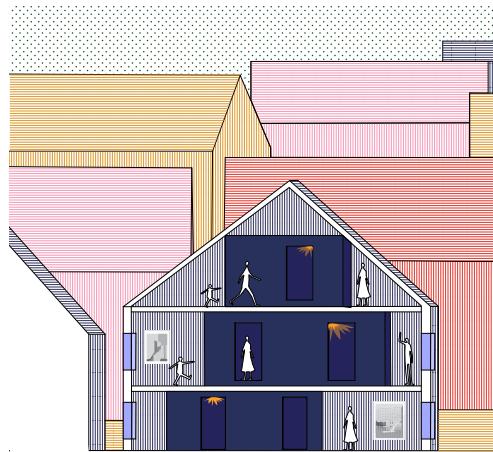
Principi rehабилитации

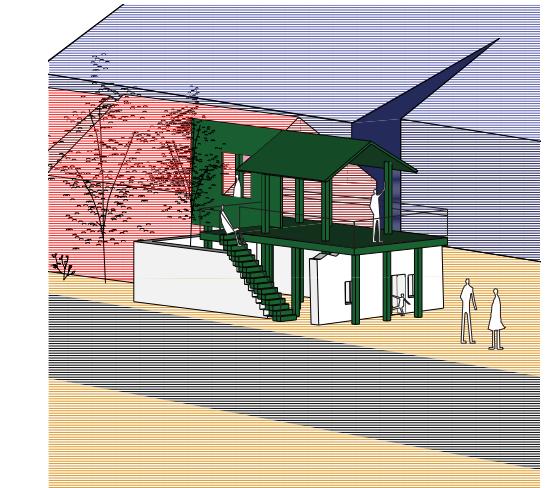
Arhitekturni predlogi

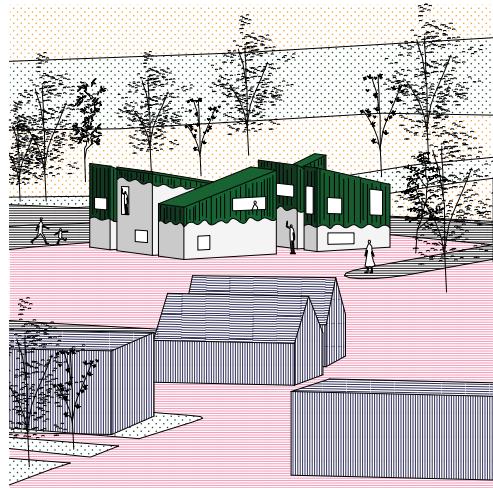
Pivnica

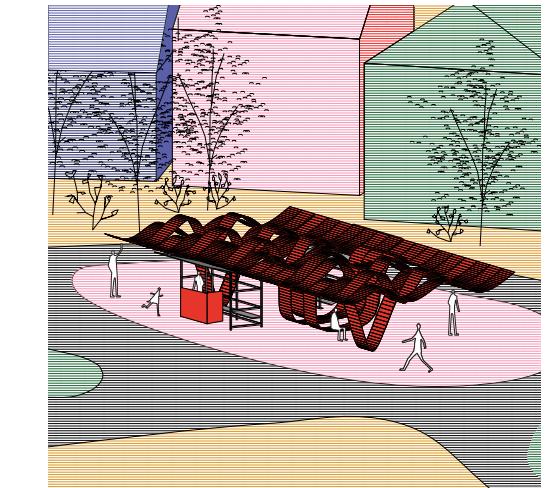
Galerija

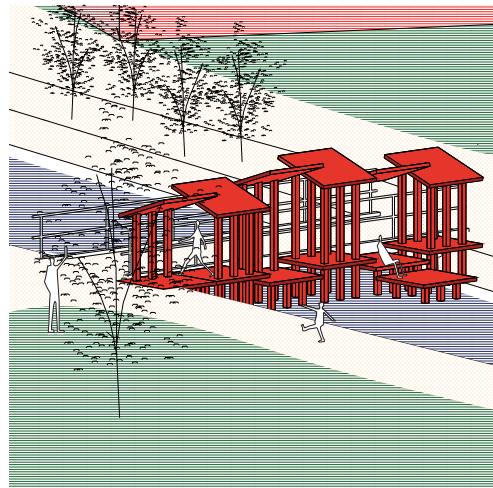
Zadruga

Mladinski klub

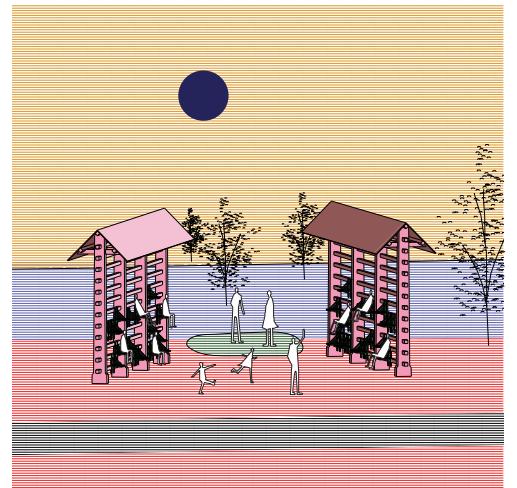
Avtobusna postaja

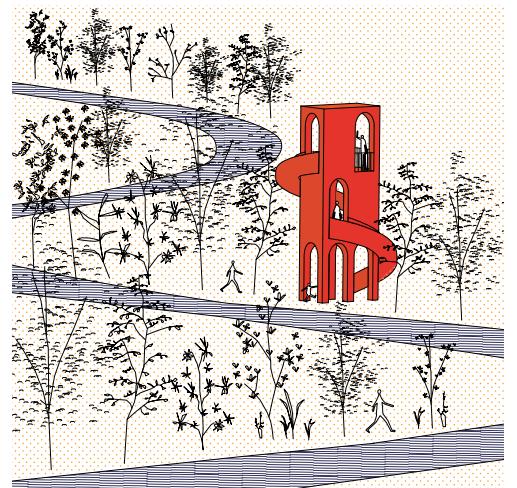
Most

Hiša skupnosti

Učilnica na prostem

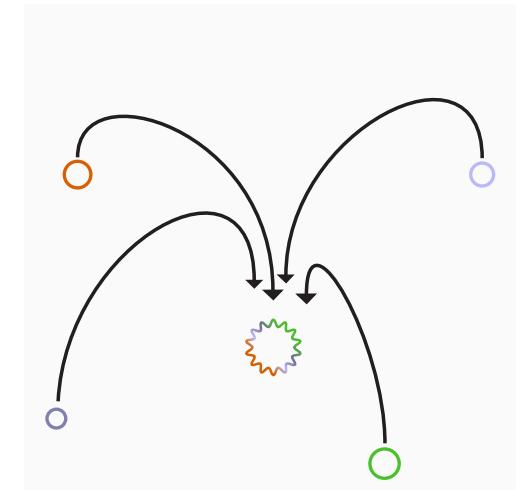
Stolp

Rehab(il)itacija podeželja

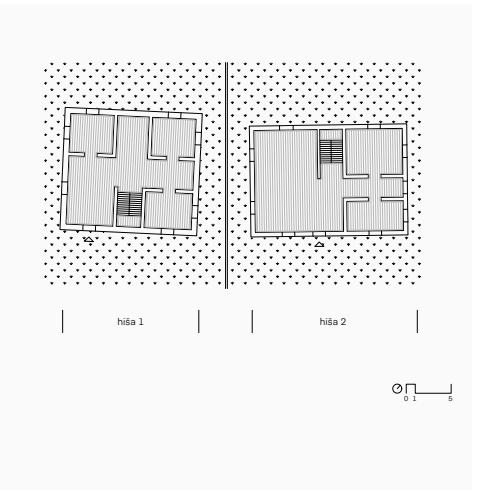
Lin Japelj
Aljaž Gradišar

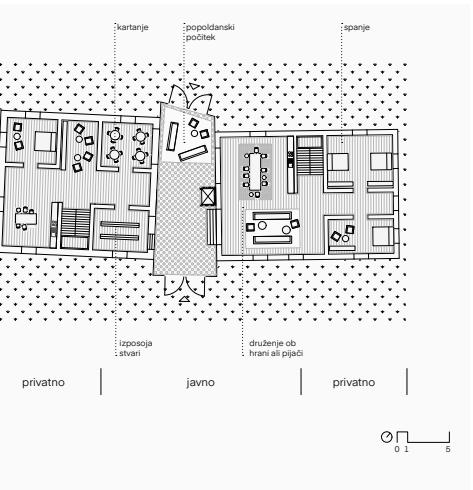
Vizualizacija

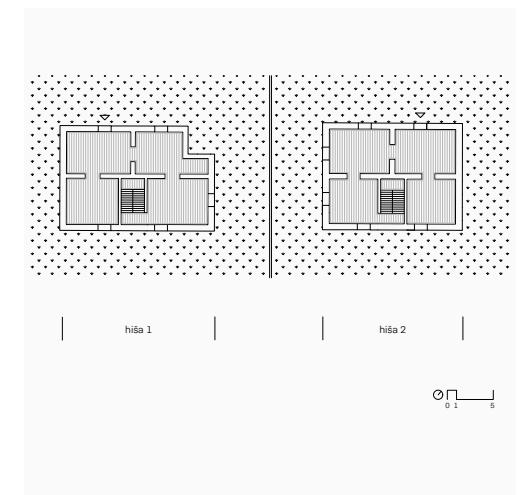
Skupnost in Skupno življenje

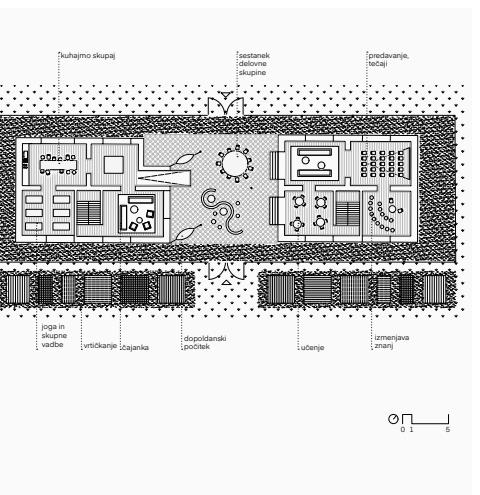
Obstoječi hiši

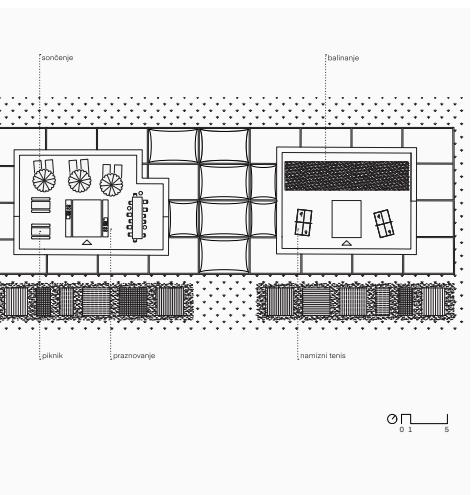
Hiša za druženje in hiša za bivanje

Obstoječi hiši

Družabno pritličje z zimskim vrtom

Javni prostor na strehi

8

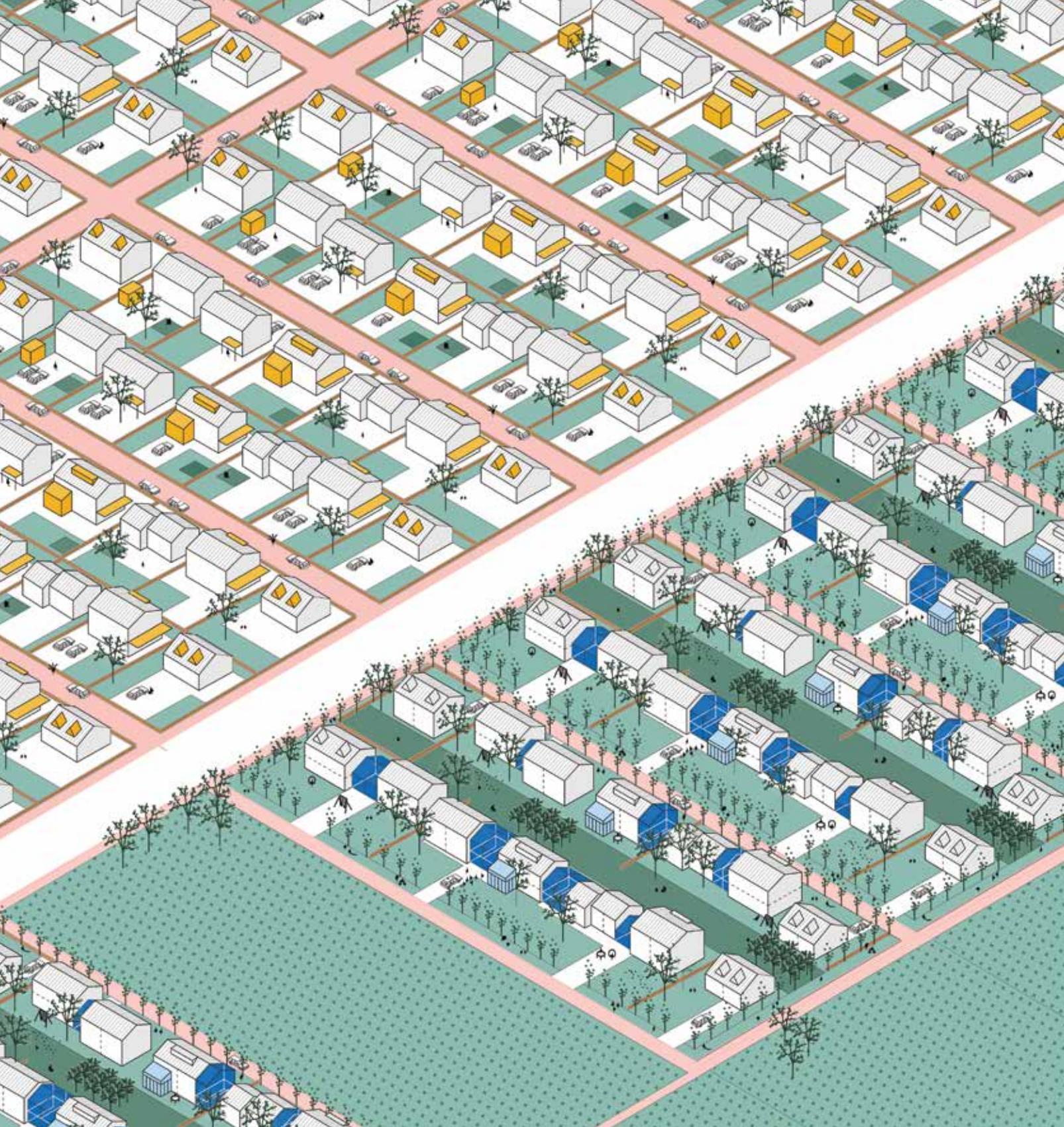
Seminar
Zorc
Mestoželje

Opredeliti, kaj je kakovosten grajeni prostor, je večen in nikoli do konca rešljiv iziv. Aktualni poskus je Deklaracija iz Davosa (2018), ki uvaja širok, vključajoč in celosten koncept kulture gradnje oz. Baukultur ter pripadajoči sistem kakovosti, ki temelji na osmih kriterijih. Baukultur presega pojem fizičnega prostora in vključuje vse človekove dejavnosti, deležnike in procese, že zgrajene in načrtovane, ki vplivajo na grajeni prostor in s tem tudi na naravno okolje. Baukultur visoke kakovosti odlikuje dobro vodenje in upravljanje, na najboljši način ustrezna namenu, varuje okolje, zvišuje ekonomsko vrednost, povezuje ljudi in vzpostavlja raznolikost, vodi k skladnosti v prostoru, krepi značaj in identiteto kraja ter oblikuje lepe prostore.

V slovenski suburbiji, to je območjih nad- in prizidanih individualnih prostostoječih stanovanjskih hiš v odprtrem ali celo razpršenem vzorcu poselitve, ki so v zadnjega pol stoletja zrasla nekje med mestni in podeželjskim in kjer atributi urbanosti praviloma ne sežejo prek osnovne komunalne oskrbe in dostopnih cest, težko prepoznamo kakovosten grajeni prostor. Prej obratno. Hiše so prevelike, v velikem deležu z bivalnim standardom, ki je desetletja za sodobnostjo, so energetsko potratne, zemljišča delijo ograje, vrtovi se umikajo tlakovanim dvoriščem. Suburbana območja so brez javnih prostorov in ureditev, na delo, do storitev, v šolo ... je treba z individualnim prevozom. Edina skladnost v prostoru so imena ulic. Ko vidiš eno takšno območje, si videl vsa. Pa tudi lepo ni.

A morda suburbija prav zaradi vsega naštetege pomeni velik potencial za prihodnost. Ker tam živijo aktivne skupnosti in sosedstva. Ker je uporabiti in prilagoditi obstoječe hiše v naseljih bistveno bolj trajnostno kot graditi nove na ledini. Ker je v velikih hišah mogoče oblikovati stanovanjske skupnosti ali jih razdeliti na več stanovanjskih enot. Ker so hiše preprosto in racionalno zasnovane in zato omogočajo raznovrstne predelave in izboljšave. Ker jih je mogoče na več načinov energetsko sanirati in optimizirati. Ker si sosedji namesto ograj lahko delijo dovoze, dvorišča, igrišča, vrtove in dobrine. Ker se vrtovi v zaledju hiš lahko povežejo, razširijo na fasade in strehe ali nadgradijo z rastlinjaki. In ker vrtnarjenje v suburbiji ni nujno le hob, temveč temelj samooskrbe. Ker je iz povsem zasebnih prostorov in površin mogoče oblikovati skupnostne in celo javne prostore. Ne tako, da »občina vzame«, temveč tako, da sosedji prispevajo za skupno dobro. Že majh-

no igrišče za otroke z ulice je korak v to smer. Ker se domačim pisarnam in poštnim nabiralnikom mikropodjetij lahko pridružijo prostori za lokalne podjetniške iniciative, nove ali obujene stare obrti in start upe. Predvsem pa, ker je mogoče območja zgostiti z novimi vzidavami, ne kar počez in kjerkoli, temveč tako, da se postopoma izoblikuje urejen in prepoznaven kraj, ki združuje kakovost in značaj mesta in podeželja. Nepozidan prostor ob naselju pa hranja za prihodnje rodove.

Opis projekta

Projekt »Mestoželje« na primeru Kalinove ulice na Iglu obravnava splošno problematiko suburbanizacije. »Mestoželje« je dvoživka, ki želi združiti željo po urbanem načinu bivanja z identitetom podeželja, ob zavedanju, da se nekaterih potekajočih procesov ne da hitro zaustaviti.

Željo po doseganju kakovostnega bivalnega okolja ilustriramo z željami kokošk, s katерimi skupaj brezglaivo tekamo na obroba mest in iščemo bivanjske ideale. A če pobliže pogledamo življenje na Kalinovi ulici, ta ne izraža fantazijske predstave naših želja. Narava je pozidana in ostaja daleč, skupnost je razdrobljena in vsak živi zase, okoli hiš so prizidki in nadstreški, ki bivanju v hiši v vrtom odvzemajo prostornost, za pridelovanje hrane pa ostane le malo prostora. Hkrati prostoru odvzemajo kakovost tudi avtomobili, ki kraljujejo na dvoriščih in ulicah. Ob dvomu o obstoječem stanju se odpira vprašanje o prihodnosti, v katero nas vodi širitev suburbanne gradnje, ki slabo izkorišča prostor in ponuja manj kakovostno bivalno okolje.

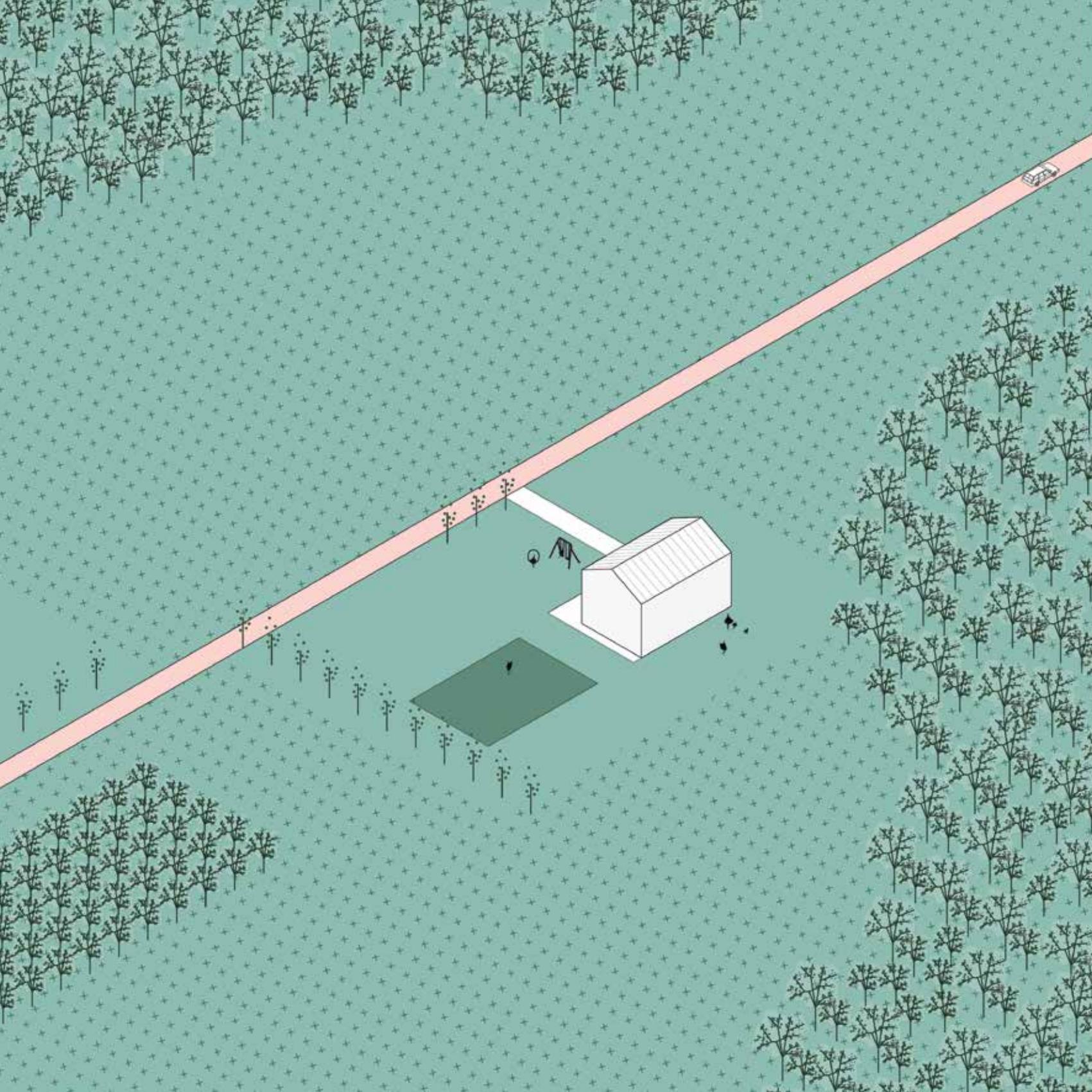
»Mestoželje« združuje odlike »mestnega petelinaka« in »podeželske kokoške«. Projekt se preobrazbe trenutnega stanja sprva lotiva na nivoju urbanistične ureditve. Predlagamo postopno zgostitev grajenega tkaniva na obstoječem območju naselja ter s tem ohranjanje in povezovanje večjih zelenih površin.

Na merilu ulice in hiš pa se spodbuja vzpostavitev treh pasov ureditve: pasu povezanih vrtov za samooskrbno kmetovanje za hišami, zgoščenega grajenega pasu v sredini in pasu odprtega prostora pred hišami, ki se povezuje s preurejenim uličnim profilom. Na ulici se pas za avtomobile zoži, vzpostavi se enosmerni promet. Preostali del se lahko ozeleni in prednostno nameni pešcem, igri otrok in interakciji sosedov. Sodelovanje sosedov z združevanjem dovozov in utrjenih dvorišč vodi k bolj ekonomični izrabi prostora in virov ter k povečanju zelenih površin. Prizidki v pasu pred hišami se dolgoročno lahko preoblikujejo v prostore za storitvene in skupnostne dejavnosti. Na potrebe po novih grajenih prostorih v suburbaniji odgovorimo z oblikovanjem medzidkov med obstoječimi hišami. Z njimi zgostimo obstoječo zazidavo in ustvarimo kontinuiran pas grajenega. Medzidki so lahko namenjeni različnim vsebinam, od novih stopnišč, razširitve obstoječih bivalnih prostorov,

zimskih vrtov in nadstreškov, delovnih in skupnih sosedskih prostorov do novih bivalnih enot.

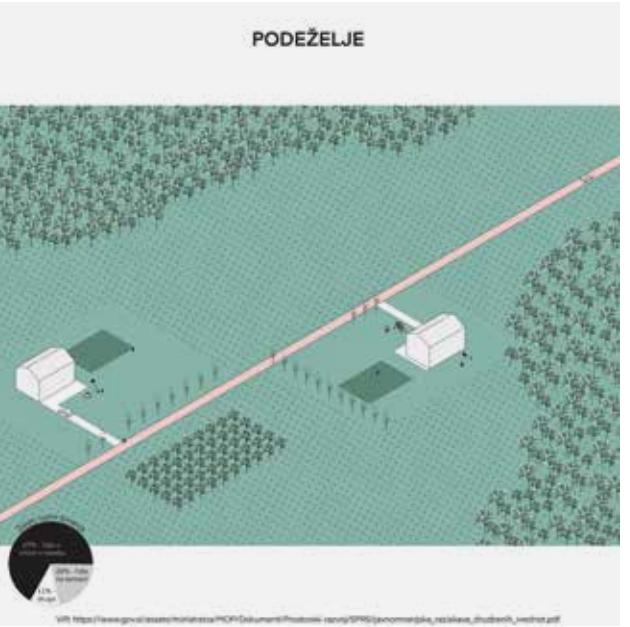
Iz suburbije tako ustvarimo »mestoželje« z mestnim značajem ulice ter podeželskim značajem zelenega pasu za hišami in bivalnega pasu na njunem preseku.

Skozi opisani proces preobrazbe suburbije se delež pozidanih in tlakovanih površin dolgoročno zmanjša, nadomestijo pa ga zeleni površine, zlasti tiste, namenjene vrtnarjenju oz. kmetovanju. Pomembno je tudi, da se lahko prebivalci sami odločijo, do katere stopnje se pri oblikovanju »mestoželja« želijo udejstvovati, saj bodo novo okolje in novo skupnost le tako lahko vzeli za svoja.

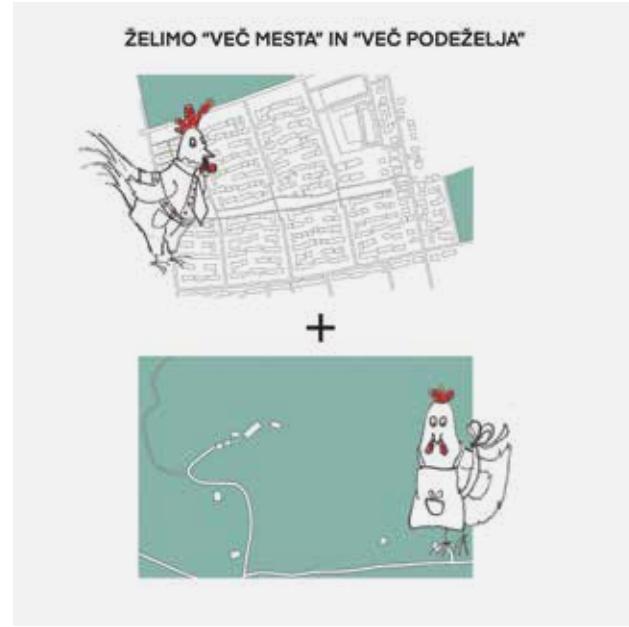
Ljudje stremimo k bivanju v okolju, ki zagotavlja varnost, bližino narave, čistočo, urejenost, oskrbo, mir in svobodo.

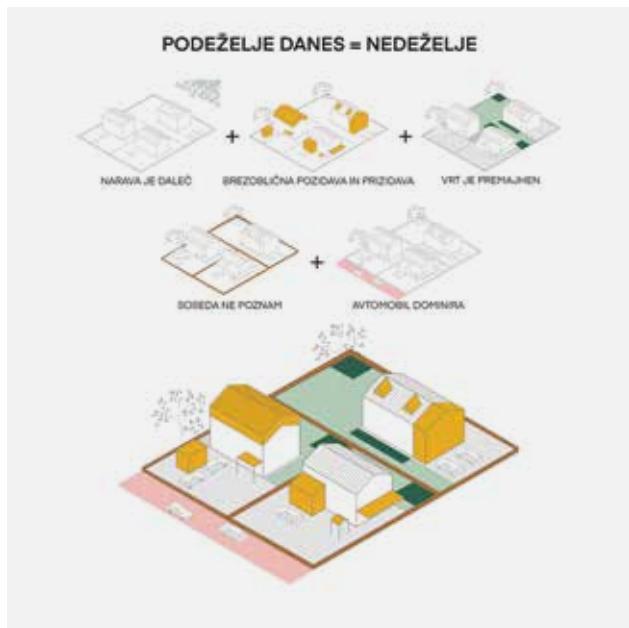
Za večino Slovencev ideale bivalnega okolja uteleša podeželje, ki pa se v trenutni situaciji bistveno razlikuje od idilične predstave.

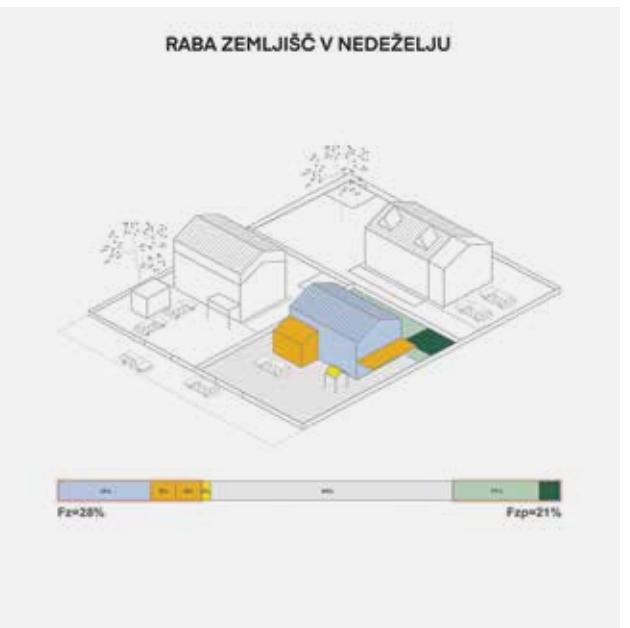
Prikaz trenutnega stanja v suburbiji, ki ustvarja prostor za avtomobile in teži k individualnosti.

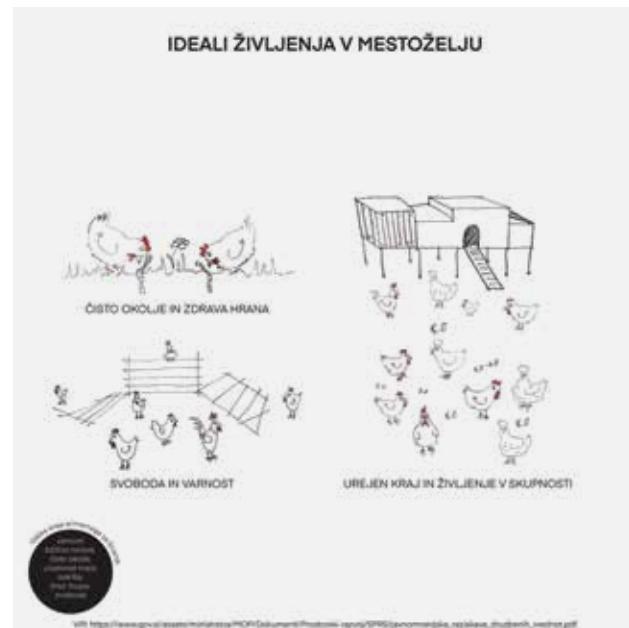
Suburbija danes izgublja kvalitete tako mestnega kot podeželskega tipa prostora. Z našim predlogom stremimo k osrednjim kvalitetam obojega, k zgoščenemu pasu grajenega in zveznim površinam zelenega.

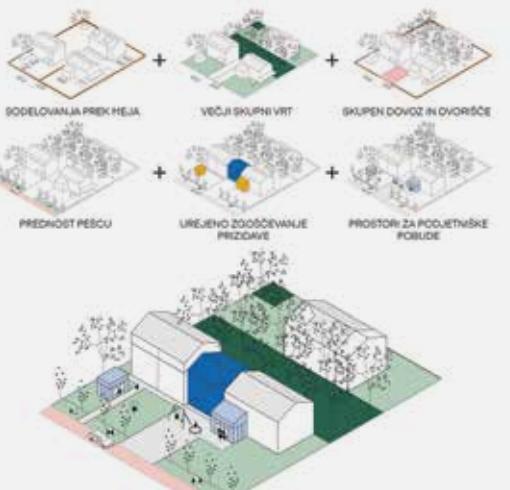
Trenutna situacija je prostorska posledica stihiskskega širjenja grajenega, ki postopoma zaseda prostor zelenih površin.

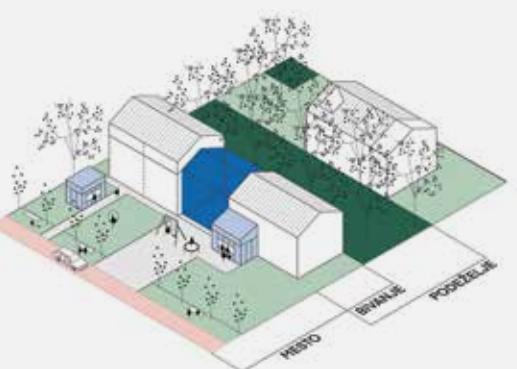
Postopna gradnja prizidkov in poseganje v zelene površine onemogočata vzpostavitev kakovostnega prostora za vrtnarjenje in kmetovanje.

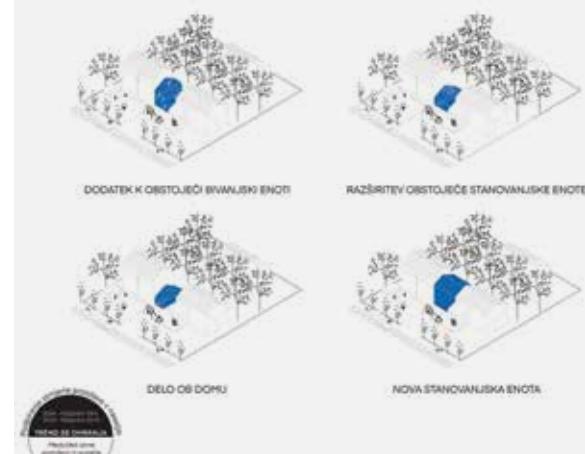
PREOBRAZBA V MESTOŽELJE

MESTOŽELJE = BIVANJE V MESTU + BIVANJE NA PODEŽELJU

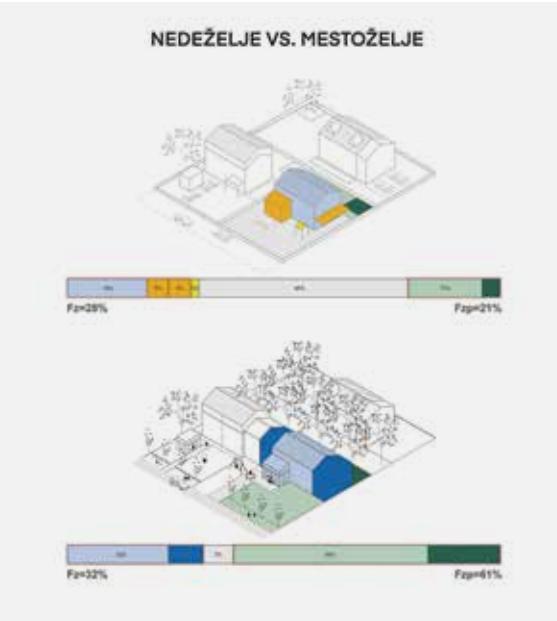
MEDZIDEK ZA VSE PRIMERE

RABA ZEMLJIŠČ V MESTOŽELJU

NEDEŽELJE VS. MESTOŽELJE

MESTOŽELJE ZA PRIHODNOST

Summary

Rehab(il)itation - Single-family house, from the Suburbs to the Countryside Building Europe.

Aleš Vrhovec
President of the Program Council of the
Building Europe Conference - Rehab(il)itation

Rehab(il)itation - questions and summary

- Can the renovation of the entire fund of houses become the next big economic opportunity?
- How many new apartments can be arranged within the existing fund of individual houses?
- Can a renovated house help reduce CO2 emissions and add to new development of space?

The Slovenian part of the Building Europe conference takes place under the title Rehab(il)itation - a single-family house, from the suburbs to the countryside. The conference marks the beginning of the Rehab(il)itation project, which aims to grow into an all-Slovenian movement for the renovation of the fund of existing individual residential houses. Despite all the problems of the phenomenon, an exceptional potential for solving many accumulated problems of individuals and Slovenian space lies in these houses. A complete renovation can lead to a drastic reduction in emissions, many new apartments, modernized architectural solutions and improved contact with nature. It can lead rural areas to become more viable, digitized and attractive to live in. As the owners themselves usually do not feel the need for renovation, are not even aware of the possible renovation scenarios and do not have the required funds to make them, the Rehab(il)itation project will create a supportive environment that will offer such solutions in a clear and understandable way. It will provide direct professional assistance by highlighting the problems and offering comprehensive solutions for them. The platform includes two key players that have the knowledge, needs and real power to make this process a reality - municipalities and local communities, as well as the economy with its direct business interest. This can namely become the biggest project of the generation and a great business opportunity for the "industry" of mass renovation. We see economy as the main driving force of processes of change, and each house can become a new core of microeconomics. In the next year, the Handbook - Rehab(il)itation 212 will be presented, intended for the mayors of the municipalities and its inhabitants. It will present the renovation scenarios in a non-technical way, giving instructions for design assistance and, as a key issue, provide models for financial assistance, based on various sources, from bank loans, obtaining EU funds through the state, to the establishment of a dedicated investment fund. In ad-

dition to that, we will propose the establishment of consulting offices in cooperation with the municipalities, strengthen the role of the municipal architect and general architectural and construction services and, hopefully, launch a pilot project. All manual and other materials will be adapted for online use, where the Renovation Configurator will be available, standardized instructions that will interactively provide answers to specific questions about possible ways to renovate houses, basic cost calculations and necessary renovation steps.

International Conference

The three-day international conference Graz/Maribor 2021 focuses on the topic of architectural policies and the introduction of the term "baukultur" (building culture) into the professional political vocabulary under the common title "Building Europe".

The event is marked by the European Commission's efforts to promote the importance of "high-quality architecture and built environment for everyone", which is promoted within both the OMC Expert Group established within it and the latest initiative called the New European Bauhaus. It aims to create new ways of life at the intersection of art, culture, social inclusion, science and technology, highlighting the commitment to good design, the implementation of sustainable solutions and their beauty. Austria is one of the initiators of the concept of "baukultur", which, in addition to introducing the German term (why not, if we all use windows and tweets?) seeks to introduce some teutonic notion of construction culture into the European discourse as a process, essential for quality living. Because we are in the middle of Slovenia's presidency of European Council, when Slovenia is preparing resolutions for the Council that will "spill" the expert's advice into a political dialogue, this has led to an agreement on a joint event between the two countries and two cities, connected by the cross-border region of Styria.

The conference, which invited important participants from all over Europe, is a central event on architectural policies of the second half of 2021 for more than 600,000 architects and is the result of excellent cooperation between two key partners - the Austrian Ministry of Art, Culture, Civil service and sport and the Chamber of Architecture and spatial planning of Slovenia. On the Austrian side, the involvement of the Austrian Architectural Foundation, the Austrian Ministry of Agriculture, Regions and Tourism, the Graz House of Architecture and the Provincial Government of Styria are also worth mentioning. On our side, ZAPS was

supported by the Ministry of Foreign Affairs of Slovenia with the cooperation of Creative-forum.si, the Municipality of Maribor and both schools of architecture, the Faculty of Architecture Ljubljana and the Faculty of Civil Engineering, Transport and Architecture Maribor. And, of course, the business sector, which, unlike the state, recognized the great importance of the event and business opportunities brought by the possibilities of transforming the living space. The project namely offers a unique "win-win-win" situation, which tries to solve the problems of homeowners, emphasizes the entrepreneurial dimension of development and has a positive impact on the environment.

The title is long, but the event somehow calls for such a complicated name. It builds on the idea of broad cooperation at the pan-European, bilateral Austrian-Slovenian and Slovenian levels. It also builds on idea of listening to others and respecting diverse points of view. This broadly inclusive approach emphasizes the right mode of functioning of the Union - confronting different opinions, different existing initiatives and many examples of good practice can bring a fresh view on problems that seem easier to manage when we put them into a broader perspective.

Rehab(il)itation – Single-family house, from the Suburbs to the Countryside

The Slovenian half of the conference is subtitled Rehab(il)itation – Single family house, from Suburbs to the Countryside. Or Rehab(il)itation in short.

Why the topic of single-family houses and dealing with the fund of existing individual residential houses? Because we advocate for the acknowledgement of the "ugly truth" of our profession, because it is important to address the real problems, and because architecture, according to Edvard Ravnikar Sr., must serve people. In this segment, help is necessary, as it will affect individuals as well as environment and climate. Such houses, traditionally under the radar of the architectural profession, represent the most widespread architectural phenomenon of our space and the living environment of half of the population. Every second person in Slovenia lives in an individual house and these houses surround us wherever we go. This, let's call it the third urban entity,

a kind of non-urbia, non-city and non-village, which is formed by urban sprawl, creates the predominant visual identity of the inhabited areas of Slovenia. The question arises as to what the houses and such settlements have to offer as an autonomous space for the pro-

duction of the built environment (and not as a kind of unreflected remnant in the urban development or disappearing villages) in terms of quality of living, settlement patterns and specifics of the use of space, which also manifested many advantages during the Covid 19 pandemic. We can certainly establish that the more the profession ignores them, the more people adore them.

The topic of non-urbia is unused on a global scale and could be an important milestone in spatial planning practice, as it affects most countries and regions in one way or another, the problem being especially present in Slovenia and its neighbouring countries.

The title Rehab(il)itation intentionally combines medical and urban terminology. Rehabilitation in health care means a period of recovery after illness or injury, and re-habitation marks the resettlement of the area. And, it is actually about both – the elimination of pathologies and "healing" of the houses, and resettlement of the Slovenian non-urban space, this time in a different way.

Rehab(il)itation will be a necessity in the period of countless crises we are experiencing. The concentration of events has taken place, and the present moment is mostly marked by the climate and health crises, which have fundamentally changed established patterns of life.

Nothing is stable anymore and in such circumstances, a quality of living environment is crucial. The housing and demographic crisis has been present for a long time, the former as an expression of the lack of solidarity between the older generation of property owners and the younger generation, to whom real estate is practically inaccessible, and the latter is particularly visible in the non-urban environments that are persistently emptying. Somewhere seemingly far on the horizon, a migrant and new economic crisis will also strike with the certainty of a day and night changes.

The phrase is worn out, but true - every crisis poses an opportunity for a fresh start. And when so many crises accumulate at once, the change is inevitable. All we need is a small shift in the perspective, some sympathy, perhaps even love, and this very problematic House can suddenly become the bearer of a new model of Slovenia's development. **With an affirmative approach, the biggest spatial, environmental and social problem can become one of the biggest development opportunities.** Renovation of (all) houses can become the big project of the current generation and a testing ground for the implementation of policies that will - harmonized with the European Union agenda - lead to a different

Slovenia that will become more sustainable, digitalized, inclusive, micro-centric, low-carbon, self-sufficient, renovated - and beautiful.

Rehab(il)itation - pars pro toto

The topic of sustainable renovation is very high on the list of EU priorities, and with the challenge of renovating the fund of typical single-family houses that dominate Slovenia, we place ourselves at the forefront of current processes, which are just gaining momentum. We are talking about an individual house, the ugly duckling of our space, about as many as 360,000 buildings, which are home to 1.1 million Slovenes. As a rule, the fund is desperately dilapidated, energy-consuming, architecturally and urbanistically conflicting and economically unexploited. It causes all sorts of hardships, both on a private ("house-poor" phenomenon) and societal level (e.g. high infrastructure prices). The average year of construction of such houses is 1973, they have often undergone serious renovations yet and few owners have the funds for it. They represent as much as 45 billion euros of poured-in-concrete property assets, created mainly in the sweat and torment of typical Slovenian do-it-yourself construction - capital, that would deserve to come into circulation, at least in part.

And it is in this extraordinary amount of money, representing the only property of the majority of the population, which answers the question of when a problem will become an opportunity. Numbers and operations become interesting when they are large. Economics is also the economy of scale, and in the field of single-family houses, architecture enters the sphere of the so-called "big data" phenomenon. More units, data and processes result in profitability. Dealing with one house is not interesting for anyone, but when we create a kind of package, say 36,000 units (10% of the total fund), it is definitely worth an in-depth consideration. With economics as the basic driving force.

Focusing solely on the issue of an individual house is intentionally partial. It is also naive, as it neglects much of the issues such as context, urbanism, infrastructure, and the social consequences of dispersed settlement. The approach stems from the belief that each part always carries a record of the whole (pars pro toto), and as such every Slovenian house records all of the problems this kind of construction brings to the individuals, space and society. Rehab(il)itation does not set goals that are usual for our profession, such as saving the

world with the power of architecture, which unfortunately escapes us again and again. No, the ambitions are very down-to-earth - we just want to deal with the house and the set of solutions to the problems it brings. With a policy of small steps and a series of small improvements, we strive to recognize what is the potential of each of them. And to place architecture into areas where it is not present now. We are interested in a possible futures that will help us to build a new whole.

Rehab(il)itation - the movement

The ambitions go far beyond the conference and its uniqueness. Our main goal is to initiate a process that will only begin with the conference, and that will address various stakeholders at least throughout the coming year, from individuals involved in participatory practices through municipalities, business sector and, finally, the state. With the hope that the movement will take root in our space and gain some popularity, just like, for instance, gastronomy has. Because it affects the life of each one of us at least to that degree.

The very beginning of the Rehab(il)itation project has some simple principles:

- From new constructions to retrofitting existing houses (re-use);
- Extension of the concept of building heritage - heritage is all that is built;
- Each house (that is too big) can be divided into two units;

Through the consensus on the need to introduce low-carbon living, self-sufficiency and digitalization, we would like to encourage a broad, interdisciplinary debate on the importance of affordable housing, the formation of microeconomic cores and sustainable mobility.

Rehab(il)itation promotes the all-Slovenian as well as European movement for the renovation of the house fund (re-use) as the most sustainable form of construction, supported by the concept of entrepreneurship and the equation "one house equals one economy." Each house offers an opportunity for management, each house has potential and can become the core of economic transformation. We are searching for answers to the great challenges of sustainable renewal, energy and food self-sufficiency, rural development, decarbonisation of transport and digitalisation in the context of post-epidemic economic recovery linked to new forms of living and working. The unused square footage of these

houses hides a reserve of space, which can lead to the required number of additional, affordable housing units in a short amount of time, without new construction.

We present a future of houses and settlements that will be green, smart, attractive to live in and inclusive for all residents. We present scenarios that promote economic performance and a healthy, usable and beautiful living environment.

Rehab(il)itation - collaboration

In such a complex project a departure from the established urban-architectural, regulatory approach is inevitable. Only a broad, interdisciplinary group of experts can face the problem in its entirety. From the very beginning, the Rehab(il)itation project has been marked by the participation of a large number of experts of various professions. Above all, we strive for a partnership that is based on shared responsibility and new opportunities.

We combined the work of architects and urban planners, builders, traffic experts, anthropologists, the academic framework of mentors from both Ljubljana and Maribor faculties of architecture and their students, independent experts and ministry experts, the experience of the older generation and the fresh view of the young. A large part of the content was prepared within the half-year student workshop on the issue of single-family houses, introduced by a symposium. The work continued in eight mentoring groups led by professors and assistants of the Faculty of Architecture Ljubljana (professors Blenkuš, Dešman, Filipič, Krušec, Planiček, Sadar, Zorc) and the Faculty of Civil Engineering, Transport and Architecture Maribor (Professor Lobnik). Over 40 students were included.

In realizing the vision, the Rehab(il)itation movement focuses on two key factors that represent the right address for the realization of the process - on the one hand, the municipality and their interest in managing local resources, and on the other the business sector with local involvement and business interest. Mass renovations can bring the most benefits to municipalities and the economy, they have the resources, the power to implement them and, to a large extent, the necessary knowledge. A new field of management, information and market creation is opening up, which does not yet exist - smart countryside, sustainable mobility, sustainable energy solutions, self-sufficiency, work from home, differ-

ent forms of living, participation and inclusion - the possibilities are limitless and the moment is ripe.

The core of the third, entrepreneurial pillar of the Rehab(il)itation movement is the patrons, who entered the process with great enthusiasm from the very beginning. These exceptional companies are already realizing their sustainable vision, are top-notch in the global context, but at the same time strongly anchored in the local environment. They form a pool of sustainable excellence, as they in turn offer innovative solutions for the green transition.

The main sponsors are Porsche Slovenia, one of the most innovative global brands, which is developing its model of electrification of traffic and energy solutions related to an individual house as well Kronoterm, Slovene heat pump producer with in-house, local know-how manages to introduce new, innovative technical and design solutions. Gen-i sonce, Velux, Wienerberger and Bossplast are also part of a list of sponsors. They are forming a pool of sustainable excellence, each of them setting new milestones in its field of technological advancement with an exceptional regard for environmental issues and local sourcing.

Rehab (il) itation - future of the house

We are not concerned with the condition each of these houses are in right now, but with what they may one day become, what hides within them, and what potential they have. The project is based on the premise that, with very few exceptions, every one of them can experience a transformation, become a microeconomic core and at the same time trigger a whole range of processes in a non-urban space, from energy efficiency to program diversity, architectural improvements, greener environment and demographic improvement.

In a large number of cases a typical house has around 250 m². It is often inhabited by two or even a single person. It was built in the 1970s, usually mostly by the owner himself, and has not undergone a thorough maintenance. It often represents the only property of a person, and the funds for renovation are often not available. Almost everything in it is problematic - from questionable construction, poor insulation, inadequate windows, to outdated installations, use of hazardous materials, non-realistic architectural design, unused surfaces, and poor connection to the garden. However, on the other hand, it also has many good sides - the houses are spacious, the plots are usu-

ally large, they often lie in beautiful locations in the middle of greenery. In addition, they are more affordable than new constructions considering the price-to-area ratio. This makes it ideal for mass renovation.

House renovation scenarios

Regardless of the different uses, all houses must be renovated by taking into account radical lowering of CO₂ emissions, the use of quality local materials (wood), self-sufficiency in energy (heat and electricity) and food production (vegetables), meteor, gray waste and fecal water management, waste management, digitalization of house processes and additional greening of the plots.

Depending on the possible future use, we have defined 4 basic renovation scenarios:

A – individual house - remains one apartment even after the renovation, the house is renovated according to the above principles and has a significantly improved energy balance and other properties;

B – division into 2 units - most municipal spatial plans allow for a two-apartment house, the other unit financially contributes to the renovation, one unit can be used for housing or business activities;

C – residential community - the house is transformed into several units (under the conditions of municipal plans!), which can represent a joint residence of different social groups (young, elderly, groups with special needs...) as a solution to the needs of local communities;

D – business activity - under the conditions of municipal plans the house is fully dedicated (also) to business activities and becomes a hub of the local microeconomics (co-working, craft enterprise, production activity...).

Renovation implementation scenarios
Most homeowners do not have a vision of what to do with their house, do not have the expertise to make renovation plans, do not have adequate finances, and are unable to organize construction work. Which is perfectly understandable. Therefore, they need assistance in all four segments:

1 – vision - the Rehab(il)itation project will offer typical answers to typical questions about the possible futures of houses;

2 – project - consulting offices at the municipal or regional level, which offer professional assistance and a set of standardized solutions with the possibility of customization by the architects. Solutions will also be available online;

3 – financing - the source of funds are both classic bank loans and municipal funds, which are directed through the state from EU funds (Recovery and Resilience). There is also the possibility of establishing dedicated investment funds that activate the financial assets of the population;

4 – implementation - both project sponsors as well as other companies and craftsmen will form a set of contractors who will be able to respond to a large number of renovations, the list will support local crafts and materials, will regionally upgrade the experience and be available online.

Catalog of simple solutions

In addition to radical renovations, Rehab(il)itation also supports simple solutions that are affordable and easy to implement, but still significantly improve the quality of living. At the level of the house, this can be the implementation of one larger window for additional light and contact with the garden, installation of solar panels or cleaning the plot and planting new trees. At the neighborhood level, the construction of a type greenhouse can help, which would mean a new community space (for co-working, picnics, yoga, local community meetings, and growing vegetables ...), planting tree avenues of fruit trees on municipal roadsides and installing charging stations for electric vehicles.

Rehab(il)itation – strategic goals

The Rehab(il)itation project is already underway since summer of 2020, reaching its peak with the Building Europe conference, but it will not give final results until 2022.

The most tangible result will be the so-called Manual - Rehab(il)itation 212, a popular and communicative list of instructions on how to start renovating a house in all the above steps. It will be intended for both the municipal leadership and the general public. The next goal is to set up regional (or municipal) counseling offices that will provide professional assistance and provide a bridge between homeowners and architects. The third goal is to start a pilot project for the renovation of a single-family

house next year, where it would be possible to test the set project and thus lay the foundations for the mass expansion of the Rehab(il)itation concept.

It is imperative to involve municipal architects in the movement and set up an online platform (Wolt?) for architects that will facilitate accessibility, demystify the profession and provide work for young people. It would also be interesting to create a web configurator for renovations, which, following the example of car brands, would offer individual renovation scenarios in advance and with just a few clicks, inform people about financing options and connect them with appropriate professional help.

So let us try to imagine an old and tired house that suddenly becomes frugal, modern, green, enterprising and beautiful. Completely different from what it is now. Once their number will grow into a thousand, Slovenia will become completely different.

Aleš Vrhovec

President of the Program Council of the Building Europe Conference - Rehab(il)itation

Rehabilitation of the cultural landscape

assoc. prof. dr. Matej Blenkuš
Dean, Faculty of Architecture, UL

The diversity of cultural landscape, which can (still) be followed in relatively small areas of Slovenia today, has been formed and developed over the centuries as a coexistence of geographical features, local sources of materials, raw materials and authentic as well as gradually introduced culture. Identifying typical architectural regions where the common and the special intertwine and overlap with historical and temporal distance is, in my view, an important value that, despite the aggressiveness of the global settlement trend, should not be left to the erasure and transfer to ethnological museums.

Developmental processes have been rudely interrupted and changed several times throughout history. The latter also applies to Slovenia. The advent of Slavic culture in the 6th century, the Counter-Reformation in the early 17th century, the post-war period, and the industrialization of the mid-20th century are just a few examples of the external processes that distinctly transformed local identity.

That is why the degradation of the countryside, caused by a relaxed and often completely spontaneous expansion of suburban villages and settlements, should be questioned with a great deal of criticism, but also with an open mind. There is no doubt that the consequences of degradation, if we compare the cultural landscape, for example, with similar examples in Central and Western Europe, are radical and in some places even destructive. However, at the same time, the population was carried out "from the bottom up", according to the principles that modern participatory planning practice recognizes as extremely democratic. There is no doubt that with the uncontrolled settlement of the uniform building type we seriously damaged, and in some places even erased the image and perception of the local cultural landscape, while sociologically enabling processes that ensured housing prosperity and relatively high quality of life for decades. The dispersed urbanism of the 1970s, coupled with the uncritical placement of production facilities on agricultural land, opened the door to a later neoliberal sale of space, which, to be honest, even more radically and even more destructively interferes with the scale, structure, balance and image of Slovenian architectural landscape. If we had managed to control the development of space in the 1960s and 1970s through strict respect for the values of local identity, today's placement of shopping centres, business parks and colourful housing estates would not have

been so careless. I can say with a high degree of certainty that, as a nation, we would have a nurtured awareness of the quality of spatial identity, locally and nationally speaking.

All interventions into space are practically irreversible. Any developments, even small ones can be fatal. Even more so in places where the notions of a characteristic cultural landscape can still be discussed today. The study project of the Chamber of Architecture and Spatial Planning of Slovenia and two Slovenian faculties of architecture is, on one hand, a professional mirror of current issues, but at the same time an unencumbered reflection on the actual state of affairs. What does dispersed construction bring, what identity does it have and how can it be developed and upgraded? How to place it in the context of the broader characteristics of the local space? Students born at the turn of the millennium are no longer burdened by the tradition of self-construction and have not experienced it firsthand. They see objects in space as they are, unconcerned by sentiment. From the point of view of a multifaceted understanding and a broad perspective of this specific Slovenian spatial phenomenon, as well as the decision on how to direct it in the future, it would be sensible to listen to them.

Back to the Future

assoc. prof. Uroš Lobnik
Head of the Department of Architecture,
Faculty of Civil Engineering, Transport and
Architecture Maribor, UM

Architects evaluate the phenomenon of a detached single-family house and its impact on the development of built space in Slovenia approximately every twenty years. Self-construction is not a unique typology. In fact, it is an area of construction that architects have little control over - whether in the design of individual houses (not exceeding 10% of built buildings) or in the spatial planning of areas, filled by detached houses.

The student workshop, organized under the patronage of the Chamber of Architecture and Spatial Planning of Slovenia, the Faculty of Architecture, University of Ljubljana and the Department of Architecture FGPA, University of Maribor, deals with the question of what to do with a detached house from the first wave of suburbanization with its plot and spaces. At that time, a single-family house was established in the Slovenian cultural landscape and strongly transformed it through intense development. Detached single-family houses and areas with them have become the most active, common and noticeable building block of modern Slovenian cultural landscapes. In half a century, detached houses have uncontrollably and arbitrarily transformed the identity of cultural landscapes by blurring the topologically sensitive traditional connection of settlements and free-standing buildings with natural space through their appearance and the way they are placed into space.

The phenomenon of a detached house with a garden, garage and terrace with a fireplace - the most desired and widespread form of Slovenian living culture with by far the largest share of built-up areas - has been dictating the country's spatial development for half a century. The single-family house, with its egocentric unresponsiveness and insensitivity to local values and micro-space characteristics, raises an extremely important question of how the living culture will develop and be directed in the future. The idea of a European city with a "dense urban environment even in small towns" and "sharp boundaries between rural and urban areas" is no longer attainable. It is pointless to ask what could go wrong even further - the issues of renovation and further development of settlements and areas with dispersed construction need a significantly different conceptualization.

The workshop addressed the principles that are inevitably linked to the development of Slovene living culture: what to do with the fund of 360,000 single-family houses in which more

than half of Slovenes live, and how to re-conceptualize the arrangement of buildings and structuring of developed areas, created by Slovene suburban house. Most of the private houses built half a century ago are space- and energy-consuming, and a significant part of them are looking for new owners. What are the realistic possibilities and what should be the goals of the renovation of such houses? What needs to be done so that the reorganization of the existing fund of single-family houses will encourage the development of spatially generative living typologies that will enable the transformation of existing areas of individual construction into a sustainably responsible living environment connected to nature and built space?

Decisions regarding renovation or the remodelling of a half-century-old house raise many and extremely various questions. The results of the workshop revealed that there is no single answer to that - and that the future of society is being shaped by finding the appropriate answers, so the real challenge is yet to come. The Slovenian house in the suburbs requires a new conceptualization!

Index

prof. dr. Matej Blenkuš
asist. Primož Žitnik

Introduction

The workshop on the subject of the revitalization of countryside areas opens many issues of economy, functionality, arts and ethics. Our rural areas, with their underutilized infrastructure, under-population and low-quality buildings pose an amazing opportunity for further growth of the urban lifestyle, urban way of thinking and urban consumption of resources. The opportunity is so big and so close, almost waiting for us to act, so we must study it from all viewpoints before we miss it completely.

We have to consider the best possible ways to reach this goal, but also consider how travelling will affect the identity of the Slovene rural identity.

The group of students tackled the project with a fair amount of scepticism, perhaps even some 'resistance' towards the goals that were presented in the opening introduction. The results seem small, insignificant in scope because the analysis, discussions and research of several alternatives showed the expected ethics can only be sustained by instruments, almost unnoticeable by the local residents. They claimed that the only instrument for the enhancement of a weak and often interrupted identity of this area, and areas similar to it, comes from itself. Without preordained decisions, forms or expected results.

Project description

With this project, we want to expose a wider problematics of Slovene rural areas, not only typical for the area of Ig and surrounding villages, but we can recognize it in the rural backwoods of all bigger cities of Slovenia, where the suburban and agrarian population mix. We acknowledge this problem should be tackled on different levels, from state regulations and encouragements to initiatives and opportunities by the local authorities of villages and hamlets. The proposal mostly focuses on the local level of community representatives.

The analysis of everyday routines of the residents, coming and going to work at the agricultural areas, weekly visits to churches and restaurants, and occasional events at the local fire stations, highlights a few potential meeting points where community awareness could be established, namely bus stops, village restaurants, fire stations, churches and wayside chapels.

We wish to enhance the areas surrounding the meeting points with programs that we rarely see in suburban areas and would have a somewhat surprising effect, and generate interest and socializing. Children's playgrounds, wi-fi points for young people, exchange libraries for elders, local produce market for people that work in the city, outdoor fitness for active people, benches under the roof for lovers ... The key objectives of the content are the enrichment of routine and program-degraded parts of rural areas, to set communication between residents of different descents, mutual respect and community intertwinement. Suburban area is not complex enough, to be able to successfully and casually combine different social groups. To preserve, develop and regenerate these areas, it is therefore essential to search for mechanisms that connect local residents in a spontaneous, genuine, unforced, accessible and understandable way.

prof. Mihail Dešman,
asist. Vlatka Ljubanović

Introduction

Slovenia succumbed to several successive waves of unsupervised suburbanization on the outskirts of the city, as well as in villages and the as in villages and countryside. The primary element of this suburbanization was and still is a private house. The fond is enormous, but it has mostly been spent and underused. The problem is multifaceted, but it fundamentally reflects on two levels:

1. The level of planning and urbanism, and
2. the level of individual houses.

With the students, we have set up strategies, principles and tools, to develop pilot templates and solutions for a chosen location. The templates include the participation of the residents and were mostly designed based on the neighbourliness and individual houses.

Suggested solutions for the community:

1. Identifying the potentials in already existing structures of the rural area: natural structure, urban structure, social structure, housing structure, cultural structure, historical structure etc.
2. The concentration of property development of streets and neighbourhoods, by introducing more complex typologies and patterns of settlement: rowhouses, terraced houses, low apartment buildings,

The second problem we identified is on the edge of the neighbourhood – there is no clear articulation of the edge of town. The village

3. low linear apartment buildings etc.
3. Regulation of public space, urban and open spaces: sustainable transport, common traffic areas, street furniture.
4. To activate the green system: urban trees, tree-lined avenues, connected green features (streams, forest, parks), good connections to the green hinterlands, self-sufficiency, gardens.
5. Digitalization of life and living, 'smart' countryside
6. Taking architecture, as an important element of a countryside identity design, into account.
- ...

Suggested solutions for the reconstruction of individual houses with estates:

1. Activate the house in terms of concept and space: flexibility, working from home, mixed generations, one house – one economy.
2. Concentration: dividing the house into several residential units, residential communities etc.
3. Co-habitation with common concepts and areas.
4. Sustainable concept of the house and garden, energy and food self-sufficiency.

Project 1

"New urban development of the countryside" is a project that presents the problems and solutions for a typical neighbourhood of individual houses in Ig. The problem of suburbia is mainly the absence of public space. The project develops a solution to this problem, by improving the quality of housing in the community.

The first problem of the neighbourhood is a lack of social contacts and community goals. The neighbourhood doesn't have a common area, not even a playground or a wooden table. Fellow villagers "socialize" over the fences or on the street, parked with cars with no shade. They lack coexistence, connection and socializing. For that reason, we planned a new street layout with wider sidewalks (and narrower driving surface), along which we would place wooden benches. The street would be arranged as a shared space with bypasses for cars and driveways to the front yards. Each resident would plant a tree next to the bench, and in that way co-create in planting the tree line for the common area.

The second problem we identified is on the edge of the neighbourhood – there is no clear articulation of the edge of town. The village

seems "cut off", the edge is empty, unfinished, with no function, the streets are blind. We can see a solution in adding content, for example, a playground and common beehive, arranging a walkway and additional greenery.

The third problem we were solving is the lack of connections between separate parts of the neighbourhood. As we mentioned before, the streets have dead ends and lead nowhere, except for the driveways that lead to the houses. We found the solution to the current situation in arranging fluidity in the connections between different parts of the neighbourhood. We would create three main connections: circular and diagonal pathways between building structures, connecting both edges of town with the connection to the school or central part of the village. On the north edge, we would place a bridge to connect both banks and create an easier way to reach the centre. We would line it with benches and create places to sit, rest, and socialize with the view of the landscape.

Project 2

The extension that creates opportunities

We developed the idea through analyzing the problems in creating later conceptual arrangements, that try to transform individual houses with a too large floor area into condominiums. As a response to the mentioned situation, marked by unused potential, we developed a concept of a universal building extension. With its form and materials, it follows some basic principles of traditional timber construction. A wooden, point-based framework structure follows the height and number of floors of the house, to which it attaches. It enables different complementary functions and acts as a vertical connection. That is a staircase, which can also include an elevator to provide access for the disabled. Moving the vertical communications from the edge of the existing house opens up new possibilities for expansion inside, and offers an undisturbed, separate access to separate floors. At the vertical core, there are wooden landings on the floors. The structures don't have glazing on the inside. They offer a flexible program and can adjust to individual needs. On the ground floor, we can use this space as a garage or as a substitute garden shed, doghouse etc. On the upper floors, this extra space mostly solves the bad connection between the apartments and the outside. It does that in different ways. We can use it as a simple roofed, open terrace, as a winter garden, open terrace on the green roof, summer kitchen etc. It can be narrowed or widened due to its modular form. It can connect to the facade of the house on any

side of the building, depending on the space situation and the users' needs. The roof surface of the new structure offers several sustainable solutions, such as a green roof or a water collector for watering the garden, to sun collectors, wind power plants etc.

doc. mag. Polona Filipič

Introduction

Through a variety of study assignments over the years, the seminar has focused on solving urban-architectural issues through sustainability. This is a multilayered concept and is closely connected with the specifics of the urban planning, focused on the relationship with the residents, and takes the uniqueness of the context and rational use of resources into account. In this way, the tasks reflect our values and responsibility for the future of urban planning.

We are paying attention to the overlooked parts of our land, which secretly offer many advantages and potentials. The romantic vision of rural development demonstrates our desire to live in a community where we are able avoid a chaotic, dysfunctional or contradictory urbanity. The countryside is defined by a natural pluralistic mindset, a mosaic of diverse areas and a random set of resources that signify the richness and ability of sustainable forms of living.

This hybrid world offers an opportunity to re-use the existing urban structures and use knowledge and skills that lead to sustainability. Countryside hybridization not only triggers the development of rurality but also supports the survival of creativity, resulting from the eclecticism of this environment. The principles of sustainable development require adjustments to our way of life, and are closely linked to the change in prosperity and consumption, innovative policies and spatial changes. Such a way of life means a culture of low consumption, a new relationship between quality and quantity, cooperation between the individual and the community, and between ownership and sharing, with a focus on creating the public good in the sense of shared experience, and taking into account the environment's ability to provide food, green recreation and new forms of self-employment.

"LESS BECOMES MORE, A CHANGE BECOMES A POSSIBILITY."

Project 1

Today the principle of self-sustainability transfers to all areas of life – politics, trade, non-governmental organizations and civil initiatives. On one hand, we are well aware of how im-

portant this is, but at the same time, the number of shopping malls has never been larger. This abundance is often solely fictitious and the quality of food has meanwhile degraded. Local food production and consumption have become a great necessity and challenge. Less food transport means less pollution of the environment and climate due to transport. But locally alone is not enough, food must also be grown organically, which means sustainably.

Food self-sufficiency is listed as a priority in a key document of agricultural policy with the development strategy until 2020. We are now in the middle of 2021, and self-sufficiency in vegetables and fruits is still stuck below half of the demand.

Due to the geographical characteristics, small sizes and fragmentation of farms and market conditions, livestock farming is the most economically viable choice for Slovenian farmers. Therefore, it often makes more sense for the farmers to grow plants for animal feed than for human consumption.

The situation during the covid-19 epidemic proves how important self-sufficiency in food is for the state and the individual. It is also the reason why it is wiser to buy local food that is produced in Slovenia. In the end, that would make us less dependent on industrially produced and imported processed food. It is also crucial to keep the environment and our descendants in mind. The most environmentally friendly food is the one that travels the shortest route from the farm to the plate, i.e. locally produced and processed food, grown by Slovenian farmers.

Project 2

The young, middle and third generations form an indivisible social unit. The development, stability and existence of every society are based on intergenerational cohesion and solidarity.

Intergenerational connections bring a new quality of life to the participants, provide them with a sense of acceptance and security in the place they live, alleviate loneliness and strengthen mental and physical health. We understand it as an exchange of experiences and knowledge, socializing, learning, the help of one generation to another, creating, maintaining and expanding a social network, and preserving material security and cultural heritage.

The local community is important in everyday life, especially for the elderly, as they are directly dependent on it. They have usually spent most of

their lives in the local community, and due to poor mobility, spend most of their free time there, doing daily chores. The local community is a familiar environment for the individuals, in which they feel safe and at home, and that offers them practical support. At the same time, local environment is also a part of an individual's identity.

Project 3

Leaving home – usually early in the morning – has been part of people's routine for a long time. With the development of the economy, a need for people to search for a means of livelihood elsewhere arose, which meant they were physically absent from home a few hours each day. The reasons for this are, of course, multifaceted – the use of resources, the need for teamwork, work supervision and more.

During the pandemic, working from home became a new reality, to which most employees have become accustomed to such an extent that we are already discussing the problem of the employees having to return to work.

Working from home has its benefits and pitfalls. Its advantages are savings in resources for going to work and therefore a lower carbon footprint on the environment, as well as saving time we otherwise spend driving to work. Working from home is usually more relaxed, and we can set breaks according to our needs. Greater flexibility and employee satisfaction with working from home mean better productivity and job performance.

But there is a negative side to it. Some people have trouble scheduling their work hours. Some might feel that they have to be available by e-mail all day, even after the end of their "official work hours", and some face feelings of isolation and loneliness. Employees miss the informal contact with co-workers while socializing over lunch and coffee. Since most employees who are forced to work from home do not have a home office or a special workspace, their "offices" often become their living rooms, bedrooms or kitchens. Sharing that space with other family members, who usually spend their free time there, can cause quite a bit of unrest within the family. Living in the countryside with access to green areas, gardens and terraces are proving to be a great advantage at a time when we are forced to work from home.

Given the situation above, of course, many questions arise, which encourage a reflec-

tion on modern ways of living, the way we use the space inside and outside our homes, and the establishment of new forms of (semi) public spaces.

Project 4

The city is an orderly and compact urban formation with a high population density. Development cannot be controlled and we can only direct it. The thought of an ideal city thus describes a high population density, compactness and orderliness. The city, however, needs its hinterland, with which it should establish clear borders and a complementary relationship.

However, in practice, we see the development of a built environment that does not strive for this ideal but rather creates many inconsistencies. A clear limit between urban and rural areas is disappearing. The city is spreading into the so-called suburbia or a diffused city area. With the transition from one political system to another, Slovenia has experienced many changes, including in the field of planning laws. The increase in political and administrative fragmentation has accelerated the fragmentation of space. Clear regulations and shared consciousness have disappeared. The changes that take place in urbanism do not reflect a broader perspective and primarily promote individualism and isolation. The socio-economic order we know today emphasizes the importance of profit and private property. Agricultural land is uncontrollably changing into building land. Dispersion, spontaneous constructions and chaos in form and content are creating suburbia that is spreading uncontrollably. A fenced home with a piece of nature on the edge of town, where you have everything at reach, is becoming the ideal of 21st-century living.

The solution to this is a concentration and reconstruction of monofunctional areas into multifunctional with sustainable concepts, creating new centrality, diverse programs, and raising the quality of urbanism and architecture. Improvements to the situation require a public policy aimed at restoring life to impoverished and degraded areas, improving employment and social security opportunities and ensuring a higher quality of life. It is becoming increasingly clear that the countryside itself has growing potential for further spatial development. With innovative, sustainable interventions that promote regeneration of degraded areas, and with shared awareness, we can restore the diversity of life and identity of the countryside that has been lost in past processes.

Given the situation above, of course, many questions arise, which encourage a reflec-

Lobnik, U. (2015). *Resurbanizacija – od mesta do suburbije in nazaj* (Resurbanization – from city to suburbia and back). *Architect's Bulletin*, 215, 216, 26–33.

Dešman, M. (2015). *Zunaj centra* (Outside the centre). *Architect's Bulletin*, 215, 216, 8–11.

V. Godina, V. (2015). *Suburbano pri Slovencih* (Suburban among Slovenes). *Architect's Bulletin*, 215, 216, 16–17.

prof. mag. Tomaž Krušec

asist. Miha Munda

demonstrator Marko Prmažič

demonstrator Lenart Piano

Introduction

When we talk about the question of degradation of Slovene countryside, we often blame the most obvious culprit. The typical house from the 1960' and 70' with its position in the middle of the plot, too large square footage and irrational floor planning with no connection to the garden. Such a house with its careless relation to the context, definitely caused the beginning of the degradation of Slovene countryside, in both urbanistic and social ways.

If we see architecture as an everyday answer to the questions of the time, in which it was created, we must mention that the problems we are facing today are completely different from the problems people were facing in times when these houses were built. Careless spreading of developed areas is disputable despite the unused building stock, and at the same time, the existing building fond contains a lot of grey energy. That is the sum of energy, used from the point of product planning to recycling and destruction. In that context, we must reconsider the complete lifecycle of a building, and not just compare the appearance, functionality and energetic efficiency of the existing house with the new construction.

From the standpoint of rationality and responsibility to the environment, it is also reasonable to extend the lifecycle of the existent buildings. When we discuss the problematics of Slovene countryside, it is therefore impossible to consider it without the wider context, in which the sector should see the existing sources as a potential, not waste. The suggested strategy tried to address the existing building fond as part of the solution, in which the activation of the use of that fond elevates the pressure on the undeveloped environment, and at the same time opens the possibility of suggesting wise decisions in renovating the existing houses. In that way, the

strategy of the rehabilitation of the countryside isn't just an aesthetic correction, but also offers a sustainable approach, that can solve other questions of times we live in.

Miha Munda

izr. prof. Uroš Lobnik,
asist. Žiga Kreševič

Introduction

Detached houses in Slovenia are the most desirable and spatially most wasteful housing typology. Intensive suburbanization raises the question of how to tackle the sustainable renovation of a detached (standard) house and spaces that are developed using a building and a plot. As a rule, the latter is built almost entirely and used for various purposes: work at home, crafts, sports, recreation, housing for a young or old family ... Such sets of plots, when losing spatial features, establish areas that are no longer exclusively residential. Given the diverse use of land, the Slovenian suburb has a distinctly hybrid structure, and the detached house on its plot shows an extremely high degree of flexibility and the ability to develop completely new activities within the self-sufficiency of its users.

The own-initiative development of the Slovenian suburb and the poorly regulated construction of single-family houses have extremely negative effects on the environment due to their spatial, material and energy waste.

The renovation of detached houses and areas built with such houses rests on the responsibilities of investors, planners and the state policy of environmental subsidies. The key to the development of a responsible attitude towards the environment is the establishment of deliberate urban planning, the aim of which is to reduce the negative impacts of suburbia on the environment and the development of settlements. The development of responsible suburbia is based on the rearrangement of the built fund of single-family houses and patterns of the physical environment and largely depends on the exploring of new urban planning strategies, conditions for the design of buildings and regulations on the construction in areas of detached houses.

Project description

The integrated spatial planning in the domain of responsible suburbia is based on the rearrangement of the built fund of single-family houses and patterns of the physical environment of these areas. To achieve the goal, the use of two planning strategies is crucial: planning the spatial envelope of the building, which upgrades the thermal insulation façade envelope into a spatial envelope of various

functional dimensions and planning the edge zone of the plot, which enables agreed urban planning of high urban potential.

The basic purpose of the planning strategy for the edge zone of the plot is to expand the set of urban conditions that encourage an increase in the share of public open spaces, soften the orthogonal suburban network and develop new housing typologies. Given the central position of a detached house on a plot, contextualization of the plot edge zone is necessary to raise urban and residential quality: in the plot edge zone towards the road, the minimum distance of the building can be reduced if part of this strip is used for the public good. In return for contributing to the creation of a better quality public street profile, owners acquire the right to increase the build factor. The arrangement of the edge zone of the plot between the neighbours must allow several ways of arrangement, such as an agreement on changing the course of the plot boundary, an agreement on the intervention of the spatial envelope of the house in the edge zone of the plot, adding new housing units or other facilities. By agreement, the segment of the edge zone of the plot can become a multifunctional space (crafts, trade, storage, socialization ...).

Arranging adjacent to a neighbour edge zone of a plot with new types of demarcation thus increases privacy or interaction between users of neighbouring plots.

The spatial envelope of the building enables quality spatial, residential, energy and infrastructural renovation of a detached house, which allows flexible use and encourages the restructuring of a uniform pattern of building into a morphologically and typologically diverse urban space. The spatial envelope of a building (or several buildings) can be chosen by an individual or a group of neighbours. The spatial envelope of the building improves the quality of living and provides a higher share of undeveloped areas of the plot, and at the same time, we can place new activities and new housing units in it. Connecting several houses can enable the establishment of multi-apartment typologies and new spaces of socialization. A high-quality spatial envelope enables an increase in the transitivity of built structures, urbanity and the diversity of typologies of residential houses.

Planšček
seminar

Introduction

The main theme of our group was the problem of senior citizens in the suburban area of municipality Ig. After a short analysis of the location,

we realized that many senior citizens live in (too) large houses or (too) big agricultural buildings. We have created two concepts for that: the first one addresses the problems of seniors, living in typical houses of the 1970s and 80'; and the second one addresses those, living in old, mostly too big farmhouses. At the same time, we considered renovation and re-use of abandoned buildings that were once part of the farms. In both cases, the best answer to our questions is the formation of a system of cohabitation and ageing of the elderly in the community.

Project 1

First analyses helped us recognize the problematics of the ageing population that lives in the Slovene urbanized countryside. We realized the elderly often live in large family houses that require maintenance and care, which is physically and financially difficult. That made us think of ways we could solve the problem of ageing, houses and possibly problems of younger generations that have problems finding housing nowadays. For the representation of possible solutions, we devised a typical suburban street, inhabited by typical houses from the 1970s and '80s. Our idea was to inhabit the houses with senior citizens, in some cases together with young people. The best approaches are represented in three different ways of co-living.

The first example focuses on the cohabitation of senior citizens. The second example offers a mix of younger and older generations. The third one pays attention to connecting seniors with younger citizens and offers possibilities to work from home for the young ones. Different ways of connecting also reflect in the architectural sense, because the neighbouring houses would physically connect, and create higher quality living and workspaces. We are trying to introduce vertical gardens, shared service spaces and workspaces, to solve the shortcomings of mass construction of houses in the previous century. From the perspective of urban planning, this means creating the points of concentration for the neighbourhood, which would reduce the need of spreading the city into agricultural regions. The walkway area creates the extension for the placement of smaller playground islands for the children. Placement of islands with street furniture into a rigid structure of apartment buildings offers better possibilities for the population to create tighter apartment communities.

Project 2

In the case of Iška Loka, we suggest strategies for solving problems that apply also to other villages of the Slovene countryside.

The analysis of the organization of plots and farms in Iška Loka showed that the lots are elongated and consecutively built. The houses usually stand by the street, the agricultural buildings stand behind them, and we often find a smaller house between the two houses, which was once meant as an agricultural building. One part of the solution to the problem of old abandoned houses is a cohabitation community for older and mixed generations. The houses are big enough and offer the implementation of common areas.

In Iška Loka we dealt with three specific cases of abandoned houses. Depending on the size, they offer renovation into studios, housing for a family of 3 or two apartments for a family of 4 with larger and smaller common areas.

Senior citizens that stay alone at the farm and can't take care of the houses anymore have a possibility to cohabit in it or rent out its spaces, garden or agricultural buildings. How does that work? How to access the required finance? The municipality of Ig is planning to build a retirement home for senior citizens. Because institutional accommodation is less popular and the concept of ageing at home is becoming more established, we suggest building a smaller retirement home. Subsequently, the investment would also be smaller, and the rest of the assets could be used for the renovation of old and abandoned houses for ageing at home or in a community. The investment for renovation would equal the price of rent for X amount of years. After that period, the house could be returned to the inheritors of the house, the contract would be extended, or the municipality would repurchase the house. Besides the renovation of houses in bad condition, the other advantage of the suggested solutions is the possibility to grow old at home and in the community and creating easily accessible, flexible common areas and apartment units for other generations. That also means fewer social and health problems and much happier citizens.

prof. Jurij Sadar
asist. Maša Ogrin

Project 1

The research focuses on several problems in the suburbia space. We have been presented with substantive suggestions for improvement, using the town of Ig as an example. The has had a very diverse cultural heritage throughout history. The most prominent of those being the time of pile dwellings, the time of ancient

Rome, the time between the 19th and first half of the 20th century, and the time of socialistic construction. We have pulled trace elements from those eras and used them to inspire the designs of new structures. Towns such as Ig offer a huge potential to create new programs in previously existing structures. We have given new use to the abandoned structure, highlighted the value of ruins with renovation and extension, and used new interventions to give life to an empty plot of land.

Altogether, we have designed nine 'tricks' that make the town more exciting: we turned an already existing wooden barn into a new brewery; we left the existing facade of another historic building and created a new space for a gallery inside; we designed a new interior in an apartment building from the times of socialism, with new walls in the shape of a profile of a roman road; into half renovated ruins, with the design of a pile dwelling, we have placed a cooperative for borrowing equipment and sharing knowledge from different fields; we placed new wooden structures into the abandoned building at the edge of Ig, and created new space for a youth centre; we have created an outdoor classroom the edge of town, in which the existing barn structures suggest the placement of the seats at the opposite sides from each other, which helps with a better interaction between users; we have equipped both bus stops with a new roof and street furniture; we have built a new bridge for the pedestrians next to the existing bridge for cars; we have built a new observatory tower next to the baseball field.

The method we used can also be introduced in other countryside areas.

Project 2

The problem of single-family houses, in which over a half of Slovenians live, is not just an ecological one. After the children move out, some elderly stay alone at home and usually find it hard to leave their house or home town. Because of that many seniors live in houses that are too big and eventually become a burden to them because of the excess space and high maintenance costs. Houses that are too big is a very common occurrence. On average, 10 people live on 900 m² square footage.

The solution proposes connecting neighbouring houses into one unit. With the surplus of square footage, we can provide space for community living and cohabitation. The houses that remain empty after the elderly move out can be rented or sold to young families, which would

help us prevent unnecessary new developments and expansion of the settlement, and at the same time provide them with high-quality homes that are appropriately big for a family. With houses in bad condition, we conserve the perimeter and create a space for community and intergenerational connecting. We join the two buildings into one with a light wooden structure and transparent fillers. Suggestion: The community embraces them and offers a semi-public programme and a space for intergenerational connecting. Suggestion: A joint living fills the gap between the generations and brings public life to the dwellings of the elders.

doc. Mitja Zorc

Introduction

It is difficult to recognize a quality built space in the Slovene suburbia, where the attributes of urbanity usually don't reach further from the utilities and access roads. Quite the opposite. The houses are too big, mostly with a living standard that falls decades behind modern times, they are energy-consuming, plots are separated by fences, and the gardens make way to paved courtyards. The suburban areas have no public spaces and regulations, and the population has to travel to work, errands and school with individual transports.

But all of the above is perhaps exactly the reason why suburbia offers such great potential for the future. Because it is a place of active communities and neighbourhoods. Because it is much more sustainable to use and readjust old buildings than to build new ones. Because it is possible to create communities in big houses, or split them into several separate apartments. Because the houses have simple and rational designs, that enable diverse renovations and improvements. Because it is possible to make them more energy-efficient and optimized. Because neighbours can share driveways, courtyards, playgrounds, gardens and goods, instead of fences. Because the gardens behind the houses can be connected, extended to the facades and roofs, or can be completed with greenhouses. And because gardening in suburbia isn't necessarily just a hobby, but an important foundation for self-sufficiency. Because private spaces and areas can be transformed into community spaces or even public areas. Not by the municipality "overtaking" them, but in a way that the neighbours contribute to the common good. Even a small playground for the children that live on the street, would be a step in that direction. Because we could add spaces for lo-

cal business initiatives, for new and resurrected old crafts and start-ups to the home offices and letterboxes of micro-enterprises. And especially because the areas could be concentrated with new constructions, not just anywhere, but in a way so that we gradually create a neat and recognizable town that combines qualities and character of the city with those of the countryside. And the undeveloped areas around the town can be saved for future regenerations.

Project description:

Project "Cityside" addresses the general problematics of suburbia in the case of Kalinova Street in Ig. "Cityside" is an amphibian that tries to combine the desire for an urban way of living with the countryside identity, knowing that some ongoing processes cannot easily be stopped.

The desire to create a quality living environment is illustrated with the desire of chickens, that recklessly run to the edge of town in search of the best living ideals.

"Cityside" combines the merits of "city roosters" and "country chickens". The project first tackles the transformation of the current situation at the level of urban planning. We suggest a gradual concentration of development at the existent area of the neighbourhood, to preserve and connect larger green areas.

On the scale of the street and houses, we suggest three organized areas: the area of connected gardens for self-sufficient farming, a concentrated developed area in the middle, and an area of open spaces in front of the houses that connect to the rearranged street profile. The area for cars is being narrowed and changed into one-way street traffic. The remaining area can be replanted and prioritized for the pedestrians, children playgrounds and socializing of the neighbours. In the long run, the building extensions in the area in front of the houses can be transformed into spaces for the service industry and public use. The need for new buildings in the suburbia can be solved with constructed extensions between the existing houses. These would help us concentrate the existing buildings and create a continuously developed area. The extensions can provide spaces for different contents, such as new staircases, the extensions of the existing living spaces, winter gardens and canopies, work and common public areas and new housing units.

In that way, the suburbia transforms into a "cityside" with urban features, a countryside

character of greenery behind the houses and a living area between them.

5

Conference Building Europe. Konferenca Gradimo Evropo.

Program Overview

Building Europe.

Conference

Towards a Culture of High-Quality Architecture and Built Environment for Everyone

Auf dem Weg zu einer Architektur und Baukultur hoher Qualität für alle

Za kulturo visokokakovostne arhitekture in grajenega okolja za vse

Graz–Maribor
6–8 October 2021

buildingeurope.org

One conference in two cities!

Austria and Slovenia have joint forces to present a three-day event on the current state and future of Architectural Policies and Baukultur in the European Union.

The international conference will take place in Graz and Maribor from 6th to 8th October 2021.

MISSION STATEMENT OF THE BUILDING EUROPE CONFERENCE

Architecture can improve quality of life on all levels and for everyone.

It needs joint efforts by including public and private actors to achieve a culture of better building on a local or regional basis.

The purpose of the conference is to provide perspectives and hope for the post-pandemic times and to show how a crisis can be turned into an opportunity from the perspective of Architecture and Baukultur.

PROGRAM OVERVIEW

6 October 2021 – Conference in Graz, Austria

Venue:
Orpheum

In Graz, the focus of the conference is to present the results of the OMC Working Group on high-quality Architecture and Built Environment for everyone. On behalf of the European Commission, this Working Group has drawn up recommendations for European policies on different levels of action.

Within the framework of the conference, these activities are also connected with the initiative of the New European Bauhaus.

Welcome and Opening

Gregor Reichenberg, Deputy Mayor of Municipality of Maribor, **Gerhard Jagersberger**, Austrian Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport, and **Michael Roth**, Austrian Federal Ministry of Agriculture, Regions and Tourism, **Aleš Vrhovec**, President of the Program Council of the Conference in Maribor – Chamber of Architecture and Spatial planning of Slovenia, **Georg Pendl**, President Architects Council of Europe

Panel 1: Architecture, Baukultur and the Future of Europe

Reinier de Graaf (NL), **Ruth Reichstein** (D), **Johan de Walsche** (BE), **Maroje Mrduljaš** (HR), **Charles Landry** (UK)

Panel 2: Quality Concepts

Veronika Valk (EST), **Nina Mekacher** (CH), **Giulia Vallone** (IE), **Estanislau Vidal-Folch** (E), **Nicolas Hemeleers** (B)

Panel 3: Future Policies

Robert Temel (A), **Hughes Becquart** (B), **Jan Schultheiss** (D)

7 October 2021 – Field trips and transfer

Venue:
From Graz to Maribor

On October 7th, there will be excursions to prime examples of good building in the fields of Housing, Health and Education. The tours start in Graz, after a joint lunch the trip continues to Maribor where the conference will go on in the afternoon.

Lunch at Hiša Denk / House Denk

7 October 2021 – Conference in Maribor, Slovenia

Venue:
Lutkovno gledališče Maribor / Maribor Puppet Theatre

In Maribor the ECAP European Conference on Architectural Policies will take place in the context of the Slovenian presidency of the EU 2021. The conference will concentrate on the challenge of renovating the fund of typical individual residential houses, which represent the predominant pattern of non-urban settlements in Slovenia and the living environment of half of its population.

Welcome and Opening

Andrea Mayer, Austrian Secretary of State in the Federal Ministry for Arts, Culture, the Civil Service and Sport, **Martin Selmayr**, Head of the Representation of the European Commission in Austria, **Slobodan Šešum**, Acting Director-General, Ministry for Foreign Affairs of Slovenia, **Christian Kühn** Chairman of the Austrian Federal Advisory Board on Baukultur

Panel 1: Urban Problems in Rural Areas

Janez Koželj (SLO), **Dietmar Feistel** (AT)
Responses by Renate Hammer (AT),
Tomaž Slak (SLO), **Ana Kreč + Andraž Keršič** (SLO)

**Parallel Meeting of Directors for
Architectural Policies**
**Overview and recent developments in
European architectural policies**
Mihail Dešman, Vlado Krajcar (SLO)

In the evening:
**Opening of the exhibition: Rehab(il)itation –
Single-family House, From Suburbs to
the Countryside**
Uroš Lobnik (SLO), Matej Blenkuš (SLO)
Venue:
Hiša arhitekture Maribor /
House of Architecture Maribor

8 October 2021 – Conference in Maribor, Slovenia
Venue:
Lutkovno gledališče Maribor /
Maribor Puppet Theatre

Welcome and Opening
Saša Arsenovič, Mayor of the Municipality of
Maribor, **Robert Rožac**, State Secretary of the
Ministry of Environment and Spatial Planning of
Slovenia, **Tomaž Krištof**, President of the Chamber of
Architecture and Spatial planning of Slovenia,
Elsa Brunner, Austrian Federal Ministry for Arts,
Culture, the Civil Service and Sport, **Aleš Vrhovec**,
President of the Program Council of the Conference
in Maribor – Chamber of Architecture and Spatial
planning of Slovenia

**Panel 2: Local Resources and Sustainable
Entrepreneurship**
**Ana Roš (SLO), Andrej Fideršek + Jona Rak Koceli
(SLO), Andrej Detela (SLO), Matevž Granda (SLO)**
Responses by **Saimir Kristo (AL)**, **Bogdan Kronovšek
(SLO)**, **Dušan Lukič (SLO)**

Panel 3: Linking Policies and Resources
Matteo Bolgan (I), Polona Filipič (SLO)
Responses by **Eugen Panescu (RO)**,
Gregor Reichenberg (SLO), Ištvan Išt Huzjan (SLO)

**Panel 4: The Future of Countryside
in Europe**
Apostolos Tzitzikostas President of the European
Committee of the Regions, **Boštjan Videmšek (SLO)**

Conference summary
Špela Spanzel, Ministry of Culture of Slovenia
Discussion and approval of conference message

**Day of the Architects – Chamber of Architecture
and Spatial planning of Slovenia**
Golden Pencil Award Ceremony

**Opening of Annual Exhibition of
the Chamber of Architecture and
Spatial Planning of Slovenia + Party**
Venue:
Sodni stolp / Court tower

Organizers and partners of the conference

Austrian Federal Ministry for Arts, Culture,
the Civil Service and Sport
Austrian Architectural Foundation
Province of Styria
Austrian Chamber of Architects and Consultants
Engineers
Haus der Architektur
LandLuft
Plattform Baukulturpolitik
ACE Architects Council of Europe
ZAPS – Chamber of Architecture and Spatial
Planning of Slovenia
Slovene Ministry of Foreign Affairs
Maribor Municipality

**Members of the Program Council of
the Conference in Graz**

Markus Bogensberger
Elsa Brunner
Barbara Feller
Gerhard Jagersberger MA
Barbara Rosenegger-Bernard
Michael Roth
Aleksandra Widhofner

**President of the Program Council of
the Conference in Maribor**

Aleš Vrhovec

**Members of the Program Council of
the Conference in Maribor**

Matevž Čelik
Špela Kuhar
Špela Spanzel

**Members of the Organizing Council of
the Conference in Maribor**

Vanja Gregorc Vrhovec
Vlado Krajcar
Tomaž Krištof
Uroš Lobnik

Federal Ministry
Republic of Austria
Arts, Culture,
Civil Service and Sport

MESTNA OBČINA MARIBOR

plattform
bau
kultur
politik

Pokrovitelji konference v Mariboru

Glavna pokrovitelja:
Porsche Slovenija
Kronoterm

Pokrovitelji:
Bossplast
Gen-i sonce
Velux
Wienerberger

Kovačeva kobila ni bosa

Glavni pokrovitelj

Električne polnilnice in lastna sončna elektrarna v podjetju od blizu: primer družbe Porsche Slovenija.

Na Brvničarjevi ulici v Ljubljani se običajno kar tre avtomobilov. Na več poslopijih boste opazili znamek vrhunskih avtomobilskih znamk, na parkiriščih pa zlepa ne zmanjka štirikolesnih lepotcev. In hitro boste ugotovili, da se jih med počitkom lepo število polni na elektriko. Gleda na to, da na lokaciji domuje Porsche Slovenija, slovenski uvoznik vozil avtomobilskih znamk Volkswagen, Audi, SEAT, CUPRA, ŠKODA in Volkswagen Gospodarska vozila, to seveda ni presenečenje.

**E-mobilnost
v Porsche
Slovenija
v številkah**

Število polnilnih
mest za
električna vozila:
3x hitra DC
30x AC

Moč sončne
elektrarne:
110 kW

Zmogljivost:
proizvodnja
127.000 kWh
energije letno

V prihodnje še:
načrtovani
hranilnik s
kapaciteto
250 kWh

Do soglasij v mesecu ali dveh, do lastne elektrarne v nekaj tednih

S postavljajo polnilnic na odprtih parkiriščih in v garaži imajo v podjetju trenutno na voljo tri hitre DC-priklučke in 30 klasičnih AC-priklučkov. To zadošča za polnjenje službenih in testnih vozil. »Tudi v prihodnje bomo lahko v enem delovniku napolnili več kot 80 vozil,« pojasnjuje sogovornica. Postavitev polnilnic, primernih za uporabo v podjetju, je danes že rutinska in ne vzame veliko časa.

»Kaj pa elektrarna?« Na soglasja za postavitev je v Sloveniji trenutno treba v povprečju čakati mesec ali dva. Nato se tako velika elektrarna, kot jo imamo mi (110 kilovatov), postavlja do štiri dni. Kljub nekaj vremenskim izzivom smo namestitev pri nas še vedno izpeljali v enem tednu. Od začetka gradnje do zagona elektrarne oziroma njene priključitve na omrežje smo s še nekaj dodatnimi inštalacijskimi predelavami porabili okrog tri tedne,« potek gradnje opisuje Sara Fink. »To je tudi čas, v katerem lahko na lastno rešitev računa podjetje, če se dogovori za proekte in storitve MOON, torej za svetovanje, pomoč pri izračunih in postopkih pridobivanja dovoljenj ter za inštalacijo.«

Nižji stroški in trajnostna rešitev

Energijo, ki jo pridobivajo s sončno elektrarno, danes v družbi Porsche Slovenija že s pridom porabljajo ne le za vozila, ampak tudi za obratovanje stavb. Načrtujejo pa tudi postavitev hranilnika energije, predvidoma s kapaciteto 250 kilovatnih ur, s katerim bodo poskrbeli tudi za zmanjševanje tako imenovanih koničnih moči.

Izkupščja je dobra. »Stroški elektrike so nižji, hkrati pa pridobivamo in porabljamo tudi elektriko, ki je ogljično neutralna. Zadostno število polnilnih mest za avtomobile, ki zagotavljajo elektriko za vsa hišna električna vozila, pa je danes v sodobnem podjetju že samoumeven del trajnostne, cenovno in okoljsko vzdržne mobilnosti.«

PORSCHE
SLOVENIJA

MOON

Ogrevalni sistem, ki ga lahko skrijete kar v omaro

Glavni pokrovitelj

KRONOTERM 1976
TOPLOTNE ČRPALKE

Stanovanja ter v zadnjem času tudi novozgrajene bivalne hiše imajo majhno kvadraturo. Velike prostore in številna nadstropja starih hiš z dolgimi hodniki in širokimi stopnišči iz osemdesetih in devetdesetih so zamenjali premoščeni, manjši ter večnamenski prostori. Manjša kvadratura doma pa obenem pomeni manjko nekaterih prostorov, ki so sicer za bivanje še kako pomembni, kot je na primer kuričnica.

Kam umestiti oz. vključiti ogrevalni sistem v manjših novogradnjah ali stanovanjih predstavlja kar velik problem. Običajni ogrevalni sistemi zasedajo kar precej prostora, poleg tega jih ni možno postaviti kamorkoli bi si želeli. Podjetje Kronoterm je naredilo konec uginjanju, kam skriti ogrevalni sistem, da bo čim manj moteč za bivanje ter zasedel karseda malo prostora. Prepričani so, da so zasnovali rešitev, ki bo spremenila možnosti uporabe okolju prijaznega ogrevanja, t.j. topotnih črpalk.

KRONOTERM SPREMINJA KLASIČNE KURILNICE

Še vedno velja, da so kurihnice velike, v njih je veliko ogrevalnih elementov, cevi, v kurihnicah s plinskim pečmi ali pečmi na drva in pelete pa še prah in smrad. Težnja k brezskrbnosti ogrevanja in minimalističnemu bivanju je vse večja, temu sledijo tudi trendi kurihnic in napredni ogrevalni sistemi. Toplotna črpalka je izjemno čist in enostaven ogrevalni sistem, ki ne potrebuje klasične kurihnice. Kronotermova novost te navade popolnoma spreminja in obenem predstavlja nove možnosti prostorov, v katerem se lahko nahaja ogrevalni sistem. Njihovo novo topotno črpalko VERSI se lahko zahvaljujoč majhnim dimenzijam postavi tudi v najmanjši kotiček doma, na podstrešje, balkon ali teraso ter celo ob bok ostalim gospodinjskim aparatom v kuhinji ali dnevnom prostoru.

Direktor podjetja Bogdan Kronovšek nam je zaupal, da je prišlo s predstavljivijo zelo uspešne rešitve ogrevanja in hlajenja topotne črpalke Adapt do čedalje več zahtev in želja po podobni rešitvi. Želje kupcev so bile manjše dimenziije in manjša moč ter bolj fleksibilna uporaba o.z vgradnja. "Za Kronoterm in naše partnerje pomeni, da z VERSI osvajamo nova področja in tržne niše, kjer do sedaj topotne črpalke niso bile prisotne ali pa ni bilo primernih izvedb. Ravno področja uporabe in moči, ki ga pokriva VERSI, pa predstavlja v Evropi največji del oz. več milijonov stavb in stanovanj potrebnih prenove prenove

ogrevalnega sistema in vgradnje topotne črpalke," je povedal Bogdan Kronovšek.

MAJHNA NAPRAVA, VELIKO MOŽNOSTI

Zasnovana je za za stavbe s prostorsko omejitvijo ter stavbe z majhnimi potrebami po ogrevanju, do moči 6 kW - za nizkoenergijske in pasivne hiše ter stanovanjske hiše do 120 m², stanovanja, vikende, koče, pisarne in celo manjše poslovne stavbe. "Glavne karakteristike topotne črpalke Versi so njena kompaktnost, dejstvo, da je okolju prijazna, saj je narejena iz materialov, ki jih je lahko reciklirati. Uporabljamo hladimo, ki ima kar 67 % nižji potencial globalnega segrevanja od ostalih hladiv, ki se uporablja za topotne črpalke. Nova topotna črpalka VERSI je izredno učinkovita. Glavno prednost predstavlja njena fleksibilnost uporabe ter vgradnje, saj jo je mogoče vgraditi v stavbo ali zunaj nje."

"NAJDI ME, ČE ME MOREŠ"

Zunanjo ali notranjo postavitev omogočajo tri različne izvedbe VERSI-I, VERSI-O in VERSI-X, katerih osnovna tehnologija je enaka, rešujejo številne različne izvive uporabnikov. Verjetno se sprašujete, ampak ali ni topotna črpalka preglasna, da bi jo postavili poleg hladilnika ali pod stopnice? Kronotermova ni preglasna, prej nasproto! Celo 40-krat tišja je od zahtev Evropske direktive za topotne črpalke, kar pomeni, da je za bivanje popolnoma nemoteča. Udobje in brezskrbnost zagotavlja upravljanje s pomočjo mobilne aplikacije Cloud.Kronoterm, ki omogoča upravljanje na daljavo iz kjer koli in kadarkoli.

Pri Kronotermu so poskrbeli, da topotne črpalke ne boste slišali in tudi ne videli. Topotno črpalko VERSI odlikuje monolitična podobna minimalističnih linij, ki je ustvarjena, da se zlije z okolico in postane nevidna. Izvedbi za postavitev v notranjosti stavbe in na balkonu ali terasi zaznamujejo čiste linije brez vidnih vijakov. Izvedba z zunanjim postavljivijo ponuja možnost individualne izbire ohišja zunanje enote glede na arhitekturo stavbe ali želje lastnika.

V kolikor si želite ugodno, učinkovito in predvsem brezskrbno ogrevanje, obiščite www.kronoterm.com. Lahko jih pokličete tudi na **03 703 16 20** ali jih pišete na info@kronoterm.com.

Pokrovitelji

Kolofon

Gradimo Evropo.
Building Europe.
Za kulturo visokokavostne arhitekture in
grajenega okolja za vse
Towards a Culture of High-Quality Architecture and
Built Environment for Everyone

Rehab(il)itacija – enodružinska hiša,
od predmestja do podeželja
Rehabi(l)iitation – Single-family house,
From Suburbs to the Countryside

Publikacija je nastala v sodelovanju Zbornice za
arhitekturo in prostor Slovenije, Fakultete za arhitekturo,
Univerze v Ljubljani in Fakultete za gradbeništvo,
prometno inženirstvo in arhitekturo, Univerze v Mariboru,
v okviru mednarodne konference Gradimo Evropo.

Odgovorna urednica: Špela Kuhar

Uredniki:

doc. mag. Polona Filipič, Fakulteta za arhitekturo, UL
asist. Vlatka Ljubanović, Fakulteta za arhitekturo, UL
izr. prof. Uroš Lobnik, Fakulteta za gradbeništvo,
prometno inženirstvo in arhitekturo, UM
Aleš Vrhovec

Grafično oblikovanje: Ivan Ilič, Design + Art Direction

Lektoriranje: Katja Paladin

Prevodi v angleški jezik: Grens tim d.o.o.

Izdajatelj: Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije

Tisk: Abografika

Naklada: 400 izvodov

Ljubljana, Maribor 2021

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

728.3(4)(082)

REHAB(IL)ITACIJA = Rehab(il)itation : enodružinska
hiša, od predmestja do podeželja = single-family house,
from suburbs to the countryside : Gradimo Evropo =
Building Europe / [uredniki Polona Filipič ... [et al.] ; prevodi
v angleški jezik Grens tim]. - Ljubljana : Zbornica za
arhitekturo in prostor Slovenije, 2021

ISBN 978-961-95515-0-9
COBISS.SI-ID 77676547

Gradimo Evropo. Building Europe.

ZBORNIČA ZA
ARHITEKTURO
IN PROSTOR
SLOVENIJE

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za arhitekturo

Fakulteta za gradbeništvo,
prometno inženirstvo in arhitekturo